

วารสาร

ปราชญ์ ประชาคม

Journal of Scholar Community

ปีที่ 3 ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม 2568

E-ISSN : 2822-1052 (Online)

วารสารปราชญ์ประชาคม

Journal of Scholar Community

ปีที่ 3 ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม 2568

E-ISSN: 2822-1052 (Online)

ที่ปรึกษา

พระพรหมศากยวงศ์วิสุทธี, ดร.

พระมหาวิจิตร กลยานจิตโต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

นางสาวภาวพรรณ กิจประเสริฐ

ออกแบบปก

นายสุริยาทิศ โพธิ์ประสิทธิ์

กองบรรณาธิการ

พระครูสุนทรธรรมโสภณ, รองศาสตราจารย์ ดร.

พระมงคลธรรมวิธาน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์

ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา

รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย ดุลยเกษม

รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวดี

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรณรงค์ สกฤตศรี

รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวุฒิ สมยานะ

รองศาสตราจารย์ ดร.อุสา สุทธิสาคร

รองศาสตราจารย์ ดร.วีไลรัตน์ ศิริรินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี ขุนทองจันทร์

รองศาสตราจารย์ประจวบ ประเสริฐสังข์

รองศาสตราจารย์ พล.ต.ท.ดร.กิตติ์ชนทัต เลอวงศ์รัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ภู่อระกูล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนิตา ภัคดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีบุญช่วย ศรีเปรม

ดร.นรา ชำคม

วัดเสนาหา นครปฐม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยรังสิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ

ศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม
รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ อิงอาจ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณีต ม่วงนวล
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวุฒิ สมยานะ
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม
รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย
รองศาสตราจารย์ ดร. พิชญาภา ยืนยาว
รองศาสตราจารย์ เจษฎา บุญมาโฮม
รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์
พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีบุญช่วย ศรีเปรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงวิชญ์ นิลโคตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะพร ตันณีกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ วรอรุณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภิญญาพัชร ปลายัดทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา สุชาบุรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณวรรณ ชูสังกิจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรเชษฐ์ ไทอิน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดุลย์ คนแรง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษภา ผาทอง
พระมหาภาณุวิชญ์ ภาณุวิชฺโช, ดร.
ดร.เบญจพร ดีขุนทด
ดร.สมปอง จันทคง
ดร.พรทิวา ชนะโยธา
ดร.ธิตีรัตน์ รุ่งเจริญเกียรติ
ดร.พรพีไล ถนอมสงัด
ดร.รัชต์ชีวา แซ่ตัน
ดร.จันทรา พรหมปาน
ดร.วีรณัฐ พรหมจักร
ดร.ปวรา ชูสังข์

บทบรรณาธิการ

"รู้ชีวิตมีราคา ก็เพราะโลก

รู้ชีวิตมีคุณค่า ก็เพราะรัก"

-Rabindranath Tagore-

วารสารปราชญ์ประชาคมปีที่ 3 ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม 2568) ข่าวดังจากสำนักพระราชวังว่าสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จสวรรคตด้วยพระอาการสงบที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ในคำคืนวันศุกร์ที่ 24 ตุลาคม 2568 เวลา 21.21 น. สิริพระชนมพรรษา 93 พรรษา นับเป็นความวิปโยคโศกเศร้าอย่างหาที่สุดมิได้ของพสกนิกรไทย และการนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สำนักพระราชวังจัดการพระศพ ถวายพระเกียรติยศสูงสุดตามราชประเพณี ประดิษฐานพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในราชสำนักไว้ทุกข์ถวายมีกำหนด ๑ ปี ตั้งแต่วันสวรรคตเป็นต้นไป

ข่าวการสูญเสียเสาหลักของประเทศหรือทรัพยากรบุคคลสำคัญของชาติบ้านเมือง ถือว่าเป็นความวิฤติทางจิตใจของปวงชนชาวไทย แม้จะตระหนักรู้ว่าสรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วดับไปตามวัฏจักรของสิ่งมีชีวิตก็ตาม ถึงกระนั้นวิสัยสามัญของปุถุชนทั่วไปย่อมหวนไหวไปตามแรงเร้าของโลกธรรมที่คอยพร่าเตือนเสมือนปลอบประโลมใจในยามพรากจากกัน “อวสานของบางสิ่ง คือ การเริ่มต้นของบางอย่างเสมอ” และอีกหนึ่งวิฤติปัจจุบันของสังคมไทยคือเป็นยุคสมัยที่ข้าวยากหมากแพง เศรษฐกิจไทยในปี 2568 มีแนวโน้มชะลอตัวลง เนื่องจากได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจโลก เช่น การลดลงของคำสั่งซื้อจากต่างประเทศและความผันผวนทางเศรษฐกิจในต่างประเทศที่นำไปสู่ผลกระทบด้านกำลังซื้อและค่าใช้จ่ายการครองชีพที่สูงขึ้น ควบคู่ไปกับราคาสินค้าที่สูงเกินเอื้อมสุดสอย ผู้มีทรัพย์น้อยจึงได้แค่ฝันแล้วปล่อยให้ลอยไปกับจินตนาการ เช่น ราคาทองคำบาทละเกือบหกหมื่น สมาร์ทโฟนยี่ห้อดังราคาเครื่องละหย่อนห้าหมื่นบาท

ชีวิตที่ดี ไม่จำเป็นต้องมีมาก

มีแค่พอดี และรู้จักพอใจ

ขณะที่บ้านเมืองไทยต้องทนทุกข์ยากเพราะพิษเศรษฐกิจ หากว่าชีวิตนี้ไม่มีอะไรเป็นของขวัญที่จะมอบให้แก่กันและกันได้ ก็จงบริจาทันด้วยคำพูดที่สวยงาม รอยยิ้มที่อ่อนโยน และจงอยู่ร่วมกับผู้คนด้วยมิตรภาพที่มีความปรารถนาดีต่อกัน และ “ปราชญ์ประชาคม” วารสารแห่งการเรียนรู้ พบว่าพื้นที่การศึกษานั้นสำคัญที่สุด คือการสร้างคนให้มีคุณภาพย่อมเป็นการสร้างเศรษฐกิจอย่างมั่นคงและยั่งยืนในอนาคต เพราะหากคนในชาติไทยไร้หลักความรู้วิทยาการ คงจะไม่สามารถตามเท่าทันศักยภาพของชาติอื่นได้อย่างแน่แท้ ดังนั้นการสร้างคุณค่าทางการศึกษาไว้สำหรับปัจเจกชนจึงสำคัญ อีกทั้งความหมายอันยิ่งใหญ่ในชีวิต จะสถิตอย่างสง่างามท่ามกลางมหาชนได้ ก็ต่อเมื่อปราชญ์เมธีในชาติร่วมกันช่วยกันรังสรรค์บทความวิชาการแล้วเผยแพร่สู่สาธารณะอันได้กระทำอยู่เช่นนี้ทุกเมื่อเชื่อวันนั่นเอง

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

บทความวิจัย	
การบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทาง อารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย: ประสบการณ์การแข่งขันทักษะพื้นฐานด้าน กีฬา (มวยสากลสมัครเล่น) งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติ	1-14
ณัฐพร สิงห์สร	
ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	15-31
ธนะชัย สามล และจินดา อารังอาจริยกุล	
ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1	33-44
กมลณัชนันท์ ชุ่มพระวงศ์ และพงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์	
การศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครู ปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3	45-59
กิตติยา มีท่วง และเกสร กอกอง	
การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์	61-75
กรฤทธิ เทศนา และเกสร กอกอง	
การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอน เตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์ระดับสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2	77-91
สุดารัตน์ เกตุทอง และเกสร กอกอง	
ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี	93-106
วีรพงษ์ ห้วยหงษ์ทอง และพงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์	
แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาไร่สุขพ่วง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี	107-122
อิสริยา จันทรพงษ์, สมิตา เพ็ญนาเรนทร์, วรินดา จันทรแจ่ม, นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, นริศรา กรุดนาค และชัชวาล แอรร่มหล้า	
แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรม การศึกษานำร่อง จังหวัดตราด	123-136
พลพัฒน์ สิงห์บวรชัย เริงวิษณุ นิลโคตร และธีรวัชร วรบำรุงกุล	

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา	137-150
ชญญา อธิศรีปัญญา, บุญยานุช เฉวียงหงส์ และภูวดล จุลสุคนธ์	
การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอนครราชสีมา จังหวัดลพบุรี	151-162
นภัสกร บ่อทรัพย์, เฉลิมชัย หาญกล้า และสรชัย ชูชีพ	
ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด	163-177
นฤมล เมืองจินดา, เรืองวิชัย นิลโคตร และวิบูลย์ บุญลอย	
การบูรณาการเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	179-193
กัญญารัตน์ เหล่ากว้างใจ และสิรินธร สิ้นจินดาวงศ์	
การพัฒนาแบบแผนการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8	195-210
สุกัญญา คณะวาปี, อภิชาติ ศรีอวน และสุจิตพรพรณ แทนประยูทธ	
การพัฒนาแบบแผนกลไกการบังคับใช้กฎหมายเพื่อจำกัดการเข้าถึงบุหรี่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสระบุรี ตาม พรบ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ.2560	211-224
สุพจน์ จิตสงวนสุข, มานพ ทองตัน, บุษบา แดงสะอาด และชฎากาญจน์ ชาลีรัตน์	
Strategic Management of Small Hotel in the Digital Economy Age: A SWOT-Based Evaluation in Muang District, Chiang Mai Province	225-238
Saranratch Samandakarawattana, Suthira Sitthikun, Winitra Leelapattana and Weerapon Thongma	
Chang Shana's Artistic Characteristics for Application in The Contemporary Era	239-248
Yinglian Pan and Sakon Phu-Ngamdee	
Cultural Communication Strategies of Film Space: An Empirical Study Centered on the Astor House Hotel in Shanghai	249-258
Minzhi Xie and Somsak Klaysung	
บทความวิชาการ	
แนวทางการเจริญมนานุสสติเพื่อพัฒนาจิตใจ	259-272
พระภาวนาพิศาลเมธี, พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์ และพระครูสังฆรักษ์ทรงพล รมมพโล	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทบาทหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยที่ส่งผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตย	273-289
เฉลิมชัย นรศรี, เนรมิตร เสนาะเสียง, ณวัฒน์ คัมमारศรี, อภิชาติ สุจิมงคล และสุพัฒน์ อนนท์จารย์	
Personality and Social Relations in the Views of International Exchange Students	291-301
Toe Oo Wai Yan, Paing Phyo Thu and Raajshivar Saetan	
กระบวนการพิจารณาบทความ	303

การ

บูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย: ประสบการณ์การแข่งขันทักษะพื้นฐานด้านกีฬา (มวยสากลสมัครเล่น) งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติ

ณัฐพร สิงห์สร ^{1*}

รับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2568 แก้ไขบทความ: 9 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 11 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) การบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้ การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย: ประสบการณ์การแข่งขันทักษะพื้นฐานด้านกีฬา (มวยสากลสมัครเล่น) งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับชาติ และ 2) นำเสนอแนวทางการบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก 5 คน การสนทนากลุ่ม 10 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือเป็นแบบสอบถามแบบมีเค้าโครงโดยมีเกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนพลศึกษา มีประสบการณ์เข้าร่วมการแข่งขันศิลปหัตถกรรม และยินดีให้ข้อมูลตลอดการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตรวจสอบคุณภาพด้วยเทคนิคสามเส้า ผลการศึกษาพบว่า 1. การบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย (1) การเน้นลงมือปฏิบัติจริง (2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ (3) ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (4) ผู้สอนวางบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (5) ส่งเสริมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกระบวนการ และ (6) กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า 2. แนวทางการบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน พบว่า ควรมีการบูรณาการแนวคิด 3 อย่าง คือ (1) การเรียนรู้เชิงระบบ (2) แนวคิดการเรียนรู้สร้างสรรค์ และ (3) แนวคิดแบบพหุวัฒนธรรมเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนได้เรียนรู้พลศึกษาอย่างสนุกและสร้างสรรค์

คำสำคัญ: พลศึกษา การเรียนรู้เชิงรุก ความฉลาดทางอารมณ์

¹ โรงเรียนสุพรรณภูมิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1

* อีเมล: natataporn1223@gmail.com

Integrating Physical Education Learning Management Using Active Learning to Promote Emotional Intelligence of Upper Primary School Students: Competitive Experience in Basic Sports Skills (Amateur Boxing) National Student Arts and Crafts Fair

Natataporn Singsorn ^{1*}

Abstract

The objectives of this research article were: 1) to integrating physical education learning management using active learning to promote emotional intelligence of upper primary school students: experience of competing in basic sports skills (amateur boxing), student arts and crafts, and 2) to present an approach to integrating physical education learning management using active learning to promote emotional intelligence of students. It was a qualitative study, 15 key informants, 5 in-depth interviews, 10 focus groups, specific selections. The tool is an outlined questionnaire with the criteria for selecting a sample of physical education teachers, experienced in arts and crafts competitions, and willing to provide information throughout the research. Analyze data by content analysis Quality check with triangle technique. The results of the study showed that 1. Integrating physical education learning management using active learning to promote emotional intelligence of upper primary school students consists of (1) emphasis on hands-on work, (2) providing opportunities for learners to participate in learning management, (3) encouraging students to learn independently, (4) instructors posing as facilitators, (5) encouraging learning exchanges during the process, and (6) encouraging learners to think analytically, synthetically, and evaluatively, 2. guidelines for integrating physical education learning using active learning to promote students' emotional intelligence. It was found that three concepts should be integrated: (1) systematic learning, (2) creative learning concept, and (3) multicultural concept to create motivation for students to learn physical education in a fun and creative way.

Keywords: Physical Education, Active Learning, Emotional Intelligence

¹ Suphanphum School Suphanburi Primary Educational Service Area Office 1, Thailand

* Email: natataporn1223@gmail.com

บทนำ

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มีความสำคัญอย่างมากเนื่องจากมีผลดีต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมาก หลักการของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกคือทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยสร้างสถานะที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างเป็นอิสระและใช้ความคิดเชิงวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและมีความหมายต่อผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนจะได้เรียนรู้ด้วยตนเองและเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้น การเรียนรู้เชิงรุกยังช่วยให้ผู้เรียนรู้เกิดความเป็นเจ้าของของการเรียนรู้มากขึ้น ส่งเสริมให้มีการจดจำและประยุกต์ใช้ความรู้ได้ดีขึ้น (Passive learning) (Sweller, 2006) ผู้เรียนสามารถร่วมกิจกรรมการแสวงหาความรู้ตามที่ได้กำหนด สามารถใช้กระบวนการคิดขั้นสูง คือ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าได้ (Ward, 1998) นอกจากนี้ การเรียนรู้เชิงรุกยังส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (ปรีชา สมพิช, 2559) แนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับการให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาที่ยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด และกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้กลุ่มสาระและการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ด้านสุขศึกษามุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาพฤติกรรมด้านความรู้ เจตคติ คุณธรรม ค่านิยม และการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพควบคู่ไปด้วย และด้านพลศึกษามุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกมและกีฬาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยรวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา รวมทั้งสมรรถภาพเพื่อสุขภาพและกีฬา โดยสาระและมาตรฐานการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาที่เป็นกรอบเนื้อหาหรือขอบข่ายองค์ความรู้ครอบคลุมถึงการเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมทางกายและกีฬาทั้งประเภทบุคคลและประเภททีมอย่างหลากหลายทั้งไทยและสากล การปฏิบัติตามกฎ กติกา ระเบียบ และข้อตกลงในการเข้าร่วมกิจกรรมทางกายและกีฬา และความมีน้ำใจนักกีฬา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2559) การเรียนรู้พลศึกษาเป็นวิชาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาร่างกายของมนุษย์ให้ดีขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นวิชาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และทักษะ (อมวสี สว่างวงศ์ และคณะ, 2566) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ที่พบว่าธรรมชาติทางอารมณ์จะส่งเสริมให้เกิดพลังความสามารถและศักยภาพทั้งทางอารมณ์และสติปัญญาของผู้เรียนเป็นอย่างมาก (Goleman, 1998) กล่าวได้ว่าพลศึกษาเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหว เกมหรือกีฬาเป็นสื่อในการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพลศึกษาให้มากที่สุด ผลลัพธ์สุดท้ายคือการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยหัวข้อ การบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้ การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย: ประสบการณ์การแข่งขันทักษะพื้นฐานด้านกีฬา (มวยสากลสมัครเล่น) งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับชาติ และผู้วิจัยคาดหวังว่าการนำเสนอองค์ความรู้จากบทความวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย : ประสบการณ์การแข่งขันทักษะพื้นฐานด้านกีฬา (มวยสากลสมัครเล่น) งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับชาติ
- 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติ ครั้งที่ 70 ปีการศึกษา 2565 ภาคกลางและภาคตะวันออก ณ จังหวัดราชบุรี เป็นกิจกรรมสำคัญที่สืบทอดพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อส่งเสริมให้เด็กชายหญิงฝึกฝนศิลปหัตถกรรมซึ่งเป็นทักษะอาชีพและสร้างรายได้ โดยมุ่งหวังให้เยาวชนหันไปประกอบอาชีพที่จำเป็นต่อการพัฒนาบ้านเมือง กิจกรรมนี้เริ่มจัดครั้งแรกในปี พ.ศ. 2455 ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย (หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน), 2566) ปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สืบสานเจตนารมณ์ดังกล่าว โดยจัดการแข่งขันในหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมถึงกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา ซึ่งมีกิจกรรมออกกำลังกายประกอบเพลง เช่น แอโรบิค คีตะมวยไทย มวยสากลสมัครเล่น และตอบปัญหาสุขศึกษาและพลศึกษา ผู้เข้าแข่งขันเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน, 2565; กระทรวงศึกษาธิการ, 2558) การตัดสินแบ่งเป็น 4 ระดับรางวัล ได้แก่ เหรียญทอง (80-100 คะแนน) เหรียญเงิน (70-79 คะแนน) เหรียญทองแดง (60-69 คะแนน) และเกียรติบัตร (ต่ำกว่า 60 คะแนน) (สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน, 2565)

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “การบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย : ประสบการณ์การแข่งขันทักษะพื้นฐานด้านกีฬา (มวยสากลสมัครเล่น) งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับชาติ” ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาจากการถอดบทเรียนและจัดการความรู้ การดำเนินการต่าง ๆ ตั้งแต่ก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังดำเนินการจากงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติ ครั้งที่ 70 ปีการศึกษา 2565 ภาคกลางและภาค

ตะวันออก ณ จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยค้นหาความรู้ผ่านการรวบรวมข้อมูล บริหารจัดการข้อมูล และตีความข้อมูล (วรรณดี สุทธิธารกร, 2561) ใช้รูปแบบกรณีศึกษา (Case study) มุ่งศึกษาคุณสมบัติของหน่วยที่ศึกษาหน่วยเดียว (entity) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรรณิการ์ สุขเกษม, 2547) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 3 คน ครูจำนวน 7 คน ผู้ปกครอง 3 คน และนักเรียน 2 คน ทั้งหมดเป็นการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คณะผู้วิจัยได้พิจารณาจากการตัดสินใจของคณะผู้วิจัยโดยคำนึงถึงลักษณะของกลุ่มที่เลือกให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ให้ความสำคัญกับความรอบรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ แบ่งออกเป็นสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 5 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 10 คน เลือกตัวอย่างแบบมีเกณฑ์กำหนด (Criterion Sampling) ประกอบด้วย เป็นผู้เข้าร่วมงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน 1-2 ปี และยินดีให้ข้อมูลเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลออกคือ 1. ผู้ให้ข้อมูลขอถอนตัว และ 2. ผู้ปกครองหรือผู้เกี่ยวข้องไม่อนุญาตให้เผยแพร่ข้อมูล

2. ขอบเขตของการวิจัย การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพมุ่งศึกษาประเด็นสำคัญคือการบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน ประถมศึกษาตอนปลาย: ประสบการณ์การแข่งขันทักษะพื้นฐานด้านกีฬา (มวยสากลสมัครเล่น) งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับชาติในสถานศึกษาเป้าหมายคือโรงเรียนสุพรรณภูมิ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 ซึ่งเป็นผู้วิจัยเป็นผู้มีส่วนได้รับผิดชอบกิจกรรมที่ใช้เป็นกรณีศึกษาครั้งนี้

3. เครื่องมือในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบมีเค้าโครง (Structured Interview) โดยได้พัฒนาจากแนวคิดที่ได้เป็นแนวทางการศึกษาเป็นคำถามปลายเปิด และมีโครงสร้างเพื่อกำหนดประเด็น การสนทนาไว้เบื้องต้น ซึ่งเครื่องมือถูกพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้พลศึกษา ด้านการเรียนรู้เชิงรุก และด้านการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลภาคสนามสมบูรณ์ที่สุด

4. ขั้นตอนการวิจัย ได้ดำเนินการตามลำดับ คือ

ขั้นตอนที่ 1 คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานของการศึกษาที่สำคัญ ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้พลศึกษา (Physical Education) การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปหัตถกรรม และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาข้อมูลจริง เพื่อวางแผนทางการศึกษาตามประเด็นที่ครอบคลุมและรอบด้านให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาครั้งนี้เป็นปฏิบัติการกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การถอดบทเรียน (Lessons Learned) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participatory observation) โดยใช้ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการศึกษากระบวนการทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 3 ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา เริ่มจากการจำแนกประเภท (Categories) ของคำและข้อมูลทั้งหมด จัดทำดัชนีข้อมูลย่อยให้ได้ประเด็น (Sub-themes) ตามแนวคิด ทฤษฎี และความเห็นของคณะผู้วิจัยที่ศึกษา (ชาย โพธิ์สีดา, 2556) สรุปเป็นประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Themes) วิเคราะห์ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงเชิง ทฤษฎี และตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลมีคุณภาพ ตรงตามวัตถุประสงค์ และแนวคิดพื้นฐานที่ได้กำหนดไว้เบื้องต้นในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบการพรรณนาตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. บริบทและความเป็นมา งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติ ครั้งที่ 70 ปีการศึกษา 2565 มีพัฒนาการจากการจัดครั้งแรกที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่ทรงมุ่งให้เด็กชายหญิงฝึกฝนศิลปหัตถกรรมซึ่งเป็นทางเลี้ยงชีพและครอบคลุมการประกวดฝีมือและความคิดในวิชาการ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือผู้เข้าร่วมการแข่งขันทักษะพื้นฐานด้านกีฬา (มวยสากลสมัครเล่น) งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับชาติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ระหว่างวันที่ 25 – 27 มกราคม พ.ศ. 2566 การตัดสินแบ่งเป็น 4 ระดับคะแนน คือ เหรียญทอง (80-100%), เหรียญเงิน (70-79%), เหรียญทองแดง (60-69%) และเกียรตินิยม (ต่ำกว่า 60%) จาก 45 โรงเรียน มี 17 โรงเรียนได้รางวัลเหรียญทอง คะแนนสูงสุด 94 คะแนน ต่ำสุด 80.40 คะแนน โรงเรียนสุพรรณภูมิได้รับเหรียญทอง

ผู้เกี่ยวข้องรับรู้และเข้าใจวัตถุประสงค์ของงานศิลปหัตถกรรมที่มุ่งส่งเสริมให้ครู นักเรียน และทุกภาคส่วนร่วมพัฒนาทุนมนุษย์ ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ด้านวิชาการ กีฬา ศิลปะ ดนตรี และการแสดงผลงาน เพื่อเปิดโอกาสแสดงศักยภาพและคัดเลือกเป็นตัวแทนระดับภูมิภาคและประเทศ

2. ทักษะต่องานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับชาติ จากการศึกษา พบว่า

2.1 ความสำคัญงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับชาติ งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้โรงเรียน ครู และนักเรียนได้ฝึกทักษะและพัฒนาความสามารถอย่างรอบด้าน เป็นโอกาสสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ เน้นการฝึกทักษะเฉพาะทาง ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในวัยเรียน พร้อม

สร้างสรรค์บรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน ช่วยพัฒนาทักษะแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานเป็นทีม ผ่านการเรียนรู้แบบโครงการ ซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและตลอดชีวิต

2.2 ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะการบริหาร พบว่าปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปยังสถานที่ห่างไกล ควรมีการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับภูมิภาค ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างเหมาะสมเพื่อลดความต้องการในการเดินทางไปร่วมแข่งขันสถานที่ที่ห่างไกล ซึ่งอาจทำให้เกิดค่าใช้จ่ายสูงขึ้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าวเน้นที่การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์และลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางโดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไกลซึ่งใช้เวลาและทรัพยากรมาก ดังการสนทนากลุ่มว่า

“ข้อจำกัดก็จะเป็นเรื่องการเดินทางไกล อย่างอ่างทอง ลพบุรี ชลบุรี ประจวบ ค่าใช้จ่ายสูงมาก เรื่องสถานที่มันไกล ระดับภูมิภาคหลายจังหวัด จังหวัดใกล้เคียงก็ไปได้ แต่ถ้าไกลก็ต้องใช้เวลา จัดเสิร์ฟที่พัก อาหาร มันเพิ่มเติม เขตให้มาไม่เพียงพอค่าเช่ารถ ค่าอาหารครู เครื่องแต่งกายเด็ก และนักเรียน” (ตัวแทนผู้บริหารคนที่ 2, 2566)

อาจได้ว่า ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญของการงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติทั้งพัฒนาการและวัตถุประสงค์ของการจัดงานซึ่งมีผลต่อการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียน ครู และประสบการณ์ที่ดี รวมถึงแนวทางการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดของการจัดงาน

ภาพที่ 1 ภาพนักเรียนและครูผู้สอน

ที่มา: บันทึกโดยผู้วิจัย

3. การบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย จากการศึกษา พบว่าผู้ให้ข้อมูลตระหนักถึงความสำคัญของวิชาพลศึกษา ที่เน้นพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวพื้นฐาน (Fundamental Movement Skills: FMS) ทั้งการเคลื่อนไหวแบบเคลื่อนที่ (Locomotor) และการเคลื่อนไหวแบบประกอบอุปกรณ์ (Manipulative) โดยเฉพาะ

ในช่วงอายุ 6–11 ปี ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการมีสุขภาพแข็งแรงและคุณภาพชีวิตที่ดี วิชานี้ใช้การเรียนรู้เชิงรุก เช่น กิจกรรมบทบาทสมมติและเกม ตามหลักสูตรแกนกลางเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งร่างกาย ความรู้ และคุณธรรม นอกจากนี้ยังส่งเสริมภาวะผู้นำ วินัย และความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียน ดังการสัมภาษณ์เชิงลึกว่า

“คนสำคัญคือครู ต้องทันเด็ก รู้นักเรียนที่ดูแล้วเขาต้องการอะไร สื่อกิจกรรมต่าง ๆ ใหม่ ๆ ต้องให้ทันกับเด็ก เขาจะเพลินไปกับครูกับเพื่อน ๆ สื่อทาง social ใหม่ ๆ ต้องรู้ทัน และมาปรับใช้ให้ตรงกับความต้องการและความสนใจเด็กรวยนี้” (ตัวแทนครูผู้สอน คนที่ 1, 2566)

กล่าวได้ว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ของนักเรียนโดยต้องเข้าใจความต้องการและความสนใจของนักเรียน ต้องมีการปรับใช้กิจกรรมใหม่ ๆ ให้เข้ากับนักเรียน เป็นการใช้การเรียนรู้เชิงรุกและการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

การเตรียมความพร้อม สำหรับการเริ่มต้นและการเตรียมความพร้อมในการแข่งขันพบว่า ได้แบ่งกิจกรรมสำคัญๆ เพื่อบริหารจัดการทีมแบบสั้นและรวดเร็วเริ่มต้นจากการคัดเลือกโดยการรับสมัครเด็กช่วยชั้นประถม เริ่มจาก (1) การเปิดรับสมัครทั่วไป โดยคัดเลือกตามคุณสมบัติเบื้องต้นเพื่อเลือกน้อง ๆ ที่มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ ความแข็งแรง และความคล่องตัวทนทานการทำกิจกรรม และการคัดเลือกนี้มุ่งเน้นดูทีมในการแข่งขันในปีที่ผ่านมา เพื่อทำความเข้าใจในระดับการแข่งขันของแต่ละทีม (2) ประเมินดูงบประมาณสำหรับการบริหารจัดการ เป็นการบริหารจัดการภายในของผู้ฝึกสอนที่จะต้องประเมิน เนื่องจากงบประมาณที่สนับสนุนค่อนข้างมีจำกัดเมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการ การกำหนดงบประมาณนั้นแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ เช่น งบประมาณฝึกซ้อม ค่ารถและค่ากิน ค่าที่พัก และค่าชุด ซึ่งจะต้องคำนวณให้เหมาะสมกับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และของโรงเรียน (3) การสร้างความเข้มแข็งและทักษะสำหรับการเข้าร่วมการแข่งขัน แรงจูงใจสำคัญคือนักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจะมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาทักษะในการแข่งขันมวยสากลการสนับสนุนและการเตรียมความพร้อมนี้เป็นส่วนสำคัญในการรักษาแชมป์ไว้ในปี 2566 และ (4) การเลือกกิจกรรม จากเกณฑ์และกติกาที่ส่วนกลางได้กำหนดไว้แล้ว การออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ครูผู้สอนจะเป็นผู้เอง โดยการเลือกกิจกรรมมวยสากลเป็นการท้าทายและลองกิจกรรมใหม่ที่ยังไม่เคยทำ ระยะเวลาการแข่งขันจะใช้เวลาประมาณ 2 -3 เดือน ขึ้นอยู่กับนโยบายของเขตพื้นที่การศึกษา จุดสำคัญของการเสริมศักยภาพเด็กคือ จะต้องไม่ให้เกิดการทรมานกับการเรียนตามปกติของเด็กนักเรียน ในรอบ 1 สัปดาห์ระหว่างการเตรียมตัวจะใช้เวลานัดซ้อมในช่วงเวลา 8 – 9 โมง และเที่ยงวัน และช่วงเวลาชั่วโมงลูกเสือ จะทำเรื่องขอตัวนักเรียนเพื่อมาฝึกซ้อม

การดำเนินการและการบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ การดำเนินการและบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ในการเตรียมความพร้อมนักเรียนประถมปลายสำหรับการแข่งขันมวยสากลสมัครเล่นในงานศิลปหัตถกรรม ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญดังนี้ (1) คัดเลือกนักเรียนที่สนใจและมีความพร้อมด้านความแข็งแรงและความคล่องตัว พร้อมประชาสัมพันธ์เป้าหมายกิจกรรม (2) จัดเตรียมสภาพแวดล้อมฝึกซ้อมใน

พื้นที่โรงเรียน แม้มีข้อจำกัดด้านสถานที่และอุปกรณ์ (3) ส่งเสริมทั้งกายภาพและจิตใจโดยบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อสร้างภาวะผู้นำและทักษะทำงานเป็นทีม (4) สร้างความเข้าใจและเคารพกฎกติกา คู่แข่งและผู้ตัดสิน (5) บริหารจัดการเหตุการณ์และดูแลความปลอดภัยในการฝึกซ้อมกลุ่มเล็กอย่างมีประสิทธิภาพ (6) เสริมความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง ในการสนับสนุนเวลาและการฝึกซ้อมนอกเวลาเรียน

สรุปได้ว่า การเตรียมความพร้อมเฉพาะกลุ่มในการแข่งขันมวยสากลสมัครเล่นในงานศิลปหัตถกรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย จะช่วยให้นักเรียนมีประสบการณ์ที่มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ในการแข่งขันและพัฒนาทักษะทางกายภาพและจิตใจของนักเรียน

ปัจจัยความสำเร็จ จากการศึกษาพบว่า มีปัจจัยความสำเร็จที่เป็นบทเรียนการปฏิบัติสำหรับการบูรณาการ ที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. การเน้นลงมือปฏิบัติจริง การให้โอกาสให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมหรือปฏิบัติการจริง เพื่อให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่สะท้อนความเข้าใจและความรู้ การเน้นลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมมวยสากลสมัครเล่น หมายถึงการให้โอกาสให้นักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรมมวยจริงจัง เช่น การฝึกซ้อมการชก การเรียนรู้เทคนิคต่างๆ ซึ่งอาจช่วยให้พัฒนาทักษะการต่อสู้ ความแข็งแกร่งทางกาย และความเข้าใจในเทคนิคและกฎข้อบังคับของกีฬามวยได้อย่างเต็มที่

2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ คือการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือการกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหาของการเรียนรู้ กิจกรรมมวยสากลสมัครเล่น การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้หมายถึงการให้นักเรียนมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือการกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหาของการเรียนรู้ในกิจกรรมนี้

3. ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการสร้างสถานะที่กระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง การส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองในกิจกรรมมวยสากลสมัครเล่นหมายถึงการสร้างสถานะที่กระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง ในที่นี้นักเรียนอาจได้รับโอกาสในการศึกษาและฝึกฝนทักษะการต่อสู้ในมวยสากล โดยไม่ได้รับคำแนะนำหรือคำสั่งจากผู้สอนอย่างตรงไปตรงมา

4. ผู้สอนวางบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก การช่วยเหลือและสนับสนุนนักเรียนในกระบวนการเรียนรู้โดยการเป็นที่ปรึกษาและเปิดโอกาสให้เรียนรู้ กิจกรรมมวยสากลสมัครเล่น การผู้สอนวางบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกหมายถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนนักเรียนในกระบวนการเรียนรู้โดยการเป็นที่ปรึกษาและเปิดโอกาสให้เรียนรู้ ในที่นี้ ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำและสนับสนุนนักเรียนในการเรียนรู้เกี่ยวกับมวยสากล โดยให้คำแนะนำในการฝึกซ้อม เทคนิค และกลยุทธ์ในการต่อสู้ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์การฝึกซ้อมและการแข่งขันจริงในสนามมวย

5. ส่งเสริมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกระบวนการ การสร้างโอกาสให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้อื่นในระหว่างการเรียนรู้ การส่งเสริมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง

กระบวนการในกิจกรรมมวยสากลสมัครเล่นหมายถึงการสร้างโอกาสให้นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้อื่นในระหว่างการเรียนรู้ ในที่นี้ นักเรียนอาจได้รับโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการต่อสู้ กลยุทธ์ หรือประสบการณ์จากผู้เล่นหรือผู้สอนท่ามกลางการฝึกซ้อมหรือการแข่งขัน

6. กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า คือ การสร้างสถานะที่ให้นักเรียนพัฒนาการคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ และการวิเคราะห์ค่านิยมต่างๆ โดยใช้ความเข้าใจที่ได้จากการเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าในกิจกรรมมวยสากลสมัครเล่น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการศึกษาพบว่า การบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการสร้างสถานะการเรียนรู้ที่กระตุ้นความรู้สึกและอารมณ์ของนักเรียนในการเรียนรู้ ซึ่งการบูรณาการแนวคิดในการจัดการเรียนรู้พลศึกษา จากการศึกษาพบว่าพบว่ามี 3 แนวคิดหลัก ดังนี้

1. การเรียนรู้เชิงระบบ การจัดการเรียนพลศึกษาควรเน้นการสร้างการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างและระบบเป็นพื้นฐานทางการเรียนรู้ ได้แก่ การวางแผนการเรียนรู้ที่มีการจัดลำดับขั้นตอนและกิจกรรมที่สอดคล้องกัน การใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น การใช้แอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีระเบียบและมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างกิจกรรมที่สำคัญ

2. การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ แนวคิดนี้เน้นการสร้างโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และมีการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาหรือสร้างสิ่งใหม่ๆ โดยให้นักเรียนได้ทดลองและสร้างบทเรียนด้วยตนเอง ซึ่งอาจประกอบไปด้วยกิจกรรมเชิงปฏิบัติ โครงการสร้างสรรค์ หรือการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เช่น การสร้างโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ โดยให้นักเรียนได้ทดลองและสร้างบทเรียนด้วยตนเอง การสร้างโครงการสร้างสรรค์หรือการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสนำความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้

3. การเรียนรู้แบบพหุวัฒนธรรม เป็นการสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนได้เรียนรู้พลศึกษาอย่างสนุกและสร้างสรรค์ แนวคิดนี้เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานและการท้าทาย โดยใช้วิธีการที่น่าสนใจและเหมาะสมกับวัยและสภาพความพร้อมของนักเรียน เช่น การใช้เกมการเรียนรู้ กิจกรรมที่มีความสนุกสนาน หรือการให้ประสบการณ์ที่น่าตื่นเต้นและท้าทาย เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองในพลศึกษา

การบูรณาการแนวคิดเหล่านี้จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายและสร้างสรรค์ซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและเติบโตได้อย่างครบวงจรในด้านความฉลาดทางอารมณ์

อภิปรายผล

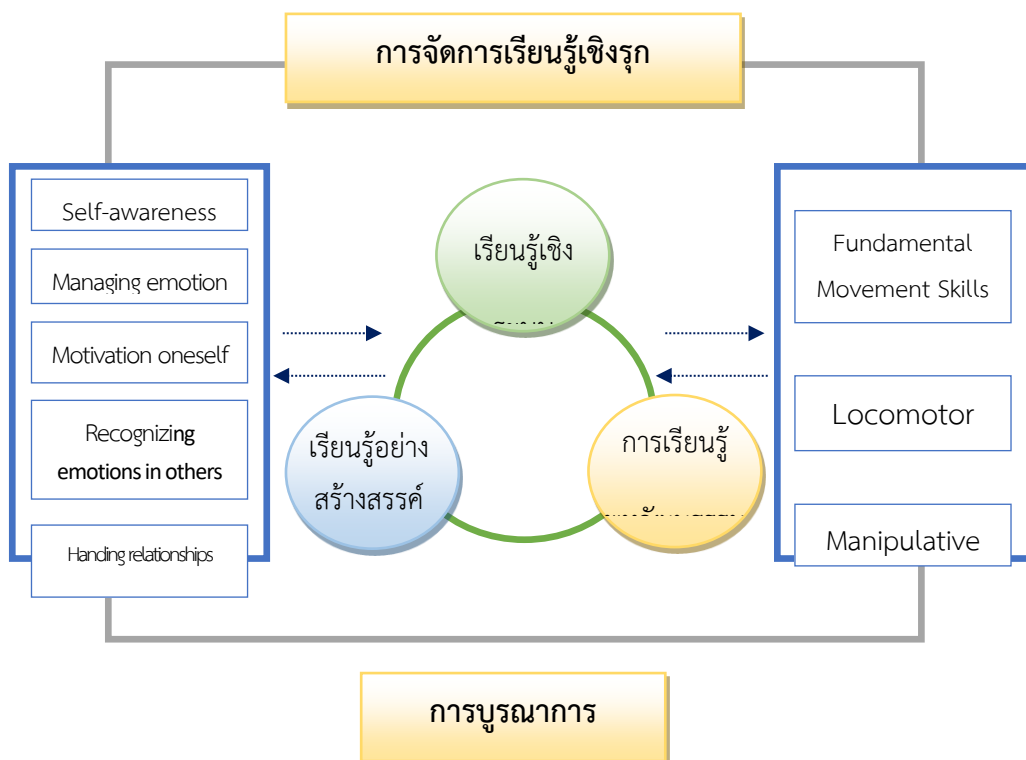
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย มีลักษณะเด่นคือการเน้นการลงมือปฏิบัติจริง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก สนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกระบวนการ พร้อมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า (Ward, 1998) ซึ่งการเรียนรู้เชิงรุกนี้ช่วยพัฒนาความสามารถในการสืบค้นและตีความข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาและสร้างความเข้าใจใหม่อย่างมีคุณค่า กันทิมา เนียมโกะ และคณะ (2566) พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้พลศึกษาตามแนวคิดนี้ประกอบด้วยหลักการวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจน และการวัดประเมินผล โดยทดลองใช้เป็นเวลา 8 สัปดาห์ ผลการประเมินพบว่ามีความเหมาะสมมาก (ค่าเฉลี่ย 4.45) และมีดัชนีความสอดคล้องสูงถึง 0.88 ซึ่งแสดงถึงประสิทธิภาพของรูปแบบนี้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุกที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล พร้อมบทบาทของครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวก ถือเป็นแนวทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการศึกษา แนวทางการบูรณาการการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน พบว่า ควรมีการบูรณาการแนวคิด 3 อย่าง คือ (1) การเรียนรู้เชิงระบบ (2) แนวคิดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และ (3) แนวคิดแบบพหุวัฒนธรรม เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนได้เรียนรู้พลศึกษาอย่างสนุกและสร้างสรรค์ผลการศึกษาสอดคล้องกับกิตติรัตน์ ปลื้มจิตรได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาเยาวชนคือการพัฒนาตัวตนของเขา การพัฒนาเยาวชนควรเปิดพื้นที่และให้โอกาสให้ได้ทดลอง เปิดพื้นที่ และโอกาสในการรับฟัง ฟังเขา มองเห็นเขา ให้เขาเป็นตัวของตัวเอง เปิดพื้นที่ทางความคิดที่อิสระมากพอ โดยไม่นำกรอบของผู้ใหญ่ไปครอบเขามากนัก ทักษะพื้นฐานสำคัญที่ควรออกแบบการเรียนรู้ให้เยาวชน คือ ด้านที่ 1 ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน กล้าแสดงออก ด้านที่ 2 คือทักษะการทำงานเป็นทีม และ ด้านที่ 3 การเรียนรู้โลกและสังคม (กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร, 2566) สอดคล้องกับอมาวสี สว่างวงศ์ และคณะได้ศึกษาวิจัยและพบว่าการจัดการเรียนรู้พลศึกษาตามแนวทางการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและสนุกต่อการเรียน ซึ่งองค์ประกอบหรือส่วนสำคัญที่จะให้ผู้เรียนสนุก ต่อการเรียนได้นั้นคือ ครูผู้สอน ที่จะต้องใช้กิจกรรมที่มีความหลากหลาย สนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจและเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (อมาวสี สว่างวงศ์ และคณะ, 2566) สามารถอภิปรายได้ว่าการจัดการเรียนรู้พลศึกษาในรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกต้องการเสริมพัฒนาผู้เรียนให้เป็นตัวของตนเอง โดยให้โอกาสให้ได้ทดลองและเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ และเปิดโอกาสให้นักเรียนมีพื้นที่ในการแสดงออกเพื่อให้ได้ฟังและมีการสนับสนุนต่อความคิดที่อิสระ และการจัดการเรียนรู้ตามแนวนี้นี้ช่วยให้ผู้เรียนมีความ

กระตือรือร้นและสนุกในการเรียนรู้ โดยมีครูผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องใช้กิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาได้ข้อสะท้อนองค์ความรู้ใหม่ แนวคิดที่สำคัญที่เป็นพื้นฐาน คือ การเรียนรู้เชิงระบบ การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และการเรียนรู้พหุวัฒนธรรม การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเน้นไปที่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์และสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันของนักเรียน การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เป็นเป้าหมายหลักของการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ ซึ่งเน้นไปที่การเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของนักเรียน การจัดการเรียนรู้แบบพลศึกษาเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการทำความเข้าใจและพัฒนาตนเองผ่านการปฏิบัติจริงในสถานการณ์จริง เป็นการบูรณาการที่สร้างโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์จริงและได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง สามารถสรุปได้ ตามภาพประกอบที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาได้สะท้อนว่าการบูรณาการการจัดการเรียนรู้โดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกมีผลต่อการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน มีส่วนสำคัญคือ การเน้นการลงมือปฏิบัติจริง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้การส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การให้บทบาทของผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกระบวนการ การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า

1. ความสามารถในการพูดสื่อสารของนักศึกษาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติสูงกว่าเกณฑ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักศึกษามีความสามารถด้านการพูดสื่อสารสูงกว่าเกณฑ์ หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติจริงในบริบทที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการพูดของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกิจกรรมที่เน้นการฝึกซ้ำในสถานการณ์จริงเอื้อต่อการใช้ภาษาอย่างเหมาะสมทั้งด้านการเลือกคำ น้ำเสียง และท่าทาง อีกทั้งยังส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์แบบสองทางระหว่างผู้เรียน อันนำไปสู่ความมั่นใจในการสื่อสารที่เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในด้านการปฏิบัติ

สำหรับครูผู้สอน ควรนำผลการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้โดยการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในชั้นเรียน เช่น การจัดกลุ่มอภิปรายแบบมีเป้าหมาย การใช้สถานการณ์จำลอง (role play) หรือการเรียนรู้ผ่านโครงการ (project-based learning) ที่เน้นให้ผู้เรียนต้องลงมือทำจริงและคิดวิเคราะห์ นอกจากนี้ ครูควรปรับบทบาทของตนเองจากผู้สอนแบบดั้งเดิมมาเป็นผู้ช่วยแนะแนว (facilitator) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันอย่างเสรี รวมทั้งสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่ปลอดภัยและเปิดกว้างต่อความหลากหลายทางความคิดและอารมณ์

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรศึกษาการจัดการเรียนรู้พลศึกษาตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกกับปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความสุข การเสริมสร้างวินัย เป็นต้น

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). การศึกษาความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาไทย. โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). ศิลปะหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติ. <https://www.moe.go.th/>
- กัณทิมา เนียมโกะ สุธนะ ดิงศภัทัย และจินตนา สรายุทธพิทักษ์. (2566). รูปแบบการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพทางกายผ่านการคิดเชิงระบบของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ*, 15(3), 73–87.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ปรียา สมพีช. (2559). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนด้วยกรณีศึกษา. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(2), 260–270.
- วรรณดี สุทธินรากร. (2561). *การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ*. สำนักพิมพ์สยาม.
- สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน. (2565). *เกณฑ์การแข่งขันงานศิลปะหัตถกรรมนักเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา*. <https://www.sillapa.net/rule61/health-68.pdf>
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2559). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรรณิการ์ สุขเกษม. (2547). *วิธีวิทยาการศึกษาเชิงคุณภาพ: การวิจัยปัญหาปัจจุบันและการวิจัยอนาคต* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
- หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน). (2566). ย้อนมองอดีตของงานศิลปะหัตถกรรมนักเรียน. <https://www.fapot.or.th/main/information/article2/view/57>
- อมาวลี สว่างวงศ์, สุธนะ ดิงศภัทัย และณัฐพร สุตดี . (2566). ผลการจัดการเรียนรู้พลศึกษาตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องทักษะการเคลื่อนไหวพื้นฐานของนักเรียนประถมศึกษา. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ*, 15(1), 289–304.
- Goleman, D. (1998). *Emotional Intelligence: Why it Can Matter More Than IQ*. Basic Books.
- Sweller, J. (2006). *The worked example effect and human cognition: Learning and Instruction*. Educational Technologies.
- Ward, R. (1998). Active, Collaborative and case-based learning with Computer-based case Scenarios. *Computer in Education*, 30(1), 103-110.

ความ

พึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอน ออนไลน์ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของ เชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ธนะชัย สามล^{1*} จินดา อารงอาจริยกุล²

รับบทความ: 6 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 11 มิถุนายน 2568 ตอรับบทความ: 11 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความพึงพอใจของนักศึกษา ระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ 2) เปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ และ 3) ศึกษาสภาพปัญหาในการเรียนแบบออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 246 รูป/คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน T-Test และ One-way ANOVA ผลการศึกษาพบว่า 1) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์อยู่ในระดับมาก มีความพึงพอใจด้านการสอบและวัดผลประเมินผลมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน และด้านปัจจัยเกื้อหนุน 2) ปัจจัยพื้นฐานของนักศึกษาที่มีสมณเพศ/เพศ คณะ ช่องทางในการเรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน และสถานที่ที่นักศึกษาใช้ในการเรียนแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน ในขณะที่อายุและชั้นปีกับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน และ 3) นักศึกษามีปัญหาในการเรียนแบบออนไลน์ในระดับมาก ปัญหาที่นักศึกษพบในการเรียนแบบออนไลน์มากที่สุด คือ บรรยากาศไม่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เช่น อากาศร้อน เสียงดัง ดังนั้นควรพัฒนารูปแบบบริหารและจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนอาจารย์ พร้อมวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัย เชื้อไวรัสโคโรนา 2019

¹ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

* อีเมล: nachai.samol@gmail.com

² มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Student Satisfaction with Online Learning Management at Mahamakut Buddhist University Under COVID-19 Preventive Measures

Thanachai Samol ^{1*}

Jinda Thomrongajariyakul ²

Abstract

This quantitative research aimed to: (1) examine the level of undergraduate students' satisfaction with online learning, (2) compare the levels of undergraduate students' satisfaction with online teaching, and (3) explore the challenges faced by undergraduate students in online learning at Mahamakut Buddhist University under the preventive measures for the COVID-19 pandemic. The sample consisted of 246 individuals selected using an accidental sampling method. The research instrument was a questionnaire, and data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics such as T-test and One-way ANOVA.

The findings revealed that: (1) students' overall satisfaction with online learning was at a high level. Among the aspects assessed, the highest satisfaction was observed in examinations and assessments, followed by curriculum and content, learning process, instructors and teaching quality, and supportive factors; (2) fundamental characteristics of students—such as monastic status/gender, faculty, learning platform, learning device, and place of study—are associated with differing levels of satisfaction with online learning. In contrast, age and year of study do not show significant differences in students' satisfaction with online learning at Mahamakut Buddhist University; (3) students encountered a high level of challenges in online learning, with the most prominent issue being the lack of a conducive learning environment. For example, hot weather and loud noise. Therefore, it is essential to develop a management model and allocate resources to support instructors, along with conducting qualitative research to obtain in-depth analytical data.

Keywords: Satisfaction, Online Learning Management, University, COVID-19

¹ Office of the Election Commission

* Email: nachai.samol@gmail.com

² Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

บทนำ

การมาเยือนของวิกฤตโรคระบาดหรือโรคอุบัติใหม่ ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับระบบการศึกษา หลากหลายด้าน อาทิ จะสามารถออกแบบการเรียนรู้ในยุค COVID-19 ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร ทักษะ และหลักสูตรโลกการศึกษารูปแบบใหม่หลังจากนี้ควรเป็นแบบใด เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทด้านการเรียนรู้ หรือทำให้ความเหลื่อมล้ำแย่กว่าเดิม จริงหรือไม่ที่เราสามารถเปลี่ยนวิกฤตครั้งนี้ให้กลายเป็นโอกาสด้าน การศึกษา จากความผิดปกติแบบใหม่ที่ไม่เหมือนเดิม (New Abnormal) ที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ทำให้สถานศึกษาต้องแสวงหาความอยู่รอดและต้องปรับตัว เนื่องจากวิกฤต COVID-19 เป็นบททดสอบครั้ง ใหญ่ในการบริหารจัดการศึกษาที่ต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้สอดคล้องกับความปกติใหม่ที่เกิดขึ้น (สุวิมล มจรุส, 2564) อันส่งผลให้รูปแบบการเรียนการสอนต้องมีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่ง New Normal ของสภาพ ทางการเรียนรู้อันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เช่น การเรียนรู้จะมีช่องทาง สำหรับเข้าถึงที่หลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะช่องทางการเรียนรู้ออนไลน์

การออกแบบการเรียนรู้ตามยุคปกติวิถีใหม่ จะต้องอาศัยปัจจัยหลายประการเกื้อหนุนกัน เช่น ความรู้และความสามารถด้านวิชาชีพครู ความรู้ด้านเนื้อหาสาระ ทักษะด้านเทคโนโลยีของผู้สอน เป็นต้น ซึ่ง อาจจะเป็น New normal ของครูในอนาคต โดยการจัดการเรียนรู้ตามแนววิถีชีวิตใหม่นั้น ผู้สอนจะต้อง ออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยการเรียนรู้ของไทยไม่ควรปรับแค่ กระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน แต่ต้องปรับใหญ่ทั้งระบบการเรียนรู้ที่ต้องสอดคล้องกันและเชื่อมโยงกับ การเรียนรู้ของเด็ก เช่น กระชับหลักสูตร ปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ COVID-19 และสื่อสารให้ ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทราบ เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียนและความหลากหลายของรูปแบบ การเรียนรู้ เป็นต้น (ภูษิมา ภิญโญสินวัฒน์, 2563)

จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 ส่งผลให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ออก ประกาศเรื่อง มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (ฉบับที่ 2) ลงวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2563 ระบุให้จัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนกลาง และวิทยาเขต สิรินครราชวิทยาลัย ยกเว้นในรูปแบบออนไลน์ และต่อมาได้มีประกาศมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของ เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (ฉบับที่ 8) ลงวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2563 กำหนดมาตรการทางวิชาการ สำหรับการจัดการเรียนการสอนและการบริการทางวิชาการแก่นักศึกษา ให้ดำเนินการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เท่านั้น จากประกาศดังกล่าวส่งผลให้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เปลี่ยนแปลงไป ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนจากรูปแบบเดิม (on-site) เป็นรูปแบบออนไลน์ (online) (ชนะชัย สามล และคณะ 2566) ซึ่งการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ประสบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอุปกรณ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของนักเรียนในพื้นที่ชนบท ส่งผลให้ ขาดโอกาสในการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม ขณะเดียวกันครูจำนวนมากยังขาดทักษะด้านเทคโนโลยีและ

การออกแบบการเรียนรู้ ทำให้การเรียนออนไลน์ขาดความน่าสนใจและไม่ตอบสนองผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมในบ้านไม่เอื้อต่อการเรียนและการสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียนลดลง ส่งผลต่อการพัฒนาทางสังคมของผู้เรียน แม้จะมียุทธศาสตร์สนับสนุน แต่การบริหารจัดการยังขาดความเป็นระบบและต่อเนื่อง (สกนธ์ชัย ชะนูนันท์ และสุริยา ชาญ, 2567)

จากปัญหาดังกล่าวจึงนำมาสู่การศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความคาดหวังและความต้องการของนักศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19
2. เปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19
3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการเรียนแบบออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความพึงพอใจของนักศึกษาในการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติทางบวกของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ผู้สอน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ จำแนกออกเป็น 5 ด้าน

1. ด้านหลักสูตรและเนื้อหา หมายถึง การออกแบบองค์ความรู้ให้มีความสอดคล้อง ชัดเจน กระชับ และมีระดับความยากง่ายที่เหมาะสมกับผู้เรียนและระยะเวลา รวมถึงต้องเอื้อต่อการเข้าถึงที่ง่าย สะดวก และสามารถทบทวนซ้ำได้ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและคุ้มค่าที่สุด (กาญจนา ปาสาตัง และประภาพร จำเริญ, 2564; พรพิมล เพ็ญประภา และธนวัฒน์ ชาวโพธิ์, 2565; สุชนิษฐ์ สังขสูตร และจอมเดช ตรีเมฆ, 2564)

2. ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน หมายถึง การประเมินความสามารถของผู้สอนในการถ่ายทอดเนื้อหาอย่างชัดเจน มีการออกแบบกิจกรรมที่ยืดหยุ่นเหมาะสมกับออนไลน์ และแสดงความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการเตรียมสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมี

ประสิทธิภาพ (กาญจนา ปาสาดัง และประภาพร จำเริญ, 2564; พรพิมล เพ็ญประภา และธนวัฒน์ ชาวโพธิ์, 2565; ณัฐศรัณย์ ทฤษฎีคุณ และคณะ, 2564)

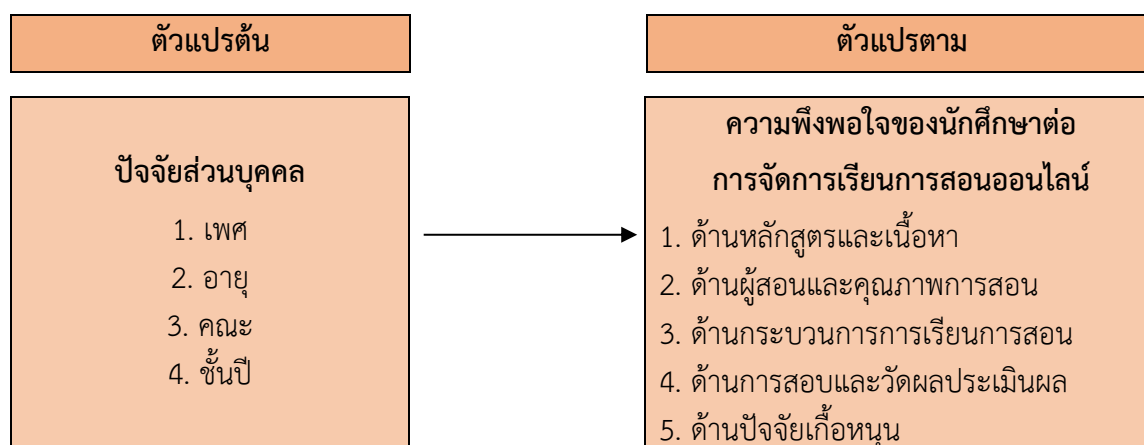
3. ด้านกระบวนการการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน โปร่งใส ทั้งการชี้แจง กฎเกณฑ์และการประเมินผล มีการใช้ช่องทางและสื่อที่เหมาะสมกับออนไลน์ ให้นักศึกษามีส่วนร่วมและเปิด โอกาสให้แสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งจัดบรรยากาศที่เป็นกันเอง และยืดหยุ่นให้เข้าถึงการเรียนและปรึกษาได้ ทุกเวลา (กาญจนา ปาสาดัง และประภาพร จำเริญ, 2564; พรพิมล เพ็ญประภา และธนวัฒน์ ชาวโพธิ์, 2565; สุขนิษฐ์ สังขสูตร และจอมเดช ตรีเมฆ, 2564)

4. ด้านการสอบและวัดผลประเมินผล หมายถึง การจัดการประเมินที่ชัดเจน โปร่งใส โดยการชี้แจง ระเบียบและใช้วิธีการสอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหา มีข้อสอบที่เหมาะสมกับเวลาและความยาก ง่าย พร้อมทั้งใช้ระบบสอบออนไลน์ที่เหมาะสม และมีการรายงานผลคะแนนให้ตรวจสอบได้ (กาญจนา ปาสาดัง และประภาพร จำเริญ, 2564; พรพิมล เพ็ญประภา และธนวัฒน์ ชาวโพธิ์, 2565; ณัฐศรัณย์ ทฤษฎีคุณ และคณะ, 2564)

5. ด้านปัจจัยเกื้อหนุน หมายถึง ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการเรียนออนไลน์ ทั้งการ สนับสนุนอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ตจากมหาวิทยาลัย การมีอุปกรณ์ที่เพียงพอของนักศึกษา คุณภาพสัญญาณที่ เสถียร ช่องทางที่เข้าถึงง่าย บรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้ และการมีระบบช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสำหรับ นักศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (พรพิมล เพ็ญประภา และธนวัฒน์ ชาวโพธิ์, 2565; สุขนิษฐ์ สังขสูตร และจอม เดช ตรีเมฆ, 2564; สุรชาติ พุทธิมา และชโรชินี ชัยมินทร์, 2564: 47)

นอกจากนี้เพื่อให้เข้าใจความพึงพอใจของนักศึกษามากขึ้น จะทำการศึกษาสภาพปัญหาในการเรียน แบบออนไลน์ของนักศึกษา ทั้งปัญหาด้านสภาพแวดล้อม ปัญหส่วนบุคคล ปัญหาด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ และปัญหาด้านการเรียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) พื้นที่วิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และวิธีการกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม จำนวน 636 รูป/คน จากการคำนวณกลุ่มตัวอย่างตามสูตรการคำนวณของ Taro Yamane ส่งผลให้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 246 รูป/คน และใช้วิธีการสุ่มแบบใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

2. เครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามออนไลน์ (Online Survey) ผ่าน Google Forms แบบสอบถามจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล และส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นคำถามปลายปิด (Close – Ended Questionnaires) และเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ขั้นแรกจะวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลังจากนั้นจะวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปร 2 ตัวที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Samples T-Test) และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น (ปัจจัยส่วนบุคคล และข้อมูลพื้นฐานด้านการเรียน) และตัวแปรตาม (ความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอน) จำแนกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แปลความหมายของคะแนน ดังนี้

4.51 – 5.00 คะแนน	หมายถึงนักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด
3.51 – 4.50 คะแนน	หมายถึงนักศึกษามีความพึงพอใจมาก
2.51 – 3.50 คะแนน	หมายถึงนักศึกษามีความพึงพอใจปานกลาง
1.51 – 2.50 คะแนน	หมายถึงนักศึกษามีความพึงพอใจน้อย
1.00 – 1.50 คะแนน	หมายถึงนักศึกษามีความพึงพอใจน้อยที่สุด

4. ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม

5. ขอบเขตด้านระยะเวลา 31 ตุลาคม 2566 - 31 ตุลาคม 2567

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 264 รูป/คน จากการศึกษาพบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์หญิง จำนวน 117 รูป/คน (ร้อยละ 44.3) รองลงมา ได้แก่ คฤหัสถ์ชาย พระสงฆ์ และสามเณร คิดเป็นร้อยละ 32.6, 12.1 และ 11.0 ตามลำดับ ส่วนใหญ่อายุ 20 ปี จำนวน 84 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 31.8 รองลงมา ได้แก่ 21 ปี, 19 ปี, น้อยกว่า 19 ปี, 22 ปี และมากกว่า 22 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.7, 18.2, 11.7, 10.2 และ 5.3 ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 92 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 34.8 รองลงมา ได้แก่ ชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 27.7, 21.6 และ 15.9 ตามลำดับ นอกจากนี้ส่วนใหญ่อำนาจศึกษา คณะศาสนาและปรัชญา จำนวน 100 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 37.9 รองลงมา ได้แก่ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 31.4, 19.7 และ 11.0 ตามลำดับ

ช่องทางการเรียนออนไลน์ส่วนใหญ่ใช้ระบบ Zoom Meeting มากที่สุด จำนวน 175 รูป/คน หรือคิดเป็นร้อยละ 66.3 สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนออนไลน์ พบว่า นักศึกษาแต่ละคนใช้อุปกรณ์ในการเรียนออนไลน์มากกว่า 1 ชนิด โดยเรียนผ่านคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กและโทรศัพท์มือถือมากที่สุด จำนวน 175 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 66.3 และเรียนผ่านโทรศัพท์มือถือและไอแพด จำนวน 89 รูป/คน หรือคิดเป็นร้อยละ 33.7 ส่วนสถานที่ที่นักศึกษาใช้ในการเรียนออนไลน์มากที่สุด คือ บ้านและหอพัก จำนวน 118 รูป/คน หรือคิดเป็นร้อยละ 44.7

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ จำแนกรายด้าน (N=264)

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์	ระดับความพึงพอใจ			
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
ด้านหลักสูตรและเนื้อหา	4.42	0.290	มาก	2
ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน	4.17	0.120	มาก	4
ด้านกระบวนการเรียนการสอน	4.21	0.151	มาก	3
ด้านการสอบและวัดผลประเมินผล	4.50	0.372	มาก	1
ด้านปัจจัยเกื้อหนุน	4.16	0.148	มาก	5
รวม	4.29	0.195	มาก	

จากตาราง พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.29 คะแนน โดยมีความพึงพอใจด้านการสอบและวัดผลประเมินผลมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$) รองลงมา ได้แก่ ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ($\bar{X} = 4.42$) ด้านกระบวนการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.21$) ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน ($\bar{X} = 4.17$) และด้านปัจจัยเกื้อหนุน ($\bar{X} = 4.16$)

เมื่อศึกษาเป็นรายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ด้านหลักสูตรและเนื้อหาในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นแล้วส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก – มากที่สุด ประเด็นที่นักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด คือ เนื้อหาที่เรียนมีความเหมาะสมกับระยะเวลาในการเรียน ($\bar{X} = 4.66$) รองลงมา ได้แก่ เนื้อหาในการเรียนมีระดับความยากง่ายที่เหมาะสมกับผู้เรียน ($\bar{X} = 4.65$) และเนื้อหามีความกะทัดรัดชัดเจนง่ายต่อการทำความเข้าใจ ($\bar{X} = 4.64$ คะแนน) ส่วนประเด็นที่นักศึกษามีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ เนื้อหาสื่อความหมายได้ชัดเจนและเหมาะสมกับผู้เรียน ($\bar{X} = 4.02$) และปริมาณของเนื้อหาแต่ละเรื่องเหมาะสมกับเวลาในการเรียนออนไลน์ ($\bar{X} = 4.05$)

นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอนในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นแล้วส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก – มากที่สุด ประเด็นที่นักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด คือ อาจารย์ผู้สอนมีการทบทวนเนื้อหาและสอบถามความเข้าใจกับนักศึกษาอยู่ตลอดเวลา ($\bar{X} = 4.64$) รองลงมา ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนมีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ ($\bar{X} = 4.61$) และอาจารย์ผู้สอนมีการส่ง/อัปโหลดไฟล์สื่อการเรียนการสอน รวมทั้งเอกสารประกอบการสอน เรียบร้อยก่อนการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.04$) ส่วนประเด็นที่นักศึกษามีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ ได้ยินเสียงของอาจารย์ผู้สอนอย่างชัดเจน ($\bar{X} = 3.99$) และอาจารย์ผู้สอนมีการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์ ($\bar{X} = 4.00$)

นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ด้านกระบวนการเรียนการสอนในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นแล้วส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก – มากที่สุด ประเด็นที่นักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด คือ อาจารย์ผู้สอนมีการทำความเข้าใจและชี้แจงข้อมูลการจัดการเรียนการสอน กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติของรายวิชา รวมถึงวิธีการวัดผลประเมินผลให้แก่นักศึกษาผ่านระบบออนไลน์ ($\bar{X} = 4.67$) รองลงมา ได้แก่ ช่องทางการเรียนการสอนและสื่อประกอบการเรียนการสอนมีความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.65$) และอาจารย์ผู้สอนเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการเลือกใช้โปรแกรม/ช่องทางในการเรียนออนไลน์ ($\bar{X} = 4.62$) ส่วนประเด็นที่นักศึกษามีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ งาน/การบ้านที่อาจารย์ผู้สอนมอบหมายมีความเหมาะสม ($\bar{X} = 3.98$) และมีช่องทางให้นักศึกษาได้ปรึกษาเกี่ยวกับรายวิชา นอกเวลาเรียนผ่านระบบออนไลน์ ($\bar{X} = 4.00$)

นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ด้านการสอบและวัดผลประเมินผลในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นแล้วส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก – มาก

ที่สุด ประเด็นที่นักศึกษาให้ความสนใจมากที่สุด คือ จำนวนข้อสอบมีความเหมาะสมกับระยะเวลาในการสอบ ($\bar{X} = 4.67$) รองลงมา ได้แก่ มีการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามเอกสารอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้ ($\bar{X} = 4.64$) และแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนมีความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.60$) ส่วนประเด็นที่นักศึกษาให้ความสนใจน้อยที่สุด คือ มีการรายงานคะแนน/ผลการสอบ และเปิดโอกาสให้นักศึกษาสามารถตรวจสอบคะแนนของตนเองได้ ($\bar{X} = 3.98$) และข้อสอบมีระดับความยากง่ายที่เหมาะสม และสอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียน ($\bar{X} = 4.47$)

นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ด้านปัจจัยเกื้อหนุนในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นแล้วส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก – มากที่สุด ประเด็นที่นักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัย/อาจารย์ผู้สอน สามารถช่วยแก้ปัญหา/ช่วยเหลือนักศึกษาที่มีปัญหาในการเรียนออนไลน์ ($\bar{X} = 4.65$) รองลงมา ได้แก่ บรรยากาศในการเรียนมีความเหมาะสม สามารถกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ($\bar{X} = 4.20$) และมหาวิทยาลัยมีการสนับสนุนอุปกรณ์ในการเรียนการสอน เช่น การลงโปรแกรม การจัดหาสัญญาณอินเทอร์เน็ตสำหรับใช้เรียนออนไลน์ ($\bar{X} = 4.09$) ส่วนประเด็นที่นักศึกษามีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ นักศึกษามีอุปกรณ์ที่ต้องใช้ประกอบการเรียนอย่างเพียงพอและเหมาะสม ($\bar{X} = 3.97$) และคุณภาพของสัญญาณอินเทอร์เน็ตมีความเสถียรและเร็วเพียงพอสำหรับเรียนออนไลน์ ($\bar{X} = 4.00$)

3. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

จากการศึกษา พบว่า ผลการทดสอบความเท่ากันของค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จำแนกตามเพศ/สมณเพศ มีค่า Sig. เท่ากับ 0.000 (ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05) หมายความว่า นักศึกษาที่มีเพศ/สมณเพศแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างกัน ทั้งความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม (Sig. = 0.000) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา (Sig. = 0.000) ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน (Sig. = 0.000) ด้านกระบวนการเรียนการสอน (Sig. = 0.000) ด้านการสอบและวัดผลประเมินผล (Sig. = 0.000) และด้านปัจจัยเกื้อหนุน (Sig. = 0.000)

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่มีเพศ/สมณเพศแตกต่างกันเป็นรายคู่ ตามตารางที่ 4.10 พบว่า นักศึกษาที่เป็นคฤหัสถ์หญิงมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างจาก นักศึกษาที่เป็นพระ สามเณร และคฤหัสถ์ชาย โดยคฤหัสถ์หญิงมีความพึงพอใจร้อยละ 4.14 น้อยกว่าพระ สามเณร และคฤหัสถ์ชาย ซึ่งมีความพึงพอใจร้อยละ 4.42, 4.37 และ 4.42 ตามลำดับ

ผลการทดสอบความเท่ากันของค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จำแนกตามอายุ มีค่า Sig. มากกว่า 0.05 (ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05) ทั้งความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม (Sig. = 0.466) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา (Sig. =

0.404) ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน (Sig. = 0.324) ด้านกระบวนการการเรียนการสอน (Sig. = 0.294) ด้านการสอบและวัดผลประเมินผล (Sig. = 0.292) และด้านปัจจัยเกื้อหนุน (Sig. = 0.854) สรุปได้ว่า นักศึกษาที่มีอายุแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ไม่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบความเท่ากันของค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จำแนกตามชั้นปี มีค่า Sig. มากกว่า 0.05 (ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05) ทั้งความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม (Sig. = 0.979) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา (Sig. = 0.768) ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน (Sig. = 0.930) ด้านกระบวนการการเรียนการสอน (Sig. = 0.866) ด้านการสอบและวัดผลประเมินผล (Sig. = 0.998) และด้านปัจจัยเกื้อหนุน (Sig. = 0.895) สรุปได้ว่า นักศึกษาที่กำลังศึกษาในชั้นปีที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ไม่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบความเท่ากันของค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จำแนกตามคณะ มีค่า Sig. เท่ากับ 0.000 (ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05) หมายความว่า นักศึกษาที่ศึกษาในคณะที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างกัน ทั้งความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม (Sig. = 0.000) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา (Sig. = 0.000) ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน (Sig. = 0.000) ด้านกระบวนการการเรียนการสอน (Sig. = 0.000) ด้านการสอบและวัดผลประเมินผล (Sig. = 0.000) และด้านปัจจัยเกื้อหนุน (Sig. = 0.000)

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่ศึกษาในคณะที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ ตามตารางที่ 4.14 พบว่า นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างจากนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ คณะศาสนาและปรัชญา และคณะมนุษยศาสตร์ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มีความพึงพอใจร้อยละ 4.14 น้อยกว่านักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ คณะศาสนาและปรัชญา และคณะมนุษยศาสตร์ ซึ่งมีความพึงพอใจร้อยละ 4.43, 4.32 และ 4.26 ตามลำดับ นอกจากนี้ นักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ยังมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างจากนักศึกษาคณะศาสนาและปรัชญา และคณะมนุษยศาสตร์ นักศึกษาคณะสังคมศาสตร์มีความพึงพอใจร้อยละ 4.43 สูงกว่านักศึกษาคณะศาสนาและปรัชญา และคณะมนุษยศาสตร์ ซึ่งมีความพึงพอใจเฉลี่ย 4.32 และ 4.26 ตามลำดับ ในขณะที่นักศึกษาคณะศาสนาและปรัชญา และคณะมนุษยศาสตร์มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ไม่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบความเท่ากันของค่าความแปรปรวนของความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จำแนกตามช่องทางในการเรียนออนไลน์ พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม มีค่า Sig. = 0.046 ด้านหลักสูตรและเนื้อหา มีค่า Sig. = 0.023 ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน มีค่า Sig. = 0.006 และด้านการสอบและวัดผลประเมินผล มีค่า Sig. = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 หมายความว่า นักศึกษาที่ใช้ช่องทางในการเรียนออนไลน์แตกต่างกันมีค่าความแปรปรวนของความ

พึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน และด้านการสอบและวัดผลประเมินผลแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงพิจารณาผลการทดสอบความเท่ากันของค่าความถี่เฉลี่ยระหว่างกลุ่ม ใช้ค่า t กรณีความแปรปรวนไม่เท่ากัน ซึ่งจากการทดสอบ พบว่า ค่า t ของความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน และด้านการสอบและวัดผลประเมินผลเท่ากับ 79.159, 58.733, 43.487 และ 56.600 ตามลำดับ และมีค่า Sig. = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05

ในขณะที่การทดสอบความเท่ากันของค่าความแปรปรวนของความพึงพอใจของนักศึกษาด้านกระบวนการเรียนการสอน มีค่า Sig. = 0.143 และด้านปัจจัยเกื้อหนุน มีค่า Sig. = 0.815 ซึ่งมากกว่า 0.05 หมายความว่า นักศึกษาที่ใช้ช่องทางในการเรียนออนไลน์แตกต่างกันมีค่าความแปรปรวนของความพึงพอใจด้านกระบวนการเรียนการสอนและด้านปัจจัยเกื้อหนุนไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงพิจารณาผลการทดสอบความเท่ากันของค่าความถี่เฉลี่ยระหว่างกลุ่ม ใช้ค่า t กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ซึ่งจากการทดสอบ พบว่า ค่า t ของความพึงพอใจด้านกระบวนการเรียนการสอนและด้านปัจจัยเกื้อหนุนเท่ากับ 29.982 และ 10.877 ตามลำดับ และมีค่า Sig. = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05

จึงสรุปได้ว่า นักศึกษาที่มีช่องทางในการเรียนออนไลน์แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างกัน ทั้งความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านการสอบและวัดผลประเมินผล และด้านปัจจัยเกื้อหนุน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในภาพรวมของความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จะพบว่า นักศึกษาที่เรียนผ่าน Zoom Meeting มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจเท่ากับ 4.43 มากกว่านักศึกษาที่เรียนผ่าน 3 ช่องทาง ได้แก่ Google Classroom, Zoom Meeting และ Facebook Live ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจเท่ากับ 4.02

ผลการทดสอบความเท่ากันของค่าความแปรปรวนของความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จำแนกตามอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนออนไลน์ พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม มีค่า Sig. = 0.046 ด้านหลักสูตรและเนื้อหา มีค่า Sig. = 0.023 ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน มีค่า Sig. = 0.006 และด้านการสอบและวัดผลประเมินผล มีค่า Sig. = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 หมายความว่า นักศึกษาที่ใช้อุปกรณ์ในการเรียนออนไลน์แตกต่างกันมีค่าความแปรปรวนของความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน และด้านการสอบและวัดผลประเมินผลแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงพิจารณาผลการทดสอบความเท่ากันของค่าความถี่เฉลี่ยระหว่างกลุ่ม ใช้ค่า t กรณีความแปรปรวนไม่เท่ากัน ซึ่งจากการทดสอบ พบว่า ค่า t ของความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน และด้านการสอบและวัดผลประเมินผลเท่ากับ 79.159, 58.733, 43.487 และ 56.600 ตามลำดับ และมีค่า Sig. = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05

ในขณะที่การทดสอบความเท่ากันของค่าความแปรปรวนของความพึงพอใจของนักศึกษา ด้านกระบวนการเรียนการสอน มีค่า Sig. = 0.143 และด้านปัจจัยเงื่อนไข มีค่า Sig. = 0.815 ซึ่งมากกว่า 0.05 หมายความว่า นักศึกษาที่ใช้อุปกรณ์ในการเรียนออนไลน์แตกต่างกันมีค่าความแปรปรวนของความพึงพอใจด้านกระบวนการเรียนการสอนและด้านปัจจัยเงื่อนไขไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงพิจารณาผลการทดสอบความเท่ากันของค่าความถี่เฉลี่ยระหว่างกลุ่ม ใช้ค่า t กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ซึ่งจากการทดสอบ พบว่า ค่า t ของความพึงพอใจด้านกระบวนการเรียนการสอนและด้านปัจจัยเงื่อนไขเท่ากับ 29.982 และ 10.877 ตามลำดับ และมีค่า Sig. = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05

จึงสรุปได้ว่า นักศึกษาที่ใช้อุปกรณ์ในการเรียนออนไลน์แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างกัน ทั้งความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านการสอบและวัดผลประเมินผล และด้านปัจจัยเงื่อนไข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในภาพรวมของความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จะพบว่า นักศึกษาที่ใช้คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กและโทรศัพท์มือถือเป็นอุปกรณ์ในการเรียนมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจเท่ากับ 4.43 มากกว่านักศึกษาที่ใช้โทรศัพท์มือถือและไอแพดเป็นอุปกรณ์ในการเรียน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจเท่ากับ 4.02

ผลการทดสอบความเท่ากันของค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จำแนกตามสถานที่ที่นักศึกษาใช้ในการเรียนออนไลน์ มีค่า Sig. เท่ากับ 0.000 (ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05) หมายความว่า นักศึกษาที่เรียนในสถานที่ที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างกัน ทั้งความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวม (Sig. = 0.000) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา (Sig. = 0.000) ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน (Sig. = 0.000) ด้านกระบวนการเรียนการสอน (Sig. = 0.000) ด้านการสอบและวัดผลประเมินผล (Sig. = 0.000) และด้านปัจจัยเงื่อนไข (Sig. = 0.000)

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่สถานที่ที่ใช้ในการเรียนแตกต่างกันเป็นรายคู่ ตามตารางที่ 4.18 พบว่า นักศึกษาที่เรียนที่บ้านมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างจากนักศึกษาที่เรียนที่วัด และนักศึกษาที่เรียนที่บ้านและหอพัก (เรียน 2 สถานที่) และนักศึกษาที่เรียนที่วัดมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แตกต่างจากนักศึกษาที่เรียนที่บ้านและหอพัก (เรียน 2 สถานที่) เช่นเดียวกัน นักศึกษาที่เรียนที่บ้านและหอพัก (เรียน 2 สถานที่) มีความพึงพอใจเฉลี่ยมากที่สุดคือ 4.43 รองลงมา ได้แก่ นักศึกษาที่เรียนที่วัด และนักศึกษาที่เรียนที่บ้าน มีความพึงพอใจเฉลี่ย 4.40 และ 4.02 ตามลำดับ

4. ผลการศึกษาสภาพปัญหาในการเรียนแบบออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ตารางที่ 2 ผลการสำรวจสภาพปัญหาในการเรียนแบบออนไลน์ของนักศึกษา

สภาพปัญหาในการเรียนแบบออนไลน์ของนักศึกษา	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
บรรยากาศไม่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เช่น อากาศร้อน มีเสียงดังรบกวนสมาธิ	4.56	0.520	มากที่สุด	1
ไม่สามารถควบคุมตนเองให้มีสมาธิในการเรียนอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งคาบเรียนได้	4.54	0.522	มากที่สุด	2
ติดต่อเจ้าหน้าที่/หน่วยงานที่สนับสนุนการเรียนการสอนค่อนข้างยาก	3.68	0.718	มาก	10
สถานที่ที่พักอาศัยไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต	4.30	0.483	มาก	4
มีปัญหาด้านสายตา ทำให้ไม่สามารถมองจอ/อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นระยะเวลานานได้	3.52	0.641	มาก	12
มีภาระค่าใช้จ่ายในการเรียนเพิ่มขึ้น เช่น ค่าอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ค่าโทรศัพท์ ค่าสัญญาณอินเทอร์เน็ต และค่าไฟฟ้า	4.52	0.508	มากที่สุด	3
การเรียนการสอนออนไลน์ ทำให้นักศึกษาห่างจากบุคคลภายนอกหรือบุคคลรอบข้าง	3.56	0.662	มาก	11
การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ทำให้การปรึกษาหรือสอบถามอาจารย์/เพื่อนไม่สะดวก	4.18	0.480	มาก	7
ระยะเวลาในการเรียนการสอนแต่ละคาบนานเกินไป ทำให้ไม่มีสมาธิในการเรียนจนจบคาบ	4.19	0.490	มาก	6
อาจารย์ผู้สอนสั่งงาน/การบ้านมาก ทำให้ไม่สามารถส่งได้ทันตามเวลาที่กำหนด	4.10	0.391	มาก	8
ไม่สามารถติดตามเนื้อหาที่อาจารย์สอนได้ทัน/เรียนไม่รู้เรื่อง ทำให้เกิดความเครียดในการเรียน	4.22	0.584	มาก	5
อาจารย์ผู้สอนแต่ละท่านใช้โปรแกรมในการสอนไม่เหมือนกัน ทำให้เกิดความสับสน	3.72	0.608	มาก	9
รวม	4.09	0.223	มาก	

จากตาราง พบว่า นักศึกษามีปัญหาในการเรียนแบบออนไลน์ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.09$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นปัญหาส่วนใหญ่มีปัญหาในระดับมาก – มากที่สุด ปัญหาที่นักศึกษาพบในการเรียนแบบออนไลน์มากที่สุด คือ บรรยากาศไม่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เช่น อากาศร้อน มีเสียงดังรบกวนสมาธิ

($\bar{X} = 4.56$) รองลงมา ได้แก่ ไม่สามารถควบคุมตนเองให้มีสมาธิในการเรียนอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งคาบเรียนได้ ($\bar{X} = 4.54$) และมีภาระค่าใช้จ่ายในการเรียนเพิ่มขึ้น เช่น ค่าอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ค่าโทรศัพท์ ค่าสัญญาณอินเทอร์เน็ต และค่าไฟฟ้า ($\bar{X} = 4.52$) ส่วนประเด็นที่นักศึกษามีความเห็นว่ามีปัญหาน้อยที่สุด คือ มีปัญหาด้านสายตา ทำให้ไม่สามารถมองจอ/อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นระยะเวลานานได้ ($\bar{X} = 3.52$) และการเรียนการสอนออนไลน์ ทำให้นักศึกษาห่างจากบุคคลภายนอกหรือบุคคลรอบข้าง ($\bar{X} = 3.56$)

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีสมมติฐานในการวิจัย 3 ข้อ สามารถสรุปผลการศึกษา ทดสอบสมมติฐาน และอภิปรายผล ได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านหลักสูตรและเนื้อหา มากที่สุด

ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ด้านหลักสูตรและเนื้อหาอยู่ในลำดับที่สอง ($\bar{X} = 4.42$) ในขณะที่นักศึกษามีความพึงพอใจด้านการสอบและวัดผลประเมินผลมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$) รองลงมา ได้แก่ ด้านกระบวนการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.21$) ด้านผู้สอนและคุณภาพการสอน ($\bar{X} = 4.17$) และด้านปัจจัยเกื้อหนุน ($\bar{X} = 4.16$) ผลการศึกษาดังกล่าวแตกต่างจากผลการวิจัยของสุขนิษฐ์ สังสุตร และจอมเดช ตรีเมฆ (2564) ซึ่งได้ศึกษาความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์ ในสถานการณ์การระบาดของ โรคติดเชื้อโควิด-19 ของมหาวิทยาลัยรังสิต พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจด้านปัจจัยเกื้อหนุนมากที่สุด ในขณะที่มีความพึงพอใจด้านการวัดและการประเมินผลน้อยที่สุด

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยพื้นฐานของนักศึกษา (สมณเพศ/เพศ อายุ ชั้นปี คณะ ช่องทางในการเรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน และสถานที่ที่นักศึกษาใช้ในการเรียน) มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่แตกต่างกัน

ปัจจัยพื้นฐานของนักศึกษา ได้แก่ สมณเพศ/เพศ คณะ ช่องทางในการเรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน และสถานที่ที่นักศึกษาใช้ในการเรียน มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่แตกต่างกัน กล่าวคือ นักศึกษาที่มีสมณเพศ/เพศ คณะ ช่องทางในการเรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน และสถานที่ที่นักศึกษาใช้ในการเรียนแตกต่างกัน จะมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน ในขณะที่อายุและชั้นปีกับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไม่ที่แตกต่างกัน ผลการศึกษาบางส่วน ได้แก่ ปัจจัยเรื่องอายุและชั้นปี สอดคล้องกับงานวิจัยของโรชา ทองลาว และคณะ (2564, 617) ซึ่งได้ศึกษาความพึงพอใจของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า ความแตกต่างของเพศ อายุ ชั้นปี และคณะที่สังกัด ไม่มีผลต่อระดับความพึงพอใจของนักศึกษา แต่ปัจจัยเรื่องเพศและคณะไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาดังกล่าว

เช่นเดียวกับงานวิจัยของพรพิมล เพ็ญประภา และธนวัฒน์ ชาวโพธิ์ (2565, 45) ซึ่งพบว่า ชั้นปีไม่มีผลต่อระดับความพึงพอใจของนักศึกษา

สมมติฐานที่ 3 นักศึกษาพบสภาพปัญหาในการเรียนแบบออนไลน์ในระดับมาก

เป็นไปตามสมมติฐาน ผลการสำรวจสภาพปัญหาในการเรียนแบบออนไลน์ของนักศึกษายู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$) มีปัญหามากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ บรรยากาศไม่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เช่น อากาศร้อน มีเสียงดังรบกวนสมาธิ ($\bar{X} = 4.56$) รองลงมา ได้แก่ ไม่สามารถควบคุมตนเองให้มีสมาธิในการเรียนอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งคาบเรียนได้ ($\bar{X} = 4.54$) และมีภาระค่าใช้จ่ายในการเรียนเพิ่มขึ้น เช่น ค่าอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ค่าโทรศัพท์ ค่าสัญญาณอินเทอร์เน็ต และค่าไฟฟ้า ($\bar{X} = 4.52$) ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุขนิษฐ์ สังขสูตร และจอมเดช ตรีเมฆ (2564) ซึ่งพบว่า นักศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับไม่มีสมาธิในการเรียน มีการรบกวนของสภาพแวดล้อมรอบข้างขณะเรียน รู้สึกเบื่อ และมีใบงาน/การบ้านเยอะเกินไป เช่นเดียวกับผลการศึกษาของสุรชาติ พุทธิมา และชโรชินี ชัยมินทร์ (2564, 47) ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมการเรียนแบบออนไลน์และความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ภายใต้สถานการณ์การระบาดของโรค COVID-19 พบว่า นักศึกษาประสบปัญหาด้านสภาพแวดล้อมมากที่สุด รองลงมาคือ ปัญหาส่วนบุคคล และปัญหาด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย" ได้ว่า โดยภาพรวมนักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนออนไลน์อยู่ในระดับมาก. เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่านักศึกษามีความพึงพอใจด้านการสอบและวัดผลประเมินผลมากที่สุด ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าจะพึงพอใจด้านหลักสูตรและเนื้อหามากที่สุด. นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยพื้นฐานบางประการ เช่น สมณเพศ/เพศ คณะ ช่องทางและอุปกรณ์ในการเรียน รวมถึงสถานที่เรียน มีผลต่อระดับความพึงพอใจที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ. ในทางกลับกัน ปัจจัยด้านอายุและชั้นปีไม่มีผลต่อความพึงพอใจ. อย่างไรก็ตาม การวิจัยพบว่านักศึกษายังคงประสบปัญหาในการเรียนออนไลน์อยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้. ปัญหาหลักที่พบคือ บรรยากาศที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ การขาดสมาธิ และภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น.

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากที่ได้รับจากการวิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ต้องมีรูปแบบการบริหาร เพื่อสนับสนุนสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอน และมีการสนับสนุนในด้านต่างๆ เพื่อให้การเรียนการสอนของนักศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องดำเนินการบริหารจัดการและจัดสรรทรัพยากรให้แก่อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาอย่างเพียงพอ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรจะมีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์และประมวลผล การศึกษาให้มีความชัดเจนและมีข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น อาจใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) และหรือการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) นอกจากนี้อาจทำการศึกษาข้อมูลในแต่ละคณะเพิ่มเติมเพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างของสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอน และรูปแบบการบริหารของแต่ละคณะ เพื่อให้แต่ละคณะสามารถนำจุดเด่นหรือจุดแข็งของแต่ละคณะมาปรับและประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อสนับสนุนสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคปกติวิถีใหม่ (New Normal)

บรรณานุกรม

- กาญจนา ปาสาตัง และนางสาวประภาพร จำเริญ. (2564). ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนออนไลน์ของนักศึกษาสาขา วิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ [การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ธนะชัย สามล, พระมหาอรุณ ปญญารุโณ และกัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์ (2566). การพัฒนาสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 12(1), 29-44.
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bkkthon/article/view/266016/176333>
- ณัฐศรีณย์ ทฤษฎีคุณ, ชีระวัฒน์ รัตนประภาเมธีรัฐ และจิระพันธ์ อ่อนเถื่อน. (2564). ความพึงพอใจของนักศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในรายวิชาสโตประสาท วิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. *วารสารดนตรีบ้านสมเด็จเจ้าฯ*, 3(2), 57-74.

- พรพิมล เพ็ญประภา และธนวัฒน์ ชาวโพธิ์. (2565). ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง. *วารสารวิจัยศรีล้านช้าง*, 2(5), 45-52. <https://ojs.mbuslc.ac.th/index.php/srj/article/view/104>
- ภูษิมา ภิญโญสินวัฒน์. (2563). จัดการเรียนการสอนอย่างไรในสถานการณ์โควิด-19: จากบทเรียนต่างประเทศสู่การจัดการเรียนรู้ของไทย. <https://tdri.or.th/2020/05/examples-of-teaching-and-learning-in-covid-19-pandemic/>
- สกนธ์ชัย ชะนูนันท์ และสุริยา ซาปู้ (2567). ผลกระทบของการเรียนการสอนออนไลน์ระดับมัธยมศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาด โรคโควิด-19: มุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(1), 117–134.
- สุขนิษฐ์ สังขสูตร และจอมเดช ตรีเมฆ. (2564). การศึกษาความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์ในสถานการณ์การระบาด ของโรคติดเชื้อโควิด-19 ของมหาวิทยาลัยรังสิต. ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2564*. (น. 1-12). มหาวิทยาลัยรังสิต.
- สุวิมล มธูรส. (2564). การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค NEW NORMAL COVID-19. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 15(40), 33-42.
- สุรชาติ พุทธิมา และชโรชินี ชัยมินทร์. (2564). พฤติกรรมการเรียนแบบออนไลน์และความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ภายใต้สถานการณ์การระบาดของโรค COVID-19. ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ระดับชาติ ครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ “การขับเคลื่อนพหุวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”*. (น. 47-66). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- อโรชา ทองลาว และคณะ. (2564) การศึกษาความพึงพอใจของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ต่อการจัดการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ ประจำปีภาคต้น ปีการศึกษา 2563. *วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ*, 4(2), 617-632.

ภาวะ

ผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

กมลณัชนัน ชุ่มพระวงศ์^{1*}

พงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์²

รับบทความ: 31 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 14 มิถุนายน 2568 ตอรับบทความ: 17 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา และ 3) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 จำนวน 1,539 คน จากสถานศึกษาจำนวน 133 แห่ง สุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามขนาดสถานศึกษาได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างรวม 308 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ 1.00 มีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.99 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยอย่างง่าย ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.89 และค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนายเท่ากับ 0.757 แสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัล ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ

¹⁻² ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

* อีเมล: krupoy.kamonnut@gmail.com

Digital Leadership of School Administrators Affecting the Effectiveness of Academic Administration in Schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 1

Kamonnut Chumprawong^{1*}

Pongsak Ruamchomrat²

Abstract

This research aimed to study the digital leadership of school administrators, to study the effectiveness of academic administration in educational institutions and digital leadership of school administrators affecting the effectiveness of academic administration in schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area 1. The population used in the research was educational administrators and teachers under the Office of the Primary Educational Service Area, Kanchanaburi Area 1, totaling 1,539 people from 133 educational institutions. The sample was 308 administrators and teachers in schools under Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 1, They are chosen using a stratified random sampling method according to the size of the educational service areas. The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire with a content validity of 1.00 and a reliability of 0.99. The data were collected and analyzed using percentage, mean, standard deviation and simple regression analysis. The findings were as follows 1) Digital leadership of school administrators under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area 1 was overall is at a high level of practice. 2) Academic Administration Effectiveness of school administrators under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area 1 was overall is at a high level of practice. 3) Digital leadership of school administrators affecting the effectiveness of academic administration in schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area 1 overall found that the digital leadership of educational administrators has a regression coefficient of 0.89. The predicting coefficient is 0.757 with statistical significance that can predict Academic administration of schools (y) received 75.70% and get the regression equation

Keywords: Educational Administrators, Digital Leadership, Academic Administration Effectiveness

¹⁻² Master of Education Program in Educational Administration, Kanchanaburi Rajabhat University

* Email: krupoy.kamonnut@gmail.com

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในศตวรรษที่ 21 ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตน ให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556)

ในปัจจุบันโลกยุคดิจิทัล มีการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างหลากหลายในชีวิตประจำวัน ทำให้หลายองค์กรต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้ก้าวทันยุคดิจิทัล ไม่เว้นแม้แต่การศึกษาของไทย แต่ยังมีผู้บริหารสถานศึกษาจำนวนมาก ไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลส่งผลให้ไม่สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาได้ สถานศึกษาไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตามความต้องการของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรการเรียนการสอนไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก บุคลากรขาดการส่งเสริมพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ไม่สามารถนำวิธีการสอนหรือพัฒนาสื่อวัตกรรมการที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน ผู้นำในยุคดิจิทัลต้องก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี เนื่องจากผู้นำเป็นกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ทั้งในทางปฏิบัติและวัฒนธรรมของโรงเรียน ผู้นำดิจิทัลจะเป็นตัวแทนของแนวคิดและวิธีปฏิบัติใหม่ ๆ ในโรงเรียน เป็นผู้นำที่มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนและบุคลากรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง บรรลุเป้าหมายขององค์กรกลายเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัล (Sheninger, 2014) ดังนั้นการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลนับเป็นความท้าทายอย่างมากของผู้บริหาร ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับตัว มีบทบาทและคุณลักษณะของภาวะผู้นำสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา พัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน ให้เป็นกำลังสำคัญของประเทศในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (มัทนา วังถนอมศักดิ์, 2566)

การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับสถานศึกษา เป็นเครื่องชี้ความสำเร็จและความสามารถของสถานศึกษา ดังนั้นประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการจึงเป็นผลสำเร็จของการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่เกิดจากความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้งานด้านการจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาจะเกี่ยวข้องกับกรอบงานบริหารงานวิชาการของกฎกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย 17 งาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 (2567) มีเป้าประสงค์ตามพันธกิจข้อที่ 5 พัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ มีความเป็นมืออาชีพ สมรรถนะด้านภาษาและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และข้อที่ 7 พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาทุกระดับ และจัดการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล กลยุทธ์ข้อที่ 4 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา เป้าหมายข้อที่ 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีการนำระบบข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัล

มาใช้ในการบริหารจัดการและการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับ Digital Literacy และสมรรถนะครูในทุกด้าน จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า จุดที่ควรพัฒนา คือ สถานศึกษาขาดการจัดการระบบข้อมูล เทคโนโลยีสารสนเทศ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจะเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนระบบบริหารสถานศึกษา แต่ยังพบว่าผู้บริหารบางส่วนขาดความพร้อมในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานวิชาการอย่างเต็มประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างด้านความสามารถในการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาโดยตรง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาความรู้ความสามารถให้แก่ครู เพื่อจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้นำจะต้องมีความรู้ และสามารถใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลบนความหลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความหมายของภาวะผู้นำดิจิทัล ตามทัศนะของนักทฤษฎีและนักวิชาการ ประกอบด้วย ดังนี้

สฤัญญา แซ่มซ้อย (2560) ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์และความเป็นผู้นำในการส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาในการนำเทคโนโลยีมาใช้อุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน

เซนนิงเกอร์ (Sheninger, 2014) กล่าวว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้ คือ 1) วิสัยทัศน์ดิจิทัล 2) การประชาสัมพันธ์ 3) การสร้างแบรนด์ธุรกิจต่าง ๆ 4) การเติบโตและการพัฒนาอย่างมืออาชีพ 5) การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของนักเรียน 6) การพัฒนาทรัพยากรและการพัฒนาวิชาชีพผู้นำดิจิทัล และ 7) การมีวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์ดิจิทัล

ซุลลิแวน (Sullivan, 2017) กล่าวถึง องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัล มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 8 องค์ประกอบ คือ 1) ความรู้ดิจิทัล 2) วิสัยทัศน์ดิจิทัล 3) การป้องกัน 4) การแสดงตัวตน 5) การสื่อสาร 6) การปรับตัว 7) ความตระหนักในตนเอง และ 8) การรับรู้ทางวัฒนธรรม

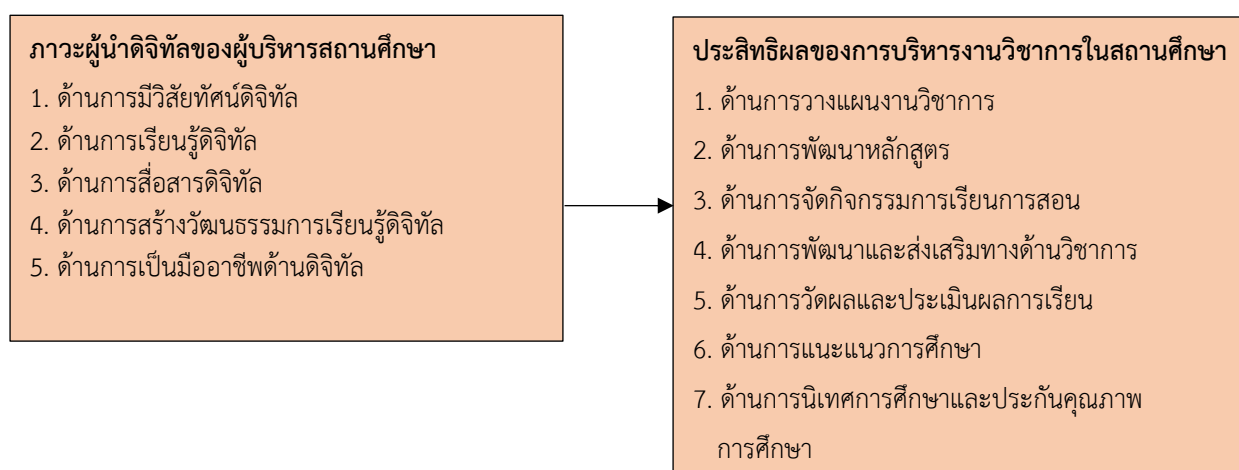
ผู้วิจัย ได้สังเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา จากการสังเคราะห์ของนักวิชาการ ดังกล่าว ได้จำนวน 5 ด้าน คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ด้านการเรียนรู้ดิจิทัล ด้านการสื่อสารดิจิทัล ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล และด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

งานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญที่สุดของสถานศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาจะมีมาตรฐานคุณภาพ มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับงานวิชาการเป็นหลัก งานวิชาการเปรียบเสมือนหัวใจหลักของโรงเรียน จาก ขอบข่ายและภารกิจการบริหารงานวิชาการของ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) โสภา วงษ์นาคเพ็ชร (2553) และขอบข่ายและภารกิจการบริหารงานวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) จำนวน 17 ด้าน ซึ่งมีขอบข่ายและภารกิจที่มีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 จำนวน 7 ด้าน คือ ด้านการวางแผนงานวิชาการ ด้านการพัฒนาหลักสูตรด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียน ด้านการแนะแนวการศึกษา และด้านการนิเทศและประกันคุณภาพการศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ซึ่งผู้วิจัยสังเคราะห์จากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของ สุกัญญา แซ่มซ้อย (2562) เซนนิ่งเกอร์ (Sheninger, 2014) และซุลลิแวน (Sullivan, 2017) ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ด้านการเรียนรู้ดิจิทัล ด้านการสื่อสารดิจิทัล ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล และด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลและการบริหารงานวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) ประกอบด้วย 17 ด้าน แต่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ ขอบข่ายและภารกิจงานบริหารวิชาการที่สอดคล้องกับบริบทการบริหารสถานศึกษาของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1 จำนวน 7 ด้าน คือ ด้านการวางแผนงานวิชาการ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียน ด้านการแนะแนวการศึกษา และด้านการนิเทศการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษา ตามภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 จำนวน 1,539 คน จากสถานศึกษาจำนวน 133 แห่ง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 จำนวน 308 คน ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ เครจซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) ตามขนาดสถานศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าชนิด 5 ระดับ โดยแบ่งเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 สภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ คือ เพศ ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดสถานศึกษา ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมี 5 ด้าน จำนวน 25 ข้อ ตอนที่ 3 ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ซึ่งมี 7 ด้าน จำนวน 30 ข้อ ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะและอื่น ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00 จำนวน 55 ข้อ และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.99 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยอย่างง่าย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยการวิเคราะห์การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล	4.39	0.46	มาก
2. ด้านการเรียนรู้ดิจิทัล	4.36	0.49	มาก
3. ด้านการสื่อสารดิจิทัล	4.47	0.44	มาก
4. ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล	4.46	0.49	มาก
5. ด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล	4.49	0.47	มาก
รวมเฉลี่ย	4.43	0.41	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$, S.D.=0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล ($\bar{X}=4.49$, S.D.=0.47) รองลงมาคือ ด้านการสื่อสารดิจิทัล ($\bar{X}=4.47$, S.D.=0.44) ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ($\bar{X}=4.46$, S.D.=0.49) ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ($\bar{X}=4.39$, S.D.=0.46) และด้านการเรียนรู้ดิจิทัล ($\bar{X}=4.36$, S.D.=0.49) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. ด้านการวางแผนงานวิชาการ	4.50	0.44	มาก
2. ด้านการพัฒนาหลักสูตร	4.44	0.49	มาก
3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	4.49	0.45	มาก
4. ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ	4.50	0.46	มาก
5. ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียน	4.46	0.46	มาก
6. ด้านการแนะแนวการศึกษา	4.48	0.43	มาก
7. ด้านการนิเทศการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษา	4.45	0.45	มาก
รวมเฉลี่ย	4.47	0.42	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.47$, S.D.=0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ ดังนี้ คือ ด้านการวางแผนงานวิชาการ ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.44) รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้าน

วิชาการ ($\bar{X}$ =4.50, S.D.=0.46) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{X}$ =4.49, S.D.=0.45) ด้านการแนะแนวการศึกษา ($\bar{X}$ =4.48, S.D.=0.43) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียน ($\bar{X}$ =4.46, S.D.=0.46) ด้านการนิเทศการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษา ($\bar{X}$ =4.45, S.D.=0.45) และด้านการพัฒนาหลักสูตร ($\bar{X}$ =4.44, S.D.=0.49) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยการวิเคราะห์การถดถอยอย่างง่าย รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

ตัวแปรพยากรณ์	b	β	t	Sig.
ค่าคงตัว (constant)	0.55	-	4.28**	0.000
ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา (x)	0.89	0.87	30.85**	0.000
R= 0.87 R ² = 0.757 F= 951.53 ** Sig.= 0.000				

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์การถดถอยอย่างง่าย สามารถนำมาสร้างสมการถดถอยในรูปของคะแนนดิบ คือ $\hat{Y} = 0.55 + 0.89X$ และสมการถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐาน ดังนี้ $Z_Y = 0.87Z_X$ พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 คือ ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา (x) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.89 และค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย (R^2)= 0.757 นั่นคือ สามารถทำนายประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา (y) ได้ร้อยละ 75.70 แสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้บริหารสถานศึกษาสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา อีกทั้งยังมีการพัฒนาทักษะและความรู้ด้านดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังมีการวางแผนและกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการนำเทคโนโลยีดิจิทัล

มาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤทธิกร โยธสิงห์ และคณะ (2563) ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาวิตรี ฉายจิตต์ (2567) ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการวางแผนงานวิชาการ และด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ สำหรับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รองลงมาคือ ด้านการแนะแนวการศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผล การเรียน ด้านการนิเทศการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษา และด้านการพัฒนาหลักสูตร ที่เป็นเช่นนี้ เพราะผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา มุ่งดำเนินงานตามกระบวนการที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมที่เสริมสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ให้ตรงตามเป้าหมายหลักของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุมาพร พิมพ์สุตะ (2564) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาวดี ศรีเพชร และชัตติยา ดั่งสำราญ (2567) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อมาตรฐานคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.89 และค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย เท่ากับ 0.757 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีผลกระทบโดยตรงต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา เนื่องจากผู้นำที่มีความสามารถด้านดิจิทัลสามารถใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือดิจิทัลในการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้อย่างช่วยให้การสื่อสารภายในและภายนอกสถานศึกษามีความรวดเร็วและชัดเจนขึ้น รวมถึงสามารถติดตามผลและปรับปรุงการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการโดยรวม สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ ญัฐนันท์ วงษ์มาศจันทร์ (2560) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการบริหารงาน วิชาการของโรงเรียน โดยพบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 โดยคู่ที่มีความสัมพันธ์สูงสุด คือ สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านบริหารจัดการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลในการบริหารวิชาการของโรงเรียน ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เช่นเดียวกับ งานวิจัยของ กันตชาติ กุดนอก (2565) ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผล ต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล รองลงมา คือ ด้านการสื่อสารดิจิทัล ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล และด้าน การเรียนรู้ดิจิทัล ตามลำดับ

2. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการวางแผนงานวิชาการ รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการแนะแนว การศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษา และ ด้านการพัฒนาหลักสูตร

3. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของ ผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.89 และค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนายเท่ากับ 0.757 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยสามารถทำนายประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ได้ร้อยละ 75.70 และสามารถนำมาสร้างสมการถดถอย คือ $\hat{Y} = 0.55 + 0.89X$ หรือ $\hat{Z}_Y = 0.87Z_X$

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของตนเองให้เป็นไปตามบทบาทของผู้นำในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในด้านการวางวิสัยทัศน์ การใช้เทคโนโลยีในการบริหารสถานศึกษา และการพัฒนาวัฒนธรรม การเรียนรู้ดิจิทัลในสถานศึกษา

2. ผู้บริหารควรใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ งานบริหารวิชาการของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษา เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลกับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
2. ควรศึกษา เรื่อง ปัจจัยภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
3. ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ หรือระดับการศึกษาที่แตกต่าง เพื่อนำผลไปเปรียบเทียบหรือเพิ่มความครอบคลุมของข้อมูล

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *คู่มือการบริหารโรงเรียนในโครงการพัฒนาการบริหารรูปแบบนิติบุคคล*. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กันตชาติ กุดนอก. (2565). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร). SNRU E-Thesis.
https://gsmsis.snru.ac.th/e-thesis/thesis_detail?r=63421229134
- ณัฐนันท์ วงษ์มาศจันทร์. (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา). BUUIR.
<https://buuir.buu.ac.th/handle/1234567890/12633>
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553). *การบริหารงานวิชาการ*. ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ.
- มัทนา วังนอมศักดิ์. (2566). การบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ ศรีนครินทรวิโรฒ*, 24(2), 162-175.
- ฤทธิกร โยธสิงห์, อัจฉรา นิยามา และวิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์. (2563). ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 10(38), 145-154.
- สาวิตรี ฉายจิตต์. (2567). ภาวะผู้นำสถานศึกษากับการบริหารในสภาพการณ์ปัจจุบัน. *วารสารสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*, 14(2), 80-95.

- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1. (2567). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. <https://kan1.go.th/main/>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎหมายกระทรวงกำหนด หลักเกณฑ์ และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 (พิมพ์ครั้งที่ 2). สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุกัญญา แซ่มซ้อย. (2560). ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยี: การนำเทคโนโลยีสู่ห้องเรียนและโรงเรียน ในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 16(4), 216-224.
- สุภาวดี ศรีเพชร และชัตติยา ดั่งสำราญ. (2567). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อ มาตรฐานคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2. วารสารวารวิจัยธรรมศึกษา, 7(2), 101-112.
- โสภา วงษ์นาคเพ็ชร (2553). การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษสุพรรณบุรี เขต 2 (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร มหาวิทยาลัยศิลปากร). SURE. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/7037>
- อุมาพร พิมพ์สุตะ. (2564). การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 15(2), 19-35.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Sheninger, E. C. (2014). *Digital leadership: Changing paradigms for changing times*. Corwin.
- Sullivan, L. (2017). *8 Skills every digital leader needs*. <https://www.cmswire.com/digital-workplace/8-skills-every-digital-leader-needs/>

การ

ศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการ

บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3

กิตติยา มีห้วง ^{1*}

เกสร กอทอง ²

รับบทความ: 13 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 17 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 20 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ครูระดับปฐมวัยที่สอนในระดับชั้นอนุบาล 2-3 จำนวน 175 คน ซึ่งสุ่มเลือกด้วยวิธีการสุ่มแบบง่ายจากกลุ่มครูที่จัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย ในปีการศึกษา 2567 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย ของครูระดับปฐมวัย ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 กระบวนการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การขออนุญาตเก็บข้อมูล 2) การประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด 3) การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และ 4) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูระดับปฐมวัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดถึงต่ำสุดตามลำดับมีดังนี้ ด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรม ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรม และด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม

คำสำคัญ: โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย ครูปฐมวัย สภาพปัญหา เขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

¹⁻² สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

* อีเมล: nu.fern.560@gmail.com

A Study of the Problems in Implementing the Little Scientist House Project in Thailand by Early Childhood Teachers under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3

Kittiya Mihuang ^{1*}

Kasorn Kokong ²

Abstract

The objective of this research was to investigate the problems related to the implementation of the Little Scientists' House Thailand project activities conducted by early childhood teachers under the jurisdiction of the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. This study employed a survey research methodology. The sample group consisted of 175 early childhood teachers teaching kindergarten levels 2 to 3, selected through simple random sampling from those who implemented the Little Scientists' House Thailand project during the academic year 2024. The research instrument used was a questionnaire concerning the problems in organizing the project activities by early childhood teachers under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. The research procedure was divided into four steps: (1) obtaining permission for data collection, (2) coordinating with the relevant agencies, (3) verifying the completeness of the data, and (4) analyzing and synthesizing the data. The research findings revealed that the overall level of problems in organizing the Little Scientists' House Thailand project activities among early childhood teachers was high, with a mean score of 4.14 and a standard deviation of 0.95. When analyzed by aspect, the average scores from highest to lowest were: readiness to organize activities, implementation of activities, assessment and evaluation of activities, planning of activities, and budgeting for activities.

Keywords: Little Scientist House Project in Thailand, Early Childhood Teachers, Problem Conditions, Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3

¹⁻² Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University, Mueang District, Phitsanulok

* Email: nu.fern.560@gmail.com

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้ทักษะที่จำเป็นในอนาคตแตกต่างจากอดีตอย่างสิ้นเชิง การเปลี่ยนผ่านทางสังคม เศรษฐกิจ และดิจิทัล ทำให้เกิดความจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการยกระดับทักษะให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับปฐมวัยซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่หลากหลาย อาทิ ทักษะด้านวิทยาศาสตร์ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นรากฐานของการสร้างทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพในระยะยาว (พัฒนา ชญา ทองแซม, 2563)

โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย เป็นโครงการหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับปฐมวัย โดยมีเป้าหมายหลักในการปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ผ่านกิจกรรมที่สนุกสนาน สอดแทรกด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เช่น การสังเกต การตั้งคำถาม การทดลอง และการค้นหาคำตอบอย่างมีเหตุผล ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง การบูรณาการโครงการนี้เข้ากับการจัดการเรียนรู้ในระดับปฐมวัยจึงไม่เพียงแต่ช่วยให้เด็กมีทักษะพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น หากยังเสริมสร้างความมั่นใจ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ การศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมดังกล่าวยังมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากจะนำไปสู่การพัฒนาโยบายการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ยั่งยืน และตรงกับบริบทของผู้เรียน ครูผู้สอน และสถานศึกษา (บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย, 2563)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของโครงการดังกล่าว จึงได้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดเป็นนโยบายให้โรงเรียนในสังกัดทั้ง 162 แห่ง จัดกิจกรรมตามแนวทางของโครงการอย่างจริงจัง พร้อมทั้งรวบรวมเอกสารและโครงการเพื่อเข้ารับการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของเด็กปฐมวัยอย่างยั่งยืน และให้สอดคล้องกับปรัชญาการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการดำเนินงานยังคงพบปัญหาและข้อจำกัดหลากหลายประการ ทั้งด้านความพร้อมของครู ความเพียงพอของสื่อและอุปกรณ์ งบประมาณ ตลอดจนความเข้าใจในแนวทางของโครงการ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรม (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3, 2567)

สถานการณ์ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้โครงการจะมีเจตนารมณ์และเป้าหมายที่ดี แต่การนำไปสู่การปฏิบัติยังคงเผชิญกับอุปสรรคทั้งในเชิงระบบและการจัดการเรียนรู้ในระดับชั้นเรียน หากไม่มีการศึกษาปัญหาอย่างเป็นระบบ อาจส่งผลให้การดำเนินงานขาดทิศทางที่ชัดเจน ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นการสูญเสียโอกาสในการพัฒนาเด็กปฐมวัยในช่วงวัยสำคัญ การวิจัย

ในครั้งนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาสภาพปัญหาในบริบทที่แท้จริง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาแนวทางการสนับสนุนอย่างตรงจุด ส่งเสริมให้ครูปฐมวัยสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับแนวทางของโครงการ อันจะนำไปสู่การพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพในระยะยาว

จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยของครูปฐมวัยในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาและยกระดับความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการจัดการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับครูระดับปฐมวัย อันส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในระยะยาว และเป็นการเสริมสร้างรากฐานการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัยในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย

บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย (2563) กล่าวว่า โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยเป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัยในช่วงอายุ 3–6 ปี โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเด็กให้เรียนรู้ผ่านกระบวนการที่สนุกสนาน กระตุ้นการตั้งคำถาม และเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ การสังเกต และการทดลอง โดยเน้นการเรียนรู้ที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการและสามารถดึงดูดความสนใจของเด็กได้

วิสัยทัศน์ของโครงการมุ่งหวังให้เด็กมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวัน พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ผ่านกิจกรรมที่สนุกสนานและท้าทาย ซึ่งจะช่วยวางรากฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่เด็กตั้งแต่ช่วงวัยเริ่มต้น

โครงการนี้ยึดหลักการจัดการเรียนรู้ที่ให้เด็กเป็นศูนย์กลาง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะ (Inquiry-Based Learning) ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นคว้า ทดลอง และสร้างความเข้าใจด้วยตนเอง ซึ่งช่วยกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น และพัฒนาความคิดเชิงวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบ เนื่องจากช่วงปฐมวัยเป็นช่วงเวลาสำคัญในการวางรากฐานการเรียนรู้ หากสามารถปลูกฝังแนวคิดวิทยาศาสตร์และทักษะการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ย่อมส่งผลดีต่อพัฒนาการโดยรวมของเด็กในระยะยาว

จุดมุ่งหมายของโครงการประกอบด้วย การส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก การสร้างทักษะการคิดเชิงวิทยาศาสตร์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น การพัฒนาแนวทางการเรียน

การสอนที่กระตุ้นความสนใจของเด็กผ่านกิจกรรมที่สนุกสนาน และสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียน

การจัดกิจกรรมในโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยจะมุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ โดยเด็กจะได้มีโอกาสทดลองสิ่งต่าง ๆ เช่น การผสมสี การสังเกตการเจริญเติบโตของพืช หรือทดลองทางฟิสิกส์ง่าย ๆ ที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัว และกิจกรรมการทำงานร่วมกันในลักษณะของการสร้างสิ่งประดิษฐ์หรือโครงงานวิทยาศาสตร์ง่าย ๆ เพื่อส่งเสริมทั้งความคิดสร้างสรรค์และความร่วมมือ

ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการ โดยจะได้รับการพัฒนาในด้านการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก การใช้กระบวนการ Inquiry-Based Learning อย่างมีประสิทธิภาพ และการประเมินผลผ่านการสังเกต การตั้งคำถาม และการสนทนากับเด็ก ซึ่งช่วยให้ครูสามารถสะท้อนและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

การประเมินผลการดำเนินโครงการครอบคลุมทั้งด้านผลการเรียนรู้ของเด็ก การปฏิบัติงานของครู และผลกระทบของโครงการในระดับท้องถิ่น โดยใช้วิธีการหลากหลาย เช่น การสังเกตพฤติกรรมเด็ก การประเมินกิจกรรมที่จัดขึ้น การสอบถามความคิดเห็นจากครูและผู้ปกครอง ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำไปสู่การพัฒนาและขยายผลโครงการต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ในระดับปฐมวัยถือเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะชีวิต และเจตคติที่ดีต่อวิทยาศาสตร์ โดยมุ่งเน้นให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้ในวัยเด็กที่เต็มไปด้วยความอยากรู้อยากเห็น การตั้งคำถาม และการทดลองสิ่งใหม่ ๆ แนวทางการจัดกิจกรรมดังกล่าวจึงไม่เพียงตอบสนองต่อพัฒนาการในช่วงต้นของชีวิต แต่ยังวางรากฐานที่มั่นคงต่อการเป็นนักคิด นักทดลอง และผู้ใฝ่รู้ในอนาคต

1. หลักการและเป้าหมายของการจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ การจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัยตามที่สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ได้กล่าวถึงมีหลักการสำคัญหลายประการ ซึ่งมุ่งเน้นที่การพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้และการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ตามพัฒนาการของเด็ก โดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่บูรณาการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวัน โดยไม่แยกเป็นวิชาอย่างชัดเจน และส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ (Hands-on Minds-on) โดยใช้การเล่นเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กก็เป็นสื่อการเรียนรู้ที่สำคัญ โดยให้ครูทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยในการเรียนรู้ (Facilitator) และคำนึงถึงความสนใจและพัฒนาการของเด็ก การจัดกิจกรรมจะเน้นการเรียนรู้และการคิดรวบยอดผ่านการปฏิบัติจริงในเรื่องที่เด็กสนใจตามบริบทของเด็กโดยไม่เน้นการจำหรือทำความเข้าใจเนื้อหาทาง

วิทยาศาสตร์ที่ซับซ้อน เป้าหมายหลักของการจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์คือการส่งเสริมให้เด็กสร้างองค์ความรู้ และความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการสังเกต การตั้งคำถาม การทดลอง และการแก้ปัญหา ตลอดจนการปลูกฝังเจตคติทางวิทยาศาสตร์ที่นำไปสู่การเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสร้างสรรค์

2. ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นความสามารถพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนรู้และการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในระดับปฐมวัยที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างเหมาะสมตั้งแต่เนิ่น ๆ ทั้งนี้ จรรยา ดาสา และณวรา สີที (2560) ระบุว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะช่วยให้เด็กได้ฝึกคิดและลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สำรวจและค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยที่มุ่งพัฒนาเด็กผ่านกิจกรรมที่เน้นการตั้งคำถาม การสังเกต และการทดลอง โดยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานที่ควรส่งเสริม ได้แก่ การสังเกต การจำแนกประเภท การวัด การใช้จำนวน การลงความเห็นจากข้อมูล การจัดการกระทำและสื่อความหมายข้อมูล การหาความสัมพันธ์ของสเปกกับเวลา และการพยากรณ์ ซึ่งทักษะเหล่านี้หากได้รับการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยให้เด็กมีแนวคิดทางวิทยาศาสตร์และสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม อักษรเจริญทัศน์ (2563)

3. บทบาทครูในการจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2562) ได้ระบุว่าครูต้องสามารถวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดเพื่อนำมาออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตร พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการที่หลากหลายและเป็นอิสระ โดยครูควรมีความรู้ทั้งด้านเป้าหมายของการเรียนรู้ ธรรมชาติและเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ ความเข้าใจผู้เรียน การเลือกใช้สื่อและเทคโนโลยี รวมถึงการวางแผนการสอน การประเมินผล และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ตลอดจนมีคุณธรรมและจริยธรรมในวิชาชีพ ในขณะเดียวกัน พัฒน์ชนยา ทองแซม (2563) ได้เสนอว่าครูควรมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ไม่ใช่เพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ โดยควรกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ตั้งคำถาม และลงมือค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ไม่ควรรีบบอกคำตอบทันที ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงผ่านประสบการณ์ตรงในกิจกรรมวิทยาศาสตร์

4. สภาพแวดล้อมในการจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2562) ระบุว่า ผู้สอนควรจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาการ เช่น ห้องสมุดคิด ระบบนิเวศจำลอง หรือแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ในขณะที่ พรสุดา เพ็ชรเลิศ (2567) ชี้ว่าการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีควรครอบคลุมทั้งพื้นที่ภายใน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการทำงานกลุ่มและพัฒนาทักษะ พื้นที่ภายนอกที่ส่งเสริมการสำรวจธรรมชาติ พื้นที่เล่นน้ำและทรายที่สนับสนุนการเรียนรู้ด้านคุณสมบัติของวัสดุ และพื้นที่ทำสวนที่เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง การจัดสภาพแวดล้อมในลักษณะนี้

ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการสังเกต ทดลอง และแก้ปัญหาในบรรยากาศที่ปลอดภัยและสนุกสนาน ด้าน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแพร่ (2567) เสริมว่าการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพต้องได้รับการสนับสนุนจากสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสำรวจและการทดลอง โดยเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น เครื่องมือที่มีคุณภาพ พื้นที่ทดลองที่ปลอดภัยและสะดวกต่อการใช้งาน

5. การวางแผนการจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมทักษะการสืบเสาะของผู้เรียน โดยสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2562) ระบุว่า การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ควรออกแบบให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมตั้งแต่การตั้งคำถามทางวิทยาศาสตร์ การรวบรวมข้อมูลหลักฐาน การอธิบายแนวคิดโดยอ้างอิงจากเหตุผลและหลักฐาน การประเมินคำอธิบายของตนและของผู้อื่น รวมถึงการสื่อสารการค้นพบในรูปแบบที่ผู้อื่นเข้าใจและสามารถตรวจสอบได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งล้วนสะท้อนลักษณะของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน สิริริภา กิจเกื้อกูล (2565) ชี้ว่า การวางแผนกิจกรรมวิทยาศาสตร์ควรคำนึงถึงการจัดประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความรู้และพฤติกรรมให้สอดคล้องกับลักษณะของนักวิทยาศาสตร์ โดยครูต้องออกแบบหน่วยการเรียนรู้ แผนการสอน และการประเมินผลให้เชื่อมโยงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และบูรณาการองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ความเข้าใจในธรรมชาติของวิทยาศาสตร์ และทักษะการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ให้สอดคล้องกับเนื้อหาในแต่ละคาบเรียนอย่างเหมาะสม

6. การจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ สำหรับเด็กปฐมวัยควรเน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงในบรรยากาศที่สนุกและปลอดภัย เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิด ตั้งข้อสังเกต และเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น (จรรยา ดาสา และณวรา สีที, 2560) โดยมีแนวทางสำคัญคือการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ซึ่งเหมาะสมกับวัยและศักยภาพของเด็ก ช่วยพัฒนาเจตคติทางวิทยาศาสตร์ ความคิดรวบยอด และทักษะในการแสวงหาความรู้ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2563) การจัดกิจกรรมในลักษณะนี้ประกอบด้วย ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การตั้งคำถามจากความสนใจของเด็ก การลงมือสำรวจและเก็บข้อมูลด้วยวิธีหลากหลาย เช่น การสังเกต ทดลอง หรือสัมภาษณ์ การอธิบายสิ่งที่ค้นพบอย่างมีเหตุผล การเปรียบเทียบ และเชื่อมโยงสิ่งที่พบปะกับของผู้อื่น และการสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ผ่านการพูดหรือการแสดงผลงาน โดยทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการที่ยืดหยุ่น ไม่จำเป็นต้องดำเนินตามลำดับที่แน่นอน และสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามพัฒนาการของเด็กและบทบาทของครูในแต่ละสถานการณ์

7. การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ มีความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านเจตคติและทักษะ โดยกระบวนการนี้ต้องสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในแต่ละวัน เพื่อให้ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้ในการวางแผนและพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กอย่างต่อเนื่อง (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2563) การประเมินควรทำควบคู่ไปกับกระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแต่ละกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัย รวมถึงเชื่อมโยงกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในแต่ละด้าน เช่น เจตคติ และทักษะหรือความสามารถ นอกจากนี้การประเมินควรครอบคลุมทั้งกระบวนการ

และผลผลิต โดยการใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา และการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กอย่างรอบด้าน การประเมินนี้ช่วยส่งเสริมความสนใจ ใฝ่รู้และกระตือรือร้นในการเรียนรู้ของเด็ก พร้อมทั้งส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ทาง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และคณิตศาสตร์ต่อไป การใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสมกับเด็กอายุ 3-6 ปี เช่น การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม และการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างเป็นระบบผ่านแฟ้มสะสม ผลงาน เป็นวิธีที่ได้รับการแนะนำเพื่อให้การประเมินมีความสมบูรณ์และเหมาะสมกับการพัฒนาเด็กในทุกด้าน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย ของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ผู้วิจัยกำหนดเป็นกรอบแนวคิดดังนี้

ประเด็นที่ศึกษา	ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
การศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัยสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3	1. ด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรม	1.1 การใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรม 1.2 การจัดมุมวิทยาศาสตร์หรือห้องเรียนเฉพาะ 1.3 การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม 1.4 การเตรียมสื่อและอุปกรณ์กิจกรรม 1.5 การจัดหาอุปกรณ์และเครื่องมือวิทยาศาสตร์ 1.6 การมีความรู้ของครูเกี่ยวกับกิจกรรม 1.7 การจัดกิจกรรมตามแนวทางโครงการ
	2. ด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม	2.1 การจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ 2.2 การสนับสนุนงบประมาณจากโรงเรียน 2.3 การได้รับงบประมาณจากภายนอก 2.4 การสนับสนุนงบประมาณจากผู้ปกครอง
	3. ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรม	3.1 การศึกษาหลักการของโครงการ 3.2 การเตรียมสื่อและแหล่งข้อมูล 3.3 การกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรม 3.4 การวางแผนกิจกรรมแบบเน้นผู้เรียน 3.5 การเตรียมสื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรม 3.6 การออกแบบการประเมินผล
	4. ด้านการจัดกิจกรรม	4.1 การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย 4.2 การเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย

ประเด็นที่ศึกษา	ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
		4.3 การให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม 4.4 การส่งเสริมทักษะวิทยาศาสตร์ 4.5 การใช้คำถามกระตุ้นการเรียนรู้ 4.6 การให้เด็กทดลองและทดสอบซ้ำ 4.7 การสังเกตและบรรยายผลการทดลอง 4.8 การอภิปรายและสะท้อนคิดของเด็ก 4.9 การประยุกต์ผลการทดลองในชีวิตจริง
	5. ด้านการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม	5.1 การประเมินผลด้วยวิธีที่หลากหลาย 5.2 การประเมินความเหมาะสมของกิจกรรม 5.3 การใช้ปัญหาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 5.4 การใช้ผลประเมินเพื่อปรับปรุงกิจกรรม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ครูปฐมวัยที่สอนอยู่ในระดับชั้นอนุบาล 2-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 320 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูปฐมวัยที่สอนอยู่ในระดับชั้นอนุบาล 2-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 175 คน โดยมีขั้นตอนการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่มอร์แกน โดยการสุ่มอย่างง่าย

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา คือ สภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรม ด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรม ด้านการจัดกิจกรรม และด้านการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม

เนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ปีการศึกษา 2567 ซึ่ง

ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรม 2) ด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม 3) ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรม 4) ด้านการจัดกิจกรรม และ 5) ด้านการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยเริ่มจากการศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดขอบเขตและโครงสร้างของแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) การจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัยใน 5 ด้าน รวมจำนวน 30 ข้อ โดยใช้มาตรประมาณค่าแบบมาตราส่วนระดับประมาณค่า 5 ระดับ และ 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพปัญหา จากนั้นได้นำแบบสอบถามดังกล่าวเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุมของเนื้อหา และความเหมาะสมของถ้อยคำ พร้อมทั้งประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา (IOC) ซึ่งอยู่ในช่วง 0.50–1.00 ภายหลังจากได้รับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบสอบถามและนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนอกประชากรเป้าหมาย จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.974 ซึ่งอยู่ในระดับสูง เมื่อได้แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์แล้ว จึงนำมาจัดทำในรูปแบบออนไลน์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และศึกษาผลการวิจัยในขั้นตอนถัดไปอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามกระบวนการวิจัยที่เป็นระบบและมีลำดับขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 การขออนุญาตเก็บข้อมูล ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยออกหนังสืออนุญาตให้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นทางการ

ขั้นตอนที่ 2 การประสานกับหน่วยงานต้นสังกัด โดยขออนุญาตผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในการจัดเก็บข้อมูลจากครูปฐมวัย จำนวน 175 คน ผ่านแบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) ในช่วงวันที่ 22–28 มีนาคม 2568

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับ เมื่อครบกำหนดเวลา ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืน เพื่อคัดกรองข้อมูลที่พร้อมวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เชิงสถิติ และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3

ตารางที่ 1 สภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3

ด้าน	สภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย	ค่าสถิติ (n=175)		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรม	4.37	0.92	มาก
2	ด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม	3.61	1.12	มาก
3	ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรม	4.20	0.91	มาก
4	ด้านการจัดกิจกรรม	4.29	0.87	มาก
5	ด้านการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม	4.25	0.94	มาก
รวม		4.14	0.95	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 พบว่า สภาพปัญหาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.95) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรม ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.92) รองลงมา คือ ด้านการจัดกิจกรรม ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.87) ด้านการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.94) ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรม ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.91) และด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม ($\bar{X} = 3.61$, S.D. = 1.12) ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ครูปฐมวัยประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยในทุกมิติในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรมและด้านการจัดกิจกรรม

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยของครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 พบว่า ครูปฐมวัยประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยในระดับมาก ครอบคลุมทุกด้าน โดยเฉพาะด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรมและด้านการจัดกิจกรรม ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดสำคัญที่ครูต้องเผชิญ อาทิ การขาดแคลนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสม ความไม่มั่นใจในการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับ

กระบวนการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนทักษะการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ด้านงบประมาณยังคงเป็นอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความต่อเนื่องของกิจกรรม ทั้งนี้ สาระจากผลการวิจัยสามารถอภิปรายรายด้านได้ดังนี้

1. ด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรม พบว่าครูขาดความมั่นใจในการออกแบบกิจกรรม ขาดวัสดุและสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และขาดการพัฒนาทักษะด้านกระบวนการวิทยาศาสตร์อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ พรสุตา เพ็ชรเลิศ (2567) ที่ระบุว่า ความพร้อมของครูทั้งในด้านทรัพยากรและความรู้ความเข้าใจในแนวทางของโครงการเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม

2. ด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม พบว่าครูประสบปัญหาในการจัดหาอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรม ส่งผลให้การจัดกิจกรรมขาดความสมบูรณ์ สอดคล้องกับ พัฒนชญา ทองแถม (2563) ซึ่งชี้ว่า การจัดสรรงบประมาณอย่างจำกัดในระดับปฐมวัย เป็นข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพของกิจกรรมวิทยาศาสตร์

3. ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรม พบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจในการออกแบบแผนการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของโครงการ และยังมีข้อจำกัดในการนำไปปฏิบัติจริง สอดคล้องกับ สิริริภา กิจเกื้อกูล (2565) ที่พบว่า การวางแผนกิจกรรมในระดับปฐมวัยจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในพัฒนาการเด็กและการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ตรงของเด็ก ซึ่งยังเป็นจุดอ่อนของครูหลายคน

4. ด้านการจัดกิจกรรม พบว่าครูขาดความหลากหลายในการจัดกิจกรรม ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับกระบวนการวิทยาศาสตร์ได้อย่างเป็นระบบ และยังขาดความมั่นใจในการใช้กิจกรรมที่เน้นการทดลองจริง สอดคล้องกับ จรรยา ดาสา และ ผนวรา สีสี่ (2560) ที่ระบุว่า การจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัยยังต้องการการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ของครูและการฝึกฝนกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning อย่างต่อเนื่อง

5. ด้านการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม พบว่าครูขาดทักษะในการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทของเด็กปฐมวัย และไม่สามารถวัดผลกระบวนการเรียนรู้เชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2563) ซึ่งเน้นย้ำว่าการประเมินผลในระดับปฐมวัยควรเน้นการสังเกตพฤติกรรม กระบวนการคิด และทักษะปฏิบัติมากกว่าการวัดผลแบบตายตัว

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ และอภิปรายผลโดยอ้างอิงถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบข้อค้นพบสำคัญดังนี้

1. โดยภาพรวม ผลการศึกษาพบว่า ครูปฐมวัยในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยในระดับมาก ซึ่งสะท้อนถึงอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในระดับปฐมวัย

2. ประเด็นปัญหาสำคัญเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ สภาพปัญหาด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรม สภาพปัญหาด้านการจัดกิจกรรม สภาพปัญหาด้านการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม สภาพปัญหาด้านการวางแผนการจัดกิจกรรม และสภาพปัญหาด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมตามลำดับ ทั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงความท้าทายหลายด้านที่ครูต้องเผชิญในการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางของโครงการ

3. ข้อจำกัดสำคัญ ประกอบด้วย การขาดแคลนสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย การขาดทักษะในการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับแนวทางของโครงการ ตลอดจนข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพของกิจกรรมและความต่อเนื่องในการพัฒนาทักษะทางวิทยาศาสตร์ของผู้เรียน

4. ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ ซึ่งต่างชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดที่คล้ายคลึงกันในบริบทของการจัดการเรียนรู้อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้เสริมองค์ความรู้ใหม่โดยการระบุปัจจัยปัญหาอย่างเป็นระบบในระดับพื้นที่จริง และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการจัดกิจกรรมของครูในโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยได้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านความพร้อมในการจัดกิจกรรม สภาพแวดล้อมและบรรยากาศทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ควรได้รับการจัดให้เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ ควรมีพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ห้องเรียนสำหรับโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย หรือบริเวณเฉพาะสำหรับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งนี้ สถานศึกษาควรจัดให้มีมุมวิทยาศาสตร์หรือห้องเรียนเฉพาะทางที่สนับสนุนพัฒนาการด้านวิทยาศาสตร์ในเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม โรงเรียนควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยอย่างเหมาะสม โดยงบประมาณที่จัดสรรควรเพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งควรส่งเสริมให้มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติม อันจะช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนในการจัดกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัย

3. ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรม ครูควรมีการเลือกและออกแบบวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสม รวมถึงควรมีการเตรียมสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ที่สนับสนุนและสอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีระบบ นอกจากนี้ ครูควรวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เปิดโอกาสให้เด็กได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรง

4. ด้านการจัดกิจกรรม เด็กควรได้รับโอกาสในการสังเกตและบรรยายสิ่งที่พบเห็นระหว่างกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ โดยการอภิปรายและสะท้อนความคิดจะเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ นอกจากนี้ ครูควรใช้คำถามกระตุ้นที่กระตุ้นให้เด็กเกิดความสงสัยและสนใจที่จะค้นคว้าหาคำตอบ

ด้วยตนเอง รวมถึงส่งเสริมให้เด็กมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นอิสระ ซึ่งจะช่วยพัฒนาและเสริมสร้างทักษะในการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจของเด็ก

5. ด้านการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม ครูควรนำสภาพปัญหาหรือข้อค้นพบที่เกิดขึ้นระหว่าง การดำเนินกิจกรรมไปใช้ในการทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากการวัดผลและการประเมินผลควรนำมาวิเคราะห์และใช้ในการปรับปรุง กิจกรรมในโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยในครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการพัฒนา

ควรส่งเสริมและพัฒนาครูทั้งในด้านศักยภาพ ความรู้ ความเข้าใจในแนวทางของโครงการ ตลอดจน การจัดหาและพัฒนาทรัพยากรที่จำเป็น รวมถึงการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ เพื่อสนับสนุนการจัด กิจกรรมวิทยาศาสตร์ที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทักษะที่เด็กปฐมวัยได้รับจากโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทยส่งผลต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นหรือไม่

2. ควรศึกษาผลของโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยต่อทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของเด็ก ปฐมวัย

บรรณานุกรม

- จรรยา ดาสา และณวรา สิทธี. (2560). การเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัย ผ่านการจัดการเรียนรู้ด้วยวัฏจักรการสืบเสาะ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 19(3), 343-355. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/100973
- บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย. (2563). *แนวทางการจัดการเรียนรู้*. <https://www.littlescientistshouse.com/pedagogy>
- พรสุตา เพ็ชรเลิศ. (2567). *การส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาเรียนรู้ผ่านวิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวันกับหุ่นน้อย นักคิดด้วยพลัง 5G. [วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices), โรงเรียนอนุบาลศรีสุพรรณ]*. https://sp.moe.go.th/web_sp_67/report_files/moe4725670_5_clip_6729ce8f969ac3.83987455.pdf
- พัฒน์ชญา ทองแถม. (2563). *คู่มือการจัดประสบการณ์เรียนรู้ กิจกรรมวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัย ตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2*. <https://espatchaya.wordpress.com/wp-content/uploads/2020/06/4->

e0b884e0b8b9e0b988e0b8a1e0b8b7e0b8ade0b881e0b8b2e0b8a3e0b888e0b8b1e0b894e0b89be0b8a3e0b8b0e0b8aae0b89ae0b881e0b8b2e0b8a3e0b893e0b98ce0b8af.pdf

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2562). *คู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับประถมศึกษา*. สถาบัน. <https://www.scimath.org/ebook-science/item/8922-2018-10-01-01-54-11>

_____. (2563). *กรอบการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และคณิตศาสตร์ในระดับปฐมวัย*. โกโกลีน (ไทยแลนด์).

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3. (2567). *การอบรมการพัฒนาครูปฐมวัย โครงการ บ้านวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย*. สำนักงาน. <https://www.nitetpl3.com/index.php?view=article&id=32: การอบรมการพัฒนาครูปฐมวัย-โครงการบ้านวิทยาศาสตร์น้อย-“ประเทศไทย”&catid=9>

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแพร่. (2567). *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ตามแนวทาง STEM Education*. สำนักงาน. <https://www.phraepto.go.th/main/wp-content/uploads/2024/05/คู่มือสะสมเต็มส่งร้าน.pdf>

สิรินภา กิจเกื้อกูล. (2565). *การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุงพิมพ์ครั้งที่ 2)*. สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อักษรเจริญทัศน์. (2563, 16 มกราคม). *8 ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน*. Facebook. https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2735999969819335&id=274796495939707&set=a.323705861048770&locale=th_TH

การ

ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์

กรรณิธี เทศนา^{1*}

เกสร กอกอง²

รับบทความ: 1 มิถุนายน 2568 แก้ไขบทความ: 20 มิถุนายน 2568 ตอรับบทความ: 22 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูจำนวน 327 คน โดยการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท ของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การขออนุญาตเก็บข้อมูล การประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด การตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และใช้การสังเคราะห์ประเด็นสำหรับข้อมูลจากข้อเสนอแนะปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท ของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยด้านอิทธิพลภายในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประเด็นย่อยในการศึกษา ได้แก่ ความคาดหวังของผู้สมัคร และความสามารถส่วนบุคคลของผู้สมัคร รองลงมา คือ ปัจจัยด้านอิทธิพลภายนอก ภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน มีประเด็นย่อยในการศึกษา ได้แก่ คุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน ระยะเวลาในการเรียน กระบวนการจัดการเรียนการสอน ความยากง่ายในการเข้าศึกษา ค่าธรรมเนียมการศึกษา ความคาดหวังจากบุคคลรอบข้าง โครงการเสริมหลักสูตร และผู้ให้ข้อมูลหรือคำแนะนำ

คำสำคัญ: การเลือกหลักสูตร การศึกษาต่อระดับปริญญาโท ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตร

¹⁻² สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

* อีเมล: nanothet55@gmail.com

A Study of Factors Influencing the Selection of Master's Degree Programs among Teachers under the Secondary Educational Service Area Offices in Phitsanulok and Uttaradit

Korarit Thetsana ^{1*}

Kasorn Kokong ²

Abstract

This research aimed to investigate the factors influencing the selection of graduate programs among government teachers under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office Phitsanulok-Uttaradit. A survey research methodology was employed. The sample consisted of 327 government teachers selected through simple random sampling. The research instrument was a questionnaire concerning the factors affecting the choice of graduate programs among these teachers. The research process comprised four stages: obtaining permission to collect data, coordinating with relevant agencies, verifying the completeness of the questionnaires, and analyzing the data. Descriptive statistics, including mean ($\bar{x}$) and standard deviation (S.D.), were used for quantitative data analysis, while open-ended responses were synthesized to identify key themes. The findings revealed that, overall, the factors influencing the choice of graduate programs were at a high level. When examined by category, internal influence factors were found to be at the highest level, particularly regarding applicants' expectations and personal competencies. External influence factors were also rated at a high level, including the qualifications of instructors, duration of study, instructional processes, ease of program admission, tuition fees, expectations from others, supplementary program features, and sources of information or advice.

Keywords: Selection of Academic Programs, Master's Degree Education, Factors Influencing Program Selection

¹⁻² Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University, Mueang District, Phitsanulok

* Email: nanothet55@gmail.com

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างรอบด้าน ทั้งในมิติร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ หากยังมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาระหว่างรุ่น อันเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (มุกดา ศรียงค์และคณะ, 2562) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจโลก ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ขยายออกจากรอบของระบบโรงเรียนไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านประสบการณ์ตรงและการมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทสังคมอย่างหลากหลาย (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2557) ประเทศไทยจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) เพื่อวางกรอบแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะระดับปริญญาโท เป็นกลไกหนึ่งในการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยเฉพาะในกลุ่มข้าราชการครูที่ต้องการยกระดับความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพ และความก้าวหน้าในสายงาน จากข้อมูลของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2567) พบว่า มีผู้ศึกษาในระดับปริญญาโทมากกว่า 99,000 คนทั่วประเทศ โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นของข้าราชการครูที่จบปริญญาโทเฉลี่ยปีละ 8–10% สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ที่กำหนดให้คุณวุฒิทางวิชาการเป็นองค์ประกอบหลักในการเลื่อนวิทยฐานะและการพัฒนาวิชาชีพครู (สำนักงาน ก.ค.ศ., 2565)

อย่างไรก็ตาม แม้แนวโน้มการศึกษาต่อของข้าราชการครูจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่มียานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยในการตัดสินใจเลือกหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในกลุ่มครูระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีลักษณะการทำงาน ความรับผิดชอบ และแรงจูงใจที่แตกต่างจากครูระดับอื่น ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อมีความซับซ้อนและหลากหลาย อาทิ ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว โอกาสทางวิชาชีพ ตลอดจนแรงสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดและเครือข่ายทางสังคม (ธนภุต ทิอุต และคณะ, 2566) ซึ่งความซับซ้อนดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการศึกษาอย่างเจาะลึก เพื่อให้เข้าใจบริบทและเงื่อนไขเฉพาะที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของครูแต่ละกลุ่ม

ในบริบทของภาคเหนือตอนล่าง โดยเฉพาะจังหวัดพิษณุโลกและอุตรดิตถ์ มีการกระจายตัวของสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งที่เปิดสอนหลักสูตรปริญญาโทด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง อาทิ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาวิชาชีพของครูในพื้นที่ ทั้งด้านเนื้อหาวิชา ความสะดวกในการเดินทาง และความยืดหยุ่นของรูปแบบการเรียน (ธนภุต ทิอุต และคณะ, 2566) แต่ในทางกลับกัน กลับพบว่า ยังมีข้าราชการครูจำนวนหนึ่งที่ประสบความล้มเหลวหรือไม่สามารถตัดสินใจเลือกหลักสูตรได้อย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรปริญญาโทของข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ จึงมีความสำคัญและความจำเป็นในเชิงวิชาการและเชิงนโยบายอย่างยิ่ง ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้กำหนดทิศทางการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ ออกแบบกลยุทธ์การสนับสนุนที่เหมาะสมกับศักยภาพของครูรายบุคคล และสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ช่วยวางรากฐานในการพัฒนาครูมืออาชีพ ซึ่งเป็นหัวใจของการยกระดับคุณภาพการศึกษาทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการครูสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ

จากการศึกษาวิจัยของณัชชา สุวรรณวงศ์ (2560) สามารถสรุปความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจได้ว่า “การตัดสินใจ” หมายถึง กระบวนการทางความคิดที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใช้ในการเลือกทางเลือกหนึ่งจากหลายทางเลือกที่มีอยู่ โดยพิจารณาจากเหตุผล ข้อมูล และปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การตัดสินใจจึงมิได้เป็นเพียงการเลือกอย่างสุ่มหรือใช้สัญชาตญาณเท่านั้น แต่เป็นการดำเนินการอย่างมีระบบและใช้วิจารณ์ญาณ เพื่อให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลหรือองค์กร

1.1 องค์ประกอบของการตัดสินใจ

การตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพต้องพิจารณาองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ได้แก่ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นเกณฑ์ในการเลือกทางเลือก ความเชื่อและค่านิยมที่กำหนดแนวโน้มและความชอบในการตัดสินใจ ประสบการณ์ส่วนบุคคลที่ช่วยในการประเมินผลลัพธ์และความเสี่ยง รวมถึงปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ค่านิยมของชุมชนและความคาดหวังของผู้อื่น องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อทิศทางและคุณภาพของการตัดสินใจในแต่ละบริบท

1.2 กระบวนการตัดสินใจ

กระบวนการตัดสินใจโดยทั่วไปประกอบด้วยขั้นตอนที่เป็นระบบ ได้แก่ การระบุปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจ การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจในบริบท การพัฒนาและเสนอทางเลือกที่เป็นไปได้ การประเมินทางเลือกโดยใช้เกณฑ์ที่เหมาะสม การเลือกแนวทางที่เหมาะสมที่สุดและดำเนินการตามนั้น รวมถึงการติดตามผลและประเมินความสำเร็จเพื่อปรับปรุงหากจำเป็น กระบวนการเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้การตัดสินใจมีความรอบคอบ มีเหตุผล และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ

1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

การตัดสินใจในแต่ละบริบทมักได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลากหลาย สามารถจำแนกเป็นสองกลุ่มหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายในบุคคล เช่น ความต้องการ ความสนใจ ทักษะ ค่านิยม และระดับสติปัญญา ซึ่งส่งผลต่อมุมมองและการเลือกของแต่ละบุคคล และปัจจัยภายนอก เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรม ครอบครัว และโอกาสทางการศึกษา อันมีผลต่อโอกาสและเงื่อนไขในการตัดสินใจ การพิจารณาทั้งสองปัจจัยอย่างรอบด้านจึงมีความสำคัญต่อการตัดสินใจที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับสถานการณ์

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

แรงจูงใจ (Motivation) ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเอง เช่น การศึกษาต่อ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของแรงจูงใจในหลากหลายมุมมอง เช่น สมคิด บางโม (2562) อธิบายว่า แรงจูงใจคือแรงผลักดันภายในที่ส่งผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างมีทิศทางและมุ่งมั่นเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยแรงจูงใจของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันตามปัจจัยภายในและภายนอก ขณะที่ ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2562) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า แรงจูงใจคือสิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดความพยายามในการตอบสนองต่อความต้องการบางประการ โดยมี “แรงขับ” เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมดังกล่าว

ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า แรงจูงใจเป็นแรงผลักดันภายในหรือภายนอกที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดพฤติกรรมอย่างมีเป้าหมาย มีความมุ่งมั่น และมีความพยายามต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่พึงประสงค์

2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ

มุกดา ศรียงค์และคณะ (2562) ได้สรุปความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ ดังนี้

2.1.1 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) เสนอว่าความต้องการของมนุษย์สามารถจัดลำดับเป็น 5 ชั้น ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความปลอดภัย ความรักและการยอมรับทางสังคม การยกย่องนับถือ และการพัฒนาตนเองสู่ศักยภาพสูงสุด โดยในบริบทของครูที่ศึกษาต่อในระดับปริญญาโท มักขับเคลื่อนด้วยความต้องการในระดับที่ 4 และ 5 ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งหวังในการได้รับการยอมรับทางวิชาชีพ และการพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุศักยภาพสูงสุด

2.1.2 ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของแมคเคลแลนด์ (McClelland's Theory of Needs) ระบุว่าแรงจูงใจพื้นฐานของมนุษย์ประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ ความต้องการสัมฤทธิ์ผล (Need for Achievement) ความต้องการความผูกพัน (Need for Affiliation) และความต้องการอำนาจ (Need for Power) ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นในพฤติกรรมของครูที่เลือกศึกษาต่อ โดยแรงจูงใจเหล่านี้อาจแสดงออกผ่านความมุ่งมั่นในการประสบความสำเร็จ ความต้องการเติบโตในสายงาน หรือการสร้างความมั่นคงและเป็นที่ยอมรับในสังคมวิชาชีพ

2.1.3 ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg's Two-Factor Theory) แบ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ (Motivating Factors) อาทิ ความสำเร็จ

การได้รับการยอมรับ และโอกาสในการก้าวหน้า และปัจจัยด้าน (Hygiene Factors) เช่น รายได้ ความมั่นคงในตำแหน่ง และสภาพแวดล้อมการทำงาน ซึ่งทั้งสองกลุ่มปัจจัยล้วนมีบทบาทในการผลักดันให้ครูตัดสินใจศึกษาต่อ โดยปัจจัยเชิงใจช่วยส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพ ขณะที่ปัจจัยด้านทำหน้าที่เสริมสร้างความมั่นใจและความพร้อมในการดำเนินตามเป้าหมาย

จากการพิจารณาทฤษฎีแรงจูงใจทั้งของมาสโลว์ แมคเคลแลนด์ และเฮิร์ชเบิร์ก พบว่าแต่ละทฤษฎีต่างสะท้อนปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อของครูในระดับปริญญาโท โดยเฉพาะความต้องการการยอมรับ ความสำเร็จในวิชาชีพ การพัฒนาตนเอง รวมถึงปัจจัยพื้นฐานด้านความมั่นคงและโอกาสในสายงาน ทั้งนี้ ความเข้าใจในแรงจูงใจตามกรอบแนวคิดต่าง ๆ จะช่วยให้สามารถออกแบบแนวทางสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครูได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการที่แท้จริง

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการครู

ปัจจัยส่วนบุคคล สุทธิดา จำรัส (2564) ชี้ให้เห็นว่า แรงจูงใจในการศึกษาต่อในระดับปริญญาโทของข้าราชการครูส่วนหนึ่งเกิดจากปัจจัยภายในหรือปัจจัยส่วนบุคคล โดยเฉพาะความต้องการในการพัฒนาตนเอง ให้มีความรู้ ความสามารถ และศักยภาพเพิ่มมากขึ้นในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความต้องการดังกล่าวยังสัมพันธ์กับกระบวนการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นใจและยกระดับสมรรถนะของครูในการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ การเลื่อนวิทยฐานะและตำแหน่งทางวิชาชีพยังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อ โดยวุฒิการศึกษาที่สูงขึ้นเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเปิดโอกาสให้ครูได้รับความก้าวหน้าในสายงาน ทั้งในด้านการเลื่อนขั้นเงินเดือนและการดำรงตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้นในระบบราชการ อีกทั้งรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการศึกษาต่อยังถือเป็นแรงจูงใจเชิงเศรษฐกิจที่สำคัญ เนื่องจากไม่เพียงส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินของครูเท่านั้น หากยังช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและเพิ่มความพึงพอใจในการทำงานอีกด้วย

สรุปได้ว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อของครูประกอบด้วย ความต้องการพัฒนาตนเอง ความคาดหวังในความก้าวหน้าในวิชาชีพ และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้สะท้อนถึงเป้าหมายในชีวิตและการทำงานของครูในระยะยาว

ปัจจัยทางสังคม สุนทร โคตรบรรเทา (2560) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมแรงจูงใจให้ข้าราชการครูตัดสินใจศึกษาต่อ โดยเฉพาะแรงจูงใจเชิงสังคม เช่น การได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ซึ่งมีส่วนในการเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจในตนเอง นำไปสู่การตัดสินใจพัฒนาตนเองในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้ การมีเครือข่ายทางวิชาชีพที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาต่อ ยังเป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้ครูแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้เพิ่มเติมในระดับอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ความคาดหวังและแรงสนับสนุนจากครอบครัวก็ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านจิตใจ ซึ่ง

ความเข้าใจและการสนับสนุนจากครอบครัวสามารถสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจให้แก่ครูเมื่อต้องเผชิญกับความท้าทายในการจัดสรรเวลาและทรัพยากรสำหรับการเรียนในระดับที่สูงขึ้น

โดยสรุป ปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อของครู ประกอบด้วย การได้รับการยอมรับจากสังคม แรงสนับสนุนจากครอบครัว และการมีเครือข่ายวิชาชีพที่เข้มแข็ง ซึ่งทั้งหมดนี้มีบทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจและเสริมพลังในการพัฒนาตนเองของครู

ปัจจัยเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาและหลักสูตร มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการตัดสินใจศึกษาต่อของข้าราชการครู สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2558) ระบุว่า ความยืดหยุ่นของหลักสูตรในรูปแบบการเรียนการสอน เช่น การจัดการเรียนการสอนในวันหยุดหรือผ่านสื่อออนไลน์ ช่วยอำนวยความสะดวกให้ครูสามารถเรียนควบคู่กับภาระงานประจำได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมของหลักสูตรยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาต่อ โดยเฉพาะในกลุ่มครูที่ประสบข้อจำกัดทางการเงิน ขณะที่ธีระ รุญเจริญ (2562) เน้นย้ำถึงความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาหลักสูตรกับบริบทการปฏิบัติงานจริงของครู ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยตรงจุดและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2563) ได้ชี้ให้เห็นว่า ชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของสถาบันเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความมั่นใจในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อของข้าราชการครูอย่างมีนัยสำคัญ

สรุปได้ว่า ปัจจัยเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาและหลักสูตรที่มีผลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อของครู ได้แก่ ความน่าเชื่อถือของสถาบัน ความยืดหยุ่นของหลักสูตร ความสอดคล้องของเนื้อหากับงานจริง และค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนช่วยเพิ่มโอกาสและลดอุปสรรคในการตัดสินใจเรียนต่อ

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ มีรายละเอียดดังภาพที่ 1

ประเด็นที่ศึกษา	ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการครูสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์	1. ปัจจัยด้านอิทธิพลจากภายใน	1.1 ความคาดหวังของผู้สมัคร 1.2 ความสามารถส่วนบุคคลของผู้สมัคร
	2. ปัจจัยด้านอิทธิพลจากภายนอก	2.1 คุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน 2.2 ระยะเวลาในการเรียน 2.3 กระบวนการจัดการเรียนการสอน 2.4 ความยากง่ายในการเข้าศึกษา 2.5 ค่าธรรมเนียมการศึกษา 2.6 ความคาดหวังจากบุคคลรอบข้าง 2.7 โครงการเสริมหลักสูตร

	2.8 ผู้ให้ข้อมูลหรือคำแนะนำ
--	-----------------------------

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
พิษณุโลก อุตรดิตถ์ ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวน 2,207 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์
ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวน 327 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางของเครซี่และมอร์แกน ใช้
วิธีการสุ่มอย่างง่ายในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท คือ
1) ปัจจัยด้านอิทธิพลจากภายใน และ 2) ปัจจัยด้านอิทธิพลจากภายนอก

เนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของ
ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พิษณุโลก อุตรดิตถ์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2
ด้านหลัก ได้แก่

1. ด้านอิทธิพลจากภายใน ซึ่งหมายถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้สมัครโดยตรง ได้แก่ 1) ความคาดหวัง
ของผู้สมัคร และ 2) ความสามารถส่วนบุคคลของผู้สมัคร
2. ด้านอิทธิพลจากภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ ได้แก่ 1) คุณสมบัติของ
อาจารย์ผู้สอน 2) ระยะเวลาในการเรียน 3) กระบวนการจัดการเรียนการสอน 4) ความยากง่ายในการเข้า
ศึกษา 5) ค่าธรรมเนียมการศึกษา 6) ความคาดหวังจากบุคคลรอบข้าง 7) โครงการเสริมหลักสูตร และ 8)
ผู้ให้ข้อมูลหรือคำแนะนำ

ปัจจัยทั้งสองด้านนี้ถือเป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการตัดสินใจศึกษาต่อของครู
โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาในบริบทของสภาพการทำงาน โอกาสความก้าวหน้า และการพัฒนาทางวิชาชีพ ซึ่ง
การวิเคราะห์เชิงระบบจากกรอบแนวคิดนี้จะช่วยให้สามารถระบุปัจจัยสำคัญและแนวทางส่งเสริมที่เหมาะสม
ในการสนับสนุนการศึกษาต่อของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือก
หลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท ของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
พิษณุโลก อุตรดิตถ์ โดยผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือขึ้นเอง โดยอิงจากการศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่

เกี่ยวข้อง เพื่อให้เครื่องมือมีความครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยและเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check-list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พิษณุโลก อุตรดิตถ์ จำนวน 48 ข้อ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ 1) ปัจจัยด้านอิทธิพลจากภายใน และ 2) ปัจจัยด้านอิทธิพลจากภายนอก โดยใช้มาตรวัดแบบมาตราส่วน 5 ระดับ (Likert Scale)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ โดยเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire)

ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความครอบคลุมของประเด็น และความถูกต้องของถ้อยคำ แล้วนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงเครื่องมือให้เหมาะสม จากนั้นดำเนินการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (IOC) ซึ่งอยู่ระหว่าง 0.50–1.00 และนำแบบสอบถามฉบับปรับปรุงไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนอกประชากร จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .927 ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อถือได้ เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยที่เป็นระบบและมีลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การขออนุญาตเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยออกหนังสืออนุญาตอย่างเป็นทางการในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 2 การประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด

ผู้วิจัยยื่นหนังสือขออนุญาตไปยังสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พิษณุโลก อุตรดิตถ์ เพื่อขอความให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด จำนวน 327 คน ตอบแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ (Google Form) ระหว่างวันที่ 1-31 ธันวาคม พ.ศ. 2567

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล

เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืน เพื่อคัดกรองข้อมูลให้มีคุณภาพ พร้อมสำหรับการนำไปวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท ของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสอบถามปลายเปิดโดยใช้วิธีสังเคราะห์ประเด็นสาระสำคัญ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรและการสนับสนุนเชิงนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของครูอย่างแท้จริง

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ผลในภาพรวมเกี่ยวกับอิทธิพลจากภายในและอิทธิพลจากภายนอกที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท

ตารางที่ 1 อิทธิพลจากภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท

ด้าน	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือก	ค่าสถิติ (n=327)		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	อิทธิพลจากภายใน	4.35	0.63	มาก
2	อิทธิพลจากภายนอก	3.33	1.10	มาก
	รวม	3.84	0.87	มาก

จากตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ภาพรวมอิทธิพลจากปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.87) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอิทธิพลจากภายใน ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.63) อยู่ในระดับมาก ขณะที่อิทธิพลจากภายนอก ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 1.10) อยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าอิทธิพลจากภายใน

2. การวิเคราะห์ผลการศึกษาข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 ปัจจัยส่วนบุคคลและแรงจูงใจภายใน หลายความคิดเห็นสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการพัฒนาตนเอง เช่น ความคาดหวังที่จะได้รับความรู้ใหม่ การเพิ่มศักยภาพในการทำงาน และการเติบโตในวิชาชีพ โดยเฉพาะการปรับเพิ่มเงินเดือนตามวุฒิการศึกษา ซึ่งแสดงถึงแรงจูงใจภายในที่ผลักดันให้ครูพิจารณาศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

2.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสภาพสังคม มีข้าราชการครูหลายคนกล่าวถึงอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เช่น ค่าครองชีพที่สูง ภาระค่าใช้จ่ายส่วนตัวและครอบครัว รวมถึงปัญหาสุขภาพและความไม่พร้อม

ด้านเวลา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้บางรายตัดสินใจชะลอการศึกษาต่อ แม้จะมีความต้องการพัฒนาตนเองอยู่ก็ตาม

2.3 ปัจจัยจากหน่วยงานต้นสังกัด ความคาดหวังและการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาและหน่วยงานต้นสังกัดมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจ โดยบางรายสะท้อนว่าภาระงานประจำที่โรงเรียนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนต่อ ขณะที่บางรายเสนอว่า หากหน่วยงานให้ความสำคัญและมีการสนับสนุนในรูปแบบทุนการศึกษา จะช่วยกระตุ้นให้ครูสามารถตัดสินใจศึกษาต่อได้มากยิ่งขึ้น

2.4 ปัจจัยด้านหลักสูตรและรูปแบบการเรียน ครูหลายคนให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่น ทันสมัย และเอื้อต่อการจัดสรรเวลา เช่น การเรียนในวันหยุด รูปแบบออนไลน์ หรือแบบผสมผสาน นอกจากนี้ ยังเน้นความจำเป็นที่หลักสูตรควรมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง และสามารถประยุกต์ใช้ในโรงเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผล

จากข้อมูลผลการวิจัย ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเกี่ยวกับอิทธิพลจากภายในและอิทธิพลจากภายนอกที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ครอบคลุมทั้งปัจจัยอิทธิพลจากภายใน และปัจจัยอิทธิพลจากภายนอก ดังนี้

1.1 ปัจจัยอิทธิพลจากภายใน พบว่า ปัจจัยอิทธิพลจากภายในมีผลอย่างมากต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับปริญญาโทของข้าราชการครู โดยเฉพาะในด้านความคาดหวังส่วนบุคคล เช่น ความมุ่งมั่นในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการตัดสินใจศึกษาต่อ นอกจากนี้ ความสามารถส่วนบุคคล เช่น ความสามารถในการจัดการเวลา ความมั่นใจในตนเอง และความสามารถในการวางแผนชีวิต ก็มีบทบาทสำคัญในการเอื้อให้ผู้สมัครสามารถศึกษาต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฌ็อง-ฌัก สัวรรณวงค์ (2560) ที่ระบุว่า ปัจจัยภายในของผู้เรียน เช่น ความคาดหวัง เจตคติเชิงบวก และความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการเลือกเรียนต่อและมีอิทธิพลต่อความสำเร็จทางการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มข้าราชการครูที่ต้องบริหารจัดการภาระงานร่วมกับการเรียน การมีแรงจูงใจจากภายในจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการตัดสินใจและการดำเนินการศึกษาต่อให้ประสบผลสำเร็จ

1.2 ปัจจัยอิทธิพลจากภายนอก พบว่า ปัจจัยอิทธิพลจากภายนอกมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับปริญญาโทของข้าราชการครู โดยเฉพาะในด้านคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่น่าเชื่อถือ ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจให้เกิดความมั่นใจในการเรียน นอกจากนี้ ระยะเวลาในการเรียนที่มีความยืดหยุ่น เช่น การเรียนในวันหยุดหรือเรียนแบบออนไลน์ รวมถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจน เข้าถึงง่าย และมีความทันสมัย ล้วนส่งผลให้การศึกษาต่อเป็นไปได้สะดวกยิ่งขึ้น

ด้านความยากง่ายในการเข้าศึกษาและค่าธรรมเนียมการศึกษาที่เหมาะสมก็มีผลต่อการตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มครูที่มีข้อจำกัดทางการเงิน นอกจากนี้ ความคาดหวังจากบุคคลรอบข้าง เช่น ครอบครัวหรือเพื่อนร่วมงาน โครงการเสริมหลักสูตรที่ช่วยต่อยอดความรู้ และผู้ให้ข้อมูลหรือคำแนะนำเกี่ยวกับหลักสูตรและสถาบัน ล้วนเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ สุนทร โคตรบรรเทา (2560) และธีระ รุญเจริญ (2562) ที่มีความเห็นพ้องกันว่า ปัจจัยแวดล้อม เช่น เครือข่ายความสัมพันธ์ทางวิชาชีพ ลักษณะของหลักสูตร และการสนับสนุนจากสังคมรอบข้าง เป็นองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริมและเอื้อต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นของครู

2. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกหลักสูตรในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ พบว่า มีข้อเสนอแนะที่สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ โดยครูจำนวนมากมีแรงจูงใจภายในที่ต้องการพัฒนาตนเอง เพิ่มศักยภาพทางวิชาชีพ และได้รับผลตอบแทนที่สอดคล้องกับวุฒิการศึกษา อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น ค่าครองชีพ ภาระค่าใช้จ่าย และปัญหาสุขภาพ กลับเป็นอุปสรรคสำคัญ ขณะที่ภาระงานจากโรงเรียนและการขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดก็เป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการชะลอการศึกษาต่อ ทั้งนี้ หากมีการส่งเสริมจากต้นสังกัด เช่น การลดภาระงานหรือจัดสรรทุนการศึกษา จะช่วยเพิ่มโอกาสให้ครูสามารถศึกษาต่อได้มากขึ้น นอกจากนี้ การออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่น ทันสมัย สอดคล้องกับการทำงานจริง และสามารถเรียนในรูปแบบออนไลน์หรือผสมผสานได้ ก็จะช่วยให้นักเรียนสามารถจัดสรรเวลาเรียนควบคู่กับภาระงานประจำได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2558) และสุทธิดา จำรัส (2564) ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การพัฒนาหลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษาควรให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่นด้านเวลาและรูปแบบการเรียน เช่น การเรียนแบบออนไลน์หรือในช่วงวันหยุด รวมถึงการออกแบบเนื้อหาที่สอดคล้องกับบริบทการทำงานของครู เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในสถานศึกษา อีกทั้งยังเสนอว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด ไม่ว่าจะเป็นการลดภาระงานหรือให้ทุนการศึกษา ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ครูสามารถตัดสินใจศึกษาต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย มีข้อค้นพบสำคัญดังต่อไปนี้

1. จุดเด่น

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยอิทธิพลจากภายในมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับปริญญาโทของข้าราชการครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคาดหวังส่วนบุคคลที่สะท้อนความมุ่งหวังในการพัฒนาความรู้และความสามารถ รวมถึงการก้าวหน้าในวิชาชีพ นอกจากนี้ ความสามารถส่วนบุคคล เช่น การบริหารจัดการเวลา ความมั่นใจในตนเอง และการวางแผนชีวิตอย่างมีระบบ ยังเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินการศึกษาต่ออย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ปัจจัยอิทธิพลจากภายนอก เช่น คุณสมบัติของ

อาจารย์ผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ รวมถึงระยะเวลาและรูปแบบการเรียนที่มีความยืดหยุ่น ก็เป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ข้าราชการครูมีความมั่นใจและสามารถเลือกศึกษาต่อได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยก่อนหน้านี้ ที่เน้นย้ำความสำคัญของแรงจูงใจภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทางการศึกษา

2. จุดอ่อน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ยังพบข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจศึกษาต่อของข้าราชการครู ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น ค่าครองชีพที่สูง ภาระค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และปัญหาสุขภาพส่วนบุคคล ซึ่งล้วนแต่เป็นอุปสรรคที่สำคัญ นอกจากนี้ ภาระงานจากโรงเรียนและการขาดการสนับสนุนที่เพียงพอจากหน่วยงานต้นสังกัด ส่งผลให้ครูจำนวนไม่น้อยจำเป็นต้องชะลอหรือเลื่อนการศึกษาต่อออกไป นอกจากนี้ รูปแบบและระยะเวลาของหลักสูตรบางส่วนยังไม่เอื้อต่อการบริหารเวลาของครูที่มีภาระงานประจำมาก ทำให้การเข้าศึกษาต่อเป็นไปด้วยความยากลำบากและเกิดความท้าทายต่อการจัดสมดุลชีวิตการทำงานและการศึกษา

3. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาครั้งนี้ยังพบองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาต่อของข้าราชการครู ได้แก่ การออกแบบหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นด้านเวลาและรูปแบบการเรียนรู้ เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ หรือการเรียนในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งช่วยให้ครูสามารถจัดสรรเวลาเรียนควบคู่กับภาระงานประจำได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทการทำงานจริงของครู ช่วยเพิ่มแรงจูงใจและความพึงพอใจในการเลือกศึกษาต่อ อีกทั้ง การสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด เช่น การลดภาระงานและการจัดสรรทุนการศึกษา เป็นปัจจัยเสริมที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและเพิ่มโอกาสให้ครูสามารถศึกษาต่อและพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

4. ประโยชน์ทางวิชาการ

ผลการวิจัยนี้มีคุณค่าเชิงวิชาการในการขยายความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับปริญญาโทของข้าราชการครูในบริบทของประเทศไทย โดยผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการออกแบบนโยบายและพัฒนาหลักสูตรบัณฑิตศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการและข้อจำกัดของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยสนับสนุนการวางกลยุทธ์และมาตรการในการเพิ่มโอกาสและประสิทธิภาพของการศึกษาต่อในกลุ่มข้าราชการครู ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพครูและระบบการศึกษาของประเทศไทยในภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมแรงจูงใจภายในของข้าราชการครูผ่านการจัดกิจกรรมพัฒนาและการยกย่องเชิดชู เพื่อสนับสนุนการศึกษาต่ออย่างต่อเนื่อง

2. สถาบันการศึกษาควรออกแบบหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นทั้งด้านรูปแบบการเรียนและเวลาศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการและภาระงานของครู

3. ควรเพิ่มการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดในรูปแบบการลดภาระงานและการจัดสรรทุนการศึกษา เพื่อบรรเทาภาระทางการเงินและเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อ

บรรณานุกรม

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2567). สถิติอุดมศึกษา.

<https://info.mhesi.go.th/>

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2563). โครงการปาฐกถาศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ครั้งที่ 11 ประจำปีพุทธศักราช 2563. <https://edu.chula.ac.th/node/1072>

ณัชชา สุวรรณวงศ์. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา (ระบบโควตา) ประจำปีการศึกษา 2560 [รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน].

<https://www.rmuti.ac.th/news/attach/721d0b0232717ccfa663943b4e4fcf46-20170828-2-1541-7433..pdf>

ชนกฤต ทิอุด, ภาณุภูมิ พิมพ์โพธิ์, นवलพรรณ รอดอินทร์ และนันทิมา นาคาพงศ์ อัศวรักษ์. (2566). ปัจจัยการตัดสินใจศึกษาต่อปริญญาโทของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (16)2, 111-132.

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/ssrgraduate/article/view/266036>

ธีระ รุญเจริญ. (2562). ทิศทางการจัดการเรียนรู้สู่การศึกษา 4.0 ในยุคดิจิทัล. ใน *รวมบทความการบริหารการศึกษากับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สู่การศึกษาในยุคดิจิทัล ชุดที่ 1* (น. 5-9). อุบลราชธานี: วิทยาการพิมพ์ 1973.

มุกดา ศรียงค์, นวลศิริ เปาโรหิตย์, สิริวรรณ สาระนาค, สุวิไล เรียงวัฒนสุข และนิภา แก้วศรีงาม. (2562).

จิตวิทยาทั่วไป General Psychology (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุภร เสรีรัตน์, ปณิศา มีจินดา และจิระวัฒน์ อนุชานนท์. (2562). *หลักการตลาด* (ฉบับปรับปรุง 2563). ชรรมสาร.

สมคิด บางโม. (2562). *องค์การและการจัดการ*. ซีเอ็ดยูเคชั่น.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2558). *รวมบทความทางการประเมินโครงการ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2565) คู่มือการดำเนินการตามหลักเกณฑ์
และวิธีการประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาดำรงครู.

https://otepc.go.th/images/00_YEAR2564/03_PV1/1Mv9-2564.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580.

สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.

สุทธิดา จำรัส. (2564). การเรียนรู้ที่บูรณาการร่วมกับเทคโนโลยี (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุนทร โคตรบรรเทา. (2560). การบริหารการศึกษา: หลักการและทฤษฎี (ฉบับปรับปรุง). ปัญญาชน.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2557). รายงานการวิจัย แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่
ศตวรรษที่ 21. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

<http://www.thaiedresearch.org/home/paperview/45>

ศึกษาสภาพและแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี

การ

บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์

ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2

สุดารัตน์ เกตุทอง^{1*}เกสร กอกอง²

รับบทความ: 30 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 19 มิถุนายน 2568 ตอรับบทความ: 22 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูปฐมวัยและผู้อำนวยการโรงเรียนที่รับผิดชอบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรี ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 230 คน แบ่งเป็นครูปฐมวัย 115 คนและผู้อำนวยการ 115 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรี ที่จัดทำขึ้นเฉพาะสำหรับครูปฐมวัยและผู้อำนวยการโรงเรียน อย่างละ 1 ฉบับ การดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การขออนุญาตเก็บข้อมูล การประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับด้านจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการเตรียมความพร้อม และด้านความพร้อมของครู และ 2) แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้และทักษะเชิงลึกของครู ในการจัดกิจกรรมที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับพัฒนาการรายบุคคล พร้อมจัดสภาพแวดล้อมและสื่อการเรียนรู้ที่ปลอดภัย มีคุณภาพและหลากหลาย สนับสนุนด้วยนโยบายชัดเจนและการจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสม โดยจัดประสบการณ์ให้ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ชีวิตประจำวัน ธรรมชาติรอบรู้ คณิตศาสตร์ และภาษา เพื่อส่งเสริมพัฒนาการที่สมดุลและเหมาะสมของเด็กปฐมวัยในบริบทดังกล่าว

คำสำคัญ: การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ปฐมวัย แนวคิดมอนเตสซอรี

¹⁻² สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

* อีเมล: sudaratch@gmail.com

The Study of Conditions and Approaches for Organizing Early Childhood Learning Experiences Based on the Montessori Approach in the Context of the Office of the Basic Education Commission, Within the Jurisdiction of the Chumphon Primary Educational Service Area Office 2

Sudarat Ketthong ^{1*}

Kasorn Kokong ²

Abstract

This study aimed to (1) examine the current conditions and (2) identify the development guidelines for early childhood learning experiences based on the Montessori approach within the context of the Office of the Basic Education Commission (OBEC), specifically in the Chumphon Primary Educational Service Area Office 2. A survey research methodology was employed. The sample consisted of 230 participants, including 115 early childhood teachers and 115 school principals responsible for implementing Montessori-based learning experiences in the 2024 academic year. A simple random sampling technique was used. The research instruments were two sets of questionnaires, specifically designed for early childhood teachers and school principals. The research process comprised four steps: obtaining permission for data collection, coordinating with relevant agencies, verifying data completeness, and analyzing and synthesizing the data. The findings revealed that (1) the overall condition of Montessori-based early childhood learning experiences was at a high level. The aspects were ranked from highest to lowest as follows: learning experience organization, preparedness, and teacher readiness. (2) Regarding development guidelines, emphasis should be placed on enhancing teachers' in-depth knowledge and skills in organizing child-centered activities, designing experiences appropriate to individual developmental needs, and creating safe, high-quality, and diverse learning environments and materials. These efforts should be supported by clear policies and appropriate budget allocations. The learning experiences should cover four key areas: practical life, sensory development, mathematics, and language, in order to promote balanced and appropriate development of young children in this context.

Keywords: Learning Experience Management, Early Childhood, Montessori Approach

¹⁻² Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University, Mueang District, Phitsanulok

* Email: sudaratarch@gmail.com

บทนำ

การศึกษาปฐมวัย เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทุนมนุษย์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา อันเป็นการวางพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น ตลอดจน การดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนด แนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นความเหมาะสมกับวัย มุ่งส่งเสริมพัฒนาการที่สมดุลและความสุข ของผู้เรียน ผ่านการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงและการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพระหว่างเด็กกับครูหรือ ผู้ดูแล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560) ทั้งนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาปฐมวัยเป็นสิทธิพื้นฐานของเด็กทุกคน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของแต่ละ บุคคลอย่างเต็มที่และให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

แม้จะมีกรอบนโยบายที่ชัดเจนในระดับชาติ แต่ในทางปฏิบัติยังพบปัญหาและข้อจำกัดในการจัด การศึกษาปฐมวัยอย่างแพร่หลาย อาทิ การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับแนวคิดการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก การขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษา รวมถึงสื่อ อุปกรณ์ และสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตลอดจนการขาดกลไกสนับสนุนอย่างเป็นระบบจากหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งส่งผลต่อ คุณภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับปฐมวัยโดยรวม

ในบริบทของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ได้กำหนดให้ การพัฒนาคนเป็นยุทธศาสตร์หลักในการยกระดับศักยภาพการแข่งขันของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับ การเรียนรู้ตลอดชีวิตตั้งแต่ช่วงปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญของการพัฒนาสมองและการวางรากฐาน พฤติกรรมการเรียนรู้ในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) การจัดการศึกษาในช่วงวัยดังกล่าวจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างมีระบบ โดยเฉพาะการยกระดับคุณภาพ การจัดการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีที่เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็ก

แนวคิดมอนเตสซอรี เป็นหนึ่งในแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับ สากลว่าเหมาะสมต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัย โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่าน การปฏิบัติจริงภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ได้รับการจัดเตรียมอย่างมีระบบ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ความมีระเบียบวินัย และความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบตามศักยภาพของแต่ละบุคคล (Lillard, 2017) จากผล การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นตามแนวคิด มอนเตสซอรีในภูมิภาคต่าง ๆ สามารถยกระดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีนัยสำคัญ และได้รับ การตอบรับในเชิงบวกจากครู ผู้ปกครอง และชุมชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ศึกษาแนวทางการนำแนวคิดมอนเตสซอรีไปประยุกต์ใช้ในบริบท ระดับพื้นที่โดยเฉพาะในเขตพื้นที่การศึกษาที่ยังอยู่ระหว่างการพัฒนา ยังคงมีอยู่อย่างจำกัด ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิด มอนเตสซอรี ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงระบบ

ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้แบบมอนเตสซอรี

การจัดการประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยตามแนวคิดของมอนเตสซอรี เป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเหมาะสมต่อพัฒนาการของเด็กในช่วงวัยต้น ซึ่งเป็นช่วงที่สมองมีพัฒนาการสูง และมีความสามารถในการเรียนรู้ผ่านการซึมซับอย่างเป็นธรรมชาติ โดยแนวคิดมอนเตสซอรียึดหลักว่าการเรียนรู้ควรเกิดขึ้นจาก “การลงมือปฏิบัติจริง” ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ได้รับการจัดเตรียมไว้อย่างเหมาะสม ครุจึงมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มากกว่าเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรง (มลฤดี วิหาศรี, 2561)

ปรัชญาสำคัญของแนวคิดมอนเตสซอรี คือการมองว่า “มือคือเครื่องมือของสมอง” ซึ่งสื่อถึงการให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เน้นการเคลื่อนไหว การสัมผัส และการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เพื่อให้เด็กได้พัฒนาการรับรู้ ความคิด และการควบคุมตนเองอย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเด็กแต่ละคนสามารถเรียนรู้ในจังหวะและความสนใจของตนเอง ผ่านการเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม โดยไม่ถูกจำกัดด้วยโครงสร้างตายตัว ครูมีหน้าที่จัดเตรียมสื่อ วัสดุ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากภายในของเด็ก ไม่ใช่จากการบังคับภายนอก (พัทธนันท์ ปาเป้ง, 2562)

โครงสร้างของหลักสูตรมอนเตสซอรีสำหรับเด็กปฐมวัยแบ่งออกเป็น 3 หมวดหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มประสบการณ์ชีวิตประจำวัน เพื่อส่งเสริมวินัย ความรับผิดชอบ และทักษะการช่วยเหลือตนเอง 2) กลุ่มประสาทสัมผัส เพื่อพัฒนาทักษะการรับรู้และการแยกแยะอย่างละเอียดผ่านสื่อที่ออกแบบเฉพาะ และ 3) กลุ่มวิชาการ ซึ่งประกอบด้วยคณิตศาสตร์ ภาษา และวิทยาศาสตร์เบื้องต้น โดยครอบคลุมทั้งเนื้อหาความรู้ และทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

ในด้านกระบวนการสอน มอนเตสซอรีใช้ “การสอนแบบสามขั้นตอน” (Three-Period Lesson) เพื่อพัฒนาแนวคิดและคำศัพท์ของเด็กอย่างเป็นลำดับ ได้แก่ ขั้นการนำเสนอโดยครู ขั้นการจำแนกสิ่งที่เรียนรู้ และ

ขั้นการจดจำและเรียกชื่ออย่างแม่นยำ กระบวนการนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถที่แท้จริงของตน

สำหรับการประเมินผล แนวคิดมอนเตสซอรีเน้นการสังเกตเชิงคุณภาพ โดยเปรียบเทียบพัฒนาการของเด็กแต่ละคนกับตนเอง ไม่ใช้การเปรียบเทียบระหว่างบุคคล ครูจึงต้องเฝ้าสังเกตและบันทึกพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อวางแผนสนับสนุนการเรียนรู้ให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการเฉพาะของเด็ก รวมถึงการสื่อสารผลการประเมินกับผู้ปกครองเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียน

กล่าวโดยสรุป แนวคิดมอนเตสซอรีเป็นแนวทางที่เน้นการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและสนับสนุนศักยภาพเฉพาะตัว ครูมีบทบาทเป็นผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นพบตนเองอย่างมีอิสระภาพและสมดุล ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พัทธินิตย์ คุ่มครอง (2561) ที่ชี้ว่า การเรียนรู้แบบมอนเตสซอรีสามารถส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ความมีระเบียบวินัย และความสามารถในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) เป็นแนวทางสำคัญที่สามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากทั้งสองแนวคิดต่างให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมให้เด็กมีบทบาทในการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นผ่านการลงมือปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ การตั้งคำถาม และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย (ศุจิทิพย์ ตาลพันธ์และคณะ, 2566; สุริยนต์ กัลยาณี, 2566) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของมอนเตสซอรีที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การมีอิสระในการเลือกกิจกรรม และการฝึกทักษะผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า (มฤติ วิชาศรี, 2561; พัทธนันท์ ปาเป้ง, 2562)

แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกยังมุ่งพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า และการแก้ปัญหา ตลอดจนการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข, 2563) สอดคล้องกับแนวคิดของมอนเตสซอรีที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในทุกมิติ โดยเฉพาะการพัฒนา “จิตซึมซับ” ของเด็กในวัยปฐมวัยให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งจากสิ่งแวดล้อมที่จัดไว้อย่างเหมาะสม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

นอกจากนี้ ลักษณะของการเรียนรู้เชิงรุกที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การสะท้อนผล และการประเมินผลด้วยตนเอง (ศุจิทิพย์ ตาลพันธ์และคณะ, 2566) ยังส่งผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิต ความมั่นใจ และระเบียบวินัย ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการเรียนรู้แบบมอนเตสซอรีที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม โดยครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยสังเกตและปรับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับช่วงพัฒนาการของเด็ก (Lillard, 2017)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุกมีความสอดคล้องและสามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรีได้อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในด้านการสร้างแรงจูงใจภายใน การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการพัฒนาทักษะการคิดและทักษะสังคมที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 มีกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประเด็นที่ศึกษา	ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
1. สภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 2. แนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2	1. ด้านการเตรียมความพร้อม	1.1 การจัดเตรียมสื่อการเรียนรู้, วัสดุ, และอุปกรณ์ที่จำเป็น 1.2 การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้
	2. ด้านความพร้อม	2.1 ความพร้อมด้านงบประมาณ 2.2 ความพร้อมด้านสถานที่ 2.3 ความพร้อมด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ 2.4 ความพร้อมด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการเรียนรู้ 2.5 ความพร้อมด้านบุคลากร
	3. ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้	3.1 หมวดชีวิตประจำวัน 3.2 หมวดประสาทรับรู้ 3.3 หมวดภาษา 3.4 หมวดคณิตศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ครูปฐมวัยและผู้อำนวยการโรงเรียนที่รับผิดชอบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 522 คน จาก 261 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูปฐมวัยและผู้อำนวยการโรงเรียนที่รับผิดชอบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 230 คน เป็นครูปฐมวัย 115 คน และผู้อำนวยการ 115 คน จาก 261 โรงเรียน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมการวิจัย

เนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพและแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี โดยอิงกรอบเนื้อหาจากหลักสูตรมอนเตสซอรีสำหรับเด็กปฐมวัย (อายุ 3-6 ปี) ซึ่งครอบคลุมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในบริบทของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะในศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 โดยเนื้อหาการศึกษาถูกจัดแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเตรียมความพร้อม 2) ด้านความพร้อม และ 3) ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้งนี้ การวิจัยยังมุ่งนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในทั้งสามด้านให้มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี ภายใต้บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 สำหรับครูปฐมวัย 1 ฉบับ และผู้อำนวยการโรงเรียน 1 ฉบับ โดยผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือขึ้นเอง โดยอิงจากการศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เครื่องมือมีความครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยและเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มตัวอย่าง รายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถามสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย สำหรับครูปฐมวัย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check-list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี จำนวน 53 ข้อ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ 1) ด้านการเตรียมความพร้อม 2) ด้านความพร้อม และ 3) ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยใช้มาตรวัดแบบมาตราส่วน 5 ระดับ (Likert Scale)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามข้อเสนอแนะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี ภายใต้บริบทเดียวกัน โดยเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire)

2. แบบสอบถามสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย สำหรับผู้อำนวยการโรงเรียน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check-list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย จำนวน 53 ข้อ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ 1) ด้านการเตรียมความพร้อม 2) ด้านความพร้อม และ 3) ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยใช้มาตราวัดแบบมาตราส่วน 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี ภายใต้บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 จำนวน 3 ข้อ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ 1) ด้านการเตรียมความพร้อม 2) ด้านความพร้อม และ 3) ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี ทั้ง 4 หมวด ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความครอบคลุมของประเด็น และความถูกต้องของถ้อยคำ แล้วนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงเครื่องมือให้เหมาะสม จากนั้นดำเนินการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (IOC) ซึ่งอยู่ระหว่าง 0.50–1.00 และนำแบบสอบถามฉบับปรับปรุงไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนอกประชากร จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.993 ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อถือได้ เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยที่เป็นระบบและมีลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การขออนุญาตเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยออกหนังสืออนุญาตอย่างเป็นทางการในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 2 การประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด ผู้วิจัยยื่นหนังสือขออนุญาตไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ครูปฐมวัยและผู้อำนวยการโรงเรียนในสังกัด จำนวน 230 คน ตอบแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ (Google Form) ระหว่างวันที่ 23-27 ธันวาคม พ.ศ. 2567

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืน เพื่อคัดกรองข้อมูลให้มีคุณภาพ พร้อมสำหรับการนำไปวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อสรุปสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสอบถามปลายเปิดโดยใช้วิธีสังเคราะห์ประเด็นสาระสำคัญ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากครูปฐมวัยและผู้อำนวยการโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากครูปฐมวัยและผู้อำนวยการโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี

ด้าน	สภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย ตามแนวคิดมอนเตสซอรี	ค่าสถิติ (n=230)		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการเตรียมความพร้อม	3.81	0.80	มาก
2	ด้านความพร้อม	3.49	0.89	ปานกลาง
3	ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้	4.06	0.76	มาก
รวม		3.78	0.81	มาก

จากตาราง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากครูปฐมวัยและผู้อำนวยการโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี โดยภาพรวม พบว่า สภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรีอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.81) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.06$, S.D.= 0.76) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการเตรียมความพร้อม ($\bar{x} = 3.81$, S.D.=0.80) อยู่ในระดับมาก และด้านความพร้อม ($\bar{x}$ เท่ากับ 3.49, S.D. =0.89) อยู่ในระดับปานกลาง

2. แนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการเตรียมความพร้อม ควรพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในทฤษฎีและการปฏิบัติตามแนวคิดมอนเตสซอรี โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสามารถสังเกตพัฒนาการรายบุคคลเพื่อออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละคน ทั้งนี้ การจัดสภาพแวดล้อม

การเรียนรู้ควรมีลักษณะสงบ เป็นระเบียบ ปลอดภัย และมีการจัดสรรพื้นที่อย่างชัดเจน พร้อมด้วยสื่อที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง กิจกรรมควรออกแบบให้มีลำดับความยากง่ายที่เหมาะสมกับพัฒนาการ เพื่อเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้เชิงคุณภาพ ควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนในกระบวนการเรียนรู้

2.2 ด้านความพร้อม การสนับสนุนด้านนโยบายควรมีความชัดเจนและเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา โดยเฉพาะการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ครูเพื่อพัฒนาทักษะในการใช้สื่อ การสังเกตพัฒนาการและการจัดกิจกรรมตามแนวคิดมอนเตสซอรีอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสมและเพียงพอสำหรับการจัดหาสื่อคุณภาพ พัฒนาสภาพแวดล้อม และสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพของครูอย่างต่อเนื่อง สื่อการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมควรมีความปลอดภัย หลากหลาย และเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย ตามแนวคิดมอนเตสซอรี ทั้ง 4 หมวด การจัดประสบการณ์ควรครอบคลุม 4 หมวดหลัก

2.3.1 หมวดชีวิตประจำวัน เน้นการฝึกทักษะการดูแลตนเอง การทำงานอย่างเป็นลำดับขั้น และการสร้างวินัยในตนเอง

2.3.2 หมวดประสาทรับรู้ ส่งเสริมการพัฒนาประสาทสัมผัสทั้งห้า ผ่านวัสดุการเรียนรู้ที่เด็กสามารถควบคุมความผิดพลาดได้ด้วยตนเอง

2.3.3 หมวดภาษา มุ่งพัฒนาทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน ตามลำดับพัฒนาการ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.4 หมวดคณิตศาสตร์ มุ่งสร้างความเข้าใจแนวคิดทางคณิตศาสตร์จากรูปธรรมสู่นามธรรม ด้วยสื่อเฉพาะที่ออกแบบตามหลักการของมอนเตสซอรี

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาข้อมูลจากครูปฐมวัยและผู้อำนวยการโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ครอบคลุมทั้งด้านการเตรียมความพร้อม ด้านความพร้อม และด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนการนำแนวคิดมอนเตสซอรีไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาระดับปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพในบริบทดังกล่าว

1.1 ด้านการเตรียมความพร้อม พบว่า ครูยังขาดองค์ความรู้และทักษะในการประยุกต์ใช้แนวคิดมอนเตสซอรีอย่างลึกซึ้ง จึงจำเป็นต้องได้รับการอบรมที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้สามารถจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมได้อย่างแท้จริง ข้อค้นพบนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Lillard (2017) ที่ระบุว่าครูมอนเตสซอรีต้องผ่านการฝึกอบรมเฉพาะทาง เพื่อเข้าใจทั้งแนวคิดและกระบวนการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วย

ตนเอง ครูควรจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ และสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก โดยสภาพแวดล้อมต้องเอื้อต่อการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและปลอดภัย อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านทรัพยากร เช่น สื่อ และอุปกรณ์ไม่เพียงพอ รวมทั้งขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณและการอบรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ มลฤดี วิชาศรี (2561) ที่ระบุว่า การขาดแคลนสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ทำให้ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างครบถ้วนและสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก

1.2 ด้านความพร้อม พบว่า ข้อจำกัดในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรี ประกอบด้วย งบประมาณที่จำกัดส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสื่อ อบรมครู และปรับปรุงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ สถานศึกษาควรจัดเตรียมสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียนให้มีความพร้อม สะอาด ปลอดภัย และสอดคล้องกับหลักการมอนเตสซอรี รวมถึงการจัดหาสื่อที่เหมาะสมและมีคุณภาพซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ การขาดการอบรมครูและการสนับสนุนเชิงนโยบายจากสถานศึกษา ยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปฏิบัติแนวคิดดังกล่าวอย่างเต็มประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจเชิงลึกในแนวคิดมอนเตสซอรีผ่านการอบรมและการสร้างชุมชนการเรียนรู้ (PLC) จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับปฐมวัย สอดคล้องกับ พัทธนิตย์ คุ่มครอง (2561) ที่กล่าวว่า การเสริมสร้างศักยภาพครูผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการสนับสนุนทางนโยบายเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

1.3 ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ พบว่า หมวดกิจกรรมในแนวคิดมอนเตสซอรีสำหรับเด็กปฐมวัยประกอบด้วยหมวดชีวิตประจำวันที่มีพัฒนาวินัย ความรับผิดชอบ และความเป็นอิสระผ่านการฝึกทักษะชีวิตและการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก หมวดประสาทรับรู้ที่เน้นการพัฒนาประสาทสัมผัสทั้งห้าผ่านสื่อหลากหลายเพื่อส่งเสริมการรับรู้และการจดจำอย่างมีประสิทธิภาพ หมวดภาษานับการพัฒนาทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนอย่างเป็นลำดับขั้นเพื่อสนับสนุนความสามารถในการสื่อสารอย่างเป็นระบบ และหมวดคณิตศาสตร์ที่วางรากฐานความเข้าใจในแนวคิดจากรูปธรรมสู่แนวคิดนามธรรมตามลำดับพัฒนาการของเด็ก ทั้งนี้ยังมีกิจกรรมเสริมที่ส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างรอบด้าน เช่น ดนตรี ศิลปะ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทักษะและศักยภาพของเด็กอย่างครบถ้วนและสอดคล้องกับหลักการมอนเตสซอรี สอดคล้องกับ พัทธนันท์ ปาเป้ง (2562) ที่ระบุว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยควรครอบคลุมทั้งกิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริม โดยบูรณาการแนวคิดและสื่อการเรียนรู้อย่างหลากหลาย เพื่อส่งเสริมพัฒนาการในทุกด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนส่งเสริมการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ความสนใจ และศักยภาพเฉพาะบุคคลของเด็ก ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดมอนเตสซอรี

2. ผลการศึกษาข้อมูลจากผู้อำนวยการโรงเรียนเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย ตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพรเขต มีดังนี้

2.1 ด้านการเตรียมความพร้อม ควรมุ่งพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีและการปฏิบัติตามแนวคิดมอนเตสซอรี เสริมทักษะการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสามารถสังเกตพัฒนาการรายบุคคลเพื่อออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม จัดสภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบ สงบ ปลอดภัย และมีพื้นที่กิจกรรมชัดเจน พร้อมจัดหาสื่อคุณภาพที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง กิจกรรมควรมีลำดับความยากง่ายสอดคล้องกับพัฒนาการและส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การประเมินเน้นการสังเกตเชิงคุณภาพ ร่วมกับการส่งเสริมความร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน และแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน

2.2 ด้านความพร้อม การพัฒนาด้านความพร้อมควรมีนโยบายที่ชัดเจนและเชื่อมโยงในแผนพัฒนาการศึกษา พร้อมจัดอบรมครูเพื่อพัฒนาทักษะการใช้สื่อ การสังเกต และการจัดกิจกรรมแบบมอนเตสซอรีอย่างมีประสิทธิภาพ จัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอเพื่อจัดซื้อวัสดุคุณภาพ พัฒนาสภาพแวดล้อม และสนับสนุนการอบรมครู สภาพแวดล้อมและสื่อควรมีความปลอดภัย เหมาะสมกับวัย มีความหลากหลาย ครบถ้วน และส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง

2.3 ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย ตามแนวคิดมอนเตสซอรี ทั้ง 4 หมวด การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรครอบคลุม 4 หมวดหลัก ได้แก่ ชีวิตประจำวัน ประสาทรับรู้ ภาษา และคณิตศาสตร์ โดยหมวดชีวิตประจำวันเน้นการดูแลตนเองและวินัย หมวดประสาทรับรู้ส่งเสริมการวิเคราะห์ผ่านประสาทสัมผัส หมวดภาษาเน้นทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน และหมวดคณิตศาสตร์มุ่งพัฒนาแนวคิดจำนวนและตรรกะ กิจกรรมทั้งหมดต้องสอดคล้องกับพัฒนาการรายบุคคล ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง และเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

จากผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2565) ที่เน้นว่าการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยควรยึดหลักการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงในบริบทที่เหมาะสมตามพัฒนาการของเด็กแต่ละคน อีกทั้งยังเน้นบทบาทของครูในการออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก และใช้การประเมินเชิงพัฒนาการควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างรากฐานที่เข้มแข็งในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพและแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย ตามแนวคิดมอนเตสซอรี บริบทสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของศูนย์ระดับสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ และอภิปรายผลโดยอ้างอิงถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบข้อค้นพบสำคัญดังต่อไปนี้

1. จุดเด่นของงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้มีจุดเด่นสำคัญคือความครอบคลุมของมิติที่ศึกษา ซึ่งสามารถสะท้อนภาพรวมของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรีในระดับปฐมวัยได้อย่างชัดเจน โดยครอบคลุมทั้งด้านการเตรียมความพร้อม ด้านความพร้อม และด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้งนี้ การดำเนินการศึกษาคครอบคลุมทั้งฝ่ายปฏิบัติ (ครูปฐมวัย) และฝ่ายบริหาร (ผู้อำนวยการโรงเรียน) ช่วยให้ผลการวิเคราะห์มีมุมมองที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงผลการวิจัยเข้ากับกรอบทฤษฎี แนวคิดทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศอย่างมีระบบ ช่วยเสริมความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ และสามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนานโยบายหรือแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

2. จุดอ่อนของงานวิจัย

แม้ผลการวิจัยจะชี้ให้เห็นว่าการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดมอนเตสซอรีอยู่ในระดับมาก แต่ก็พบข้อจำกัดที่ควรได้รับการพิจารณา ได้แก่ ความไม่เพียงพอของทรัพยากร เช่น สื่อการเรียนรู้ อุปกรณ์ประกอบการสอน และงบประมาณสนับสนุนการอบรมพัฒนาครู นอกจากนี้ยังพบว่าสถานศึกษาบางแห่งยังขาดความพร้อมเชิงนโยบายหรือโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรมตามแนวคิดมอนเตสซอรีอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพและความยั่งยืนของการดำเนินงานในระยะยาว อีกทั้งยังสะท้อนถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายสนับสนุนอย่างชัดเจน รวมถึงการสร้างระบบติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อพัฒนาการของเด็กในแต่ละบริบทได้อย่างแท้จริง

3. องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ ได้แก่ กรอบแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยตามแนวคิดมอนเตสซอรีอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็น 3 มิติหลัก คือ การเตรียมความพร้อมของครู การพัฒนาสภาพแวดล้อมและสื่อการเรียนรู้ และการออกแบบกิจกรรมตามหมวดหลักของมอนเตสซอรี ได้แก่ ชีวิตประจำวัน ประสาทรับรู้ ภาษา และคณิตศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีการเน้นกิจกรรมเสริมที่หลากหลายเพื่อพัฒนาทักษะในมิติอื่น ๆ อย่างรอบด้าน งานวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงแนวทางการบูรณาการแนวคิดมอนเตสซอรีให้เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนไทย ทั้งในเชิงวัฒนธรรม โครงสร้าง และทรัพยากร ซึ่งถือเป็นประเด็นใหม่ที่ยังมีงานวิจัยในประเทศไทยศึกษาไม่มากนัก

4. ประโยชน์ทางวิชาการ

งานวิจัยนี้มีประโยชน์ในเชิงวิชาการอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการเป็นแหล่งข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในระดับปฐมวัย และในด้านการเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมสำหรับผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายการศึกษาในระดับพื้นที่และระดับประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง และการพัฒนาวิชาชีพครูผ่านกระบวนการอบรมและการสร้างชุมชนการเรียนรู้ งานวิจัยฉบับนี้ยังสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการประเมินหรือพัฒนาแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในบริบทอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม รวมถึงเป็นพื้นฐานในการต่อยอดงานวิจัยเชิงลึกต่อไปในอนาคต ทั้งในด้านการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือการประเมินผลกระทบในระยะยาวของแนวคิดมอนเตสซอรีต่อการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยในบริบทไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเตสซอรีอย่างชัดเจน โดยสนับสนุนงบประมาณ การฝึกอบรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู
2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ: สถานศึกษาควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ครูผู้สอน โดยเน้นการประยุกต์แนวคิดมอนเตสซอรีกับบริบทท้องถิ่น รวมถึงควรพัฒนาคู่มือหรือแนวทางการจัดประสบการณ์อย่างเป็นระบบ
3. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ: ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของเด็กที่เรียนรู้ผ่านแนวคิดมอนเตสซอรีกับแนวคิดอื่น ๆ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยในบริบทไทย

บรรณานุกรม

- พัทธนันท์ ปาเป้ง. (2562). การบริหารงานวิชาการด้านกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามแนวคิดแบบมอนเตสซอรี ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่). ChiangMai Rajabhat University Intellectual Repository. <http://cmruir.cmru.ac.th/handle/123456789/2165>
- พัทธนันท์ คุ่มครอง. (2561). การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยใช้การจัดประสบการณ์ตามรูปแบบมอนเตสซอรี (Montessori) (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์). DPU e-Theses. <https://libdoc.dpu.ac.th/thesis/Pattanit.Kum.pdf>
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพยาว์ ยินดีสุข. (2561). การเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลังกับ PLC เพื่อการพัฒนา. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มลฤดี วิชาศรี. (2561). แนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเตสซอรีสำหรับเด็กปฐมวัย ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม). SNRU E-Thesis. <https://fulltext.rmu.ac.th/fulltext/2561/M126608/Wichasree%20Monlurdee.pdf>

- ศจีทิพย์ ตาลพันธ์ และคณะ. (2566). การจัดการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 6(5), 642–656.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580*. สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *แนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยตามบริบทไทย: แนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ แบบมอนเตสซอรี*. 21 เซ็นจูรี.
- สุรียนต์ กัลยาณี. (2566). *การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. <https://www.chan1.net/book/2824>
- Lillard, A. S. (2017). *Montessori: The science behind the genius* (3rd ed.). Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/montessori-9780199981526>

ความ

สัมพันธระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

กับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี

วีรพงษ์ ห้วยหงษ์ทอง ^{1*}

พงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์ ²

รับบทความ: 6 มิถุนายน 2568 แก้ไขบทความ: 22 มิถุนายน 2568 ตอรับบทความ: 24 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา 2) การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา และ 3) ความสัมพันธระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 299 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามขนาดของสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความตรงเท่ากับ 1.00 และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ 0.98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจในการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านการมอบอำนาจให้ผู้อื่นปฏิบัติงาน ด้านการท้าทายกระบวนการ ด้านการแสดงแบบอย่างในการปฏิบัติ และด้านการเสริมสร้างกำลังใจ 2) การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ คือ ด้านการจัดรูปแบบ ด้านการจัดกระบวนการ ด้านการจัดองค์ประกอบ และด้านการจัดบริหาร และ 3) ความสัมพันธระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่ามีสัมพันธทางบวกในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษา การทำงานเป็นทีม ครู

¹⁻² ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

* อีเมล: golffyphumthong@gmail.com

The Study of Conditions and Approaches for Organizing Early Childhood Learning Experiences Based on the Montessori Approach in the Context of the Office of the Basic Education Commission, Within the Jurisdiction of the Chumphon Primary Educational Service Area Office 2

Weerapong Huayhongthong ^{1*}

Pongsak Ruamchomrat ²

Abstract

This research aimed to study the leadership of school administrators, teamwork among teachers in schools, and the relationship between school administrators' leadership and teachers' teamwork in schools under the jurisdiction of the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 2. The sample consisted of 299 school administrators and teachers under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 2. Stratified random sampling based on school size was employed. The research instrument was a five-level rating scale questionnaire with a content validity index of 1.00 and a reliability coefficient of 0.98. The statistics used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient.

The findings were as follows: 1. The overall leadership of school administrators under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 2 was rated at a high level. When considered by aspect, all areas were also rated at a high level. The ranking of average scores from highest to lowest was inspiring a shared vision, enabling others to act, challenging the process, modeling the way, and encouraging the heart. 2. The overall level of teamwork among teachers in schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 2 was also rated at a high level. When considered by aspect, all areas were at a high level. The ranking of average scores from highest to lowest was team structure, team process, team composition, and team context. And 3. The relationship between the leadership of school administrators and the teamwork of teachers in schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 2 was found to be positively correlated at a high level with statistical significance at .01

Keywords: School Leadership, School Administrators, Teamwork, Teachers

¹⁻² Master of Education Program in Educational Administration, Kanchanaburi Rajabhat University

* Email: golfphyumthong@gmail.com

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งยังเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศในระยะยาว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 5 ได้กำหนดให้รัฐมีหน้าที่จัดให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกช่วงวัย รวมถึงการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีมาตรฐานสากล (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ได้เน้นย้ำเรื่องความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสรเรียนรู้ตามศักยภาพ และการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) ในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษานั้น ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ถือเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่เหมาะสมจะสามารถบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่ดี และจูงใจบุคลากรให้ร่วมมือกันในการดำเนินงานตามพันธกิจของสถานศึกษา (พนมภรณ์ ศรีโคตร, 2562) โดยเฉพาะในบริบทของสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในชนบท ซึ่งต้องเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน ผู้นำที่มีความสามารถในการจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจจะช่วยผลักดันการเปลี่ยนแปลงและยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนได้อย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา ก็เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา เพราะการทำงานเป็นทีมช่วยส่งเสริมความร่วมมือ ความรับผิดชอบร่วม และบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จขององค์กรโดยรวม (พิมลพรรณ เพชรสมบัติ, 2564)

อย่างไรก็ตาม หลายสถานศึกษายังประสบปัญหาการทำงานเป็นทีม เช่น การขาดความร่วมมือ ความแตกต่างด้านความคิดและวิทยฐานะ รวมถึงการขาดภาวะผู้นำที่สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกันกับบริบทของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ซึ่งมีโรงเรียนขนาดเล็กและตั้งอยู่ในเขตชนบทเป็นส่วนใหญ่ พบว่ามีปัญหาการบริหารจัดการด้านทรัพยากรครู และการจัดระบบการทำงานภายในโรงเรียน โดยเฉพาะในด้านการประสานงานและการทำงานเป็นทีม เนื่องจากจำนวนบุคลากรที่จำกัด ทำให้ครูต้องปฏิบัติภาระงานหลากหลายบทบาท ทั้งการสอน งานธุรการ และภารกิจพิเศษอื่น ๆ ส่งผลให้ขาดเวลาหรือโอกาสในการร่วมมือและพัฒนาการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ในโรงเรียนขนาดเล็ก หากผู้บริหารขาดภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน หรือไม่มีการจัดโครงสร้างการทำงานเป็นทีมอย่างชัดเจน อาจทำให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานอย่างโดดเดี่ยว ขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความร่วมมือระหว่างครูด้วยตนเอง

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาในเขตพื้นที่ดังกล่าว โดยมุ่งหวังว่าผลการวิจัยจะสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา

และส่งเสริมภาวะผู้นำของผู้บริหาร และยกระดับการทำงานเป็นทีมของครู เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จขององค์กรทุกระดับ โดยเฉพาะในบริบทของสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางองค์กร การบริหารจัดการทรัพยากร และการสร้างแรงจูงใจให้ครูและบุคลากรร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจของสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำได้มีการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นจากแนวคิดในยุคแรกๆ ที่เชื่อว่าภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด และอาจถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ ต่อมาได้มีการขยายแนวคิดสู่ทฤษฎีเชิงพฤติกรรม ทฤษฎีสถานการณ์ และทฤษฎีเชิงจิตวิทยา จนกระทั่งในปัจจุบันได้มีการพัฒนาแนวคิดเชิงปฏิบัติที่เน้นภาวะผู้นำในฐานะ “กระบวนการ” ที่สามารถเรียนรู้และฝึกฝนได้ โดยภาวะผู้นำมิได้เกิดจากอำนาจตามตำแหน่ง หากแต่เกิดจากอิทธิพลที่ผู้นำสามารถสร้างต่อผู้อื่นบนพื้นฐานของวิสัยทัศน์ ความไว้วางใจ และความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก หนึ่งในแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในบริบทการศึกษา คือแนวคิดของ คูซ และพอสนเนอร์ (Kouzes & Posner, 2012) ที่เชื่อว่า การเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่สามารถสอนได้ โดยผู้นำได้รับอำนาจอิทธิพลจากผู้อื่นและเพื่อนร่วมงาน ในขณะที่ความเป็นผู้นำ จากความเชื่อที่มั่นคงต่อวัตถุประสงค์และเต็มใจที่แสดงออก โดยมีองค์ประกอบ 5 ด้านต่อไปนี้

1. ด้านการแสดงเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ (model the way) หมายถึง แสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง มีการกำหนดค่านิยม ความเชื่อทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมอย่างชัดเจน และมีการกระทำในสิ่งที่พูดว่าจะทำ มีการสร้างความเป็นเอกภาพด้วยค่านิยมร่วมขององค์กร และทำให้ค่านิยม ร่วมคงอยู่ สามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวัน การเป็นตัวอย่างการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การมาเช้าเลิกงานช้า ทำงานหนักและอยู่ร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชาการ บรรลุความสำเร็จแบบค่อยเป็นค่อยไป การสร้างความผูกพันต่อการปฏิบัติภารกิจ มีการทดลองทำอย่างต่อเนื่อง การลดขั้นตอนการทำงานที่ไม่สำคัญลง การเน้นขั้นตอนที่เป็นสาระสำคัญ และการปฏิบัติงานในลักษณะกระชับฉับไว

2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจในการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (inspire a shared vision) หมายถึง ผู้นำต้องมีการสร้างวิสัยทัศน์ในอนาคตที่สื่อถึงมาตรฐานที่เป็นเลิศ มีการจินตนาการภาพในอุดมคติที่โดดเด่น ไม่เหมือนใคร ใช้สัญลักษณ์หรือความรู้จากประสบการณ์ในอดีตมาแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าและวางแผน

ในอนาคต มีการขอความร่วมมือจากผู้อื่นโดยสร้างสิ่งที่มีความหมาย สิ่งที่เป็นความปรารถนาที่แท้จริงของมนุษย์ มาเป็นสิ่งที่ดึงดูดคนไว้กับเป้าหมายของส่วนรวม ผู้นำจะต้องมีการถ่ายทอดและทำวิสัยทัศน์ให้เป็นจริง

3. ด้านการท้าทายกระบวนการ (challenge the process) หมายถึง ผู้นำต้องมองหาโอกาส เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสถานะเดิมไปสู่สถานะที่ดีกว่า ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ คือ การปลุกเร้าแรงจูงใจภายใน การสร้างความสมดุลของงานประจำ การใช้มุมมอง เช่น ข้อมูลข่าวสารจากภายนอก ผู้นำต้องมีการทดลองและยอมรับความเสี่ยง มีการเรียนรู้จากความผิดพลาดและความสำเร็จ มีการจัดการความเครียดทางบวก

4. ด้านการมอบอำนาจให้ผู้อื่นสามารถปฏิบัติงาน (enable other to act) หมายถึง การสนับสนุนความร่วมมือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยมีการพัฒนาเป้าหมายร่วมกัน การค้นหาแนวทางแก้ปัญหา ร่วมกัน และการสร้างความสัมพันธ์ที่น่าเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกัน ผู้นำมีการสร้างความเข้มแข็งให้ผู้อื่น มีการแบ่งปันอำนาจและข้อมูล การทำให้ผู้ตามมีภาวะผู้นำในตนเอง การให้ทางเลือก การพัฒนาสมรรถนะหรือความสามารถ และมีการเสนอการสนับสนุนช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรม

5. ด้านการเสริมสร้างกำลังใจ (encourage the heart) หมายถึง ผู้นำต้องทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามั่นใจว่าพวกเขาจะได้รับผลตอบแทนถ้าทำผลงานได้ตามที่เป้าหมายกำหนด ผู้นำต้องทำหน้าที่เสริมสร้างกำลังใจ โดยการทำให้เห็นคุณค่าของผลงาน การเชื่อมโยงรางวัลเข้ากับผลงาน การสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น โดยการตั้งความคาดหวังสูงทั้งต่อตนเองและผู้ใต้บังคับบัญชา

จากการศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำสามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่สามารถสอนได้ โดยผู้นำได้รับอำนาจอิทธิพลจากผู้อื่นและเพื่อนร่วมงาน ในขณะที่ความเป็นผู้นำจากความเชื่อที่มั่นคงต่อวัตถุประสงค์และเต็มใจจะส่งผลให้การทำงานขององค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์

ทฤษฎีเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม

การทำงานเป็นทีม (Teamwork) เป็นกระบวนการที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการแบ่งปันความรับผิดชอบ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการอาศัยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมได้รับการยอมรับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเพิ่มผลผลิตขององค์กร พัฒนานวัตกรรม และส่งเสริมความร่วมมือในเชิงระบบ ดังที่ روبบินส (Robbins, 2002) กล่าวว่า ทีมงานที่มีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการจัดรูปแบบ (work design) คือ ทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ต้องปฏิบัติงานและมีความรับผิดชอบร่วมกันในการทำให้งานบรรลุเป้าหมาย ลักษณะของการจัดรูปแบบต้องมีประสิทธิภาพในการทำงาน ไซทักษะความรู้ ผลผลิตมีความชัดเจนส่งผลต่อคนส่วนใหญ่

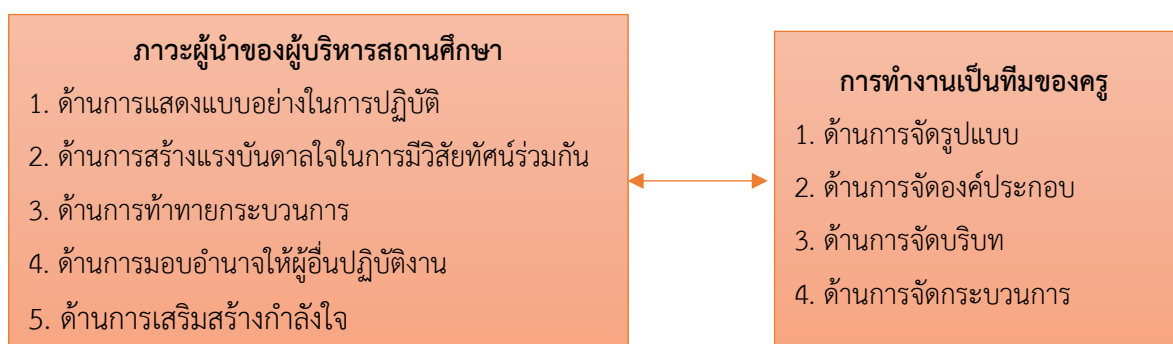
2. ด้านการจัดองค์ประกอบ (composition) เป็นด้านเกี่ยวกับวิธีจัดทีมงาน ซึ่งตัวแปรสำคัญ ได้แก่ ความสามารถและบุคลิกภาพของสมาชิกทีมงาน การกำหนดบทบาทของสมาชิกขนาดของทีมงาน ความยืดหยุ่นและความเต็มใจร่วมทีมของสมาชิก

3. ด้านการจัดบริบท (context) องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรที่เพียงพอ ภาวะผู้นำที่ดี ระบบการประเมินผลและการตอบแทนที่ดี

4. ด้านการจัดกระบวนการ (process) ปัจจัยด้านการจัดกระบวนการที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของทีม ได้แก่ สมาชิกมีความผูกพันต่อวัตถุประสงค์ร่วมกัน การกำหนดเป้าหมายเฉพาะทีม ความเชื่อมั่นของทีม การบริหารความขัดแย้ง ลดการเอาเปรียบของสมาชิกบางคน

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 2 ผู้วิจัยอาศัยกรอบแนวคิดภาวะผู้นำของคูซและโพสเนอร์ (Kouzes & Posner, 2012) ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการแสดงแบบอย่างในการปฏิบัติ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจในการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านการทำหายกระบวนการ ด้านการมอบอำนาจให้ผู้อื่นปฏิบัติงาน และด้านการเสริมสร้างกำลังใจ สำหรับกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมของโรบินส์ (Robbins, 2002) ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการจัดรูปแบบ ด้านการจัดองค์ประกอบ ด้านการจัดบริบท และด้านการจัดกระบวนการ โดยมีรายละเอียดตามภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 2 จำนวน 1,329 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 2, 2567) กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 2 จำนวน 299 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 21 คน ครูผู้สอนจำนวน 278 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง

ของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ค่าระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) ตามขนาดสถานศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามโดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาและการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดสถานศึกษา ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ชนิด 5 ระดับ จำนวน 25 ข้อ ตอนที่ 3 การทำงานเป็นทีมของครูเป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ชนิด 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะและอื่น ๆ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพื้นฐาน ประกอบด้วย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนสถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือ เท่ากับ 1.00 จำนวน 45 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1951) เท่ากับ 0.98 และสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานคือการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
1. ด้านการแสดงแบบอย่างในการปฏิบัติ	4.39	0.60	มาก
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจในการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน	4.42	0.64	มาก
3. ด้านการท้าทายกระบวนการ	4.39	0.47	มาก
4. ด้านการมอบอำนาจให้ผู้อื่นปฏิบัติงาน	4.40	0.59	มาก
5. ด้านการเสริมสร้างกำลังใจ	4.39	0.63	มาก
รวมเฉลี่ย	4.40	0.58	มาก

จากตารางที่ 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.40, S.D.=0.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจในการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ($\bar{x}=4.42$, S.D.=0.64) รองลงมาคือ ด้านการมอบอำนาจให้ผู้อื่นปฏิบัติงาน ($\bar{x}=4.40$, S.D.=0.59) ด้านการทำทหายกระบวนการ ($\bar{x}=4.39$, S.D.=0.47) ด้านการแสดงผลอย่างในการปฏิบัติ ($\bar{x}=4.39$, S.D.=0.60) และด้านการเสริมสร้างกำลังใจ ($\bar{x}=4.39$, S.D.=0.63) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยของการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขต 2 ภาพรวม โดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. ด้านการจัดรูปแบบ	4.45	0.58	มาก
2. ด้านการจัดองค์ประกอบ	4.42	0.55	มาก
3. ด้านการจัดบริหาร	4.39	0.62	มาก
4. ด้านการจัดกระบวนการ	4.43	0.57	มาก
รวมเฉลี่ย	4.42	0.55	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.42$, S.D.=0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดรูปแบบ ($\bar{x}=4.45$, S.D.=0.58) รองลงมาคือ ด้านการจัดกระบวนการ ($\bar{x}=4.43$, S.D.=0.57) ด้านการจัดองค์ประกอบ ($\bar{x}=4.42$, S.D.=0.55) และด้านการจัดบริหาร ($\bar{x}=4.39$, S.D.=0.62) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ในการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน มีรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครู โดยภาพรวม

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)					
ภาวะผู้นำของ ผู้บริหาร สถานศึกษา	การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา				Y
	Y ₁	Y ₂	Y ₃	Y ₄	
X ₁	0.80** (0.000)	0.76** (0.000)	0.84** (0.000)	0.79** (0.000)	0.84** (0.000)
X ₂	0.82** (0.000)	0.77** (0.000)	0.84** (0.000)	0.79** (0.000)	0.85** (0.000)
X ₃	0.82** (0.000)	0.75** (0.000)	0.84** (0.000)	0.80** (0.000)	0.84** (0.000)
X ₄	0.83** (0.000)	0.79** (0.000)	0.82** (0.000)	0.79** (0.000)	0.85** (0.000)
X ₅	0.80** (0.000)	0.77** (0.000)	0.84** (0.000)	0.80** (0.000)	0.84** (0.000)
X	0.87** (0.000)	0.82** (0.000)	0.89** (0.000)	0.85** (0.000)	0.90** (0.000)

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 2 ในภาพรวมพบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ($r=0.90$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงทุกด้าน สามารถเรียงตามลำดับค่าความสัมพันธ์จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ด้านการจัดบริหาร ($r=0.89$) ด้านการจัดรูปแบบ ($r=0.87$) ด้านการจัดกระบวนการ ($r=0.85$) และด้านการจัดองค์ประกอบ ($r=0.82$)

อภิปรายผล

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง เน้นค้นหาโอกาสในการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นและให้กำลังใจบุคลากรและสร้างความไว้วางใจและความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมถึงพัฒนา

บุคลากรด้านความรู้ ทักษะและความสามารถ เปิดโอกาสแสดงผลงาน รวมทั้งประเมินความก้าวหน้า นำตัวอย่างและวิธีปฏิบัติที่ดีมาใช้เป็นแบบอย่าง ผู้บริหารควรนำวิสัยทัศน์ ค่านิยม และเป้าหมายขององค์กรมาเป็นแนวทางอย่างชัดเจน วางแผนและขั้นตอนเป็นระบบ กระจายอำนาจ ส่งเสริมภาวะผู้นำในตนเอง ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น เพื่อความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สามารถจัดการความเสี่ยง วิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก พร้อมมอบอำนาจและสนับสนุนบุคลากร รวมถึงเป็นแบบอย่างที่ดีในชีวิตประจำวัน และสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร เพื่อให้สถานศึกษามีความเจริญก้าวหน้าและเพิ่มประสิทธิผลสูงสุด ดังที่ ชลนิชา ศิลปพงษ์ (2564) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำ เป็นความสามารถในการนำหรือการมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมของกลุ่ม เป็นการผสมผสานคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้นำที่สามารถจูงใจบุคคลอื่นให้ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ เป็นการใช้อำนาจทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือการมีอิทธิพลต่อกลุ่มที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มทำตามที่ต้องการ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ซึ่งผู้นำใช้อิทธิพลต่อพฤติกรรมของกลุ่ม และเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้กลุ่มบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาพบว่าอยู่ในระดับมากดังเห็นได้จากงานวิจัยของ ธิดา ทองแย้ม และสำเริง อ่อนสัมพันธ์ (2562) ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และผลการวิจัยของ อำพร ไกรเพชร (2567) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

2. การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดรูปแบบ รองลงมาคือ ด้านการจัดกระบวนการ ด้านการจัดองค์ประกอบ และด้านการจัดบริบท ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการทำงานเป็นทีม นั้น เป็นการที่กลุ่มบุคคลร่วมมือกันดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยสมาชิกแต่ละคนมีบทบาทตามความสามารถและความถนัดของตน การทำงานในทีมเกิดจากความผูกพัน ความร่วมมือ และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้สำเร็จและเป็นความภาคภูมิใจร่วมกันของสมาชิกทุกคน ทั้งนี้ จากการพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การจัดรูปแบบ เป็นการกำหนดโครงสร้างหรือระบบที่ชัดเจนสำหรับการทำงานร่วมกันในทีม เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมความร่วมมือภายในทีม การจัดรูปแบบนี้อาจรวมถึงการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในทีม การวางแผนการทำงาน การสื่อสารและการตัดสินใจร่วมกัน รวมถึงการกำหนดเป้าหมายร่วมกันและการวัดผลความสำเร็จของงาน ดังที่ อธิกุล กุลนรัตน์ (2566) ได้กล่าวว่า การทำงานเป็นทีม เป็นกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ทั้งผู้นำทีมและสมาชิกในทีมมาร่วมกันดำเนินกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกัน มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรในการทำงานร่วมกัน การกำหนด

บทบาทหน้าที่ในการจัดการ การใช้ทรัพยากรร่วมกันไม่ว่าจะเป็นกำลังคน วัสดุสิ่งของ ประสานความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน อีกทั้งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และพัฒนาองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชญ์สินี สุนันทพงษ์ (2560) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน และสอดคล้องกับ กันทิมา ดีกะพี และปิยะนาถ บุญมีพิพิธ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเช่นกัน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ในภาพรวมพบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การทำงานเป็นทีมของครูมีความร่วมมือและประสิทธิภาพที่ดีขึ้น จึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีมอยู่ในเกณฑ์ระดับมาก จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของธิดา ทองแย้ม และสำเริง อ่อนสัมพันธ์ (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่าง ภาวะผู้นำของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าในภาพรวม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้อง กับ ปิยรัตน์ ณ นคร และสุดาพร ทองสวัสดิ์ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสตูลผลการวิจัยพบว่าในภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในเกณฑ์ระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 01 เช่นเดียวกัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจในการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านการมอบอำนาจให้ผู้อื่นปฏิบัติงาน ด้านการทำทายกระบวนการ ด้านการแสดงแบบอย่างในการปฏิบัติ และด้านการเสริมสร้างกำลังใจ ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มที่ผู้บริหารมีจุดแข็งในด้านการสื่อสารวิสัยทัศน์และการส่งเสริมความเป็นผู้นำเชิงสร้างสรรค์ แต่ยังอาจต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติมในด้านการดูแลและให้พลังใจแก่ครูผู้สอน

2. การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการจัดรูปแบบ ด้านการจัดกระบวนการ ด้านการจัดองค์ประกอบ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการจัดบริบท ซึ่งสะท้อนว่าการมีโครงสร้างที่ชัดเจนและบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ดี ส่งผลให้ทีมทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ แต่การสร้างบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อความร่วมมือระหว่างครูยังคงเป็นประเด็นที่ท้าทาย โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและจำนวนบุคลากร

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา ในภาพรวม มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์กับด้านการจัดบริบทของทีมครูสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการจัดรูปแบบ การจัดกระบวนการ และการจัดองค์ประกอบ ซึ่งล้วนแสดงถึงบทบาทสำคัญของผู้บริหารในการสร้างบรรยากาศ แรงจูงใจ และการจัดระบบงานที่เอื้อต่อการพัฒนาการทำงานเป็นทีมอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการ เสริมสร้างกำลังใจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ได้คะแนนต่ำที่สุด โดยอาจใช้กิจกรรมหรือการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการชื่นชม ยกย่อง และให้พลังบวกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างแรงจูงใจภายในแก่ครู

1.2 โรงเรียนควรพัฒนาบริบทของการทำงานเป็นทีม ให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น จัดให้มีพื้นที่สำหรับสนทนาและประชุมครู การบริหารเวลาเพื่อให้มีโอกาสทำงานเป็นทีมมากขึ้น และการสนับสนุนจากผู้บริหารในเชิงระบบ

1.3 ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครู รู้สึกมีส่วนร่วมและความผูกพันกับเป้าหมายของทีม ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและผลลัพธ์ที่ดี

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมหลากหลายพื้นที่มากขึ้น เช่น สถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษา หรือในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้านภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีมในบริบทที่หลากหลาย

2.2 ควรศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมของครู เช่น วัฒนธรรมองค์กร แรงจูงใจในการทำงาน หรือรูปแบบการบริหารจัดการภายในโรงเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2.3 ควรศึกษาเรื่องภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ปลายทางของการบริหารที่มีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. กระทรวง.
- กันทิมา ตีเกพี และปิยะนาถ บุญมีพิพิธ. (2566). การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 24(1), 29-39.
- ชลนิชา ศิลาพงษ์. (2564). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี). SNRU e-thesis. https://gsmis.snru.ac.th/e-thesis/thesis_detail?r=62421229106
- ธิดา ทองแถม และสำเริง อ่อนสัมพันธ์. (2562). ภาวะผู้นำของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การของโรงเรียน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 10(2), 698-711.
- ปิยรัตน์ ณ นคร และสุดาพร ทองสวัสดิ์ (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสตูล. *วารสารการประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 13*, 1(1), 1676-1690.
- พิชญ์สินี สุนันท์พงษ์. (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษากับการ ทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2* (การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี). ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ – มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. <https://shorturl.at/PfKHS>
- พนมภรณ์ ศรีโคตร. (2562). *ความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา). NRRU Library. <https://shorturl.at/NVcVV>
- พิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2564). ผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีม. *วารสารคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 4(1), 1-7.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2. (2566). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. สำนักงาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. สำนักงาน.

- อธิกุล กุลนรัตน์. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานเป็นทีมกับประสิทธิผลการบริหารทั่วไป ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร). SNRU e-thesis. https://gsmis.snru.ac.th/e-thesis/thesis_detail?r=64421229211
- อำพร ไกรเพชร. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 9(3), 173-182.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2012). *The leadership challenge: How to get extraordinary things done in organizations* (5th ed.). Jossey-Bass.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and psychological measurement*, 30(3), 607-610.
- Robbins, S. P. (2002). *Organization behavior* (9th ed.). Prentice Hall.

แนวทาง

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาไร่สุขพ่วง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

อิศริยา จันทรพงษ์^{1*} สมิตา เพ็งนาเรนท²

วรินดา จันทรแจ่ม³ นิภาวรรณ เจริญลักษณ์⁴

นริศรา กรุดนาค⁵ ชัชวาล แอร์มหล้า⁶

รับบทความ: 10 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 21 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สถานการณ์และความต้องการในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาไร่สุขพ่วง และ 2) พัฒนาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย 4 กลุ่มคือ เจ้าของไร่สุขพ่วง 1 คน ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจไร่สุขพ่วง 15 คน ตัวแทนชุมชน จำนวน 4 คน และนักท่องเที่ยวจำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ตรวจสอบด้วยเทคนิคสามเส้า และนำเสนอเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานการณ์และความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาไร่สุขพ่วง โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด และ 2) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ 1) การพึ่งพาตนเองและใช้ทรัพยากรท้องถิ่นแบบพอเพียง 2) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ 3) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมทุกมิติ 4) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานการขับเคลื่อน 5) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพิ่มศักยภาพ 6) การพัฒนาบุคลากรและเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วน และ 7) การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไร่สุขพ่วง จังหวัดราชบุรี

¹⁻⁶ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี ประเทศไทย

* อีเมล: Ncharoenlak@gmail.com

Guidelines for Developing Creative Tourism Based on the Philosophy of Sufficiency Economy: A Case Study of Rai Sukphuang, Ratchaburi Province

Itsariya Janphong^{1*} Samita Phengnaren²
Warinda Chanjam³ Nipawan Charoenlak⁴
Narisara Krudnak⁵ Chatcawan Aramla⁶

Abstract

This research aimed to: 1) study the situation and needs for the development of creative tourism based on the Philosophy of Sufficiency Economy: A case study of Rai Sukphuang, and 2) develop guidelines for the development of creative tourism aligned with the Philosophy of Sufficiency Economy. This study employed a mixed-methods approach. Quantitative research using a questionnaire as the research instrument, which is designed as a 5-point Likert scale. The instrument had a reliability coefficient of 0.91, and the data were analyzed using mean and standard deviation. The qualitative data were gathered from 30 key informants, including 1 owner of Rai Sukphuang, 15 members of the Rai Sukphuang enterprise group, 4 community representatives, and 10 tourists. Data were analyzed through content analysis, triangulated for validity, and presented descriptively. The findings revealed that: 1) the overall situation and needs for the development of creative tourism based on the Philosophy of Sufficiency Economy were at the highest level, particularly the aspect of moderation in creative tourism. And 2) the proposed guidelines consisted of seven components: (1) self-reliance and sufficient use of local resources, (2) experiential tourism activities, (3) holistic participatory management, (4) the Philosophy of Sufficiency Economy as the driving foundation, (5) application of technology to enhance potential, (6) capacity building of personnel and networks, and (7) development of a creative economy based on local identity.

Keywords: Creative Tourism, Philosophy of Sufficiency Economy, Rai Sukphuang, Ratchaburi Province

¹⁻⁶ Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chombueng Rajabhat University, Ratchaburi, Thailand

* Email: Ncharoenlak@gmail.com

บทนำ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับความสนใจจากทั้งระดับประเทศและชุมชน เนื่องจากสามารถส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างประสบการณ์ซึ่งจะส่งเสริมความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน ชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญามาสร้างคุณค่าให้กับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและเป็นเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) มุ่งเน้นประสบการณ์ที่ไม่ซ้ำใครและการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่สร้างคุณค่าให้ทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชน (Richards, 2011) นักท่องเที่ยวมีโอกาสเรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การทำอาหาร หรือการฝึกศิลปะท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ (UNWTO, 2018) และช่วยรักษาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของชุมชน (Richards & Wilson, 2006) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืน (Getz, 2008)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรมีหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถมีชีวิตที่มีความสุขและมั่นคงในทุกมิติ (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, 2566) การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยไม่พึ่งพิงภายนอกและไม่ทำลายทรัพยากรท้องถิ่น อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ (นริศรา กรุดนาค และนรินทร์ สังข์รักษา, 2566) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้ชุมชนสามารถนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีคุณค่า เช่น การทำอาหารท้องถิ่นหรือการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และประเพณีของชุมชน ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่ยังรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่ได้ การพัฒนาในลักษณะนี้ยังมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและลดผลกระทบเชิงลบต่อธรรมชาติ การรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ช่วยให้ชุมชนสามารถเติบโตได้ในระยะยาวทั้งด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองและเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนยังช่วยเพิ่มความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้เกิดการสนับสนุนและความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนที่ส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน

จากความสำคัญและที่มาดังกล่าว ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยใช้กรณีศึกษาไร่สุขพวง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรีเป็นต้นแบบ โดยคาดหวังว่าผลการศึกษารั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการวาง

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในท้องถิ่นอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างคุณค่าให้กับชุมชน พร้อมทั้งรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาไร่สุขพ่วง
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นับเป็นแนวทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ได้ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในบริบทของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยลักษณะเฉพาะที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมสร้างสรรค์ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง และการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชุมชนเจ้าบ้าน ทำให้การท่องเที่ยวลักษณะนี้มีมิติมากกว่าการเดินทางเพื่อพักผ่อนเท่านั้น หากแต่เป็นการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า Richards และ Raymond (2000) ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็น “การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้พัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการใช้ชีวิตในกิจกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น” ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้อาจรวมถึงการทำอาหารพื้นถิ่น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ดนตรี และงานฝีมือแบบดั้งเดิม โดยกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงสร้างประสบการณ์เชิงลึกแก่ผู้มาเยือน แต่ยังช่วยสร้างความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนที่พวกเขาเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย 1) กิจกรรมสร้างสรรค์ที่เน้นศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวอย่างแท้จริง 3) การเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน และ 4) การออกแบบกิจกรรมที่มีคุณค่าเชิงประสบการณ์และวัฒนธรรม (Tan, 2014) องค์ประกอบเหล่านี้ทำให้การท่องเที่ยวไม่เพียงเป็นการบริโภคสถานที่ แต่กลายเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมในรูปแบบที่มีชีวิต Choi และ Sirakaya (2006) ได้สะท้อนให้เห็นว่าเห็นว่าการมีแผนและจัดการอย่างเหมาะสม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพราะไม่เพียงแค่สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ แต่ยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จึงกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาแบบบูรณาการ ทั้งในมิติของคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรอันมีค่าของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดนี้มีรากฐานอยู่บนความพอประมาณ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยมีเงื่อนไขสำคัญสองประการคือ การใช้ความรู้และคุณธรรมในการตัดสินใจ

และดำเนินชีวิต (เริงวิชัย นิโคตร และคณะ, 2564) หลักการสำคัญประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัว ความพอประมาณ คือ การดำเนินชีวิตอย่างไม่สุดโต่งหรือเกินความจำเป็น โดยพิจารณาถึงขีดความสามารถของตนเอง ความมีเหตุผล หมายถึงการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล ความรู้ และการพิจารณาอย่างรอบคอบ ขณะที่การมีภูมิคุ้มกันในตัว เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงหรือความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น ทั้งสามหลักการนี้จำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปกับเงื่อนไขพื้นฐาน 2 ประการ คือ เงื่อนไขด้านความรู้ ซึ่งหมายถึงการมีความรู้รอบด้านทั้งจากวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น และเงื่อนไขด้านคุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความอดทน และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563) เมื่อประยุกต์ใช้ปรัชญานี้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน จะเห็นได้ว่าแนวทางดังกล่าวช่วยสร้างเสริมศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิมได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นให้มั่นคงจากภายใน และยั่งยืนในระยะยาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method) โดยใช้วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาเชิงปริมาณ

1. ประชากร จำนวน 30 คน เป็นการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มที่ผู้วิจัยใช้เหตุผลในการเลือกเพื่อความเหมาะสมในการวิจัย การศึกษานี้ได้เลือกประชาชน และนักท่องเที่ยวที่มาเข้าร่วมกิจกรรมในไร่สุขพ่วง

2. ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์ เนื่องจากสามารถสะท้อนระดับความคิดเห็นหรือทัศนคติของผู้ตอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Likert, 1932) โดยผู้ตอบสามารถเลือกค่าระดับความเห็นตั้งแต่ 1 ถึง 5 ตามความรู้สึกหรือประสบการณ์ของตนเอง คุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ผลการตรวจสอบพบว่ามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 ซึ่งแสดงถึงความสอดคล้องภายในที่ดีของรายการคำถาม (Nunnally & Bernstein, 1994) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อแสดงแนวโน้มความคิดเห็นโดยรวม และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (Best & Kahn, 2006)

ส่วนที่ 2 การศึกษาเชิงคุณภาพ

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการทำความเข้าใจบริบท ประสบการณ์ และมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก (In-depth Data) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการวิจัยลักษณะนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากคุณสมบัติเฉพาะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาซึ่งถือเป็นวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมในงานวิจัยคุณภาพ (Patton, 2002)

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น 30 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) เจ้าของไร่สุขพ่วง จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มและขับเคลื่อนแนวคิดการพัฒนาไร่ (2) ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไร่สุขพ่วง จำนวน 15 คน ซึ่งมีบทบาทหลักในการบริหารจัดการกิจกรรมภายในไร่ (3) ตัวแทนชุมชนจำนวน 4 คน ซึ่งสะท้อนมุมมองจากภาคประชาชนในพื้นที่ และ (4) นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากการใช้บริการและเข้าร่วมกิจกรรมของไร่

3. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยมุ่งสังเคราะห์สาระสำคัญจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจดบันทึกภาคสนาม ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นกระบวนการเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งที่มาหลายทางหรือมุมมองที่หลากหลาย เช่น การเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูล หรือระหว่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับการสังเกต (Denzin, 1978; Flick, 2014) เทคนิคนี้ช่วยลดอคติของผู้วิจัยและเพิ่มความแม่นยำของข้อค้นพบ

4. การนำเสนอผลการวิจัยใช้รูปแบบการพรรณนา (Descriptive Presentation) โดยถ่ายทอดข้อมูลเชิงลึกอย่างมีลำดับขั้นตอน แสดงให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ บริบทการดำเนินงาน (Creswell & Poth, 2018)

ภาพที่ 1 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสถานการณ์และความต้องการในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาไร่สุขพ่วง ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถานการณ์และความต้องการในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาไร่สุขพ่วง โดยรวมและรายด้าน

การพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	N = 30		ระดับแปร ผล	อันดับ
	μ	σ		
1. ชุมชนมีการคำนึงถึงความเหมาะสมและความสมดุลในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านการวางแผนที่ดี การใช้หลักทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ	4.43	0.84	มาก	1
2. ชุมชนเลือกจัดสถานที่ท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.33	0.92	มาก	3
3. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ช่วยส่งเสริมและการฟื้นฟูประเพณีที่อาจจะสูญหายและรื้อฟื้น	4.30	0.99	มาก	4
4. ความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.37	0.99	มาก	2
5. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทำให้เรียนรู้ทักษะใหม่ๆ เช่น การเรียนรู้การทำอาหารท้องถิ่น	4.17	0.12	มาก	5
รวม	4.30	0.97	มาก	

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า สถานการณ์และความต้องการในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาไร่สุขพ่วง โดยรวมและรายด้าน อยู่ระดับมาก ($\mu = 4.30$, $\sigma = 0.97$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ชุมชนมีการคำนึงถึงความเหมาะสมและความสมดุลในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านการวางแผนที่ดี การใช้หลักทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ($\mu = 4.43$, $\sigma = 0.84$) ความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\mu = 4.30$, $\sigma = 0.97$) ชุมชนเลือกจัดสถานที่ท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\mu = 4.30$, $\sigma = 0.97$) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ช่วยส่งเสริมและการฟื้นฟูประเพณีที่อาจจะสูญหายและรื้อฟื้น ($\mu = 4.30$, $\sigma = 0.97$) และ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทำให้เรียนรู้ทักษะใหม่ๆ เช่น การเรียนรู้การทำอาหารท้องถิ่น ($\mu = 4.30$, $\sigma = 0.97$) ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก แนวทางมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 การพึ่งพาตนเองและใช้ทรัพยากรท้องถิ่นแบบพอเพียง การพึ่งพาตนเองเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและยั่งยืน ซึ่งการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นนั้นไม่เพียงแต่ช่วยลดค่าใช้จ่าย แต่ยังสร้างคุณค่าและการพึ่งพาในชุมชน ตัวอย่างเช่น การเกษตรแบบพอเพียงในไร่นาสวนผสมที่ใช้ทรัพยากรภายในพื้นที่ในการผลิตและบริการการท่องเที่ยว เช่น การปลูกพืชผักพื้นบ้านหรือการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว รวมถึงการผลิตอาหารที่มีวัตถุดิบจากในไร่ ซึ่งทำให้เกิดการหมุนเวียนของเศรษฐกิจในท้องถิ่นและลดการพึ่งพาสินค้าจากภายนอก นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นยังส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนไปพร้อม ๆ กัน จากการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่ไม่เพียงแต่ช่วยลดต้นทุน แต่ยังทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการผลิตอาหารและการจัดการทรัพยากรในไร่ที่ไม่พึ่งพาการนำเข้าจากภายนอก ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นได้

2.2 การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน เช่น การทำอาหารท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้การทำอาหารจากวัตถุดิบที่ปลูกเองในไร่ ซึ่งไม่เพียงแต่ได้ชิมอาหารที่มีรสชาติพิเศษ แต่ยังได้สัมผัสกับวัฒนธรรมและประเพณีการทำอาหารของชาวบ้าน การเก็บเกี่ยวผลผลิตจากไร่เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เห็นวิธีการทำเกษตรแบบพอเพียงในพื้นที่จริง และการเรียนรู้วิธีการปลูกพืชตามหลักการพึ่งพาตนเอง เช่น การปลูกพืชออร์แกนิกหรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้เข้าร่วมได้เข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงปฏิบัติ พร้อมทั้งส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรและความยั่งยืนในชุมชน

2.3 การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมทุกมิติ เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นไปอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยเน้นให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีบทบาทร่วมกันในการวางแผน ดำเนินการ และประเมินผลอย่างครอบคลุม ทั้งเจ้าของไร่ ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และแม้แต่นักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการจัดการทรัพยากร การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว และการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ชาวบ้านได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในกระบวนการตัดสินใจ นักท่องเที่ยวสามารถมีบทบาทในการเสนอแนวคิดหรือร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวเข้ากับการสร้างรายได้ในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ ความร่วมมือที่เกิดขึ้นยังสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (sense of ownership) และความภาคภูมิใจในชุมชน ส่งผลให้การบริหารจัดการไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นการร่วมแรงร่วมใจเพื่อเป้าหมายร่วมกัน นั่นคือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เติบโตอย่างมั่นคง ควบคู่ไปกับการรักษาวัฒนธรรม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

2.4 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐาน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวของไร่สุขพ่วง โดยเน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างคุ้มค่า เช่น การใช้วัตถุดิบในไร่เพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ ลดการพึ่งพาจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการลงทุนที่เกินความจำเป็น แนวทางนี้ยังช่วยส่งเสริมการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น การเรียนรู้วิถีเกษตรการทำอาหารพื้นบ้าน หรือการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมมากกว่าการพัฒนาารูปแบบท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังสร้างความยืดหยุ่นให้ชุมชนสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจหรือจำนวนนักท่องเที่ยวที่ไม่แน่นอนได้อย่างมั่นคงและสมดุล

2.5 การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นอีกแนวทางสำคัญที่ไร่สุขพ่วงนำมาใช้เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ และการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Facebook, LINE, Instagram) ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม ข้อมูลสินค้า และบริการของไร่ ช่วยให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาเครื่องมือดิจิทัล เช่น การสร้าง QR code สำหรับแนะนำสถานที่หรือแหล่งเรียนรู้ภายในไร่ รวมถึงการใช้ระบบจองกิจกรรมผ่านออนไลน์ ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและลดภาระงานด้านการประสานงานแบบดั้งเดิม การนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างส่งเสริมภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวที่ทันสมัย และช่วยให้ชุมชนสามารถแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ละทิ้งอัตลักษณ์และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เทคโนโลยีกลายเป็นเครื่องมือเสริมที่ช่วยขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนและสอดคล้องกับยุคสมัย

2.6 การพัฒนาบุคลากรและเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วน การพัฒนาทรัพยากรบุคคลในพื้นที่และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างชุมชน วิทยาลัยท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และนักท่องเที่ยว ถือเป็นหัวใจของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้คนในชุมชนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เหมาะสมต่อการบริการและการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงเข้าใจบทบาทของตนในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ไร่สุขพ่วงมีการจัดอบรมพัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน เช่น การบริการนักท่องเที่ยว การเป็นวิทยากรท้องถิ่น การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ช่วยเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับแหล่งท่องเที่ยว ในขณะเดียวกัน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย ภาครัฐ และภาคธุรกิจ ช่วยเสริมองค์ความรู้ นวัตกรรม และทรัพยากรที่จำเป็นในการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค แนวทางนี้จึงไม่เพียงแต่พัฒนาศักยภาพคนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เกิดการร่วมงานกันอย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว

2.7 การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นแนวทางที่เน้นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจผ่านการใช้ความคิดสร้างสรรค์ควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน โดยไม่ละทิ้งรากเหง้าและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งในกรณีของไร่สุขพ่วง การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์สะท้อนผ่านการผลิตสินค้าและกิจกรรมที่สะท้อนความเป็นชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์จากผลผลิตในไร่ การแปรรูปอาหารพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นถิ่น หรือกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม การเชื่อมโยงเรื่องราวของชุมชนเข้ากับสินค้าและบริการ ไม่เพียงสร้างจุดขายที่แตกต่าง แต่ยังช่วยถ่ายทอดความรู้ ความภาคภูมิใจ และความผูกพันของชาวบ้านต่อวัฒนธรรมของตนเอง เช่น นักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมการทำขนมท้องถิ่น หรือการเรียนรู้งานหัตถกรรมจากปราชญ์ชุมชน จะได้ทั้งประสบการณ์และความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมไปพร้อมกัน แนวทางนี้ยังส่งผลให้เกิดรายได้ที่กระจายอย่างเป็นธรรมภายในชุมชน สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจโดยไม่จำเป็นต้องพัฒนาแบบเชิงอุตสาหกรรมหรือสูญเสียความเป็นตัวตนของท้องถิ่น ทำให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างสมดุล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จากการศึกษาข้างต้น สามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงข้อเสนอการออกแบบกิจกรรมแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การออกแบบกิจกรรม	หลักการแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ตัวอย่างกิจกรรม
1.การพึ่งพาตนเองและใช้ทรัพยากรท้องถิ่นแบบพอเพียง	ใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างคุ้มค่า สร้างความมั่นคงในชุมชน ลดการพึ่งพาภายนอก	✓ ปลูกพืชผักพื้นบ้านแบบหมุนเวียน ✓ ใช้วัตถุดิบในไร่เพื่อจัดอาหารและกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว
2.กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน	✓ ทำอาหารท้องถิ่นร่วมกับเจ้าของไร่ ✓ เก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น พืชผักหรือไข่ไก่ ✓ เรียนรู้การทำเกษตรแบบพอเพียงและการปลูกพืชอินทรีย์
3.การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมทุกมิติ	ให้ทุกภาคส่วนในชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและบริหารจัดการ	✓ ตั้งคณะทำงานท่องเที่ยวของชุมชน ✓ แบ่งบทบาทและผลประโยชน์ร่วมกัน
4.แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานการขับเคลื่อน	เน้นความพอประมาณ เหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันในการพัฒนา	✓ วางแผนการผลิตกิจกรรมตามทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ✓ ควบคุมต้นทุนกิจกรรมไม่ให้เกินความจำเป็น ✓ สอดแทรกหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว
5.การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพิ่มศักยภาพ	ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุน แต่ดำรงรักษาลักษณะ	✓ ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม ✓ จัดทำ QR code แนะนำพื้นที่/ผลิตภัณฑ์

การออกแบบกิจกรรม	หลักการแนวคิดปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	ตัวอย่างกิจกรรม
6.การพัฒนาบุคลากรและ เครือข่ายความร่วมมือ ทุกภาคส่วน	ยกระดับทักษะคนในชุมชน และสร้างความร่วมมือกับ ภายนอก	✓ จัดอบรมการบริการ การเป็นวิทยากร และการตลาดพื้นฐาน ✓ เชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยหรือภาครัฐกิจ เพื่อพัฒนานวัตกรรม ✓ สร้างเครือข่ายกับกลุ่มท่องเที่ยวอื่น
7.การพัฒนาเศรษฐกิจเชิง สร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์ ของชุมชนท้องถิ่น	ใช้ความคิดสร้างสรรค์ต่อ ยอดทุนวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อสร้างรายได้	✓ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมหรือแปรรูปจาก ผลผลิตไร่ เช่น น้ำสมุนไพร ขนมพื้นบ้าน ✓ เปิดกิจกรรมทำขนมท้องถิ่นกับ นักท่องเที่ยว ✓ สร้างแบรนด์สินค้าชุมชนโดยใช้เรื่องเล่า และภาพลักษณ์ท้องถิ่น

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 สถานการณ์และความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของไร่สุขพ่วงโดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมีความตระหนักและความพร้อมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านการวางแผนและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้รับการประเมินสูงสุด ขณะเดียวกันด้านอื่น ๆ เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากร การเลือกพัฒนาสถานที่ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น และการเรียนรู้ทักษะใหม่จากกิจกรรมในพื้นที่ ล้วนได้รับคะแนนในระดับมากเช่นกัน ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ ชุมชนมีแนวโน้มเห็นพ้องร่วมกันในแนวทางการพัฒนา แต่ยังมีหลากหลายในระดับความคิดเห็นอยู่บ้าง ซึ่งเป็นโอกาสในการวางแผนที่ยืดหยุ่น และปรับกิจกรรมให้ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายมากขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของไร่สุขพ่วงในการเป็นต้นแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีระบบและยั่งยืน จ ากการประเมินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในไร่สุขพ่วง พบว่า ชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการวางแผนและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการนำเอาความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาผสมผสานกับการพัฒนาท่องเที่ยว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ (2566) ซึ่งกล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่จะทำให้คนในชุมชนมีความสุขและมั่นคง แต่ยังสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรได้อีกด้วย นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในไร่สุขพ่วงยังแสดงให้เห็นถึงการใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างกิจกรรมที่มีมูลค่า เช่น การทำอาหาร

ท้องถิ่น การเก็บเกี่ยวผลผลิตจากไร่ ซึ่งไม่ได้เป็นแค่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนและทำให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง การศึกษานี้ยืนยันตามคำกล่าวของ นริศรา กรุดนาค และนรินทร์ สังข์รักษา (2566) ที่ระบุว่าการพัฒนาท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนและช่วยให้ชุมชนรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้

วัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในไร่นาสวนผสม มุ่งเน้นการสร้างคามยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผ่านการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยว โดยประกอบด้วย 7 ประเด็นสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ

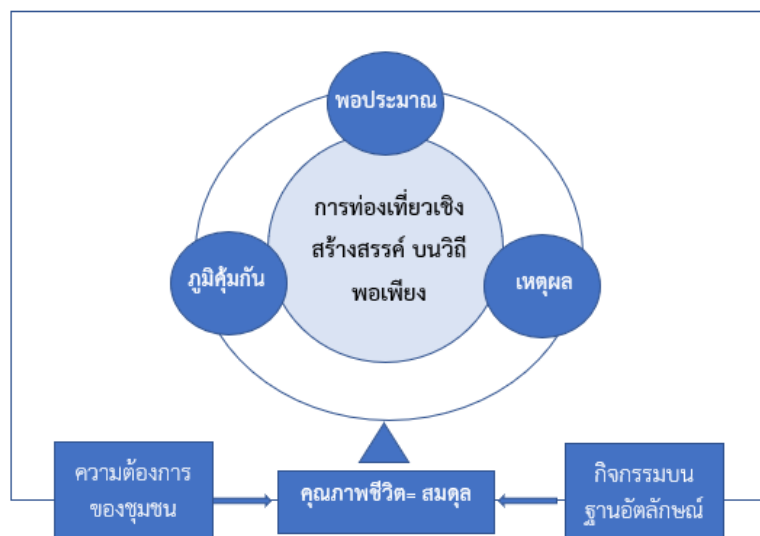
ประเด็นแรกคือ การพึ่งพาตนเองและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างพอเพียง โดยการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่พึ่งพาทภายนอก ทำให้เกิดการหมุนเวียนของเศรษฐกิจภายในชุมชนและช่วยรักษาความยั่งยืนในระยะยาว ส่วนประเด็นที่สองคือ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ที่ให้ผู้ท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำอาหารท้องถิ่นหรือการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากไร่ ซึ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมทุกมิติเป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญ โดยการรวมทุกภาคส่วน เช่น ชุมชน วิสาหกิจท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและตอบโจทย์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการลงทุนที่ไม่เกินพอ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในทุกด้าน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญ โดยการใช้สื่อออนไลน์และแอปพลิเคชันในการประชาสัมพันธ์และบริหารจัดการท่องเที่ยว ทำให้การเข้าถึงข้อมูลสะดวกและรวดเร็ว การพัฒนาบุคลากรและเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วนถือเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างทักษะในการบริการและการจัดการ โดยมีการฝึกอบรมให้คนในชุมชนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุดท้ายคือ การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นที่เน้นการสร้างผลิตภัณฑ์และกิจกรรมที่สะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชน ซึ่งช่วยรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน การพัฒนาในทิศทางนี้จึงเป็นการสร้างความยั่งยืนที่ไม่เพียงแต่ในเชิงเศรษฐกิจ แต่ยังรักษาความเป็นตัวตนของชุมชนในระยะยาว จากผลการศึกษาพบว่า ชุมชนในไร่นาสวนผสมให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและการพึ่งพาตนเอง โดยมุ่งหวังให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในชุมชนและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเห็นได้จากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ เช่น การทำอาหารท้องถิ่น การเก็บเกี่ยวผลผลิตจากไร่ ที่ไม่เพียงแต่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน แต่ยังช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นอีกด้วย การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท่องเที่ยวในไร่นาสวนผสมนั้นถือเป็นตัวอย่างที่ดีของการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจท้องถิ่นโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แนวทางที่สำคัญอีกประการคือ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งชุมชน วิสาหกิจท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมนี้

เป็นการเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาชุมชน ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Getz (2008) ที่กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนา การที่ชุมชนสามารถร่วมกำหนด ทิศทางการพัฒนาและเป็นเจ้าของกิจกรรมท่องเที่ยวช่วยเพิ่มความภาคภูมิใจและสร้างความยั่งยืนในระยะยาว ในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ การนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการ สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่ซ้ำใคร เป็นการส่งเสริมเอกลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีของ Richards & Wilson (2006) และ UNWTO (2018) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ช่วย เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและยังสามารถรักษาความเป็น เอกลักษณ์ของชุมชนได้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับแนวคิดของ Richards (2011) ที่ระบุว่า การท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์ไม่ได้มุ่งเน้นแค่การสร้างประสบการณ์ที่ไม่ซ้ำใครให้กับนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ชุมชนได้ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวและช่วยสร้างคุณค่าให้กับชุมชนในแง่ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและ ภูมิปัญญาที่มีอยู่

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์แผนภาพ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามีสาระสำคัญมุ่งเน้นไปที่แนวคิด “การ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนวิถีพอเพียง” ซึ่งเป็นแกนกลางของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับ ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) โดยใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อน กิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนภายใต้บริบทของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ หลักการสำคัญ 3 ประการของ ปรัชญาดังกล่าวได้รับการประยุกต์ใช้เป็นฐานรากของการดำเนินงาน ได้แก่ ความพอประมาณ (Moderation) ที่มุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับศักยภาพและทรัพยากรของชุมชนโดยไม่เกินขอบเขต ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบทางลบ ความมีเหตุผล (Reasonableness) ที่เน้นการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล และการพิจารณาอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว และ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (Self-Immunity) ซึ่งหมายถึงการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและความไม่ แน่นนอนจากปัจจัยภายนอก

ดังนั้น การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา “การท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์บนวิถีพอเพียง” จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดความ สมดุล โดยผ่านการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและสะท้อนอัต ลักษณ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งนี้ เป้าหมายสูงสุดของการดำเนินงาน คือ การสร้างความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเอง ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนวิถีพอเพียง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งนำเสนอการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษาไร่สุขพ่วงโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสม ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะมิติของ "ความพอประมาณ" และในมิติของการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษานำเสนอแนวทางการพัฒนา 7 ด้าน ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การขับเคลื่อนด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การใช้เทคโนโลยี การพัฒนาบุคลากร และการส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ข้อเสนอแนะคือการส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง การจัดกิจกรรมที่มีประสบการณ์ การบริหารจัดการที่มีส่วนร่วม และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญ ควรเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีบทบาทในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว นอกจากนี้ การพัฒนานักกิจกรรมควรอิงอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ สร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีเอกลักษณ์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังชุมชนท่องเที่ยวอื่นที่มีบริบทต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาและประเมินความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ อีกทั้งควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับผลลัพธ์ระยะยาวของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อเศรษฐกิจและสังคมชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้ในการวางนโยบายหรือการพัฒนาในระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- นริศรา กรุดนาค และนรินทร์ สังข์รักษา. (2566). การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ “ย่านเมืองเก่า” จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(10), 335–349.
- นิภาวรรณ เจริญลักษณ์. (2566). การศึกษากิจกรรมเพื่อเรียนรู้ท้องถิ่น: ประสบการณ์ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านถ้ำเสือ ตำบลแก่งกระจาน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(7), 43–54.
- เริงวิชญ์ นิลโคตร, นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, วงษ์สิริ เรืองศรี และจิตติวิมล สุขป้อม. (2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 5(2), 53–69.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). *โลกเปลี่ยน คนปรับ หลุดกับดัก ขยับสู่ความยั่งยืน*. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- Best, J. W., & Kahn, J. V. (2006). *Research in education* (10th ed.). Pearson Education.
- Choi, H. C., & Sirakaya, E. (2006). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism Management*, 27(6), 1274–1289.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). SAGE Publications.
- Denzin, N. K. (1978). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods* (2nd ed.). McGraw-Hill.
- Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research* (5th ed.). SAGE Publications.
- Getz, D. (2008). Creative tourism: The state of the art. *Annals of Tourism Research*, 35(4), 752–761. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2008.02.003>
- Likert, R. (1992). A Technique for the Measurement of Attitude. Chicago: Rand Mc Nally.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Richards, G. (2011). Creativity and tourism: The state of the art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1341–1358. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.01.002>
- Richards, G., & Raymond, C. (2000). Creative tourism. *ATLAS News*, 23, 16–20.

- Richards, G., & Wilson, J. (2006). Developing creative tourism. In G. Richards & J. Wilson (Eds.), *Tourism, creativity and development* (pp. 1-22). Routledge.
- Tan, S. K. (2014). Creativity and tourism experience: A framework of creative tourism experience. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 8(3), 256–265.
- UNWTO. (2018). *Creative tourism: A new development opportunity*. United Nations World Tourism Organization.

แนวทาง

การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำร่อง จังหวัดตราด

พลพิพัฒน์ สิงหวรชัย^{1*} เริงวิทย์ นิลโคตร² อธิกรณ วรบำรุงกุล³

รับบทความ: 24 เมษายน 2568 แก้ไขบทความ: 23 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด 2) ระดับการพัฒนาโรงเรียนในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด และ 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาโรงเรียนในสถานศึกษานำร่อง พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด เป็นการวิจัยเชิงผสมวิธี ประกอบด้วย การศึกษาเชิงปริมาณ ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 62 คน เครื่องมือ คือแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยการสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และนำเสนอด้วยรูปแบบการพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ระดับการพัฒนาโรงเรียนในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด อยู่ในระดับมาก และ 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำร่องจังหวัดตราด ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาภาวะผู้นำที่มองอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์ (2) การพัฒนาทักษะด้านการกล้าคิด กล้าพูด และกล้าตัดสินใจ (3) การเสริมทักษะในการสื่อสาร (4) การพัฒนาทักษะการสร้างแรงจูงใจ (5) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน และ (6) การพัฒนาบทบาทของผู้นำให้เป็นผู้เอื้อและผู้เชื่อมโยง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา จังหวัดตราด

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

* อีเมล: dome25rbru@gmail.com

² อาจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Guidelines for Developing School Administrators' Leadership to Enhance Schools in the Pilot Education Sandbox, Trat Province

Pholphiphat Singhabowornchai ^{1*}

Reongwit Nilkote ²

Theerangkoon Warabamrungskul ³

Abstract

This study aimed to: (1) examine the level of leadership among school administrators in pilot schools within the Innovative Education Area of Trat Province; (2) investigate the level of school development in these pilot schools; and (3) propose a framework for developing leadership among school administrators to enhance school development in the innovative education pilot areas of Trat Province. A mixed-methods research design was employed. The quantitative phase involved a population of 62 school administrators. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire with a reliability coefficient of 0.87. Data was analyzed using mean and standard deviation. The qualitative phase involved 15 purposively selected key informants. Data collection methods included focus group interviews (10 participants) and in-depth interviews (5 participants). The data were analyzed using content analysis, triangulated for accuracy, and presented through descriptive narration.

Findings revealed that: 1. The leadership level of school administrators in the pilot schools was rated at the highest level. 2. The level of school development in the pilot schools was rated at a high level. 3. The proposed framework for developing leadership among school administrators to enhance school development comprised six key components: (1) Developing visionary leadership for future-oriented thinking, (2) Enhancing decision-making confidence and courage in expression, (3) Strengthening communication skills, (4) Building motivational leadership capabilities, (5) Fostering positive team relationships, and (6) Promoting the role of administrators as facilitators and connectors.

Keywords: School Administrators' Leadership, Education Sandbox, School Administrators, Trat Province

¹ Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi, Thailand

* Email: dome25rbru@gmail.com

² Lecturer Dr. Department of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

³ Assistant Professor, Department of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

บทนำ

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นแนวคิดสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงการศึกษาของประเทศ ภายใต้ต้นนโยบายของรัฐบาลสมัยที่ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี โดยให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ มุ่งลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและพัฒนาคนไทยให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งยังเน้นการตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษาอย่างเหมาะสมตามศักยภาพและความพร้อม รวมถึงส่งเสริมให้สถานศึกษามีสถานะเป็นนิติบุคคล เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ร่วมกับภาคีเพื่อการศึกษาไทย (Thailand Education Partnership: TEP) ได้ขับเคลื่อนการสร้างการรับรู้และความเข้าใจในนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จนกระทั่งมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562 อันถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาผ่านพื้นที่ปฏิบัติการจริงในระดับจังหวัด (สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2566) นอกจากนี้ คณะรักษาความสงบแห่งชาติยังได้มีคำสั่งที่ 19/2560 เพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในระดับภูมิภาค โดยจัดตั้งสำนักงานศึกษาธิการภาคจำนวน 18 แห่ง ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการประสานนโยบายกับการปฏิบัติในระดับพื้นที่ และต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2561 ครอบคลุม 6 ภูมิภาคใน 8 จังหวัดนำร่อง ก่อนจะมีการขยายเพิ่มเติมอีก 11 จังหวัดในปี พ.ศ. 2565 รวมทั้งสิ้น 19 จังหวัดทั่วประเทศ

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นแนวทางที่เน้นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่ท้องถิ่น เปิดโอกาสให้แต่ละพื้นที่สามารถออกแบบระบบการเรียนรู้และการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของตนเอง โดยมีความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันพัฒนาระบบการศึกษาให้มีคุณภาพและยั่งยืน เป้าหมายหลักของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) การยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนทั้งในด้านเจตคติ ทักษะ และความรู้ 2) การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนที่มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจหรือการเรียนรู้ 3) การพัฒนาและขยายผลนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการบริหารเชื่อมโยงสู่ระดับนโยบาย และ 4) การเสริมสร้างกลไกความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกันพัฒนาระบบการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2562; กัมพล เจริญรักษ์, 2565) อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายดังกล่าวจะมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนในการยกระดับคุณภาพการศึกษา แต่ในการปฏิบัติจริงยังคงมีข้อท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะในระดับสถานศึกษานำร่อง ซึ่งยังประสบปัญหาในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งในด้านการบริหารจัดการภายในซึ่งผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องมีภาวะผู้นำในการบริหารจัดการเป็นอย่างมาก การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย ตลอดจนการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริงในมิติต่าง ๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอย่างยั่งยืน

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดชายแดนทางภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง โดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยวและการเกษตร ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมหลักที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของพื้นที่มาอย่างต่อเนื่อง ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งทางบกและทางทะเล ตลอดจนสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น เกาะช้าง เกาะกูด และเกาะหมาก ส่งเสริมให้จังหวัดตราดมีความได้เปรียบในด้านเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ ขณะเดียวกัน ภาคเกษตรกรรมของจังหวัด โดยเฉพาะการปลูกผลไม้เมืองร้อน ยางพารา และการประมงพื้นบ้าน ก็มีความสำคัญต่อการสร้างงานและรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานจังหวัดตราด, 2565) จังหวัดตราดเป็นหนึ่งในจังหวัดชายแดนของภาคตะวันออกที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ ทั้งในด้านพื้นที่ชายฝั่งทะเล หมู่เกาะ และพื้นที่ป่าเขา ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของประชากรในแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจน จากข้อมูลล่าสุด จังหวัดตราดมีประชากรรวมทั้งสิ้น 227,856 คน แบ่งเป็น เพศชาย 112,672 คน และเพศหญิง 115,184 คน โดยโครงสร้างประชากรดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอัตราส่วนที่ค่อนข้างสมดุลระหว่างเพศ เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของประชากร พบว่าประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมือง โดยเฉพาะในอำเภอเมืองตราด ซึ่งมีจำนวนประชากรคิดเป็น ร้อยละ 32.69 ของประชากรทั้งจังหวัด รองลงมาคือ อำเภอเขาสมิง ร้อยละ 17.51, อำเภอบ่อไร่ ร้อยละ 8.15, อำเภอคลองใหญ่ ร้อยละ 6.45, อำเภอแหลมงอบ ร้อยละ 6.23, อำเภอเกาะช้าง ร้อยละ 3.75 และ อำเภอเกาะกูด ร้อยละ 1.18 เท่านั้น การกระจายตัวของประชากรที่ไม่สม่ำเสมอนี้ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการของรัฐในพื้นที่ห่างไกล โดยเฉพาะในเขตเกาะ เช่น เกาะกูดและเกาะช้าง ที่มีประชากรน้อยแต่กลับเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว การที่ประชากรส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เมือง อาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการของรัฐ รวมถึงการพัฒนาด้านการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณูปโภคพื้นฐาน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตราด, 2567)

อย่างไรก็ตาม มิติระบบการศึกษาของพื้นที่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาสำคัญที่พบ ได้แก่ ความไม่สอดคล้องของหลักสูตรการเรียนการสอนกับความต้องการของอุตสาหกรรมหลักของพื้นที่ ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้อย่างเพียงพอ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและเกาะต่าง ๆ ที่ประสบกับการขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษา การเข้าถึงเทคโนโลยี และโอกาสในการพัฒนาทักษะอย่างเท่าเทียม ส่งผลให้นักเรียนในพื้นที่เหล่านี้มีโอกาสด้านการแข่งขันในตลาดแรงงานต่ำกว่านักเรียนในเขตเมืองหรือพื้นที่ที่มีความพร้อมมากกว่า อีกทั้งระบบการจัดการศึกษาของจังหวัดตราดยังประสบกับข้อจำกัดด้านโครงสร้างและการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบปัญหาการขาดแคลนครูอย่างรุนแรง ทำให้ครูต้องสอนข้ามชั้น ข้ามวิชา และต้องรับภาระงานอื่นนอกเหนือจากการสอน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ขณะเดียวกัน การพัฒนาครูในสถานศึกษาเอกชนก็ยังไม่ทั่วถึง ทำให้ครูบางส่วนขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะวิชาชีพ ส่งผลให้คุณภาพการจัดการเรียนการสอนไม่สามารถยกระดับได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของจังหวัดตราดจึง

มีความสำคัญต่อทิศทางการพัฒนาระบบการศึกษาของจังหวัดในบริบทปัจจุบัน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด, 2567; สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดตราด, 2566) ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบการศึกษาของจังหวัดตราดอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหมายในการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาโดยรวม โดยเฉพาะในบริบทของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด การศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุง และพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ อันจะนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ และส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดตราด
2. เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาโรงเรียนในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดตราด
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาโรงเรียนในสถานศึกษานำร่อง พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดตราด

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางและมีการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในยุคสมัยที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ภาวะผู้นำจึงไม่ได้หมายถึงเพียงการมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมหรือสั่งการอีกต่อไป หากแต่หมายถึงกระบวนการของการชักนำ การจูงใจ และการใช้อิทธิพลเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความเต็มใจที่จะร่วมมือกัน มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน นอกจากนี้แล้ว กระบวนทัศน์ใหม่ของการบริหารจัดการ แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง ไม่ใช่แค่การควบคุมหรือกำกับดูแล แต่เป็นความหมายครอบคลุมถึงการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ร่วมงาน การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก และการส่งเสริมให้เกิดพลังภายในที่พร้อมจะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างต่อเนื่อง (บัลลังก์ มงคลคำนวนเขตต์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์, 2567) ความหมาย “ภาวะผู้นำ” ในยุคใหม่นี้ จึงหมายถึง การเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล และสามารถกำหนดทิศทางให้กับองค์กรได้อย่างชัดเจน นอกจากการมีวิสัยทัศน์แล้ว ผู้นำยุคใหม่ยังต้องสามารถกระจายอำนาจ ให้ออกาสแก่สมาชิกในทีมได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งจะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในองค์กร รวมถึงการเสริมสร้างกำลังใจให้กับทีมงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทุกคนมีแรงจูงใจในการทำงาน มีความมั่นใจ และมีความภาคภูมิใจในบทบาทของตนเอง (นาริรัตน์ บำบัดทุกข์ และ

คณะ, 2567) ขณะเดียวกันผู้นำยังต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตในการบริหารงาน เพื่อสร้างความไว้วางใจจากผู้ตามและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ (พระมหาเมื่องมนต์ ศรีปัดดา, 2568; อภิชา สุขจีน, 2563) ดังกล่าวแล้วนั้น ภาวะผู้นำในกระบวนทัศน์ใหม่มิใช่เพียงตำแหน่งหรือบทบาท แต่คือกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ผู้นำใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจ ความร่วมมือ และความผูกพันภายในองค์กร อันจะนำไปสู่การพัฒนาและความยั่งยืนในอนาคต

การพัฒนาสถานศึกษา ถือเป็นกระบวนการสำคัญในการยกระดับคุณภาพของระบบการศึกษาในระดับพื้นที่ เพื่อให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่กำลังขับเคลื่อนการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถในการแข่งขันในระดับสากล การพัฒนาสถานศึกษาจึงมิใช่เพียงการปรับปรุงด้านโครงสร้างหรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ แต่ครอบคลุมถึงการพัฒนา “คน” ระบบ กระบวนการ และความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ในเชิงนิยาม ชลธิชา กลมเกลียว และประมุข ชูสอน (2567) ได้ให้ความหมายว่า “การพัฒนาสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องในการปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาครูและบุคลากร การพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถทำหน้าที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง และมีบทบาทสำคัญในการสร้างพลเมืองคุณภาพของสังคม” วรพล ศรีเทพ (2567) ได้ให้ความหมาย “การพัฒนาสถานศึกษาว่า เป็นกระบวนการยกระดับคุณภาพและศักยภาพของสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ” การพัฒนาสถานศึกษาในยุคนี้ ยังรวมถึงการส่งเสริมสมรรถนะของผู้บริหารให้สามารถแสดงบทบาทเชิงรุกในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยมีกรอบแนวคิดสำคัญ เช่น 4M Framework (Management, Methodology, Metrics, Money) และ 5C Framework (Critical Thinking, Creativity, Collaboration, Communication, Consciousness) ซึ่งช่วยส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน การสื่อสาร และความตระหนักรู้ เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนในยุคดิจิทัล เช่นเดียวกับ พิชญานันท์ อินทร์รักษ์ และมัทนา วังถนอมศักดิ์ (2567) กล่าวว่า การพัฒนาสถานศึกษาเป็นกระบวนการปรับปรุงและยกระดับการบริหารจัดการของสถานศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกยุคใหม่ โดยเฉพาะการปรับตัวให้เท่าทันและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ การเตรียมความพร้อมของบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐาน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ ตลอดจนการกำกับติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด มีจำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น 74 โรงเรียน (สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2566)

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 62 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย

ตัวแปรที่ศึกษาการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา มี 5 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน

1.2 ด้านการมีทักษะในการสื่อสาร

1.3 ด้านการกล้าคิด กล้าพูด กล้าตัดสินใจ

1.4 ด้านการมองอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์

1.5 ด้านการสร้างแรงจูงใจ

2. การพัฒนาสถานศึกษา ในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด มี 2 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านคุณภาพของผู้เรียน

2.2 ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ศึกษาแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในการบริหารสถานศึกษากับการพัฒนาโรงเรียน ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม ที่ได้จากการสรุปแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก การวิจัยในขั้นตอนนี้ กำหนดกลุ่มข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่มโดยยึดหลักการตรวจสอบสามเส้า เป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ จำนวน 4 คน กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และกลุ่มครู จำนวน 5 คน รวมเป็น 12 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง อาศัยเกณฑ์การเป็นผู้เชี่ยวชาญ มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการศึกษเชิงคุณภาพแบบการสนทนากลุ่ม เป็นข้อคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และแนวคิด ตามประเด็นคำถาม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ติดต่อผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมสนทนากลุ่ม และ 2) กำหนดการสนทนากลุ่ม เพื่อดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม คือ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และผู้วิจัย

5. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และตรวจสอบคุณภาพด้วยเทคนิคสามเส้า

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด ดังตารางที่ 1
- ตารางที่ 1 แสดงระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา	N = 62		ระดับ	อันดับ
	μ	σ		
1. ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน	4.43	0.49	มาก	5
2. ด้านการมีทักษะในการสื่อสาร	4.56	0.43	มากที่สุด	3
3. ด้านการกล้าคิด กล้าพูด กล้าตัดสินใจ	4.59	0.43	มากที่สุด	1
4. ด้านการมองอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์	4.58	0.49	มากที่สุด	2
5. ด้านการสร้างแรงจูงใจ	4.52	0.54	มากที่สุด	4
รวม	4.54	0.50	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1.1 ผู้บริหารสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด มีภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.54$, $\sigma = 0.50$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ด้านการกล้าคิด กล้าพูด กล้าตัดสินใจ ($\mu = 4.59$, $\sigma = 0.43$) 2) ด้านการมองอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์ ($\mu = 4.58$, $\sigma = 0.49$) 3) ด้านการมีทักษะในการสื่อสาร ($\mu = 4.56$, $\sigma = 0.43$) 4) ด้านการสร้างแรงจูงใจ ($\mu = 4.52$, $\sigma = 0.54$) และ 5) ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน ($\mu = 4.43$, $\sigma = 0.49$) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาการพัฒนาสถานศึกษา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด ดังตารางที่ 2
- ตารางที่ 2 แสดงระดับการพัฒนาสถานศึกษา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด

การพัฒนาสถานศึกษา	N = 62		ระดับ	อันดับ
	μ	σ		
1. ด้านคุณภาพผู้เรียน	4.35	0.50	มาก	2
2. ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ	4.55	0.50	มากที่สุด	1
รวม	4.45	0.50	มาก	

จากตารางที่ 1.2 ระดับการพัฒนาสถานศึกษา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.45$, $\sigma = 0.50$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ ($\mu = 4.55$, $\sigma = 0.50$) และ 2) ด้านคุณภาพผู้เรียน ($\mu = 4.35$, $\sigma = 0.50$) ตามลำดับ

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาโรงเรียนในสถานศึกษานำร่อง พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด สามารถสรุปได้เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประการแรก คือ การพัฒนาผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ผู้นำจำเป็นต้องมองเห็นอนาคตของการศึกษาอย่างชัดเจน มีความสามารถในการวางแผนพัฒนาทั้งระยะสั้นและระยะยาวอย่างเป็นระบบ อีกทั้งต้องเตรียมความพร้อมให้ครูและนักเรียนสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ประการที่สอง คือ การส่งเสริมทักษะการกล้าคิด กล้าพูด และกล้าตัดสินใจ ผู้นำทางการศึกษาที่ดีต้องกล้าเผชิญหน้ากับความเสี่ยงในการบริหาร และส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนกล้าคิดนอกกรอบ กล้าเสนอแนวคิดใหม่ และกล้าทดลองแนวทางการสอนรูปแบบใหม่โดยไม่กลัวความผิดพลาด ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น โรงเรียนควรสร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับความล้มเหลวในฐานะบทเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อพัฒนากระบวนการสอนให้มีความยืดหยุ่นและสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม คือ การพัฒนาทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารคือเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ผู้นำสามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และนโยบายต่าง ๆ ไปสู่ครูและบุคลากรได้อย่างชัดเจน ผู้นำควรใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งการพูด การเขียน และการใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันและลดปัญหาการสื่อสารผิดพลาด

ประการที่สี่ คือ การสร้างแรงจูงใจในการทำงานของครูและบุคลากร ผู้นำควรมองเห็นความสำคัญของการเชื่อมโยงเป้าหมายของครูกับความสำเร็จของนักเรียน

ประการสุดท้าย คือ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในทีมงาน ความสามัคคีและความร่วมมือกันภายในโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง ผู้นำควรส่งเสริมกิจกรรมร่วมกัน

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด พบว่า ภาวะผู้นำโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีจำนวน 4 ด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด และ 1 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ดังนี้ ด้านการกล้าคิด กล้าพูด กล้าตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงถึงความมั่นใจของผู้บริหารในการแสดงออกและตัดสินใจอย่างเด็ดขาด ตามมาด้วยด้านการมองอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการวางแผนและกำหนดทิศทางขององค์กรในระยะยาว ด้านการมีทักษะในการสื่อสาร อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ด้วยค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูล ความคิด และนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านต่อมา คือด้านการสร้างแรงจูงใจ มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด

แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการกระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากรมีแรงบันดาลใจในการทำงาน และสุดท้ายคือด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน ซึ่งแม้จะมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่ก็ยังแสดงถึงความสามารถในการบริหารจัดการความสัมพันธ์ภายในองค์กรได้เป็นอย่างดี โดยสรุปแล้ว ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราดมีภาวะผู้นำในระดับสูงมาก ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการดำเนินงานในรูปแบบนวัตกรรมอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษาของ ฐิตินันท์ นันทะศรี และคณะ (2562) ได้พัฒนาโมเดล “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม” ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ เช่น การมีวิสัยทัศน์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ และการแสดงบทบาทเชิงนวัตกรรม โดยเน้นย้ำว่าภาวะผู้นำที่ปรับตัวได้ในบริบทสมัยใหม่ จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้เติบโตอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับผลการศึกษาจังหวัดตราด ที่ผู้บริหารมีคุณลักษณะของผู้นำเชิงนวัตกรรมชัดเจนหลายประการ และสอดคล้องกับ กฤษกร บัวขาว และคณะ (2567) ได้เสนอทักษะที่จำเป็นของผู้บริหารในยุคดิจิทัล เช่น ทักษะด้านเทคโนโลยี การคิดเชิงระบบ และการสร้างความสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยจังหวัดตราดในด้านการกล้าคิดกล้าตัดสินใจ การมีทักษะในการสื่อสาร และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในทีมงาน โดยเฉพาะในบริบทการศึกษาที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากผลการศึกษาสามารถอภิปรายสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะภาวะผู้นำที่มีลักษณะเชิงนวัตกรรม มีวิสัยทัศน์ สนับสนุนการพัฒนาครู ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนาโรงเรียนในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด พบว่า ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงานในสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด อยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การพบปะพูดคุยอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้งานร่วมกันราบรื่น แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่ดีเป็นอย่างยิ่ง รองลงมาคือการให้ความช่วยเหลือและการมีส่วนร่วมในการทำงานกับบุคลากร และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน ส่วนข้อที่ได้คะแนนต่ำสุดคือ ความร่วมมือระหว่างองค์กรเพื่อจัดการกับความซับซ้อนของงาน สะท้อนถึงความท้าทายในการสร้างเครือข่ายภายนอกองค์กร แม้ภาพรวมยังอยู่ในระดับมาก แต่ชี้ให้เห็นถึงจุดที่ควรพัฒนาเพิ่มเติมในด้านความร่วมมือข้ามองค์กรเพื่อการบริหารที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลธิชา กลมเกลียว และประมุข ชูสอน (2567) ที่เน้นว่าการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนนั้น ต้องเริ่มจากการวางแผนที่ดีและการกำกับติดตามที่มีระบบ ซึ่งล้วนต้องอาศัยภาวะผู้นำที่สามารถประสานงาน สื่อสาร และเชื่อมโยงทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันในโรงเรียน การมีภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและบรรยากาศการทำงานร่วมกันจึงเป็นรากฐานที่จำเป็นสำหรับการวางแผนและขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในโรงเรียน อย่างไรก็ตาม จากข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเกี่ยวกับ “การพึ่งพาความร่วมมือระหว่างองค์กรเพื่อแก้ปัญหาความซับซ้อน” สามารถอภิปรายได้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของผู้บริหารไม่เพียงแต่ส่งผลต่อการทำงานในระดับทีม

เท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อภาพรวมของการบริหารและการพัฒนาสถานศึกษาในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ดังนั้นการพัฒนาผู้นำสถานศึกษาที่สามารถบริหารจัดการความสัมพันธ์ และสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือได้ จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการรับมือกับความซับซ้อนในระบบการศึกษาและสามารถสนับสนุนความยั่งยืนในการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างแท้จริง

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาโรงเรียนในสถานศึกษานำร่อง พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด การเสริมสร้างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน จำเป็นต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนของระบบการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่นวัตกรรมที่เน้นการพัฒนาเชิงระบบและยั่งยืน แนวทางที่สำคัญประการแรก คือ การพัฒนาผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ผู้บริหารควรมองเห็นภาพอนาคตของโรงเรียนอย่างชัดเจน วางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว พร้อมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรในการกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างมีระบบ ประการต่อมา คือ การส่งเสริมความกล้าในการคิด พุด และตัดสินใจ ผู้นำควรเป็นแบบอย่างในการยอมรับความเสี่ยงเชิงสร้างสรรค์ และเปิดโอกาสให้ครูได้ทดลองแนวทางใหม่ ๆ โดยไม่กลัวความผิดพลาด ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน นอกจากนี้ ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพถือเป็นหัวใจสำคัญของภาวะผู้นำ ผู้นำควรสามารถถ่ายทอดแนวคิด นโยบาย และเป้าหมายให้บุคลากรเข้าใจตรงกัน พร้อมทั้งเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและมีคุณค่า เสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งความไว้วางใจเชื่อใจ อีกประการหนึ่ง คือ การสร้างแรงจูงใจให้ครูและบุคลากรเห็นคุณค่าในบทบาทของตนเอง ผู้บริหารควรจัดกิจกรรมหรือเวทีแลกเปลี่ยนที่ส่งเสริมความภาคภูมิใจในงาน สร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองและผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง สุดท้าย ความสัมพันธ์ที่ดีภายในทีมงานถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนอย่างมั่นคง ผู้นำควรสร้างบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูลกัน ส่งเสริมกิจกรรมที่กระชับความสัมพันธ์ และเป็นที่พึ่งทางใจของบุคลากรในยามเผชิญปัญหา ผลการศึกษาสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ทินกร ภาคนาม และคณะ (2559) ได้เสนอรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน โดยพบว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลสูงที่สุดต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ได้แก่ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการที่มีสมรรถนะ การบริหารตามสถานการณ์ รวมถึงการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนว่า การเป็นผู้นำไม่ได้จำกัดอยู่แค่การสั่งการ หากแต่รวมถึงความสามารถในการเข้าใจบริบท ปรับตัว และสร้างแรงจูงใจให้เกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน งานของ ดันตริณ สืบปัญญา และปณตนนท์ เกียรประภากุล (2565) เสริมแนวคิดดังกล่าว โดยระบุว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีบทบาทสำคัญในด้านการบริหารจัดการการเรียนรู้ ซึ่งเป็นภารกิจหลักของโรงเรียน การบริหารในยุคปัจจุบันจึงต้องไม่ใช่เพียงการควบคุมกำกับ แต่ต้องสามารถออกแบบระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การฝึกอบรมครู การใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาเครื่องมือ

วัดผลการเรียนรู้ ล้วนแล้วแต่เป็นกลยุทธ์สำคัญที่ผู้บริหารต้องใช้เพื่อยกระดับคุณภาพของกระบวนการเรียนรู้ภายในโรงเรียน จากการอธิบายเชื่อมโยงนี้จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่หนึ่งในงานบริหารการศึกษา แต่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ การสร้างผู้นำที่มีความสามารถรอบด้าน พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง และมีความเข้าใจในบริบทของโรงเรียนตนเอง จะสามารถนำพาองค์กรไปสู่การเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาภาพรวมพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราดมีภาวะผู้นำในระดับสูงมาก โดยเฉพาะด้านการกล้าคิด กล้าพูด และกล้าตัดสินใจ ซึ่งสะท้อนถึงความมั่นใจและความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ ตามมาด้วยการมองอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์ การมีทักษะการสื่อสาร และการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งทั้งหมดเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำเชิงนวัตกรรมที่สามารถขับเคลื่อนโรงเรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงานอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการสื่อสาร การมีส่วนร่วม และบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมความร่วมมือ แม้ยังมีข้อจำกัดด้านความร่วมมือระหว่างองค์กร แต่ภาพรวมสะท้อนถึงศักยภาพในการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เข้มแข็งและยั่งยืน ผลการศึกษายังเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำที่เน้นการมีวิสัยทัศน์ การตัดสินใจเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างแรงบันดาลใจแก่บุคลากร และการส่งเสริมความสัมพันธ์ภายในทีม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพและความยั่งยืนในระยะยาว โดยสรุป ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดตราดเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาเชิงระบบและส่งเสริมการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้

1. ควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้นำในด้านการสร้างความสัมพันธ์กับทีมงาน เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับทีมงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ จึงควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการหรือกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม การสื่อสารเชิงบวก และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความร่วมมือในระยะยาว
2. ควรสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรในการกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน แม้ว่าผู้บริหารจะมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน แต่การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการกำหนดทิศทางของโรงเรียนจะช่วยให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าขององค์กร และสามารถขับเคลื่อนเป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีพลัง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือพื้นที่นวัตกรรมอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบลักษณะภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในบริบทที่หลากหลาย และศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่อาจแตกต่างกันระหว่างระดับการศึกษาและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์

2. ควรศึกษาในเชิงลึกด้วยวิธีวิจัยแบบคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจมิติทางพฤติกรรม ความคิด และกระบวนการนำของผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในสถานศึกษานำร่อง และสามารถถอดบทเรียนเชิงรูปธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง

บรรณานุกรม

- กฤษกร บัวขาว, อำนาจ ชนะวงศ์ และจิราพร วิชะโรจน์. (2567). แนวทางการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2. *วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษา*, 15(1), 138–147.
- กัมพล เจริญรักษ์. (2565). การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เขต 2. *ครุทรรศน์ (Online) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 2(1), 15-28.
- ชลธิชา กลมเกลียว และประมุข ชูสอน. (2567). แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 9(3), 2078-2088
- ฐิตินันท์ นันทะศรี, วาโร เฟิงส์สวัสดิ์, วลัณิกา ฉลากบาง และพรเทพ เสถียรนพเก้า. (2562). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 14(3), 93–106.
- ตันตริณ สืบปัญญา และปณตนนท์ เกียรติประภากุล. (2565). การบริหารจัดการการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 22(2), 57–70.
- ทินกร ภาคนาม, วาโร เฟิงส์สวัสดิ์, ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร และวลัณิกา ฉลากบาง. (2559). การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการของผู้บริหาร สถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 6(3), 58-68.
- นารินทร์ บำบัดทุกข์, เรืองวิทย์ นิลโคตร, และวิบูลย์ บุญลอย. (2567). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงยุคบาบีที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 11(10), 251–261.
- บัลลังก์ มงคลคำณวเขตต์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์. (2567). กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์*, 7(1), 150-166.
- พระมหาเมื่องมนต์ ศรีปัดดา. (2568). ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: การประยุกต์เพื่อการบริหารการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสถานศึกษา. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(3), 111-124.

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 (30 เมษายน 2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 56 ก. หน้า 102-120.

พิชญนันท์ อินทร์รักษ์ และมัทนา วัฒนอมศักดิ์. (2567). แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรดิจิทัล. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 35(3), 15-26.

วรพล ศรีเทพ. (2567). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในยุคการศึกษาดิจิทัล 5.0. วารสารการบริหารและความ เป็นผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 1(2), 1-14.

สำนักงานจังหวัดตราด. (2565). แผนพัฒนาจังหวัดตราด พ.ศ. 2566-2570. กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อ การพัฒนาจังหวัด.

สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. (2566). รู้จักพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา.

<https://www.edusandbox.com/video-educationalinnovation/>

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดตราด. (2566). จังหวัดตราด เป็น 1 ใน 19 จังหวัดที่ได้รับการประกาศเป็น พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา.

https://trat.prd.go.th/th/content/category/detail/id/57/iid/152390?utm_source=chatgpt.com

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด. (2567). แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดตราด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566-2570 (ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2568). กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงาน ศึกษาธิการจังหวัดตราด.

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตราด. (2567). แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดรายปี พ.ศ. 2567. สำนักงาน.

อภิชา สุขจิน. (2563). ภาวะผู้นำ: จริยธรรมนักการเมืองไทยตามหลักพระพุทธศาสนา. วารสารวิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง, 9(3), 234-245.

การ

บริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา

ชญญา อธิศรีปัญญา^{1*}บุญยานุช เจริญหงส์²ภูวดล จุลสุคนธ์³

รับบทความ: 24 เมษายน 2568 แก้ไขบทความ: 23 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา และ 2) เปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 88 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่มี 2 ตอน จำนวน 40 ข้อ มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.925 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) ในการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการประนีประนอม รองลงมาคือ ด้านการร่วมมือ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการยอมให้และด้านการเอาชนะ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านการหลีกเลี่ยง โดยมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และ 2) ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารงานที่แตกต่างกัน มีการบริหารความขัดแย้งไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การบริหาร ความขัดแย้ง ผู้บริหารสถานศึกษา

¹⁻³ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

* อีเมล: Yupaporn110312@gmail.com

Conflict Management of Educational Institution Administrators under the Office of Vocational Education, Nakhon Ratchasima Province

Chanya Artisripanyo ^{1*}

Bunyanuch Chawianghong ²

Phuwadon Chulasukhon ³

Abstract

The purpose of this article 1) study the conflict management of school administrators under the Office of Vocational Education, Nakhon Ratchasima Province, and 2) compare the conflict management of school administrators under the Office of Vocational Education, Nakhon Ratchasima Province, classified by sex, age, education level, and management experience. The sample group used in the research was 88 school administrators under the Office of Vocational Education, Nakhon Ratchasima Province. The research data collection tools were a 5-level rating scale questionnaire with content validity values between 0.60 – 1.00 and reliability values of 0.925. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and statistics used for hypothesis testing were t-test and one-way analysis of variance. The research results found that: 1) Overall, t Conflict Management of Educational Institution Administrators under the Office of Vocational Education, Nakhon Ratchasima Province, the aspect with the highest practice, with the highest level of practice, was Compromise, followed by Cooperation, with the highest level of practice, Allowing and Overcoming, with the highest level of practice. The aspect with the lowest practice was Avoidance, with the moderate level of practice. and 2) The results of the comparison of conflict management of school administrators under the Office of Vocational Education, Nakhon Ratchasima Province, when classified by gender, age, education level, and management experience, found that administrators with different sex, ages, education levels, and management experience There is no difference in conflict management.

Keywords: Management, Conflict, School Administrators

¹⁻³ Faculty of Education, Thepsatri Rajabhat University

* Email: Yupaporn110312@gmail.com

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เกิดขึ้นตลอดเวลาที่เรียกว่า “สังคมพลวัต” ก่อให้เกิดความหลากหลายของคนที่มีความซับซ้อนและความแตกต่าง การอยู่ร่วมกัน การใช้ชีวิตประจำวันร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน ทำงานร่วมกันของผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นความคิดเห็นที่ต่างกัน การแย้งชิงทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด การแข่งขันและความไม่เป็นธรรมในองค์กร ทำให้เกิดการกระทบกระทั่ง ความไม่พอใจซึ่งกันและกัน ซึ่งถือเป็นความปกติที่จะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นตามมา ผู้ที่ปรับตัวได้ ก็จะทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ในขณะที่บางคนไม่สามารถปรับตัวได้ ทำให้เกิดปัญหาในการทำงานและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของงานด้วย (อโนชา งามจิต, 2562) สถานศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งที่มีบุคลากรเป็นจำนวนมาก มีโครงสร้างการบังคับบัญชาหลายระดับชั้นหลายสาย อาจเกิดความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ต้องมาทำงานร่วมกัน มีเป้าหมาย อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกันภายในหน่วยงาน ซึ่งระดับความขัดแย้งที่สูงย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กร และยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของบุคลากรที่ต้องทำงานร่วมกัน (สิริมาศ แสงแก้ว, 2562) เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในระดับที่ควบคุมได้อาจเป็นผลดีต่อองค์กรที่จะทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ เกิดการแข่งขันที่ส่งผลให้มีการพัฒนาในการทำงาน ส่วนความขัดแย้งที่อยู่ในระดับที่ควบคุมไม่ได้ จะทำให้เกิดปัญหภายในองค์กร และถ้าผู้บริหารไม่สามารถหาวิธีในการควบคุมความขัดแย้งนั้นได้ ก็จะเป็นสาเหตุของความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารและเกิดเป็นความล้มเหลวขององค์กรได้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหานี้ว่าเกิดจากอะไรและใครที่มีส่วนร่วมหรือมีผลได้ผลเสียจากความขัดแย้งนั้น เพื่อจะได้หาวิธีการจัดการอย่างเหมาะสมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพื่อไม่ให้เป็นปัญหาเรื้อรัง เพราะบางครั้งความขัดแย้งอาจไม่ได้เกิดจากสาเหตุของการแข่งขันกันทางความคิด ความสนใจหรือผลประโยชน์เท่านั้นแต่อาจจะมีสาเหตุมาจากเรื่องของศักดิ์ศรี สถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ เกียรติยศรวมถึงบทบาทและค่านิยมที่แตกต่างกันด้วย ผู้บริหารที่เป็นมืออาชีพจะต้องมีวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างเหมาะสม การวางตัวเป็นกลาง ไม่เลือกข้าง มีความชัดเจนและระมัดระวังในการสื่อสาร เมื่อพบปัญหาความขัดแย้งต้องรับหาสาเหตุและวิธีแก้ไขอย่างไม่ลังเลและไม่ปล่อยให้ผู้อื่นดำเนินการแทน

จากแนวคิดที่ว่า การบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันปฏิบัติงาน โดยใช้ทรัพยากรและวิธีการที่เหมาะสม เพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารต้องมีความรอบรู้และไหวพริบสามารถประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีทางการบริหารไปปรับใช้ ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมขององค์กรทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษาได้ต้องทำความเข้าใจกับนโยบาย นำนโยบายและอำนาจหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายมาทำการวางแผนจัดหน่วยงาน จัดบุคลากร สิ่งงาน แก้ไขปัญหา ติดตาม ประสานงาน ควบคุม รายงานและควบคุมค่าใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ (นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, 2557; ถวิล อรัญเวศ, 2560: ยงยุทธ เกษสาคร, 2560)

สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา เป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีวศึกษาจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ เรียกว่า “กลุ่มนครชัยบุรีรินทร์” ซึ่งมีสถานศึกษาในสังกัดทั้งหมด 64 แห่ง เป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษารัฐบาล จำนวน 33 แห่ง วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน จำนวน 31 แห่ง ในส่วนของผู้วิจัยที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาสังกัดของสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมาที่กำกับดูแลสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา จำนวน 26 วิทยาลัย โดยเป็นวิทยาลัยของรัฐ 12 แห่งและวิทยาลัยเอกชน 14 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2566) ก็เป็นอีกองค์การหนึ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งได้ เช่นเดียวกับองค์กรอื่น ๆ เนื่องจากการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนที่มีอายุในช่วงวัยหนุ่มสาว มีหลากหลายทั้งในแง่ของสาขาวิชาและรูปแบบของการจัดการเรียนการสอน ทำให้บุคลากรที่ปฏิบัติงาน มีความแตกต่างกันทั้งในด้านทักษะวิชาชีพ ประสบการณ์ ระดับการศึกษา เพศ อายุ แนวคิด หรือความถนัดทางเทคโนโลยี นอกจากนี้ความหลากหลายในตัวของบุคลากรแล้ว ลักษณะของการจัดการเรียนรู้ทำให้ต้องมีการแบ่งบุคลากรออกเป็นหลายฝ่าย หลายแผนก แต่ละฝ่ายหรือแผนกก็จะมีเอกลักษณ์เฉพาะของการดำเนินกิจกรรมในสถานศึกษา จึงทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคล และค่านิยม ซึ่งนำมาสู่ปัญหาความขัดแย้ง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นบุคคลสำคัญในการทำให้ความขัดแย้งใด ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นลดลงหรือหมดไป

จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวทางการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารได้ใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลและบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

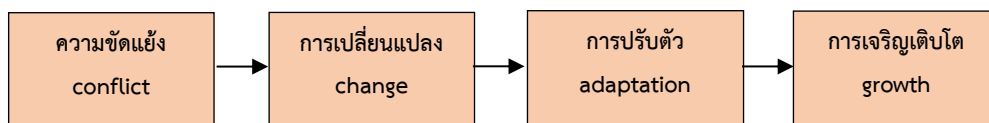
1. เพื่อศึกษาการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารงาน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความขัดแย้ง มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

ดวงกมล โพธิ์ลักษณะ (2557) กล่าวถึงแนวคิดความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นความเชื่อที่ต่างกัน แต่เป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ในการดำรงชีวิตในสังคมสมัยแรกไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้ง เพราะเชื่อว่าไม่ทำให้เกิดความก้าวหน้า แต่มาเริ่มพัฒนาความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ต้องนำมาทบทวนปรับปรุงแก้ไข และความขัดแย้งยังสามารถช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ภายในกลุ่มและองค์กรได้

อัจฉรา ลิ้มวงษ์ทอง (2557) กล่าวถึงแนวคิดด้านความขัดแย้งไว้ 3 ประเด็น ดังนี้ 1) แนวคิดแบบดั้งเดิม (the traditional view) ในยุคเริ่มแรกของการศึกษาด้านความขัดแย้ง มองความขัดแย้งในแง่ลบ เป็นสิ่งที่ไม่ดี มักเอนเอียงไปในทางความรุนแรง (violence) การทำลาย (destruction) และเป็นสิ่งที่ไร้เหตุผล (irrationality) ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอันตราย ความวุ่นวาย และควรหลีกเลี่ยง เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในกลุ่มย่อมมีเหตุมาจากการที่สมาชิกไม่ไว้วางใจและไม่ยอมเปิดเผยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างปกติสุข 2) แนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์ (the human relations) แนวคิดนี้มองว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ เกิดขึ้นได้กับทุกคนและทุกองค์การ และเมื่อความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยง จึงให้การยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดา และสมาชิกในองค์การทุกคนยังสามารถทำงานร่วมกันได้ และ 3) แนวคิดแบบสมัยใหม่ (contemporary view) แนวคิดนี้เสนอว่า ความขัดแย้งเป็นพลังทางบวกที่ส่งเสริมการทำงานของกลุ่ม ซึ่งมีความจำเป็นจะต้องมีความขัดแย้ง เพราะความขัดแย้งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงจะนำไปสู่การปรับตัว การปรับตัวจะทำให้องค์การเจริญเติบโต โดยเชื่อว่าองค์การที่ปราศจากความขัดแย้ง องค์การจะกลายเป็นความเฉื่อยชา อยู่นิ่งเฉย และไม่ตอบสนองความต้องการ ดังนั้นความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นถ้าหากสามารถจัดการให้มีระดับที่เหมาะสม จะช่วยให้กลุ่มมีความกระตือรือร้น ตื่นตัว คิดค้น ประดิษฐ์และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ

ภาพที่ 1 แนวคิดแบบสมัยใหม่

ที่มา: (อัจฉรา ลิ้มวงษ์ทอง, 2557)

จิรารัตน์ เขียนรูปครุฑ (2558) กล่าวถึงแนวความคิดของความขัดแย้งไว้ 2 ด้านว่า แนวคิดแรกเป็นแนวคิดของความขัดแย้งแบบดั้งเดิม มีความเชื่อว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งไม่จำเป็นและเป็นผลร้ายต่อองค์การ เป็นสิ่งที่เกิดความผิดพลาดของผู้บริหารที่ควรหลีกเลี่ยง ส่วนแนวคิดที่สองเป็นแนวคิดด้านพฤติกรรมศาสตร์ เป็นแนวคิดในปัจจุบันที่เห็นว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้และไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องเลวร้ายเสมอไป แต่อาจเป็นศักยภาพที่จะเป็นพลังบวกส่งเสริมการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและช่วยให้องค์การเกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

รัชชชัย ชมภูมาศ และเกริกไกร แก้วล้วน (2559) กล่าวถึงแนวคิดของความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้งมี 2 แนวคิด คือ แนวคิดแบบดั้งเดิมมองว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ทำให้องค์การเกิดความแตกแยก ทำให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ ควรถูกกำจัดออกไปเพราะความขัดแย้งเป็นสิ่งที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และเชื่อว่าองค์การที่ดีจะต้องไม่มีความขัดแย้ง ส่วนแนวคิดในยุคปัจจุบันมองว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งธรรมชาติที่หลีกเลี่ยง

ไม่ได้ ความขัดแย้งจะมีประโยชน์หรือมีโทษขึ้นอยู่กับวิธีการบริหารของผู้บริหาร ในองค์การที่ดีจะมีความขัดแย้งอยู่ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยกระตุ้นและจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

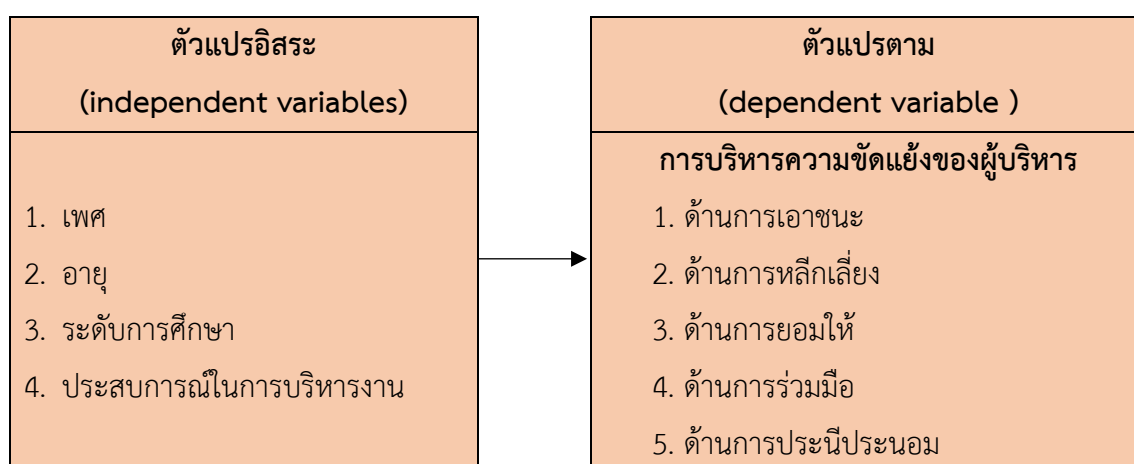
อิรวดี สุตาลังกา (2559) กล่าวถึงแนวความคิดของความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 3 แนวคิด ดังนี้ 1) แนวคิดแบบโบราณ (Traditional) มีความคิดว่า ความขัดแย้งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การ เป็นสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง ความขัดแย้งนั้นเกิดจากความแตกต่างของมนุษย์ด้านบุคลิกลักษณะและลักษณะของงาน การมีผู้นำที่ไร้ประสิทธิภาพ 2) แนวคิดแบบพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) แนวคิดนี้มองว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ โดยเฉพาะองค์การที่มีความสลับซับซ้อน จะมีความขัดแย้งที่หาข้อตกลงกันได้ยาก การแข่งขัน ศักดิ์ศรีระหว่างกลุ่มบุคคลแต่ละกลุ่ม จะมีการแข่งขันกันด้านอำนาจ ดังนั้น ความขัดแย้งจึงอาจจะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อองค์การก็ได้ถ้าควบคุมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และ 3) แนวคิดปฏิกริยาสัมพันธ์ (interaction) แนวคิดนี้ มองความขัดแย้งในแง่ดีและสร้างสรรค์ แตกต่างจากแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ที่มองว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น นักบริหารควรกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในองค์การอย่างเหมาะสม เพราะองค์การที่ปราศจากความขัดแย้งจะขาดความกระตือรือร้นและความคิดสร้างสรรค์

ณัฐพล จันท์เกิด (2560) กล่าวถึงแนวคิดของความขัดแย้งว่า ความขัดแย้งเป็นความไม่ลงรอยกัน มีจุดมุ่งหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ และมีค่านิยมที่แตกต่างกันหรือสถานะที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน มีความเป็นปฏิปักษ์กันระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เพราะบุคคลต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น มีการแสดงความคิดเห็น ท่าทาง และการใช้วาจา เมื่อเกิดความไม่สอดคล้องในความคิด ความสนใจ ความรู้สึก และผลประโยชน์ ก็จะทำให้เกิดการต่อต้านซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดสภาพการณ์ที่ไม่สามารถหาข้อยุติได้ จึงเป็นต้นเหตุของการเกิดความขัดแย้ง

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดการบริหารความขัดแย้งของ Thomas & Kilmann (Thomas & Kilmann, 1978) ซึ่งประกอบด้วยวิธีการบริหารความขัดแย้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเอาชนะ 2) ด้านการหลีกเลี่ยง 3) ด้านการยอมให้ 4) ด้านการร่วมมือ และ 5) ด้านการประนีประนอม โดยการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา ดังปรากฏในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัยคือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 26 แห่ง ประกอบด้วย วิทยาลัยอาชีวศึกษารัฐบาล 12 แห่ง และวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน 14 แห่ง จำนวนผู้บริหารทั้งหมด 88 คน คน (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2566) โดยวิธีการเลือกแบบกลุ่ม (Cluster sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน 4 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารงาน ตอนที่ 2 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตามกรอบแนวคิดของ Thomas & Kilmann เพื่อวัดระดับวิธีการที่ใช้ในการบริหารความขัดแย้ง รวม 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเอาชนะ 2) ด้านการหลีกเลี่ยง 3) ด้านการยอมให้ 4) ด้านการร่วมมือ และ 5) ด้านการประนีประนอม จำนวน 40 ข้อ โดยมีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.925 รวบรวมข้อมูลโดยการประสานกับผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างในการขอความร่วมมือตอบแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยดำเนินการการนำส่งแบบสอบถามและเก็บคืนด้วยตนเองภายใน 30 วัน ระหว่างเดือน กันยายน ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ.2567 จากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ในกรณีเมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงเปรียบเทียบความแตกต่างด้วยวิธีของเชฟเฟ่

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ด้านการประนีประนอม มีการปฏิบัติสูงสุดเป็นอันดับแรก โดยมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวม

(N=88)

การบริหารความขัดแย้ง	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	ลำดับที่
1. ด้านการเอาชนะ	3.70	0.70	มาก	4
2. ด้านการหลีกเลี่ยง	2.56	0.57	ปานกลาง	5
3. ด้านการยอมให้	4.11	0.41	มาก	3
4. ด้านการร่วมมือ	4.50	0.41	มากที่สุด	2
5. ด้านการประนีประนอม	4.56	0.40	มากที่สุด	1

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ภาพรวม ด้านที่มีการปฏิบัติที่มีการปฏิบัติสูงสุด โดยมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการประนีประนอม ($\bar{x} = 4.56$; S.D. = 0.40) รองลงมาคือ ด้านการร่วมมือ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.50$; S.D. = 0.41) ด้านการยอมให้ ($\bar{x} = 4.11$; S.D. = 0.41) และด้านการเอาชนะ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.70$; S.D. = 0.70) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านการหลีกเลี่ยง โดยมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.56$; S.D. = 0.57) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารงานที่ต่างกัน มีการบริหารความขัดแย้งไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวม พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติที่มีการปฏิบัติสูงสุด โดยมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการประนีประนอม รองลงมาคือ ด้านการร่วมมือ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการยอมให้ และด้านการเอาชนะ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สุดท้ายด้านการปฏิบัติต่ำสุด คือด้านการหลีกเลี่ยง โดยมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

1.1 การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัด นครราชสีมา **ด้านการเอาชนะ** ภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในการปฏิบัติงาน หรือ บริหารสถานศึกษา อาจมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ทำให้ผู้บริหารต้องหาเหตุผลเพื่อให้แนวคิดของตนเองได้รับการยอมรับ จึงต้องใช้กลยุทธ์หรือวิธีการเพื่อให้ผู้อื่นยอมรับแนวการปฏิบัติงานหรือความคิดเห็นของตน อีกทั้ง อาจมีความจำเป็นเร่งด่วนในการตัดสินใจหรือเป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่มีผลต่อองค์การ ผู้บริหารจึงต้องใช้ ความเชื่อมั่นในข้อมูลที่มีและผ่านการวิเคราะห์เพียงพอแล้วบังคับให้คนอื่นยอมรับแนวคิดหรือแนวทางในการ แก้ไขความขัดแย้งตามที่ตนเองเป็นผู้กำหนด เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ จาก เหตุผลดังกล่าวทำให้การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัด นครราชสีมา ด้านการเอาชนะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรุธาญา เจษฎาภา และ นิติยา เรืองแป้น (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดปัตตานี

1.2 การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัด นครราชสีมา **ด้านการหลีกเลี่ยง** ภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา บริหารความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยใช้วิธีการผัดผ่อน เพื่อให้มีเวลาในการคิดอย่างรอบคอบ เพื่อจะได้แก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังแนวคิดของ ฌ็อง-พอล จันท์เรด (2560) ที่ให้แนวคิดไว้ว่า ถ้าปล่อยความขัดแย้งไว้ ไม่เข้าความขัดแย้งก็จะจัดการตัวเองโดยใช้เวลาเป็น กลไกในการลดความตึงเครียดและประวิงเวลาเพื่อลดความรุนแรงของปัญหา โดยเชื่อว่าความขัดแย้งจะลดลง เมื่อเวลาผ่านไปโดยมีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาช่วยแก้ไขตามธรรมชาติ อีกทั้งผู้บริหารมีการให้คำแนะนำให้ ผู้ร่วมงานอยู่เสมอในการที่จะไม่ให้แสดงพฤติกรรมหรือไม่พูดจาที่กระทบต่อความรู้สึกของเพื่อนร่วมงาน ไม่พูด ในสิ่งที่ปัญหาของความขัดแย้งนั้น ๆ พยายามหลีกเลี่ยงการกระทำสิ่งที่ตนไม่สบายใจ พยายามลด ความขัดแย้งโดยไม่นำมาเป็นที่วิตกกังวล เพื่อลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น ผู้บริหารใช้การลดการเผชิญหน้าหรือ เลื่อนเวลาในบางกรณี และทำเท่าที่จำเป็นเพื่อลดความตึงเครียด จึงทำให้การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ด้านการหลีกเลี่ยง โดยรวม อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราลักษณ์ วงษ์แก้ว (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหาร สถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2

1.3 การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัด นครราชสีมา **ด้านการยอมให้** ภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา บริหารงานโดยใช้วิธีการแก้ไขปัญหามากกว่าทำร้าย จิตใจหรือทำให้คนอื่นเกิดความรู้สึกไม่ดี พยายามรักษาน้ำใจเพื่อนร่วมงาน ใช้การเจรจาให้ทุกฝ่ายเห็นพ้อง ต้องกันมากกว่าที่จะให้เห็นพ้องเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เปิดโอกาสให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการประชุม และเปิด โอกาสให้ทำงานในสิ่งที่ตนเองถนัดเพื่อป้องกันความไม่พอใจของครู รับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา

ด้วยใจจริง ซึ่งจะช่วยให้เขาลดความวิตกกังวลและความเครียดที่เกิดจากความไม่เท่าเทียมกัน ดังที่แนวทางการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในองค์การเชิงสร้างสรรค์ที่ผู้บริหารควรควรสนับสนุนความเห็นหรือวิธีการของผู้อื่นเมื่อเชื่อมั่นว่าจะมีประโยชน์มากกว่า หรือเมื่อมีความจำเป็นต่อฝ่ายนั้น มากกว่าฝ่ายเรา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ น้ำเพชร ชัยชมภู (2565) ได้ศึกษา เรื่อง การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มสหวิทยาเขตสุรินทร์ไทย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย

1.4 การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา **ด้านการร่วมมือ** ภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา มีการใช้กระบวนการร่วมมือกับผู้ใต้บังคับบัญชาในการทำงาน และช่วยเหลือกันและกันในการแก้ไขปัญหาของสถานศึกษา มีการประสานความคิด ความเข้าใจ และแนวทางด้านต่าง ๆ จากผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อหาทางแก้ปัญหาาร่วมกัน และรับฟังแนวคิดที่แตกต่างจากผู้ใต้บังคับบัญชาโดยไม่ลำเอียง ส่งผลให้เกิดการร่วมมือกันในการทำงานและสำเร็จด้วยดีอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ สิริมาส แสงแก้ว (2562) กล่าวถึงการร่วมมือไว้ว่า เป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับร่วมกันในการแสวงหาหนทางและวิธีการในการแก้ปัญหาให้สำเร็จ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อทั้งสองฝ่าย จึงเป็นที่เหมาะสำหรับการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่มีเวลาและทรัพยากรอย่างเพียงพอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราวัฒน์ เขียนรูปครุฑ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

1.5 การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา **ด้านการประนีประนอม** ภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งแบบประนีประนอม เป็นวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ผู้บริหารเลือกใช้มากที่สุด อาจเป็นเพราะว่าการที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับวิธีประนีประนอม เนื่องจากเป็นวิธีที่แก้ปัญหาโดยการพบกันครึ่งทาง เป็นการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี โดยยึดหลักทางสายกลางของพระพุทธศาสนา เป็นวิธีแก้ปัญหาแบบที่รักษาผลประโยชน์ และการให้ความร่วมมือกันของทั้ง 2 ฝ่ายซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรัณย์รัชต์ ศุภรณ์พานิช (2564) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 6 ที่เลือกวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งแบบประนีประนอมมากที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารงานต่างกัน มีการบริหารความขัดแย้งไม่แตกต่างกันสอดคล้องกับ จีราลักษณ์ วงษ์แก้ว (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศที่แตกต่างกัน และอายุที่แตกต่างกัน มีการบริหารความขัดแย้งไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ กมลนันธ์ ศรีจ้อย (2560)

ที่ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี พบว่าผู้บริหารที่มีเพศและอายุที่แตกต่างกัน มีการบริหารความขัดแย้งไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ก่อนเข้ารับตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาทุกคน ต้องได้รับการอบรม เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิด ทักษะการบริหารงาน ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้การบริหารการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งในระหว่างดำรงตำแหน่ง ผู้บริหารทุกคนจะได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการบริหารงานสถานศึกษา อยู่เสมอจากหน่วยงานต้นสังกัด ทำให้ได้รับการถ่ายทอดเทคนิค วิธีการบริหารงาน การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคลากร มีการแลกเปลี่ยนแนวทางการแก้ปัญหาระหว่างผู้บริหารด้วยกัน รวมถึงการรับนโยบาย กลยุทธ์ เป้าหมาย และทิศทางการจัดการศึกษาและการบริหารสถานศึกษาไปในทิศทางเดียวกันจากสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดรวมถึงการดำเนินการตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ส่งผลให้ผลการเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารงาน ไม่แตกต่างกัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา พบว่า การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการประนีประนอม มีการปฏิบัติสูงสุดเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการร่วมมือ ด้านการยอมให้ ด้านการเอาชนะ และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการหลีกเลี่ยง ตามลำดับ ส่วน ผลการการเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารงานที่ต่างกัน มีการบริหารความขัดแย้งไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ด้านการเอาชนะ ผู้บริหารสถานศึกษาควรชี้แจงเหตุผล วิธีการ และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้ผู้อื่นเห็นว่าวิธีการแก้ไขหรือปัญหานั้น ๆ ถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์และได้ประโยชน์อย่างเหมาะสมกับทุกฝ่าย และควรใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมากในการที่จะใช้วิธีนี้เพราะอาจทำให้บุคลากรเสียกำลังใจในการทำงานได้
2. ด้านการร่วมมือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการชี้แจงถึงปัญหาที่เกิดขึ้นให้บุคลากรในสถานศึกษาทราบ จัดให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาร่วมมือกันและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันเพราะแต่ละคนอาจมีวิธีการคิดและปฏิบัติที่หลากหลาย การร่วมมือกัน ช่วยเหลือกันแก้ไขปัญหาก็ก็น่าจะทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความพึงพอใจในการแก้ปัญหา

3. ด้านการประนีประนอม ผู้บริหารสถานศึกษาควรลดความต้องการในบางประเด็น ลดความต้องการที่เป็นประโยชน์ส่วนตน ยอมให้บุคคลอื่นได้ในสิ่งที่เขาต้องการบ้างแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา และควรแสดงพฤติกรรมในการวางตัวเป็นกลางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับความยุติธรรมโดยเท่าเทียมกัน

4. ด้านการหลีกเลี่ยง ผู้บริหารสถานศึกษาควรแสดงการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้มีปัญหาเกิดเกิดความพอใจที่ผู้บริหารเข้าใจ ใส่ใจในปัญหา แล้วจึงให้เหตุผลในการชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นด้วยความรอบคอบ เพื่อลดการโต้แย้งและควรมีการกำหนดระดับของปัญหาและให้ผู้เกี่ยวข้องช่วยรับฟังแล้วแก้ไขปัญหabeื้องต้นในกรณีระดับของปัญหานั้นไม่รุนแรง

5. ด้านการยอมให้ ผู้บริหารควรยินยอมหรือยอมให้ในบางเรื่องที่ไม่กระทบต่อการบริหารหรือผลประโยชน์ส่วนรวมเพื่อให้ไม่ให้เกิดหรือเกิดปัญหาในการปฏิบัติงานน้อยที่สุด และผู้บริหารควรเสียสละความต้องการของตนเองเพื่อให้ผู้ร่วมงานได้รับประโยชน์

6. ผู้บริหารสถานศึกษาควรลดพฤติกรรมในการบริหารความขัดแย้ง ด้านการหลีกเลี่ยงอันจะส่งผลให้ปัญหาความขัดแย้งยังคงมีอยู่ต่อไป และควรเพิ่มพฤติกรรมการบริหารความขัดแย้งด้านการร่วมมือและด้านการประนีประนอม โดยให้ผู้ร่วมงานร่วมมือกันในการทำงาน และเป็นไปด้วยความอบอุ่น ประนีประนอมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นและหมดไปในที่สุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความพึงพอใจของครูที่มีต่อการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา
2. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการในการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา
3. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพแนวทางการพัฒนาการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา
4. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบตุนให้เกิดความขัดแย้งและปัจจัยที่มีผลทำให้ความขัดแย้งลดลงภายในสถานศึกษา

บรรณานุกรม

กมลนัธ ศรีจ้อย. (2560). *การบริหารจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี). DSpace at Rajamangala University of Technology Thanyaburi.
<http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/handle/123456789/3326>

- จิรารัตน์ เขียนรูปครุฑ. (2558). การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจไม่ได้ออกพิมพ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จิราลักษณ์ วงษ์แก้ว. (2562). การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจไม่ได้ออกพิมพ์]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ณัฐพล จันทร์เกิด. (2560). แนวทางการจัดการความขัดแย้งในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจไม่ได้ออกพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ดวงกมล โพธิ์ลักษณ์. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี). ศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital "วช.". <https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/288844>
- ถวิล อรัญเวศ. (2560). การบริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา. แพรววิทยา.
- ถิรวิมล สุตาลังกา. (2559). การบริหารจัดการความขัดแย้งตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 36. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจไม่ได้ออกพิมพ์]. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ธวัชชัย ชมภูมาศ และเกริกไกร แก้วล้วน (2559). การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 19(2), 57-68.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2557). หลักการบริหารและนิเทศการศึกษา. เทพการพิมพ์.
- น้ำเพชร ชัยชมภู. (2565). การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มสหวิทยาเขต สุคธินไทย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยพะเยา). UPDC. <https://updc.up.ac.th/items/13bc3b06-1aac-4aba-b53a-d7c7ad2f7e94/full>
- นิรุธาญา เจษฎาภา และนิตยา เรืองแป้น. (2566). การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดปัตตานี. วารสารทัศนมิติทางการศึกษา, 2(2), 58-71.
- ยงยุทธ เกษสาคร. (2560). ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม (พิมพ์ครั้งที่4). เอส. แอนด์.จี.กราฟฟิค.

- ศรัณย์รัชต์ ศุภรณ์พานิช. (2564). แนวทางการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 6. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(12), 70–84.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2566). *สถานศึกษาในสังกัด สอศ. จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1*. <https://vec.go.th/Default.aspx?tabid=134>
- สิริมาส แสงแก้ว. (2562). *การจัดการความขัดแย้งในความคิดเห็นของพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อโนชา งามจิต. (2562). *การจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากร วิทยาลัยเทคโนโลยี ชีเทคแปซิฟิก จังหวัดพะเยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. สถาบันวิทยาการจัดการ แห่งแปซิฟิก.
- อัจฉรา ลีมวงษ์ทอง. (2557). *การบริหารความขัดแย้งในองค์กร*. สำนักพิมพ์ บุ๊คส์ พู ยู.
- Thomas, K. W., & Kilmann, R. H. (1978). *Thomas–Kilmann conflict mode interest*. XICOM, Inc.

การ

ดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

นภัสกร บ่อทรัพย์^{1*}

เฉลิมชัย หาญกล้า²

สรชัย ชูชีพ³

รับบทความ: 20 มีนาคม 2568 แก้ไขบทความ: 5 มิถุนายน 2568 ตอรับบทความ: 23 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี และ 2) เปรียบเทียบการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงาน ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ปีการศึกษา 2567 จำนวน 352 คน ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 186 คน โดยใช้สูตรตารางการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น 0.966 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาร์รอยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การทดสอบเอฟ และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 2) ผลการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เมื่อจำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงาน ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การดำเนินงาน นิเทศภายใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

¹⁻³ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

* อีเมล: Nooanpilaiwan@gmail.com

Implementation of internal supervision in child development centers under local administrative organizations, Phatthana Nikhom District, Lop Buri Province

Napassakron Borsup^{1*}

Chalermchai Hankla²

Sunchai Chucheeep³

Abstract

The purpose of this article 1) Study the implementation of internal supervision in child development centers under local administrative organizations, Phatthana Nikhom District, Lop Buri Province, and 2) compare the implementation of internal supervision in child development centers under local administrative organizations, Phatthana Nikhom District, Lop Buri Province, classified by work status, education level, and work experience. The population used in this research was the executive board of the child development center and the teachers of the child development center under the local administrative organization, Phatthana Nikhom District, Lopburi Province, academic year 2024, totaling 352 people. The sample group was the executive board of the child development center and the teachers of the child development center under the local administrative organization, Phatthana Nikhom District, Lopburi Province, totaling 186 people. The Krejcie & Morgan sampling table formula was used at a confidence level of 95 percent, allowing an error of 0.05 in calculating the sample size. It was obtained by simple random sampling. The instrument used was a questionnaire with a reliability value of 0.966. Data were analyzed by finding percentages, means, standard deviations, t-tests, F-tests, and one-way analysis of variance. The research results found that: 1. The results of internal supervision in child development centers under local administrative organizations, Phatthana Nikhom District, Lop Buri Province, were overall at a high level, and 2. The results of the comparison of the implementation of internal supervision in child development centers under local administrative organizations Phatthana Nikhom District, Lop Buri Province, when classified by work status, education level, and overall work experience, were significantly different at the .05 level.

Keywords: Implementation, Internal Supervision, Child Development Centers

¹⁻³ Faculty of Education, Thepsatri Rajabhat University

* Email: Nooaonpilaiwan@gmail.com

บทนำ

การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพในการเรียนของนักเรียน หรือประสบผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยกระบวนการนิเทศการศึกษาและการนิเทศการสอน ทั้งนี้เพราะการนิเทศเป็นการช่วยเหลือ แนะนำ สนับสนุน และส่งเสริมเพื่อให้ครูปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน ดังที่ ปนัดดา หมอยา และธรินธร นามวรรณ (2561) ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูมีบทบาทหน้าที่หลักสำคัญในระบบโรงเรียน นับตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนจุดเน้นที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย การปรับเปลี่ยนนั้นจึงมีจุดมุ่งหมายที่ตรงกันก็คือ การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูให้มีมาตรฐานและยกระดับคุณภาพมากขึ้น และเป็นข้อมูลประกอบในการตัดสินใจ เนื่องจากการนิเทศการศึกษาเป็นการกระตุ้นความคิดให้เกิดกับครู การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัย เป็นการมุ่งเน้นสนับสนุน ส่งเสริมเอื้ออำนวยให้เด็กปฐมวัยมีโอกาสเรียนรู้และเข้าถึงการศึกษาที่เหมาะสม เน้นความเสมอภาคและมีคุณภาพ พร้อมทั้งสนับสนุนการพัฒนานโยบาย และโครงสร้างการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัยเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทางด้านศิลปะ การสื่อสาร และการเรียนรู้ที่เป็นที่ยอมรับ และการนิเทศการศึกษายังหมายถึงการมุ่งเน้นการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของเด็กปฐมวัย โดยมุ่งเน้นให้เด็กได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาคุณภาพสูงและสนับสนุนการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ทั้งการเรียนรู้ทางสังคม และทางร่างกาย ในช่วงอายุปฐมวัยเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กพัฒนาเต็มศักยภาพในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Puckett & Black, 2018)

นอกจากนี้การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กศึกษาปฐมวัยยังเป็นการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความช่วยเหลือ แนะนำ ชี้แนะ สนับสนุนส่งเสริม สร้างเสริมขวัญ ให้กำลังใจ โดยการมีส่วนร่วม ร่วมระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ให้แก่บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาด้านการนิเทศการศึกษาด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านการวางแผนงานด้านวิชาการด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาและด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย (ปริญญช ณะฉันทน์ และคณะ, 2566) โดยมุ่งเน้น ดังนี้ 1) การเป็นผู้กำกับและสนับสนุนเด็กในการเติบโตและพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับการเข้าใจความต้องการ และความสามารถของเด็กแต่ละคน และสร้างสภาวะที่กระตุ้นให้เด็กมีสมรรถภาพและสมดุลในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสังคม ด้านอารมณ์ และด้านสติปัญญา 2) การมุ่งเน้นไปที่การสร้างสภาวะการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสำหรับเด็ก โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้าง ความสนใจและความตั้งใจในการเรียนรู้ 3) การใช้วิธีการสอนที่หลากหลายและเหมาะสม การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการพัฒนา ทักษะทางการเรียนรู้อื่น ๆ เน้นให้ผู้นิเทศการศึกษาสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่เชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก โดยให้โอกาสให้เด็กมีการสร้างสรรค์ การสร้างและแก้ไขปัญหา การทำงานเป็นทีม และการพัฒนาทักษะ ทางสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อสร้างสมรรถภาพในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน 4)

การสร้างพันธมิตรระหว่างโรงเรียนและครอบครัว โดยเน้นให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและครอบครัว เพื่อให้เกิดการสนับสนุนและการทำงานร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัย โดยผู้นิเทศการศึกษาควรสร้างช่องทางการสื่อสารกับครอบครัว และเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้อง กับครอบครัว 5) การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเน้นให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมของเด็กใน การช่วยเหลือและส่งเสริมสังคม โดยให้โอกาสให้เด็กมีการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมที่เป็นประโยชน์ การเรียนรู้ความรับผิดชอบต่อสังคมและค่านิยมที่ดี และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น และ 6) การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาทั้งกายและจิต โดยเน้นให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาทั้งกายและจิตของเด็ก โดยการให้ความสำคัญกับการเล่นและการเรียนรู้ ผ่านประสบการณ์ทางจิตวิทยา การสนับสนุนการพัฒนาส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนทักษะส่วนบุคคล และการสร้างพื้นที่ ที่เพิ่มความคุ้มค่าและความสุขในการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

จากที่กล่าวมาข้างต้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบุคลากรที่หลากหลาย การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงจำเป็นต้องมีการนิเทศภายในสถานศึกษาอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง จากการมีหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทยผ่านทางกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ มท.0816.3/ว1519 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2563 เรื่องการนิเทศ กำกับ ติดตามตรวจสอบประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เพื่อการบริหารจัดการที่ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ส่งเสริมให้ความรู้ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ จากสาเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาค้นคว้าการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เพราะการนิเทศภายในเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะพัฒนา และส่งเสริมให้การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยมีประสิทธิภาพขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงาน ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ประกอบด้วย

สุภาวดี เหลี้ยวเจริญ (2562) ได้เสนอแนวทางในการจัดการนิเทศภายในไว้ 4 วิธีการ คือ

1. การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) เป็นการนิเทศที่เน้นกระบวนการปรับปรุงการสอนของครูอย่างเข้มข้น ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการกระทำอย่างรอบคอบทุกขั้นตอน และทำให้ครบกระบวนการนิเทศ

2. การนิเทศแบบเพื่อนร่วมพัฒนาวิชาชีพ (Cooperative Professional Development) เป็นทางเลือกหนึ่งของการนิเทศ สำหรับครูที่ไม่ประสงค์จะรับการนิเทศแบบอื่น เป็นกระบวนการที่ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปตกลงทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาวิชาชีพด้วยการสังเกตการสอนในชั้นเรียน การให้ข้อมูลย้อนกลับ การอภิปราย แสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปรับปรุงวิชาชีพ

3. การนิเทศแบบพัฒนาตนเอง (Self-Directed Development) เป็นกระบวนการนิเทศที่ครูทำงานโดยอิสระ เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง ด้วยการวางแผนเพื่อพัฒนาวิชาชีพการสอนของตนและดำเนินการตามโครงสร้างที่วางไว้ ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมาย วิธีการ ในการพัฒนาตนเอง แหล่งทรัพยากร ที่ต้องการ วิธีการประเมินผลและความช่วยเหลือจากผู้บริหารที่ครูต้องการ

4. การนิเทศแบบควบคุมเชิงบริหาร (Administrative Monitoring) เป็นการนิเทศที่ผู้บริหารเข้าเยี่ยมชั้นเรียนในระยะเวลาสั้น ๆ และอย่างไม่เป็นทางการเท่าใด แต่ต้องมีการวางแผนทั้งก่อนเข้าเยี่ยมและการให้คำปรึกษาหลังเข้าเยี่ยมแล้ว

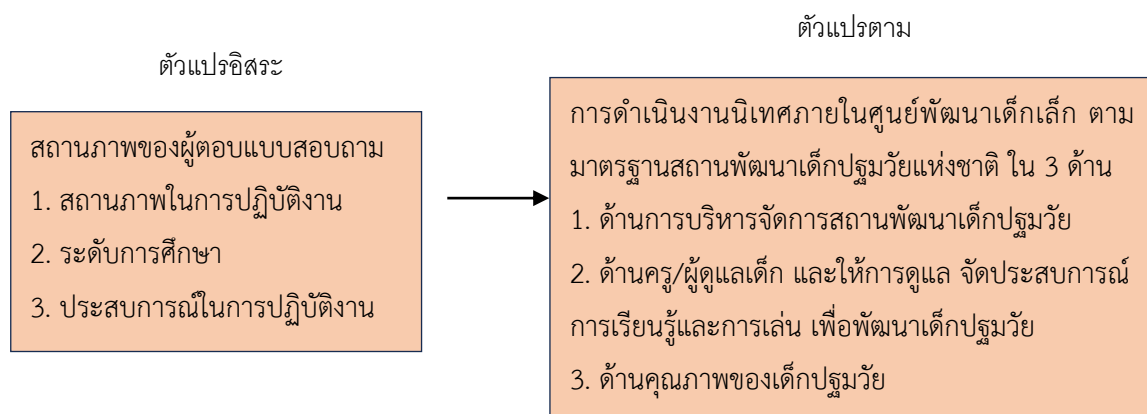
รัชณี สุวรรณเกษร (2562) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งมีฐานะเป็นทั้งผู้นิเทศและผู้สนับสนุนการนิเทศควรมีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้ คือ 1) เป็นผู้นิเทศภายในโรงเรียน 2) ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนอย่างแท้จริง 3) ร่วมประชุมวางแผน การนิเทศภายในโรงเรียนกับผู้นิเทศ และครูในฐานะประธาน 4) พิจารณานุมัติโครงการนิเทศภายในโรงเรียนที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนงาน 5) เป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ 6) ให้การสนับสนุนทั้งด้านอุปกรณ์ งบประมาณ ขวัญและกำลังใจในการดำเนิน 7) ให้คำปรึกษาแนะนำและเป็นวิทยากรที่ดีแก่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ 8) ช่วยเหลือและส่งเสริมให้ครูมีความรู้และพัฒนาก้าวทางวิชาชีพ 9) ให้เทคนิคการบริหารมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ในการนิเทศภายในโรงเรียน และ 10) ติดตามและประเมินผลการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน

จากข้อความที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า สถานศึกษามีความจำเป็นในการนิเทศภายในเนื่องจากให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านของยุคปัจจุบันดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ คุณภาพการศึกษาจะประสบผลสำเร็จตามเป้าประสงค์มากหรือน้อย ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับนิเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งความจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จากการศึกษาคู่มือมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ

คณะกรรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งมีประเด็นที่สอดคล้องกับผู้วิจัยจึงได้จัดขอบข่ายงานนิเทศภายใน ไว้ 3 ด้าน โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิด แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัยคือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ประชากร ได้แก่ คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำนวน 352 คน (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี, 2567) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำนวน 186 คน โดยวิธีการเลือกแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วย ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และสถานภาพในการปฏิบัติงาน ตอนที่ 2 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำนวน 25 ข้อ ที่มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 และ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.966 รวบรวมข้อมูลโดยการประสานกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรีกลุ่มตัวอย่างในการขอความร่วมมือตอบแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยดำเนินการการนำส่งแบบสอบถามและเก็บคืนด้วยตนเองภายใน 30 วัน ระหว่างเดือน กันยายน ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ.2567 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ในกรณีเมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงเปรียบเทียบความแตกต่างด้วยวิธีของเชฟเฟ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ภาพรวม

ด้านคุณภาพเด็กปฐมวัย	ระดับการดำเนินงาน		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย	4.05	0.62	มาก
2. ด้านครู/ผู้ดูแลเด็ก และให้การดูแล จัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเล่น เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย	4.05	0.64	มาก
3. ด้านคุณภาพของเด็กปฐมวัย	4.08	0.66	มาก
ภาพรวม	4.06	0.64	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากเรียงลำดับดังนี้ ด้านคุณภาพของเด็กปฐมวัย ($\bar{x}$ = 4.08, S.D. = 0.66) ด้านการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.62) และด้านครู/ผู้ดูแลเด็ก และให้การดูแล จัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเล่น เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.64)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงาน ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงาน ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

ตัวแปร	ค่าสถิติ	p.
สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	t=-2.46	.015*
ระดับการศึกษา	F=3.379	.036*
ประสบการณ์การทำงาน	F=4.801	.003*

*p≤ .05

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

1. การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ด้านการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ในภาพรวมการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี การแนะนำการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้อย่างปลอดภัยและเพียงพอ การส่งเสริมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีประสิทธิภาพในการจัดสภาพแวดล้อมภายใน/ภายนอก อาคารโดยเอื้อต่อการเรียนรู้ ปลอดภัย และถูกสุขลักษณะ มีการให้ความร่วมมือการบริหารคุณภาพที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีการส่งเสริมออกแบบการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พรพรรณ ธีรพลไกร (2563) ศึกษาการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาพัฒนา จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานนิเทศระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาพัฒนา จังหวัดนนทบุรี โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ด้านกระบวนการดูแลจัดประสบการณ์ เรียนรู้ และเล่น ในภาพรวมการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ทางภาษาที่มีความหมายต่อเด็กเพื่อการสื่อสารอย่างหลากหลาย ผูกพัน พูด ถาม ตอบ เล่าและสนทนาตามลำดับขั้นตอนพัฒนาการ มีการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมในการดูแลสุขภาพ ความปลอดภัย ในชีวิตประจำวัน มีการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ-สังคม ปฏิสัมพันธ์คุณธรรม และความเป็นพลเมืองดี มีการแนะนำครู เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเด็ก บุคคล สิ่งต่าง ๆ สถานที่ และธรรมชาติรอบตัวด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับวัย และพัฒนาการ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เมธินี สะไร (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหพัฒนา อำเภอรือเสาะ สำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผลการค้นคว้าอิสระ พบว่า การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหพัฒนา อำเภอรือเสาะ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ด้านคุณภาพเด็กปฐมวัย ในภาพรวมการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี มีการแนะนำส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ช่วยเหลือตนเอง และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีการแนะนำให้ความช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมนักเรียนให้มีจินตนาการ และความคิดเหมาะสมกับวัย มีการแนะนำส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ ควบคุม และแสดงออกทางอารมณ์ได้ มีการแนะนำให้ความช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมนักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ มีการแนะนำให้ความช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมนักเรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเองเหมาะสมกับวัย มีการแนะนำให้ความช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมนักเรียนมีทักษะในการสื่อสารเหมาะสมกับวัย สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุริย์รัตน์ หลิมเล็ก (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 8 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การเปรียบเทียบการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงาน ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

1. การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู/ผู้ดูแลเด็กมีความเห็นว่าการนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นการทำงานร่วมกันของบุคลากร อย่างถูกต้องตามหลักวิชา มีการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอน มีระบบระเบียบโดยมุ่งบรรยากาศที่เป็นกันเอง ตามหลักประชาธิปไตย เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจทำให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตน รวมถึงการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงออกในเชิงสร้างสรรค์เพื่อช่วยกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนพวงศ์ คงประจักร (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) การนิเทศภายใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับ มาก 2) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร กับ

ครูผู้สอน พบว่าผู้บริหาร สถานศึกษาและครูผู้สอน มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิเทศภายในสถานศึกษา ขึ้นพื้นฐานโดย ภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2. การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำแนกตามระดับการศึกษาในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีความเข้าใจว่าการนิเทศภายในโรงเรียนดำเนินการเพื่อพัฒนาครู ในโรงเรียนเป็นงานสร้างกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานโดยการแนะนำเสนอแนะ และให้บริการด้านวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนเทคนิคและวิธีการปฏิบัติงานการนิเทศควรทำอย่างมีระบบและก่อให้เกิดกำลังใจและขวัญดีแก่ผู้รับการนิเทศ เพื่อให้การศึกษาเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวังของการศึกษา สอดคล้องกับของเมธีนิสสะโร (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหพัฒนา อำเภอหรือเสาะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผลการค้นคว้าอิสระ พบว่า การเปรียบเทียบการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหพัฒนาอำเภอหรือเสาะ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ภาพรวมแตกต่างกัน

3. การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์การทำงาน 10 ปีขึ้นไปเข้าใจว่าการนิเทศต้องเป็นการช่วยกระตุ้นเตือนการประสานงาน และแนะนำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ครู ต้องตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย เป็นกระบวนการส่งเสริมสร้างสรรค์ การนิเทศกับการปรับปรุงหลักสูตร เป็นงานที่เกี่ยวข้องกันต้องเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ มุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ และมีจุดมุ่งหมายที่จะลดช่องว่างระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยเฉพาะชนบท สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธีนิสสะโร (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหพัฒนา อำเภอหรือเสาะ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผลการค้นคว้าอิสระ พบว่า การเปรียบเทียบการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหพัฒนาอำเภอหรือเสาะ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ภาพรวมแตกต่างกัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากเรียงลำดับดังนี้ ด้านคุณภาพของเด็กปฐมวัย ด้านการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และด้านครู/ผู้ดูแลเด็ก และให้การดูแล จัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเล่น เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ส่วนการเปรียบเทียบการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงาน

ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ด้านการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยนั้นผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ควรให้คำแนะนำปรึกษาร่วมกับครู/ผู้ดูแลเด็กมากขึ้น และแนะนำหลักสูตรครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น
2. ด้านครู/ผู้ดูแลเด็ก และให้การดูแล จัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเล่น เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย การ นั้นผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ควรให้คำแนะนำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับครู/ผู้ดูแลเด็ก
3. ด้านคุณภาพของเด็กปฐมวัยนั้นผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี มีการแนะนำให้ความช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมวินัยและรู้ผิดชอบสมวัย

ข้อเสนอแนะเพื่อการค้นคว้าอิสระครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
2. ผู้วิจัยควรมีการศึกษาสภาพ ปัญหาและแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

บรรณานุกรม

นพพงศ์ คงประจักร (2556). การนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา
ประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัย
หาดใหญ่.

ปนัดดา หมอยา และจริณธร นามวรรณ. (2561). การพัฒนาระบบการนิเทศแบบสอนแนะในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สกลนคร, 15(69), 52-61.

ปริญานุษ ธารณะฉัน, นิพนธ์ วรณเวษ และสาโรจน์ เป้ววงศากุล. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของ
ผู้บริหาร สถานศึกษากับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษา กาญจนบุรี. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 5(1), 1-12.

- พรพรรณ รัฟโลกร. (2563). การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียน เปรมประชา
วัฒนา จังหวัดนนทบุรี (การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร). DSpace at Silpakorn University. [http://ithesis-
ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/3010](http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/3010)
- เมธินี สะไร. (2560). การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหพัฒนา อำเภอศรีโสธร สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา). DSpace Repository.
<https://wb.yru.ac.th/xmlui/handle/yrui/5083>
- รัชณี สุวรรณเกษร. (2562). การนิเทศภายในโรงเรียน. <http://gotoknow.org/blog/rutchanee/192769>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). ศาสตร์และศิลป์ในการนิเทศการศึกษา. โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุภาวดี เหลียวเจริญ. (2562). การนิเทศภายใน: หลากหลายวิธีในการปฏิบัติ. <http://nitad.wordpress.com>.
- สุริย์รัตน์ หลิมเล็ก. (2558). ทักษะการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะครูสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
ศิลปากร). DSpace at Silpakorn University.
<http://ithesisir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/82?mode=full>
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. (2567). สารสนเทศองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. ที่ว่าการอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
- Puckett, M. B., & Black, J. B. (2018). *Digital Play Computer Games and Language Aims in the
Second Language Classroom*. Routledge.

ทักษะ

การคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร

ที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

นฤมล เมืองจินดา^{1*} เริงวิญญ์ นิลโคตร² วัชรุฒิ บุญลอย³

รับบทความ: 24 เมษายน 2568 แก้ไขบทความ: 23 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด 2) ระดับการประกันคุณภาพภายใน 3) ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และ 4) สร้างสมการพยากรณ์ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารและการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำนวน 43 ข้อ อยู่ในช่วงระหว่าง 0.67 ถึง 0.87 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.99 วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด มีผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ เท่ากับ 0.557 และอำนาจพยากรณ์ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ร้อยละ 33.10

คำสำคัญ: ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ผู้บริหาร การประกันคุณภาพภายใน

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

* อีเมล: Narumon@tkschool.ac.th

²⁻³ ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Guidelines for Developing School Administrators' Leadership to Enhance Schools in the Pilot Education Sandbox, Trat Province

Narumon Maungchinda ^{1*}

Reongwit Nilkote ²

Waiwoot Boonloy ³

Abstract

This research aims to 1. study the level of innovative thinking skills of administrators under Secondary Educational Service Area Office Chanthaburi Trat; 2. study the level of quality assurance within educational institutions 3. study the relationship between innovative thinking skills of administrators and quality and 4. create an equation to predict innovative thinking skills of administrators that affects quality assurance within educational institutions under Secondary Educational Service Area Office Chanthaburi Trat. This is quantitative research. The questionnaire used to assess innovative thinking skills of administrators and internal quality assurance comprised 43 items. The item discrimination indices ranged from 0.67 to 0.87, and the overall reliability was 0.99. Data were analyzed by means of mean, standard deviation, Pearson product-moment correlation coefficient, and multiple regression analysis. The research results found that 1) the level of innovative thinking skills of administrators under Secondary Educational Service Area Office Chanthaburi Trat was at a high level overall. 2) The study of the level of internal quality assurance in educational institutions under Secondary Educational Service Area Office Chanthaburi Trat was at the highest level overall. 3) Study the relationship between innovative thinking skills of administrators and internal quality assurance in educational institutions under Secondary Educational Service Area Office Chanthaburi Trat. There is a moderate positive relationship with statistical significance at the .05 level. 4) Innovative thinking skills of administrators affecting internal quality assurance in educational institutions under Secondary Educational Service Area Office Chanthaburi Trat has a significant positive effect at the .05 level. The multiple correlation coefficient is equal to 0.557 and the predictive power affecting internal quality assurance in educational institutions is 33.10 percent.

Keywords: Innovative Thinking Skills, Executive, Internal Quality Assurance

¹ Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi, Thailand

* Email: Narumon@tkschool.ac.th

²⁻³ Department of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของพลเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษา โดยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 เป็นกฎหมายหลักที่ชี้แนะแนวทางการจัดการศึกษาอย่างหลากหลายและยืดหยุ่น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) มีเป้าหมายพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงวัย โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และส่งเสริมจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายและเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาใน 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ความมั่นคง การพัฒนากำลังคน วิจัยและนวัตกรรม พัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย ความเสมอภาคทางการศึกษา และระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา จำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) อย่างเต็มรูปแบบ เพื่อสร้างสมรรถนะที่จำเป็นในโลกยุคใหม่ ส่งเสริมกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่ทันสมัย เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ พร้อมพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพที่เน้นผลลัพธ์ของผู้เรียนและสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์มหลากหลาย

พลวัตของโลกในปัจจุบัน เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในทุกด้านของชีวิต ตั้งแต่การสื่อสาร การศึกษา จนถึงการใช้ชีวิตในสังคม ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการพัฒนาแนวคิด วิธีการ เทคนิค และเครื่องมือใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนการสอนและการบริหาร การศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทันสมัย (นเรศวร เศรษฐ์สูง และชุมศักดิ์ อินทร์รัช, 2566) ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพ โดยมีบทบาทสำคัญในการบริหารงานต่าง ๆ และจำเป็นต้องมี คุณลักษณะที่โดดเด่น เหมาะสม พร้อมทั้งวิสัยทัศน์และทักษะที่จำเป็นในการนำพาสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ สอดคล้องกับ สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล และคณะ (2565) ที่ระบุว่า การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล และการ บริหารจัดการ โดยมีแนวทางการพัฒนา 4 ประการ ได้แก่ 1) การออกแบบและใช้งานที่ตอบสนองต่อฟังก์ชัน การทำงาน 2) การใช้วิธีการตามมาตรฐานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้ตรงตามวัตถุประสงค์ 3) การสร้างสิ่ง สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกับเทคโนโลยีสำหรับผู้บริหาร ครู บุคลากร และผู้เรียน 4) การวางแผนและกำหนด เป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับ วิลาวัลย์ มาคุ้ม (2565) ระบุว่า การพัฒนา ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสามารถทำได้ 3 วิธี คือ การสอนเพื่อให้เกิด การสอนการคิด และการ สอนเกี่ยวกับการคิด ทั้งนี้ ผู้บริหารที่มีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมไม่ใช่สิ่งที่ได้มาแต่เกิด แต่สามารถพัฒนาได้

ด้วยการฝึกฝนและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและไม่ยึดติดกับกลยุทธ์เดิม ๆ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารจึงมีความสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพ การทำงานของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา

การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นไปตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กับประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของสถานศึกษานำร่อง พ.ศ. 2564 โดยข้อ 3 ของกฎกระทรวงกำหนดให้สถานศึกษาจัดระบบประกันคุณภาพภายในที่มีมาตรฐานและแผนพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อประเมินตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง พร้อมรายงานผลประเมินตนเองต่อหน่วยงานต้นสังกัดทุกปี (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2563) ระบบนี้เน้นการสร้างเชื่อมั่นในคุณภาพของบริการการศึกษา ด้วยการมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนมุ่งสู่เป้าหมายคุณภาพที่ครอบคลุมผู้เรียน กระบวนการบริหาร และการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยสรุปผลการจัดการศึกษาในรอบปีส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม พบว่าการประเมินคุณภาพยังไม่สะท้อนภาพรวมคุณภาพการศึกษาอย่างครบถ้วน ซึ่งจากการศึกษาแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด คณะแผนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน O-NET ปีการศึกษา 2565-2566 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด และมีแนวโน้มลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงปีที่ผ่านมา ทำให้การประเมินคุณภาพการศึกษาไม่ตอบโจทย์ตามมาตรฐานการเรียนรู้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด, 2568) จึงจำเป็นต้องพัฒนาปรับปรุงให้สอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ที่เน้นสมรรถนะและผลลัพธ์ของผู้เรียน รวมถึงบริบทของแต่ละสถานศึกษา โดยการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาต้องครอบคลุม 6 ขั้นตอน ได้แก่ กำหนดมาตรฐาน จัดทำแผนพัฒนา ดำเนินงานตามแผน ประเมินผลและตรวจสอบ ติดตามผล และรายงานผลประเมินตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด มุ่งสู่การเป็นองค์กรคุณภาพด้วยการพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรผ่านกระบวนการ SPDCA เพื่อขับเคลื่อนนโยบายและจุดเน้นตามสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2567-2568 โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะผู้นำเชิงกลยุทธ์ และการบริหารสถานการณ์ อย่างไรก็ดี ผู้บริหารบางส่วนยังคงใช้แนวทางบริหารแบบเดิม ขาดทักษะคิดเชิงนวัตกรรม ส่งผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้และคุณภาพผู้เรียน สะท้อนให้เห็นผ่านประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ พบว่า ตัวบ่งชี้ที่ 2 เรื่องการพัฒนานาองค์กรสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ยังมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด, 2568) ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย (โชติกานต์ แทนทอง และกฤษฎา วัฒนศักดิ์, 2567)

จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านคุณภาพและประสิทธิภาพการศึกษาผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิผล ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นการศึกษาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพของระบบการศึกษาในระดับประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระดับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด
2. ศึกษาระดับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด
4. สร้างสมการพยากรณ์ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม (Innovative Thinking Skills) เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาแนวคิดใหม่ และส่งเสริมการสร้างสรรคนวัตกรรม ประกอบด้วย ความกล้าคิดสร้างสรรค์ การตั้งคำถามอย่างเป็นระบบ การพัฒนาต่อยอดความรู้ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพ (ธนพงษ์ กฤตธรรมรัตน์ และสุกัญญา สุदारรัตน์, 2567) การคิดเชิงนวัตกรรมยังครอบคลุมการต่อยอดจากความคิดเดิมผ่านกระบวนการสำคัญ เช่น การตั้งคำถาม การสังเกต การทดลอง และการนำเสนอแนวทางใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง (นพดล ราชคม, 2567) ทั้งนี้ ทักษะดังกล่าวสามารถพัฒนาได้จากการฝึกฝนในสถานการณ์จริง เช่น การสังเกต การคิดเชื่อมโยง และการมีความรู้ด้านเทคนิค (นัฐกฤตา เกียรติกาญจน์ และคณะ, 2565) เป็นกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับยุคดิจิทัลที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย

การบริหารจัดการและการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด โดยกระบวนการประกันคุณภาพมุ่งสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด (วศิน ผลงาม และคณะ, 2567) โดยเป้าหมายหลักของการประกันคุณภาพภายใน คือ การยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ และตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนสร้างความเชื่อมั่นต่อ

สาธารณชน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการวางแผน พัฒนา และติดตามระบบคุณภาพ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของครู บุคลากร นักเรียน และชุมชน (จารุกิตติ์ สุดสุข, 2565; จุรีพร เทศเนาวินิตย์, 2561) ดังนั้น การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น และนำผลการประเมินไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนและปรับปรุงอย่างเป็นระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1,422 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด, 2568) 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ปีการศึกษา 2568 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ใช้ตารางเทียบหากกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 306 คน ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยใช้จังหวัดที่ตั้งของสถานศึกษาเป็นชั้นของการสุ่ม หลังจากนั้นคัดเลือกครู โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้สถานศึกษาเป็นหน่วยในการสุ่ม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาและด้านวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง หรือ IOC ตั้งแต่ 0.60 – 1.00 ขึ้นไป (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2562) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายตัวอย่าง จำนวน 30 คน และได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, 1990) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.99 ถือว่าผ่านเกณฑ์ และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) แบบสอบถามทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.98 และ 2) แบบสอบถามการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.98 ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ส่งเครื่องมือรวบรวมข้อมูลไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 306 ฉบับ พร้อมทั้ง ขอความอนุเคราะห์ให้สถานศึกษาส่งเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้กับครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบและรวบรวมไว้ โดยผู้วิจัยกำหนดวันในการรับเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการเก็บเครื่องมือรวบรวมข้อมูลกลับคืน และระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืนและมีความสมบูรณ์ครบ 306 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และการทดสอบความสัมพันธ์ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation Coefficient) และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และอธิบายความสัมพันธ์ด้วยสมการ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่องทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด มีดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 วิเคราะห์ระดับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.) โดยรวมและรายด้าน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด โดยรวมและรายด้าน

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหาร	n = 306		ระดับ	อันดับ
	$\bar{x}$	S.D.		
1. ด้านการเชื่อมโยงความรู้	4.33	0.70	มาก	3
2. ด้านตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์	4.31	0.73	มาก	4
3. ด้านการสร้างเครือข่าย	4.39	0.69	มาก	1
4. ด้านความสามารถด้านการสังเกต	4.36	0.71	มาก	2
รวม	4.35	0.67	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราดโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$, S.D.= 0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการสร้างเครือข่าย ($\bar{x} = 4.39$, S.D.= 0.69) ด้านความสามารถด้านการสังเกต ($\bar{x} = 4.36$, S.D.= 0.71) ด้านการเชื่อมโยงความรู้ ($\bar{x} = 4.33$, S.D.= 0.70) และด้านตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ ($\bar{x} = 4.31$, S.D.= 0.73) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์ระดับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวมและรายด้าน ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราดโดยรวมและรายด้าน

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	n = 306		ระดับ	อันดับ
	$\bar{x}$	S.D.		
1. ด้านกำหนดมาตรฐานการศึกษา	4.52	0.61	มากที่สุด	5
2. ด้านจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	4.51	0.66	มากที่สุด	6
3. ด้านดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	4.56	0.60	มากที่สุด	2
4. ด้านประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายใน	4.53	0.60	มากที่สุด	4
5. ด้านติดตามผลการดำเนินการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา	4.53	0.59	มากที่สุด	3
6. ด้านจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง	4.60	0.59	มากที่สุด	1
รวม	4.60	0.59	มากที่สุด	

จากตารางที่ 2 พบว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.60$, S.D.= 0.59) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง ($\bar{x} = 4.60$, S.D.= 0.59) ด้านดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ($\bar{x} = 4.56$, S.D.= 0.60) ด้านติดตามผลการดำเนินการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ($\bar{x} = 4.53$, S.D.= 0.59) ด้านประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ($\bar{x} = 4.53$, S.D.= 0.60) ด้านกำหนดมาตรฐานการศึกษา ($\bar{x} = 4.52$, S.D.= 0.61) และด้านจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ($\bar{x} = 4.51$, S.D.= 0.66) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

ตัวแปร	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X	Y
X ₁	1.000					
X ₂	0.855*	1.000				
X ₃	0.836*	0.875*	1.000			
X ₄	0.830*	0.845*	0.891*	1.000		
X	0.936*	0.944*	0.955*	0.941*	1.000	
Y	0.527*	0.515*	0.539*	0.500*	0.552*	1.00

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด โดยรวมมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r_{xy}=0.552$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้บริหารมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมที่ดี จะส่งผลต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยเฉพาะด้านการสร้างเครือข่าย ($r_{x_3y}=0.539$) มีความสัมพันธ์สูงสุด รองลงมาคือ ด้านการเชื่อมโยงความรู้ ($r_{x_1y}=0.527$) การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ ($r_{x_2y}=0.515$) และความสามารถด้านการสังเกต ($r_{x_4y}=0.500$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 4 วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อค้นหาอำนาจพยากรณ์ ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

ตัวแปร	b	S.E.	β	t	p
ค่าคงที่ (constant)	2.451	0.188		13.044*	.000
ด้านการสร้างเครือข่าย (X_3)	0.256	0.106	0.303	2.444*	.015
ด้านการเชื่อมโยงความรู้ (X_1)	0.195	0.086	0.231	2.274*	.024
ค่าคงที่ (a) = 2.451					
R = 0.557, R ² = 0.331, Adjust R ² = 0.302, S.E. _{est} = 0.49262, F = 33.921*					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด คือ ด้านการสร้างเครือข่าย (X_3) และด้านการเชื่อมโยงความรู้ (X_1) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (R) เท่ากับ 0.557 ค่ากำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (R^2) เท่ากับ 0.331 ซึ่งปัจจัยทั้ง 2 ด้านนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้ร้อยละ 33.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถนำมาเขียนสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้ สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ $\hat{Y} = 2.451 + 0.256X_3 + 0.195X_1$ และสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน $\hat{Z}_y = 0.303Z_{x_3} + 0.231Z_{x_1}$

อภิปรายผล

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด สามารถอภิปรายผลที่เกิดขึ้นได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์และสร้างสรรค์แนวทางใหม่ ๆ ในการบริหารงาน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสร้างเครือข่าย ผลการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารสามารถสร้าง ความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาทีมงาน และรักษาเครือข่ายที่มีอยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ อภิฤดี โทนา (2565) ที่พบว่าทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของ ผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการเอาใจใส่ การจัดการอย่างเป็นระบบ และการสืบค้นแบบร่วมมือร่วมพลัง เป็นองค์ประกอบที่สะท้อนถึงความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และการบริหารงานโดยใช้แนวทางการมีส่วนร่วม อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ยังสะท้อนถึงความสามารถของผู้บริหารในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การพัฒนา วิสัยทัศน์ร่วม และการขับเคลื่อนองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับ เริงณรงค์ ดวงดีแก้ว และคณะ (2565 : 35-36) ที่พบว่า การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดนครพนม สรุปได้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสามารถในการ ร่วมมือกับผู้อื่น 2) ทักษะการเชื่อมโยง 3) ทักษะการคิดแบบผสมผสาน 4) ทักษะการเล่นอย่างมีคุณค่า 5) การ ให้ความสนใจในมุมมองใหม่ และ 6) การคิดเป็นภาพ พบว่า สภาพที่ควรจะเป็นของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดเล็ก โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่เป็นจริงโดย ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการเชื่อมโยงเป็นลำดับแรก รองลงมา คือ ด้านทักษะการเล่นอย่างมีคุณค่าและทักษะการคิดผสมผสาน โดยได้แนวทางในการพัฒนาทักษะการคิดเชิง นวัตกรรมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ตามองค์ประกอบตามลำดับ ดังนี้ 1) ทักษะการเชื่อมโยง 2) ทักษะการเล่นอย่างมีคุณค่า และ 3) ทักษะการคิดผสมผสาน และสอดคล้องกับนัยนา พรหมดำ (2567) ที่พบว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความสามารถในการนำนวัตกรรมและแนวคิดใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการ บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับทักษะสูงสุด คือ ความรู้ทาง เทคนิค รองลงมาคือ การคิดเชื่อมโยง และด้านที่ต่ำที่สุดคือ การสังเกต แม้จะต่ำที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารมีทักษะที่ครบถ้วนในการคิดเชิงนวัตกรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการยกระดับ คุณภาพของสถานศึกษาให้สามารถปรับตัวและพัฒนาได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยทุกด้านมีคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่ ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนา การจัดการศึกษา ด้านการติดตามผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา ด้านการประเมินผลและ ตรวจสอบคุณภาพภายใน ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงองค์ประกอบสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา ตลอดจนการได้รับการตรวจสอบและรับรอง

โดยคณะกรรมการสถานศึกษา และการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชน พร้อมรับการประเมินจากภายนอกเป็น การพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้รับบริการและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องทุกฝ่าย สอดคล้องกับสอดคล้องกับ วคิน ผลงาม และคณะ (2567) ผลการวิจัยพบว่า การประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน ส่วน ใหญ่อยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ การจัดทำรายงานประเมินตนเอง การติดตามผลเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา การประเมินและ ตรวจสอบคุณภาพ การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และการนำผลประเมินไปใช้ ส่วนที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การกำหนดมาตรฐานการศึกษา และการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ผลการวิจัย สอดคล้องกับ อุไร หัตถประดิษฐ์ และคณะ (2560) เกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทาง การศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาราย ด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐาน การจัดระบบบริหารและ สารสนเทศ การจัดทำรายงานประเมินคุณภาพภายใน การกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา การติดตามตรวจสอบคุณภาพ การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวก ระดับปานกลางกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตาม สมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะด้านการสร้างเครือข่าย รองลงมาคือ ด้านการเชื่อมโยงความรู้ ด้านการตั้งคำถามอย่าง สร้างสรรค์ และด้านความสามารถด้านการสังเกต ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของผู้บริหารในการนำความรู้จาก หลากหลายแหล่งมาบูรณาการเพื่อวางแผนและพัฒนาระบบคุณภาพอย่างรอบด้าน เพื่อพัฒนาแนวทางใหม่ ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา แม้ด้านความสามารถด้านการสังเกต มีค่าสหสัมพันธ์น้อยที่สุด แต่ก็ยังแสดง ถึงความสำคัญของการสังเกตพฤติกรรม ปัญหา หรือแนวโน้มต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนา ต่อไป ผลการศึกษา สอดคล้องกับ เบญจวรรณ ลิขิตรัตน์เจริญ และณิศา เวชญาลักษณ์ (2568) ที่พบว่า ภาวะ ผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา และทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดย ผู้บริหารมีคะแนนสูงสุดด้านการสร้างบรรยากาศขององค์กรแห่งนวัตกรรม ส่วนครูมีคะแนนสูงสุดในด้านทักษะ การเชื่อมโยงความรู้ ขณะที่คะแนนต่ำสุดของผู้บริหารคือด้านการบริหารความเสี่ยง และของครูคือด้านทักษะ การสังเกต ทั้งนี้ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์ทางบวกระดับค่อนข้างสูงกับ ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของครู โดยเฉพาะด้านทักษะการเชื่อมโยงความรู้ ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์สูงสุด ส่วน ด้านทักษะการสังเกตมีความสัมพันธ์ต่ำที่สุด ผลการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่เข้มแข็ง ของผู้บริหาร มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของครู โดยเฉพาะในด้านการเชื่อมโยง ความรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับ นเรศ ลำเลิศวัฒนา และ ฉลอง ชาตुरुประชีวิน (2566) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำเชิง

นวัตกรรม มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงมากกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ $r = 0.917$ ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้านของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม อาทิ วิสัยทัศน์ การสนับสนุนความคิดใหม่ ความกล้าในการ เปลี่ยนแปลง และ การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม ล้วนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลลัพธ์ของสถานศึกษา โดยเฉพาะด้านที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุดคือ “การสร้างบรรยากาศองค์กรแห่งนวัตกรรม” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ การทดลองสิ่งใหม่ ๆ และการเปิดรับแนวคิดที่หลากหลาย มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ

วัตถุประสงค์ที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด คือ ด้านการสร้าง เครือข่าย และด้านการเชื่อมโยงความรู้ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (R) เท่ากับ 0.557 ค่ากำลังสอง ของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (R^2) เท่ากับ 0.331 ซึ่งปัจจัยทั้ง 2 ด้านนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์ การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้ร้อยละ 33.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถ นำมาเขียนสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ $\hat{Y} = 2.451 + 0.256X_3 + 0.195X_1$ และสมการพยากรณ์ใน รูปแบบคะแนนมาตรฐาน $\hat{Z}_y = 0.303Z_{x3} + 0.231Z_{x1}$

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ นัยนา พรหมดำ (2567) พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 3 ตัวแปร ประกอบด้วยด้าน การสังเกต ด้านการคิดเชื่อมโยง และด้านการมีความรู้ทางเทคนิคมีความสัมพันธ์ทางบวกกับ ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .01 ในระดับสูงมาก มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์เท่ากับ 0.740 ($R^2 = .740$) แสดงว่าตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปร สามารถรวมกันพยากรณ์ความแปรปรวนประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา ได้ร้อยละ 74.00 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดมี การระดมความคิดในการทำงานสามารถรับรู้รายละเอียดต่าง ๆ ถ่ายทอดความรู้ออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรม และเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคลทั้งบุคลากรและผู้รับบริการทำให้สถานศึกษาในสังกัดได้รับการ ยอมรับ และสอดคล้องกับ เบญจรัตน์ กลั่นเชตรกิจ (2567) ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานด้านการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมี ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด รองลงมาคือ การ ติดต่อสื่อสาร ขณะที่ บุคลากร เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลน้อยที่สุด สำหรับด้านการดำเนินงาน พบว่า การกำหนด มาตรฐานการศึกษาได้คะแนนสูงสุด ขณะที่การประเมินผลและการตรวจสอบคุณภาพ ได้คะแนนต่ำสุด ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลและการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง และมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลวิเคราะห์สมการพยากรณ์ชี้ว่า สภาพแวดล้อมองค์กร โครงสร้างองค์กร เทคโนโลยี งบประมาณ และภาวะผู้นำ มีผลต่อการดำเนินงานอย่างมีนัยสำคัญ โดยสมการพยากรณ์ได้ร้อยละ 73.00 แสดงว่า ปัจจัยเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้สมการคะแนนดิบ คือ $\hat{Y} = 0.93 + 0.22X_4 +$

$0.15X_3 + 0.18X_5 + 0.16X_8 + 0.09X_1$ และสมการคะแนนมาตรฐาน คือ $\hat{Z}_y = 0.26Z_4 + 0.19Z_3 + 0.23Z_5 + 0.20Z_8 + 0.12Z_1$

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารและการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองและสร้างสมการพยากรณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 306 คน มีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือสูงถึง 0.99 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมในระดับมาก และระดับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสูงมาก ทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลาง โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 นอกจากนี้ สมการพยากรณ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถทำนายการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจากทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษานับสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมในการส่งเสริมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและส่งเสริมการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดกิจกรรมหรืออบรมที่เน้นการเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมให้กับผู้บริหาร เพื่อให้การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเกิดผลลัพธ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดับอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน และควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เช่น ภาวะผู้นำองค์กร ทักษะคิดของครู และสภาพแวดล้อมองค์กร เพื่อให้ได้ภาพรวมที่ครบถ้วน

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. <https://www.moe.go.th/360policy-and-focus-moe-fiscal-year-2024/>
- จารุกิตติ์ สุดสุข. (2565). การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา. วารสารบริหารการศึกษาบวรบัณฑิต, 22(2), 50-51.
- จूरพร เทศเนาวนิตย์. (2561). รูปแบบการพัฒนาระบบกลไกการประกันคุณภาพภายในของสถานรับเลี้ยงเด็ก อำเภอมืองเชียงใหม่. พิษเนศวร์สาร, 14(2), 5.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2562). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 14). ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- โชติกานต์ แท่นทอง และกฤษฎา วัฒนศักดิ์ (2567). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด. *วารสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 10(3), 72-86.
- ธนพงษ์ กฤตธรรมรัตน์ และสุกัญญา สุदारรัตน์. (2567). ทักษะความคิดเชิงนวัตกรรมของครูวิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 7(3), 315-316.
- นพดล ราชคม. (2567). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบร่วมกับชุดตัวต่อเลโก้เพื่อการศึกษา (LEGO Education) เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดเชิงนวัตกรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. *วารสารวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์*, 3(1), 39-40.
- นัฐกฤตา เกียรติกาญจน์, อิศร์ศักดิ์ อุปไมยอริชัย และณัฐกานต์ ประจัญบาน. (2565). องค์ประกอบของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(3), 59-70.
- นัยนา พรหมดำ. (2567). ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา. *ศึกษา วารสารศึกษาศาสตร์*, 11(1), 76-85.
- นเรศ ลำเลิศวัฒนา และฉลอง ชาตรูประชีวิน. (2566). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่. *ศึกษา วารสารศึกษาศาสตร์*, 10(1), 53-61.
- นเรศวร เศรษฐสิงห์ และชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2566). การพัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาในสถานศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มจร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย*, 11(2), 275-285.
- เบญจรัตน์ กลั่นเขตรกิจ. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 1. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 4(2), 15-34.
- เบญจวรรณ ลิขิตรัตน์เจริญ และณิรดา เวชญาลักษณ์. (2568). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารสถานศึกษากับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2. *วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์*, 12(5), 63-72.
- ปกรณ์ ประจันบาน. (2555). *สถิติขั้นสูงสำหรับการวิจัยและประเมิน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). รตนสุวรรณการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, 116(74 ก), หน้า 4-16.

- เริงณรงค์ ดวงดีแก้ว, วาโร เฟิงส์วัสดี และอภิสิทธิ์ สมศรีสุข. (2565). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดนครพนม. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(10), 35-36,42.
- วสิน ผลงาม, ทศนีย์ บุญมาภ และจรรุญ ยอดอุโมงค์. (2567). การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานศึกษาของ โรงเรียนภายในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. *วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์*, 7(1), 62,64,72.
- วิลาวลัย มาคุ้ม. (2565). "การพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร". *วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรม*, 13(2), 89-105.
- สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล, ดรุณี ปัญจรัตน์, ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์, สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2565). แนวทางการพัฒนาระบบไอซีทีเพื่อการจัดการนวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับสถาบันการอาชีวศึกษาในประเทศไทย. *วารสารบริการวิชาการสถาบันอุดมศึกษาไทยรับใช้สังคม*, 3(2), 44-67.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด. (2568). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*. สำนักงาน.
- สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2563). *แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561*. ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ. รัตนะเทรตดิ้ง.
- อภิฤดี โทนา. (2565). ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 5(4), 41-51.
- อุไร หัตถประดิษฐ์, อรุณ จุติผล และสำเริง จันทุม. (2560). การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 9(1), 26.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5thed.). Harper & Row.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

การ

บูรณาการเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการจัดการเรียนรู้ ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

กัญญารัตน์ เหล่ากวางโจน^{1*}

สิรินธร สิ้นจินดาวงศ์²

รับบทความ: 13 กรกฎาคม 2568 แก้ไขบทความ: 4 สิงหาคม 2568 ตอบรับบทความ: 13 สิงหาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิภาพของบอร์ดเกมเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 2) เปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาเรื่องจำนวนเต็มของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการบอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK กับเกณฑ์ร้อยละ 75 และ 3) ศึกษาเจตคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยบูรณาการบอร์ดเกมเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการร่วมกับบอร์ดเกม “Wizard Number War” ตามกรอบแนวคิด TPACK จำนวน 7 แผน รวม 10 ชั่วโมง 2) แบบทดสอบวัดทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เรื่องจำนวนเต็ม จำนวน 15 ข้อ และ 3) แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา การหาประสิทธิภาพ E_1/E_2 การทดสอบ One-Sample t-test ผลการวิจัยพบว่า บอร์ดเกม “Wizard Number War” เรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 76.00/79.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ 75/75 นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการบอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK มีคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหาร้อยละ 79.80 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีเจตคติดีขึ้นต่อการเรียนคณิตศาสตร์ในเรื่องจำนวนเต็มโดยภาพรวมมีเจตคติเชิงบวก

คำสำคัญ: กรอบแนวคิด TPACK ทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ บอร์ดเกม

¹ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา สุวินทวงศ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต2

* อีเมล: Kanyarat.lao@spumail.net

² คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชานวัตกรรมการเรียนรู้และการสอน มหาวิทยาลัยศรีปทุม

The Integration of Learning Management According to the TPACK Framework with Board Games to Develop Problem-Solving Skills in Integers for Mathayom 1 Students

Kanyarat Laokwangjon ^{1*}

Sirinthorn Sinjindawong ²

Abstract

The purpose of this research article (1) study the effectiveness of an integer board game integrated with learning management based on the TPACK framework to develop mathematical problem-solving skills for Grade 7 students, (2) compare the integer problem-solving skills of students who received learning activities based on the TPACK framework through board game integration with the TPACK framework against the 75% criterion, and (3) study the attitudes of Grade 7 students toward learning activities that integrate integer board games with the TPACK framework. the sample was 51 Mathayom 1 students from Triamudomsuksa Suwinwong School. They were selected from two classrooms during the first semester of the 2025 academic year through cluster random sampling. Data analysis involved descriptive statistics, E1/E2 efficiency determination, and a One-Sample t-test. Analysis data by Descriptive statistics and Content Analysis. The research results were found as follows; 1. The “Wizard Number War” board game on integers integrated with TPACK framework learning management demonstrated an E_1/E_2 efficiency of 76.00/79.80, which exceeded the predetermined criterion of 75/75. 2. Students who received learning management through board game integration with the TPACK framework achieved a mean problem-solving skills score of 15.96 points standard deviation is 2.84 which was significantly higher than the 75% criterion at the .05 statistical significance level. 3. Mathayom 1 students showed improved attitudes toward learning mathematics in integers, with an overall positive attitude toward the learning activities.

.Keywords: TPACK Model, Mathematical Problem-Solving Skills, Borad Game

¹ Triamudomsuksa Suwinwong School, The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2

* Email: Kanyarat.lao@spumail.net

² Faculty of Education, Department of Innovation, Learning and Personnel, Sripatum University

บทนำ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ต้องปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะในรายวิชาคณิตศาสตร์ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การให้เหตุผล และการแก้ปัญหา จากผลการประเมิน PISA 2022 พบว่านักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยทางคณิตศาสตร์ที่ 394 คะแนน ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD ที่ 472 คะแนน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2566) แสดงให้เห็นว่านักเรียนไทยยังมีปัญหาด้านความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานทางคณิตศาสตร์และการนำไปประยุกต์ใช้ ปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุสำคัญมาจากลักษณะผู้เรียนในยุคปัจจุบันที่แตกต่างจากอดีต คือ มีช่วงความสนใจสั้น ชอบการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และการลงมือปฏิบัติ ชอบการเรียนรู้ผ่านสื่อที่หลากหลายและน่าสนใจ การจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการบรรยายและการท่องจำจึงไม่สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้และไม่สามารถเข้าใจแนวคิดพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ได้อย่างมีความหมายเฉพาะในเรื่องจำนวนเต็ม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น พบว่านักเรียนไทยมีปัญหาในการเข้าใจแนวคิดเรื่องจำนวนเต็มมากที่สุด โดยเฉพาะในส่วนการดำเนินการกับจำนวนลบ การเปรียบเทียบจำนวนเต็ม และการนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ความยากลำบากนี้เกิดจากการที่ผู้เรียนไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับแนวคิดใหม่ได้ และขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติที่ช่วยให้เข้าใจความหมายของจำนวนลบและการดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว การจัดการเรียนรู้ผ่านเกมจึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมการเรียนรู้ โดยเฉพาะบอร์ดเกม (Board Game) ซึ่งมีโครงสร้างและกฎกติกาที่ชัดเจน ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผน และการแก้ปัญหา นอกจากนี้ยังสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีส่วนร่วม ซึ่งตอบสนองต่อลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การนำบอร์ดเกมมาใช้ในการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อมีการบูรณาการอย่างเป็นระบบ กรอบแนวคิด TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) จึงเป็นกรอบที่เหมาะสมในการบูรณาการความรู้ด้านเนื้อหา (Content Knowledge) ความรู้ด้านวิธีการสอน (Pedagogical Knowledge) และความรู้ด้านเทคโนโลยี (Technological Knowledge) เข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการศึกษานี้ บอร์ดเกมจะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเทคโนโลยีที่บูรณาการเข้ากับวิธีการสอนและเนื้อหาเรื่องจำนวนเต็ม

จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน โดยการประยุกต์ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการร่วมกับบอร์ดเกม ตามกรอบแนวคิด TPACK ในการสอนคณิตศาสตร์เรื่องจำนวนเต็ม เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้และปัญหาความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานเรื่องจำนวนเต็ม ซึ่งจะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายเพิ่มแรงจูงใจในการเรียน และพัฒนาทักษะความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาประสิทธิภาพของบอร์ดเกม เรื่องจำนวนเต็ม ร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. เปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาเรื่องจำนวนเต็มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการบอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK กับเกณฑ์ร้อยละ 75
3. ศึกษาเจตคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยบูรณาการบอร์ดเกมเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การบูรณาการบอร์ดเกมและกรอบแนวคิด TPACK ในการจัดการเรียนรู้เรื่องจำนวนเต็มมีศักยภาพในการส่งเสริมการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของผู้เรียน โดยบอร์ดเกมช่วยสร้างสถานการณ์ปัญหาที่ท้าทายและมีความหมาย ซึ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดและทักษะการแก้ปัญหาในการหาคำตอบ ในขณะที่เทคโนโลยีช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรที่จำเป็นในการแก้ปัญหาได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะออกแบบและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เรื่องจำนวนเต็ม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหา และได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดเกี่ยวกับ บอร์ดเกมเพื่อการเรียนรู้ การเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK การบูรณาการการจัดการเรียนรู้ ทักษะการแก้ปัญหาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบอร์ดเกมเพื่อการเรียนรู้

บอร์ดเกม เป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งถูกออกแบบให้เล่นบนโต๊ะหรือกระดาน โดยมีอุปกรณ์การเล่นและกติกาที่ชัดเจน ผู้เล่นต้องมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันผ่านการตัดสินใจหรือการดำเนินกิจกรรมตามกลไกของเกม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเอื้อให้เกิดการคิดวิเคราะห์ การวางแผน และการแก้ปัญหา ทั้งนี้ บอร์ดเกมสามารถจำแนกประเภทได้หลากหลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของการใช้งาน

ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการออกแบบบอร์ดเกมในรูปแบบของเกมเพื่อการศึกษา (Educational Games) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการแฝงเนื้อหาวิชาการหรือทักษะด้านต่าง ๆ ลงไปในกระบวนการเล่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เล่นในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ (รัชนิวรรณ ตั้งภักดี, 2565) โดยบูรณาการความรู้เข้ากับกิจกรรมในเกมอย่างมีเป้าหมาย เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การออกแบบบอร์ดเกมดังกล่าวอาศัยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเข้าใจปัญหา ผ่านการวิเคราะห์สถานการณ์ด้วยเครื่องมือ SWOT Analysis 2) การกำหนดปัญหาอย่างชัดเจน 3) การระดมความคิดอย่างสร้างสรรค์ 4) การสร้างต้นแบบของนวัตกรรม และ 5) การนำต้นแบบไปทดลองใช้และประเมินผล ซึ่ง

กระบวนการเหล่านี้เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกอย่างมีระบบ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK

จิราพร ภูวนา (2566) กล่าวว่า ขั้นตอนของ TPACK สามารถนำไปปรับกับวิธีการสอนได้หลากหลายรูปแบบ และยังเป็นการพัฒนาวิธีการสอนที่เพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนมากขึ้นมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน มีการตรวจสอบความรู้เดิม และกระตุ้นความสนใจโดยใช้เทคโนโลยีในการกระตุ้น
2. ขั้นสอน เป็นกิจกรรมที่ครูมอบหมายให้แต่ละกลุ่มใช้เทคโนโลยีสืบค้นข้อมูล และทำกิจกรรม
3. ขั้นสรุป หลังจากนักเรียนศึกษาการสืบค้น นักเรียนจะต้องนำเสนอข้อสรุปของกลุ่มและร่วมกันอภิปรายในประเด็นที่ครูกำหนดเพื่อสรุป

จากการศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด TPACK มุ่งเน้นการบูรณาการ เนื้อหา วิธีการสอน และเทคโนโลยี บูรณาการเข้าด้วยกันนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้งขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิด TPACK มาสร้างบอร์ดเกมการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้ กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบลงมือทำที่ส่งเสริมการเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบของการบูรณาการในการจัดการเรียนรู้

สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2564) ได้กำหนดรูปแบบการบูรณาการในการจัดการเรียนรู้เป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การบูรณาการเชิงเนื้อหา (Content-Based Integration) เชื่อมโยงเนื้อหาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาและเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม การบูรณาการเชิงเนื้อหาสามารถทำได้หลายลักษณะ ทั้งการบูรณาการเนื้อหาภายในวิชาเดียวกัน การบูรณาการเนื้อหาระหว่างวิชา หรือการบูรณาการเนื้อหารอบหัวข้อหลัก (Theme)
2. การบูรณาการเชิงวิธีการ (Methodological Integration) ผสมผสานวิธีการสอนที่หลากหลายเข้าด้วยกัน เพื่อตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลและธรรมชาติของเนื้อหาวิชา โดยไม่ยึดติดกับวิธีการสอนแบบใดแบบหนึ่ง แต่เลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับบริบทและเป้าหมายการเรียนรู้
3. การบูรณาการเชิงประสบการณ์ (Experience-Based Integration) เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในห้องเรียนกับชีวิตจริง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีความหมาย การบูรณาการเชิงประสบการณ์เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การสำรวจ การสืบค้น และการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง
4. การบูรณาการเชิงเทคโนโลยี (Technology-Based Integration) นำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการบูรณาการการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและตอบสนองต่อความต้องการในยุค

ดิจิทัล การบูรณาการเชิงเทคโนโลยีไม่ได้หมายถึงเพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการนำเสนอเนื้อหา แต่รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก

จากการศึกษาองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการประกอบด้วย กำหนดหัวข้อหลักที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง การสร้างความคิดรวบยอดหลักที่เชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง การพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงที่ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยองค์ประกอบเหล่านี้ต้องทำงานสัมพันธ์กันเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

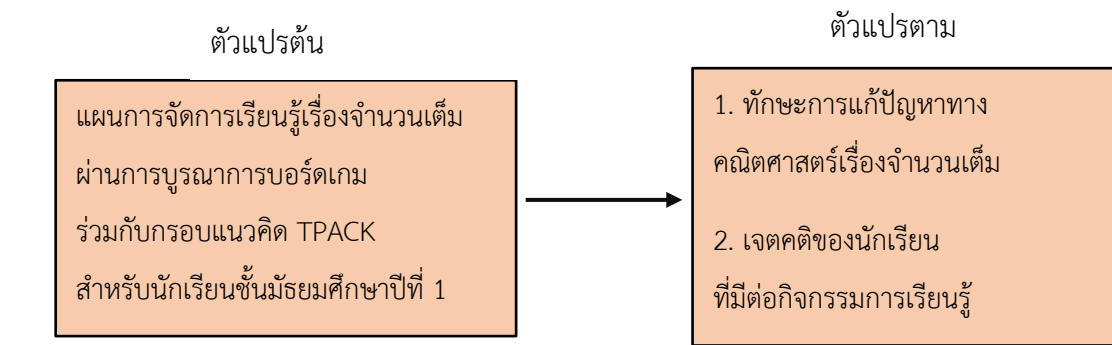
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

โพลยา (Polya, 1957) ได้เสนอกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่เป็นระบบโดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การทำความเข้าใจปัญหา ในขั้นนี้นักเรียนจะต้องอ่านโจทย์ปัญหาให้เข้าใจ สามารถบอกได้ว่าโจทย์ถามหาอะไร โจทย์ให้ข้อมูลอะไรมาบ้าง ผ่านการอ่านและวิเคราะห์โจทย์ให้ชัดเจน 2) การวางแผนการแก้ปัญหา ในขั้นนี้นักเรียนจะต้องมองเห็นถึงความสัมพันธ์โดยเชื่อมโยงความรู้เดิม และมองหาความสัมพันธ์ของข้อมูล 3) การดำเนินการแก้ปัญหา เป็นขั้นที่นักเรียนจะต้องลงมือแก้ปัญหาตามที่ได้วางแผนไว้เพื่อที่จะให้ได้คำตอบของปัญหา สิ่งที่นักเรียนจะต้องใช้ในขั้นนี้คือ ทักษะการคำนวณ/การแก้ปัญหา 4) การตรวจสอบคำตอบเพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ กระบวนการดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ และการแก้ปัญหาที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

จากการศึกษากระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ การแก้ปัญหาคควรดำเนินการเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ขั้นทำความเข้าใจปัญหาผ่านการวิเคราะห์โจทย์และแปลงข้อมูลให้เป็นรูปธรรม 2) ขั้นวางแผนแก้ปัญหาโดยเชื่อมโยงความรู้เดิมและเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสม 3) ขั้นลงมือแก้ปัญหตามแผนอย่างรอบคอบพร้อมปรับเปลี่ยนเมื่อจำเป็น และ 4) ขั้นตรวจสอบและสะท้อนผลเพื่อความถูกต้องและการเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาใหม่ กระบวนการเหล่านี้ช่วยพัฒนาทักษะการคิดเป็นขั้นตอนและทักษะการแก้ปัญหาเชิงลึกที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) มุ่งศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกม ร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เรื่องจำนวนเต็มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เรื่องจำนวนเต็ม และเจตคติของผู้เรียน โดยมีสมมติฐานว่าการเรียนรู้ผ่านเกมจะช่วยกระตุ้นความสนใจ และส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางคณิตศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา สุวินทวงศ์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 8 ห้องเรียน รวม 384 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา สุวินทวงศ์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 51 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม จากทั้งหมด 8 ห้องเรียน ให้ได้จำนวน 2 ห้องเรียน

ขอบเขตด้านเนื้อหาหรือตัวแปร

ด้านเนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เรื่องจำนวนเต็ม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งนับเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการศึกษาในรายวิชาคณิตศาสตร์ จึงเป็นเนื้อหาที่ต้องศึกษาแนวคิดอย่างถ่องแท้เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง

ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัย

ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องจำนวนเต็ม ผ่านการบูรณาการบอร์ดเกม ร่วมกับการรอบแนวคิด TPACK สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เรื่องจำนวนเต็ม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และเจตคติของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เรื่องจำนวนเต็ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน 3 ชุด แบ่งออกเป็นแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องจำนวนเต็ม ผ่านการบูรณาการบอร์ดเกม ร่วมกับการรอบแนวคิด TPACK แบบทดสอบ และแบบสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการร่วมกับบอร์ดเกม “Wizard Number War” ตามกรอบแนวคิด TPACK สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 7 แผน รวม 10 ชั่วโมง

1) แผนที่ 1 จำนวนเต็ม (1 ชั่วโมง) การเรียนรู้เรื่องประเภทจำนวนเต็มผ่านแอปพลิเคชัน Ventusky และเรื่องเส้นจำนวนผ่านแอปพลิเคชัน Mentimeter

2) แผนที่ 2 การบวกจำนวนเต็ม (2 ชั่วโมง) นำโปรแกรม mathlearningcenter มาใช้ประกอบการเรียนรู้เพื่อให้เห็นภาพการบวกมากยิ่งขึ้น และใช้ประกอบกิจกรรมกลุ่มในการเล่น Bingo

3) แผนที่ 3 การลบจำนวนเต็ม (2 ชั่วโมง) ใช้เกม 99 Math ในการตรวจสอบความเข้าใจ และใช้บอร์ดเกมร่วมกับการทำกิจกรรมกลุ่มในกิจกรรมการลบจำนวนเต็ม

4) แผนที่ 4 การคูณจำนวนเต็ม (1 ชั่วโมง) แบบฝึกหัดเรื่องการคูณ

5) แผนที่ 5 การหารจำนวนเต็ม (1 ชั่วโมง) แบบฝึกหัดเรื่องการหาร

6) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 การบวก ลบ คูณ หาร จำนวนเต็ม (2 ชั่วโมง) ใช้เกม 99 Math ในการตรวจสอบความเข้าใจ และจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มเวียนฐานตาม Stations

7) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 บอร์ดเกม (2 ชั่วโมง)

ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยวิธีการหาค่าตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบประเมินมาตรฐาน (Rating Scale) 5 ระดับ จากเกณฑ์การประเมินของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ซึ่งผลการประเมินพบว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีค่า $\bar{X} = 4.80$ และ $SD = 0.53$ แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญดังนี้

1) แผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผน มีการวัดทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่หลากหลายผลที่เกิดขึ้นอาจจะไม่ครบถ้วนในการประเมิน

2) การระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ด้านความรู้ (K) ควรระบุให้ชัดเจนว่าเป็นการอธิบายความหมายหรือการบอกลักษณะ

2. แบบทดสอบวัดทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องจำนวนเต็มเป็นข้อสอบแบบ 4 ตัวเลือก จำนวน 10 ข้อ (10 คะแนน) แบบอัตนัย จำนวน 5 ข้อ (10 คะแนน) เวลา 50 นาที โดยอ้างอิงจากหนังสือเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์พื้นฐาน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ในการตรวจสอบคุณภาพแบบทดสอบผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หาค่าดัชนีความสอดคล้องของคำถามรายข้อ (Index of item-Objective Congruency-IOC) โดยได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาค่า IOC ดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ต้องมีค่า ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ถือว่าใช้ได้ ดังนี้ +1 หมายถึง สอดคล้อง 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ และ -1 หมายถึง ไม่สอดคล้อง (สุพจน์ อิงอาจ, 2559) ซึ่งพบว่าข้อสอบทุกข้อมีค่า IOC มากกว่า 0.5 ซึ่ง

สามารถนำไปใช้ได้ทั้ง 15 ข้อ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์คุณภาพของแบบทดสอบโดยพิจารณาค่าความยากง่าย (p) ให้อยู่ในช่วง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) ไม่น้อยกว่า 0.20 แสดงว่าแบบทดสอบนี้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้

3. แบบสัมภาษณ์วัดเจตคติของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เรื่องจำนวนเต็มจำนวน 51 คน พบว่าแบบสัมภาษณ์ทุกข้อมีค่า IOC มากกว่า 0.5 ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้ง 6 ประเด็นโดยสัมภาษณ์การถาม - ตอบ ในลักษณะคำถามปลายเปิด 6 ประเด็นหลัก และได้ถอดเทปร่วมกับครูผู้สอนคณิตศาสตร์อีก 2 ท่านเพื่อจำแนกคำตอบในแต่ละประเด็น คือ 1) ความรู้สึกและความรู้สึกก่อนเรียน ขณะเรียน และหลังเรียนเรื่องจำนวนเต็ม 2) ความรู้สึกของนักเรียนก่อนเล่น ขณะเล่น และหลังเล่น บอร์ดเกม “Wizard Number War” 3) สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้จากการเล่นเกม “Wizard Number War” 4) นักเรียนคิดว่าบอร์ดเกม “Wizard Number War” มีข้อดีอย่างไรต่อการเรียนเรื่องจำนวนเต็ม 5) นักเรียนคิดว่าบอร์ดเกม “Wizard Number War” มีข้อจำกัดหรือข้อปรับปรุงแก้ไขอย่างไร 6) นักเรียนคิดว่าจากการเล่นเกม “Wizard Number War” ช่วยให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้ดีขึ้นมากน้อยเพียงใด

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาประสิทธิภาพของบอร์ดเกม เรื่องจำนวนเต็ม ร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

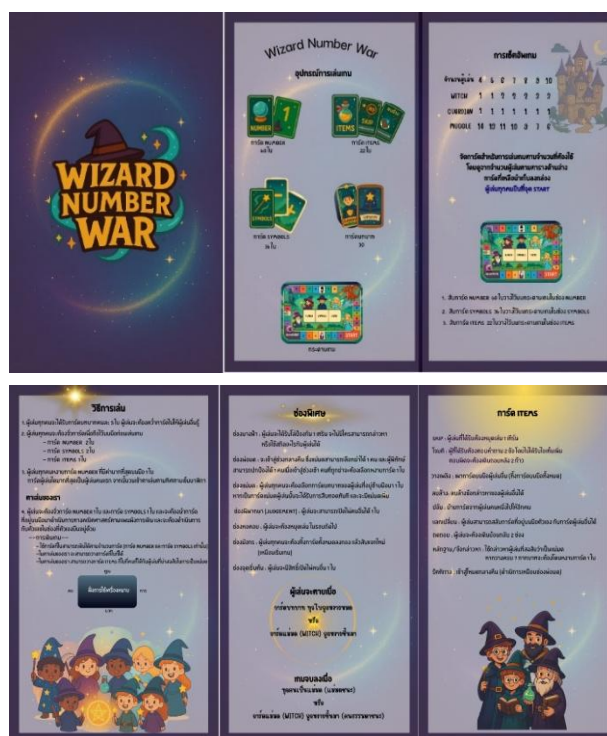
ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของบอร์ดเกม เรื่องจำนวนเต็ม ร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	$\bar{X}$	SD	ร้อยละ
ระหว่างเรียน (E1)	1,020	775	15.20	2.76	76.00
หลังเรียน (E2)	1,020	814	15.96	2.98	79.80

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.5

จากตารางที่ 1 พบว่า บอร์ดเกมเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่างเรียน (E1) เท่ากับ 15.20 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.76 คะแนน และประสิทธิภาพระหว่างเรียน (E1) คิดเป็นร้อยละ 76.00 ส่วนค่าเฉลี่ยผลคะแนนหลังเรียน (E2) เท่ากับ 15.96 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.98 คะแนน และประสิทธิภาพหลังเรียน (E2) คิดเป็นร้อยละ 79.80

สรุปได้ว่า บอร์ดเกมเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ 76.00/79.80 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 ที่ตั้งไว้

ภาพที่ 2 ตัวอย่างส่วนประกอบของบอร์ดเกม

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาเรื่องจำนวนเต็มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการบอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK กับเกณฑ์ร้อยละ 75

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาเรื่องจำนวนเต็ม กับเกณฑ์ร้อยละ 75

ทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์	n	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	SD	df	t	p
ผลการทดสอบหลังเรียน	51	20	15.96	2.84	50	2.414	.00

จากตารางที่ 2 เมื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยใช้สถิติแบบ One-Sample t-test พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 บูรณาการบอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 51 คน คะแนนค่าเฉลี่ยหลังเรียน 15.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD = 2.84) คะแนนซึ่งสูงกว่าค่าเกณฑ์ 15 คะแนน โดยมีค่า $t = 2.414$, $df = 50$ และค่า Sig. (One-tailed) = 0.0095 และมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญ

ทางสถิติที่กำหนดไว้ที่ .05 แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนของนักเรียน แตกต่างจากค่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมร่วมกับแนวคิด TPACK มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างมีนัยสำคัญ

3. ผลการศึกษาระดับเจตคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยบูรณาการบอร์ดเกมเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK จากการสัมภาษณ์นักเรียนทั้ง 51 คนจาก 6 ประเด็นดังนี้

1) ความรู้สึกก่อนเรียน ขณะเรียน และหลังเรียนเรื่องจำนวนเต็ม แบ่งประเภทการประเมิน 3 ประเด็นพบว่า เกิดความรู้สึกทางบวก 35 คน คิดเป็นร้อยละ 68.6% เกิดความรู้สึกคงที่ 10 คน คิดเป็นร้อยละ 19.6% และเกิดความรู้สึกทางลบ 6 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8 % จะเห็นได้ว่านักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติต่อการเรียนรู้ในทางบวก

2) ความรู้สึกของนักเรียนก่อนเล่น ขณะเล่น และหลังเล่น บอร์ดเกม “Wizard Number War” แบ่งประเภทการประเมิน 3 ประเด็นพบว่า เกิดความรู้สึกทางบวก 40 คน คิดเป็นร้อยละ 78.43 เกิดความรู้สึกคงที่ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 15.69 และเกิดความรู้สึกทางลบ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.88 จะเห็นได้ว่านักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติต่อการเรียนรู้ในทางบวกประสบการณ์การเล่นเกมที่สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แม้ว่าในช่วงแรกจะรู้สึกกังวลและไม่แน่ใจเกี่ยวกับการเล่นบอร์ดเกม แต่เมื่อได้ลงมือเล่นจริงแล้ว นักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกสนุก ตื่นเต้น และเข้าใจเนื้อหาเรื่องจำนวนเต็มมากขึ้นสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ได้อย่างเป็นธรรมชาติ

3) สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้จากการเล่นเกม “Wizard Number War” แบ่งประเภทการประเมิน 3 ประเด็นพบว่า เกิดทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ 45 คน คิดเป็นร้อยละ 88.24 ทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.88 และทักษะการทำงานเป็นทีม 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.88 ส่วนใหญ่นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะการบวก ลบ คูณ หารจำนวนเต็มอย่างเป็นระบบ รวมถึงการพัฒนาเทคนิคการคิดให้เร็วขึ้นมีความสามารถในการคิดเป็นระบบดีขึ้น กล้าคิดและกล้าตอบคำถามมากขึ้น

4) ข้อดีของบอร์ดเกม “Wizard Number War” ต่อการเรียนรู้เรื่องจำนวนเต็ม แบ่งประเภทการประเมิน 3 ด้านพบว่าด้านการสร้างแรงจูงใจ 42 คน คิดเป็น 82.35 ด้านความเข้าใจในเนื้อหา 4 คน คิดเป็นร้อยละ 7.84 และด้านปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 9.80 ส่วนใหญ่นักเรียนมีเจตคติทางบวกต่อการจัดการเรียนรู้และสร้างแรงจูงใจในการเรียนคณิตศาสตร์

5) ข้อจำกัดของบอร์ดเกม “Wizard Number War” ต่อการพัฒนาการเรียนรู้แบ่งประเด็นการประเมิน 3 ประเด็นพบว่าระยะเวลาในการเล่นเกม 20 คน คิดเป็นร้อยละ 39.21 ด้านกติกา 15 คน คิดเป็นร้อยละ 29.41 และด้านเทคโนโลยี 16 คน คิดเป็นร้อยละ 31.37 ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาที่นักเรียน

ชี้ให้เห็นข้อจำกัดบางประการของบอร์ดเกม เช่น กฎเกมที่ค่อนข้างซับซ้อนในช่วงเริ่มต้น การใช้เวลานานในการเล่น และความต้องการให้มีเกมในรูปแบบแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ

6) การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาจากการเล่นเกม “Wizard Number War” แบ่งประเด็นการประเมิน 2 ประเด็นพบว่า นักเรียนมีการพัฒนามากขึ้น 51 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และไม่มีการพัฒนา 0 คน คิดเป็นร้อยละ 0

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการพัฒนาบอร์ดเกมเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การหาประสิทธิภาพของบอร์ดเกมเรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของบอร์ดเกม “Wizard Number War” ร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK ในระดับที่สูง สามารถอธิบายได้จากการบูรณาการความรู้ทั้งสามด้านของ TPACK ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามที่ Mishra และ Koehler (2006) ได้นำเสนอไว้ว่า การบูรณาการความรู้ด้านเนื้อหา (Content Knowledge) ความรู้ด้านวิธีการสอน (Pedagogical Knowledge) และความรู้ด้านเทคโนโลยี (Technological Knowledge) เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้แต่ละองค์ประกอบแยกจากกัน ในงานวิจัยนี้ได้มีการบูรณาการแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับกรอบแนวคิด TPACK โดย TK: การบูรณาการเนื้อหาเรื่องจำนวนเต็มกับเทคโนโลยีคือเว็บไซต์ Wordwall, Mathlearningcenter, Gemkit และไอเท็มเครื่องช่วยคำนวณในบอร์ดเกม PK: การสอนที่หลากหลาย และวิธีการเล่นเกมที่ผู้เล่นเป็นผู้กำหนดที่ผู้เล่นสร้างการเดินเอง CK: เอกสารประกอบการเรียน แบบฝึกหัดที่สอดคล้องกับสื่อเทคโนโลยีที่ใช้ รวมถึงการเล่นบอร์ดเกมที่ผู้เล่นมีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism) ที่เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนสร้างความรู้หรือความหมายขึ้นในตนเองจากความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง รวมทั้งเป็นการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และการลงมือปฏิบัติและชอบการเรียนรู้ผ่านสื่อที่หลากหลายและน่าสนใจ ดังที่กนกภรณ์ เทสินทโชติ (2560) ได้กล่าวไว้ การจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการบรรยายและการท่องจำจึงไม่สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน การใช้เทคโนโลยีร่วมกับบอร์ดเกมในการจัดการเรียนรู้อย่างช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่ผสมผสานจุดแข็งของการเรียนรู้แบบดั้งเดิมและการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายและตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาเรื่องจำนวนเต็มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการบอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK กับเกณฑ์ร้อยละ 75 ผลการวิจัยบ่งชี้ว่านักเรียนมีทักษะการแก้ปัญหาสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถอธิบายได้จากการออกแบบบอร์ดเกมที่ฝั่งกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ 4 ขั้นตอนไว้ในตัวเกม ได้แก่ 1) ขั้นทำความเข้าใจปัญหา ในการเล่นบอร์ดเกม นักเรียนต้องวิเคราะห์สถานการณ์และการ์ดที่ได้รับรวมถึงการแปลงข้อมูลจากเกมให้เป็นปัญหาทางคณิตศาสตร์ ซึ่งช่วยฝึกทักษะการทำความเข้าใจและการวิเคราะห์ปัญหา 2) ขั้นวางแผนแก้ปัญหา การเลือกกลยุทธ์ในเกมและการใช้ความรู้เดิมเรื่องจำนวนเต็มมาแก้สถานการณ์ในเกมช่วยฝึกทักษะการวางแผนและการเชื่อมโยงความรู้ 3) ขั้นลงมือแก้ปัญหาการดำเนินการตามกฎของเกมและการคำนวณผลลัพธ์ รวมถึงการปรับกลยุทธ์เมื่อพบอุปสรรคในเกมช่วยฝึกทักษะการปฏิบัติและการปรับตัว 4) ขั้นตรวจสอบและสะท้อนผล การตรวจสอบความถูกต้องของการคำนวณผ่านผลลัพธ์ของเกมและการสะท้อนเพื่อปรับปรุงกลยุทธ์สำหรับรอบต่อไป การนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ดังนั้นบอร์ดเกม “Wizard Number War” จึงช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ผ่านการสร้างประสบการณ์ ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจแนวคิดเรื่องจำนวนเต็มได้ดีขึ้นและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงเจตคติเชิงบวกของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK สามารถอธิบายได้จากทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านเกมที่เชื่อว่าการเรียนรู้ผ่านเกมช่วยสร้างความสนุกสนานและลดความวิตกกังวลในการเรียนช่วยเพิ่มแรงจูงใจ และความสนใจในการเรียนของนักเรียน ช่วยลดความวิตกกังวลในการเรียนคณิตศาสตร์ ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของนักเรียนบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายและมีความสนุกสนานที่เกิดจากการเล่นบอร์ดเกมส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนและทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อย่างมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระยะยาว เจตคติเชิงบวกที่เกิดขึ้นยังสะท้อนให้เห็นถึงการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบันที่ต้องการการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ต้องการความท้าทายและการกระตุ้น และชอบการเรียนรู้ที่มีความสนุกสนาน น่าสนใจ

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. ผลการศึกษาประสิทธิภาพของบอร์ดเกมร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK บอร์ดเกม “Wizard Number War” เรื่องจำนวนเต็มร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 76.00/79.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ 75/75 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่างเรียน (E_1) เท่ากับ 15.20 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ 2.76 คิดเป็นร้อยละ 76.00 ค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียน (E_2) เท่ากับ 15.96 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนคือ 2.98 คิดเป็นร้อยละ 79.80 จากคะแนนเต็ม 20

คะแนน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคงทนของการเรียนรู้และการพัฒนาที่ต่อเนื่องของนักเรียน เนื่องจากค่า E_2 สูงกว่า E_1

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์ร้อยละ 75 จากการทดสอบด้วยสถิติ One-Sample t-test พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการบอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน 15.96 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.84 ซึ่งสูงกว่าค่าเกณฑ์ 15 คะแนนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ให้สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญ

3. ผลการศึกษาเจตคติของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนรู้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักเรียน 51 คน ใน 6 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ความรู้สึกก่อนเรียน ขณะเรียน และหลังเรียนเรื่องจำนวนเต็ม (2) ความรู้สึกก่อนเล่น ขณะเล่น และหลังเล่นบอร์ดเกม (3) สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้จากการเล่นบอร์ดเกม (4) ข้อดีของบอร์ดเกมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ (5) ข้อจำกัดหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเกม และ (6) ผลที่เกิดขึ้นต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติที่ดีขึ้นต่อการเรียนคณิตศาสตร์ในเรื่องจำนวนเต็ม โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากความรู้สึกกลัว เบื่อ และไม่มั่นใจในตอนแรกเป็นการเข้าใจง่ายขึ้น สนุกมากขึ้น และตื่นตัวหลังจากการเล่นบอร์ดเกม

ข้อเสนอสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การนำบอร์ดเกมไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนคณิตศาสตร์สามารถนำบอร์ดเกม “Wizard Number War” และแผนการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด TPACK ไปใช้ในการสอนเรื่องจำนวนเต็มได้โดยตรง โดยควรปรับเวลาการเล่นเกมให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียนและคำนึงถึงความพร้อมด้านอุปกรณ์เทคโนโลยี ซึ่งการจัดกลุ่มนักเรียนสามารถจัดกลุ่มได้ตามความเหมาะสมของจำนวนนักเรียน ซึ่งในบอร์ดเกมจะมีคำแนะนำสำหรับจำนวนการจัดกลุ่มและจำนวนผู้เล่นที่แตกต่างออกไป

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนควรเน้นเรื่องเส้นจำนวนมากกว่านี้ ให้นักเรียนเข้าใจการบวก การลบ อย่างถ่องแท้ก่อนเริ่มเล่นบอร์ดเกม และควรเตรียมความพร้อมด้วยการศึกษากฎกติกาและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมอย่างละเอียดก่อนนำบอร์ดเกม “Wizard Number War” มาใช้ในชั้นเรียน โดยเริ่มต้นด้วยการสาธิต และอธิบายวิธีการเล่นให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจนก่อนเริ่มกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจกฎกติกาอย่างชัดเจนซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนาการเรียนรู้ ควรพัฒนาระบบที่ผสานเทคโนโลยี AR เข้ากับบอร์ดเกม “Wizard Number War” เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Hybrid Learning Experience) ที่สามารถปรับระดับความยากและรูปแบบการเรียนรู้ตามความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนแบบเรียลไทม์ โดยใช้ AI เป็นตัวช่วยในการวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้และเสนอกิจกรรมที่เหมาะสมตามให้มีความทันสมัยมากขึ้น

2. การพัฒนาบอร์ดเกมสำหรับเนื้อหาคณิตศาสตร์เรื่องอื่นและการติดตามผลระยะยาว ควรพัฒนาบอร์ดเกมตามแนวทางเดียวกันสำหรับเนื้อหาคณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอื่นๆ เช่น เศษส่วนและทศนิยม การแก้สมการ และเรขาคณิต เพื่อสร้างชุดเกมการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ควรศึกษาความคงทนของทักษะการแก้ปัญหา

บรรณานุกรม

- กนกภรณ์ เทสินโทโชติ. (2560). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือในรายวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- จิราพร ภูวนานา. (2566). การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วย ไฟฟ้าโดยการจัดการเรียนรู้เทคนิค STAD ร่วมกับ TPACK (ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร). SNRU e-thesis.
https://gsmis.snru.ac.th/e-thesis/thesis_detail?r=63421238211
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.
- รัชนิวรรณ ตั้งภักดี. (2565). การพัฒนารูปแบบการสร้างบอร์ดเกมเพื่อการศึกษาในประเทศไทย. วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ., 15(2). 117-132.
- สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์. (2564). แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับครูในยุคดิจิทัล. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 49(1), 315-330.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2561). คู่มือครูรายวิชาพื้นฐานคณิตศาสตร์. สถาบัน. _____ . (2566). ผลการประเมิน PISA 2022: บทสรุปสำหรับผู้บริหาร. สถาบัน.
<https://pisathailand.ipst.ac.th/>
- สุพจน์ อิงอาจ. (2559). การวิจัยทางเทคโนโลยีการศึกษาเบื้องต้น. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x>
- Polya, G. 1957. *How to solve it*. Princeton University.

การ

พัฒนารูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียน ที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8

สุกัญญา คณะวาปี^{1*}

อภิชาติ ศรีอวน²

สุจริตพรรณ แท่นประยูร³

รับบทความ: 23 สิงหาคม 2568 แก้ไขบทความ: 19 กันยายน 2568 ตอบรับบทความ: 26 กันยายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์การจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 2) พัฒนารูปแบบการจัดการน้ำหนัก 3) ประเมินผลการใช้รูปแบบ โดยพิจารณาความรู้ พฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วน และน้ำหนักก่อน-หลังการทดลอง และ 4) ประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง วิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาสถานการณ์ 2) พัฒนารูปแบบ 3) ทดลองใช้ 6 สัปดาห์ และ 4) ประเมินผล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่มีภาวะน้ำหนักเกิน 25 คน และกลุ่มแรงงานสนับสนุนทางสังคม (ครู บุคลากรสาธารณสุข ผู้ปกครอง) 35 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วน การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วย paired t-test และ Wilcoxon signed-rank test ผลการวิจัยพบว่า 1) เด็กวัยเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อภาวะอ้วนเพิ่มขึ้น ครูและผู้ปกครองตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา 2) รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย การกำหนดบทบาทของครู นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรสาธารณสุข โดยเน้นการสนับสนุนด้านข้อมูล กำลังใจ และการมีส่วนร่วม 3) หลังการใช้รูปแบบ เด็กมีคะแนนความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ น้ำหนักเฉลี่ยลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ 4) ผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจในระดับสูง สรุปได้ว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นช่วยเสริมสร้างความรู้ พฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วน และควบคุมน้ำหนักเด็กวัยเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ภาวะน้ำหนักเกิน รูปแบบการจัดการน้ำหนัก เด็กวัยเรียน

¹⁻³ ศูนย์อนามัยที่ 8 อุตรดิตถ์

* อีเมล: nursenong37@gmail.com

Development of a Weight Management Model for Overweight School-Aged Children in Health Region 8

Sukunya Kanawapee^{1*}

Apichit Srioun²

Sujaritpan Tanprayuth³

Abstract

This study aimed to: (1) examine the situation of weight management among overweight school-aged children in Health Region 8; (2) develop a weight management model; (3) evaluate the outcomes of the model in terms of knowledge, obesity-preventive behaviors, and pre-post experimental weight; and (4) assess stakeholders' satisfaction. The research employed Participatory Action Research (PAR) consisting of four steps: (1) situation analysis, (2) model development, (3) model implementation for six weeks, and (4) evaluation. The sample comprised 25 overweight students in grades 4–6 and 35 social support participants, including teachers, health personnel, and parents, selected purposively. Research instruments included a knowledge and behavior questionnaire, in-depth interviews, and focus group discussions. Data were analyzed using paired t-test and Wilcoxon signed-rank test. The results revealed that: (1) students demonstrated increasing risk behaviors for obesity, while teachers and parents recognized the problem and the importance of collaboration; (2) the developed model emphasized clearly defined roles for teachers, students, parents, and health personnel, focusing on informational, motivational, and participatory support; (3) after implementation, students' knowledge and obesity-preventive behaviors significantly improved ($p < 0.001$), and their average weight significantly decreased ($p < 0.001$); and (4) stakeholders expressed high satisfaction with the model. In conclusion, the developed model effectively enhanced knowledge, promoted healthy behaviors, and contributed to weight control among school-aged children.

.Keywords: Overweight, Weight Management Model, School-Age Children

¹⁻³ Regional Health Promotion Center 8, Udon Thani

* Email: nursenong37@gmail.com

บทนำ

ปัจจุบันโรคอ้วนถือเป็นปัญหาสาธารณสุขที่ทำนายอย่างมาก พบได้ทั้งในผู้ใหญ่และเด็กทั่วโลก โดยองค์การอนามัยโลก (WHO, 2022) รายงานว่า ในปี 2565 มีเด็กและวัยรุ่นอายุ 5–19 ปี ทั่วโลกมากกว่า 390 ล้านคนที่มีน้ำหนักเกิน และในจำนวนนี้กว่า 160 ล้านคนอยู่ในภาวะอ้วน สำหรับประเทศไทย จากฐานข้อมูลสุขภาพ (ระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ, 2568) กระทรวงสาธารณสุข ระหว่างปี 2565–2567 พบว่า เด็กวัยเรียนอายุ 6–14 ปี มีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนคิดเป็นร้อยละ 13.96, 13.16 และ 12.90 ตามลำดับ ซึ่งยังสูงกว่าค่าเป้าหมายที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ คือไม่เกินร้อยละ 11.5 สะท้อนให้เห็นว่าสถานการณ์ภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนในเด็กวัยเรียนยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปัญหานี้รุนแรงขึ้น ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ประกอบกับสิ่งอำนวยความสะดวกสมัยใหม่ ส่งผลให้ประชาชนมีกิจกรรมทางกายน้อยลงและเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบริโภค โดยหันมาบริโภคอาหารแปรรูป เครื่องดื่มที่มีน้ำตาลสูง และของว่างมากขึ้น เมื่อภาวะอ้วนเกิดขึ้นในวัยเด็ก จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว และลดคุณภาพชีวิตของประชากรไทยในอนาคต ดังนั้น การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำหนักเกินและโรคอ้วนในเด็กวัยเรียนจึงเป็นประเด็นสำคัญเพื่อคงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีของคนไทยในระยะยาว

การแก้ไขปัญหาโรคอ้วนในเด็กวัยเรียนเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ โดยเฉพาะในช่วงอายุ 6–14 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและมีพฤติกรรมบริโภคอาหารและกิจกรรมทางกายที่สามารถส่งผลต่อสุขภาพในระยะยาวได้ (World Health Organization, 2020) การแก้ไขปัญหาโรคอ้วนในเด็กวัยเรียนจำเป็นต้องอาศัยมาตรการที่ครอบคลุม และบูรณาการจากหลายระดับ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และนโยบายระดับประเทศ พร้อมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพของเด็กอย่างยั่งยืน ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพของเด็ก การส่งเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมบริโภคอาหารที่สมดุลและการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ สามารถช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคอ้วนได้ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการติดตามและสนับสนุนกิจกรรมทางกายของเด็กยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของเด็กในระยะยาว (Benavides et al., 2024) รวมถึงโรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการให้ความรู้ และการส่งเสริมโภชนาการและกิจกรรมทางกาย ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพของเด็ก โดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการออกกำลังกาย การจัดพื้นที่สำหรับเล่นกีฬา การส่งเสริมการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ระดับนโยบายประเทศ นโยบายระดับประเทศมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและกรอบการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาระบาดในเด็กวัยเรียน เช่น การกำหนดนโยบายโรงเรียนปลอดน้ำอัดลม การควบคุมการตลาดอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพสำหรับเด็ก และการส่งเสริมการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ การบูรณาการมาตรการจากหลายระดับนี้จะช่วยให้

การแก้ไขปัญหาโรคอ้วนในเด็กวัยเรียนมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้ง ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และภาครัฐ จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า การแก้ปัญหาเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกินเพื่อป้องกันโรคอ้วน จำเป็นต้องได้รับสนับสนุนทางสังคม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างยั่งยืนและเห็นผลลัพธ์

จากข้อมูลภาวะโภชนาการในเด็กอายุ 6–14 ปี ในเขตสุขภาพที่ 8 (จังหวัดอุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย เลย นครพนม สกลนคร และบึงกาฬ) มีเด็กวัยเรียนอายุ 6–14 ปีมีจำนวน 425,629 คน คิดเป็นร้อยละ 11.4 ของประชากรทั้งหมด ระหว่างปี 2565–2567 เด็กวัยเรียนในเขตสุขภาพที่ 8 มีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนร้อยละ 11.51, 11.56 และ 11.57 ตามลำดับ ซึ่งเป้าหมายของภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนกำหนดไว้ไม่เกินร้อยละ 11.5 พบว่าในปี 2568 จังหวัดเลย บึงกาฬ และอุดรธานี มีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนเกินค่าเป้าหมาย (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข, 2568) และจากการศึกษาสถานการณ์เบื้องต้น โดยใช้แบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์จากการสำรวจความรู้และทัศนคติของครูและผู้ปกครองต่อภาวะอ้วนในเด็กวัยเรียนพบว่า ครูคิดว่าภาวะอ้วนเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข ร้อยละ 68.22 ครูคิดว่าโรงเรียนควรมีส่วนร่วมในการแก้ไข ร้อยละ 67.53 ครูคิดว่าการขายขนม น้ำหวาน และขนมกรุบกรอบในโรงเรียนมีผลต่อภาวะอ้วน ร้อยละ 63.31 ครูสังเกตว่านักเรียนมีภาวะอ้วนเพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 61.45 และส่วนผู้ปกครอง ร้อยละ 61.73 มองว่าภาวะอ้วนเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข ร้อยละ 67.32 เห็นว่าควรมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็ก ร้อยละ 51.23 มั่นใจว่าปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กเพื่อป้องกันอ้วนได้ ร้อยละ 48.23 คิดว่าภาวะอ้วนเป็นอันตราย

จากสถานการณ์ของภาวะน้ำหนักเกินในเด็กวัยเรียนที่ส่งผลต่อสุขภาพในระยะยาว ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาแบบการจัดการน้ำหนักรที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของเขตสุขภาพที่ 8 โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart (1988) ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในบริบทของการดูแลสุขภาพ ที่ต้องอาศัยความเข้าใจเชิงลึกจากประสบการณ์ตรงของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่แนวคิดของ Kemmis และ McTaggart มีโครงสร้างหลักเป็นวงจร 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Planning), การดำเนินการ (Acting), การสังเกตผล (Observing) และ การสะท้อนผล (Reflecting) ซึ่งเป็นกระบวนการหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการปรับปรุงแนวทางปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับสภาพจริงมากที่สุดและการนำแนวคิดการใช้แรงสนับสนุนทางสังคม (social support) มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาแบบการจัดการน้ำหนักรในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 โดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรสาธารณสุข ครูอนามัยโรงเรียน และผู้ปกครองในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ร่วมวางแผนพัฒนาแนวทาง ทดลองใช้จริง และสะท้อนผลร่วมกัน เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสถานการณ์และความต้องการในการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8
2. พัฒนารูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8
3. ประเมินผลการนำรูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 ไปใช้จริง ประเมินความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วนในเด็กวัยเรียนภายหลังการทดลอง ประเมินน้ำหนักก่อนและหลังการทดลอง
4. ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 ของผู้เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้มีพื้นฐานจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกินและการสนับสนุนทางสังคม โดยสามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อสำคัญ ดังนี้

1. ภาวะน้ำหนักเกินในเด็กวัยเรียน มีผู้ให้ความหมายของภาวะน้ำหนักเกินดังนี้ ภาวะน้ำหนักเกินในกลุ่มเด็ก หมายถึง ภาวะที่เด็กอายุระหว่าง 5 ถึง 18 ปีมีน้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูงอยู่ในช่วงที่มากกว่าน้ำหนักค่าเฉลี่ยของเด็กที่มีภาวะน้ำหนักปกติโดยกำหนดไว้ว่าภาวะอ้วนเป็นภาวะที่เด็กมีน้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูงอยู่ในช่วงที่มากกว่าน้ำหนักเฉลี่ยเด็กในเพศและวัยเดียวกันที่ระดับมากกว่า 3 เท่าของค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน (+3SD.) (กรมอนามัย, 2565) ภาวะน้ำหนักเกิน หมายถึง สภาวะที่ร่างกายมีการสะสมไขมันไว้มากตามอวัยวะต่าง ๆ จนทำให้น้ำหนักเกินเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งหากไม่ได้รับการดูแลอาจนำไปสู่โรคไม่ติดต่อเรื้อรังในอนาคต

สรุปได้ว่าภาวะน้ำหนักเกินของเด็กวัยเรียนหมายถึง ภาวะที่เด็กมีน้ำหนักตัวตามเกณฑ์ส่วนสูง อยู่ในช่วงที่มากกว่าน้ำหนักของเด็กที่มีภาวะปกติเฉลี่ยเด็กในเพศและวัยเดียวกัน น้ำหนักสูงกว่าค่ามัธยฐานของน้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูงของเด็กเกิน 2 เท่าจนถึง ≤ 3 เท่าของค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. แนวคิดการควบคุมน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน การควบคุมน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน มีเป้าหมายสำคัญ คือ ลดน้ำหนักลงกว่าที่เกินปกติ หรือให้คงน้ำหนักที่ลดแล้วอยู่ได้ โดยต้องตระหนักในเด็กวัยเรียนเพราะเป็นวัยที่เจริญเติบโตต้องอาศัยอาหารที่รับประทานเข้าไป (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2565) หลักในการลดน้ำหนักที่ถูกต้องคือ ควรให้น้ำหนักค่อย ๆ ลดลงสัปดาห์ละ 0.5 กิโลกรัม ไม่ควรลดเร็วจนเกิดไปจะทำให้ร่างกายอ่อนเพลียและเจ็บป่วยได้ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2023) เสนอแนะแนวทางในการควบคุมน้ำหนักของเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกินหรือภาวะอ้วน คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมประจำวันคือการบริโภคอาหารและการทำกิจกรรมทางกายและควรได้รับการดูแลที่ต่อเนื่องทั้งจากโรงเรียนและครอบครัว

สรุปได้ว่าการควบคุมน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกินต้องตระหนักเพราะเป็นวัยที่เจริญเติบโตการควบคุมน้ำหนักควรเน้นที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมประจำวันคือการบริโภคอาหารและการทำกิจกรรมทางกาย และควรได้รับการดูแลที่ต่อเนื่องทั้งจากโรงเรียนและครอบครัว

3. ทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคม (Social Support Theory) การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) เป็น "กระบวนการที่บุคคลได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในช่วงที่เผชิญความเครียดหรือปัญหาสุขภาพ" ตามแนวคิดการใช้แรงสนับสนุนทางสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งในการลดภาวะอ้วนในเด็กวัยเรียน โดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดี ทั้งในด้านโภชนาการและการออกกำลังกาย รวมถึงการให้กำลังใจและสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง ครอบครัว พ่อแม่และผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ สามารถช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กวัยเรียนได้อย่างยั่งยืน ลดความเสี่ยงต่อโรคอ้วน และส่งเสริมสุขภาพในระยะยาว (WHO, 2022)

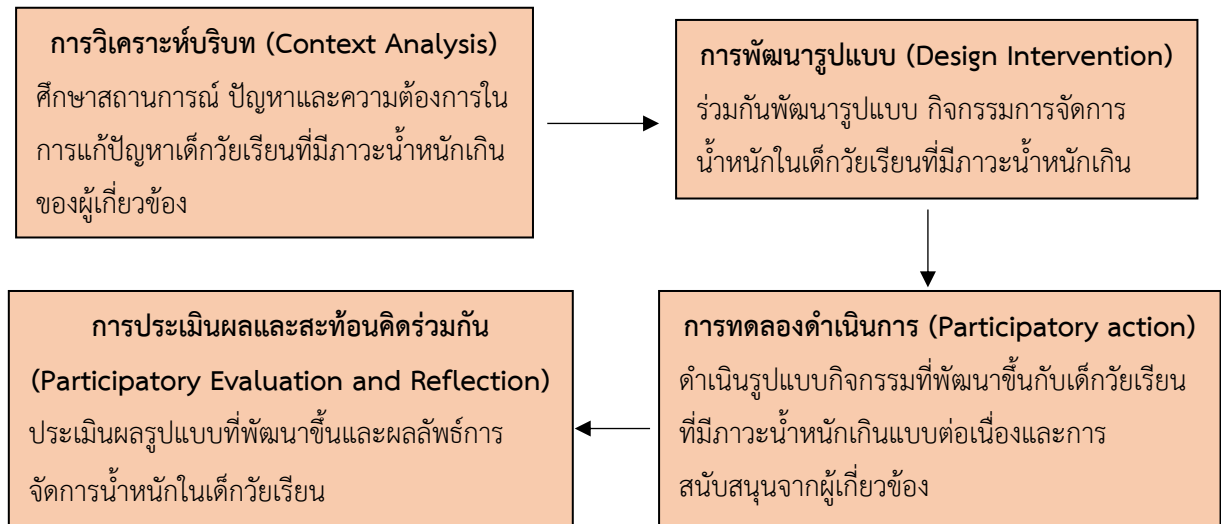
สรุปได้ว่าการสนับสนุนทางสังคมเป็นกระบวนการที่บุคคลได้รับการสนับสนุนจากบุคคลอื่นในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผลช่วยในการจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในช่วงที่เผชิญความเครียดหรือปัญหาสุขภาพ สร้างแรงจูงใจและเป็นกำลังใจในการเผชิญกับเป้าหมาย

4. การวิเคราะห์และจัดระบบความสัมพันธ์ของวรรณกรรม จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ากิจกรรมที่ใช้ในการปรับพฤติกรรมเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ๆ ดังนี้ 1) การให้ความรู้แก่ตัวนักเรียนเกี่ยวกับโรคอ้วน อันตรายของโรคและวิธีปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันโรคอ้วน 2) การปรับพฤติกรรมโดยเน้นที่กิจกรรมทางกายและการบริโภค มีการใช้ทฤษฎี ความเชื่อ การเสริมสร้างพลังอำนาจ การปรับพฤติกรรมและแรงสนับสนุนทางสังคม 3) การให้ความรู้ครู ผู้ปกครองในการดูแลโภชนาการและการมีกิจกรรมทางกายในเด็กเพื่อป้องกันโรคอ้วน อย่างไรก็ตามได้พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เน้นการสนับสนุนทางสังคมเพื่อสนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วนในเด็กวัยเรียนทั้งจากผู้ปกครอง ครู เพื่อน และบุคลากรสาธารณสุข การใช้แรงสนับสนุนทางสังคมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องสามารถช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กวัยเรียนได้อย่างยั่งยืน ลดความเสี่ยงต่อโรคอ้วน และส่งเสริมสุขภาพในระยะยาว (WHO, 2022)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบแผนการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 1) ศึกษาสถานการณ์ 2) พัฒนาแบบแผน 3) ทดลองใช้รูปแบบ 6 สัปดาห์ และ 4)

ประเมินผล โดยทั้ง 4 กระบวนการเป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ปกครอง ครูอนามัยโรงเรียน บุคลากรสาธารณสุข โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 ร่วมกับแนวคิดแรงสนับสนุนทางสังคมจากผู้ปกครอง บุคลากรสาธารณสุขและโรงเรียน ครูในการพัฒนารูปแบบฯ การวิจัยดำเนินการระหว่างเดือน เมษายน - กันยายน พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลา 6 เดือน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือนักเรียนประถมศึกษาชั้น ป.4-ป.6 จำนวน 25 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ในโรงเรียนต้นแบบ โดยพิจารณาคุณสมบัติคือ มีภาวะน้ำหนักเกิน ไม่มีโรคประจำตัวที่มีผลต่อการเจริญเติบโต ได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง และผู้เกี่ยวข้องที่เป็นแรงสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ ครูประจำชั้น ครูอนามัยโรงเรียน บุคลากรสาธารณสุข และผู้ปกครอง จำนวน 35 คน ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่องและให้ความยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. ขั้นการศึกษาสถานการณ์ (Situation Analysis) ศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ภาวะน้ำหนักเกินของเด็กวัยเรียนในโรงเรียนต้นแบบ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม (Focus Group

Discussion) และความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้เข้าร่วม ได้แก่ ครูประจำชั้น ครูอนามัยโรงเรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรสาธารณสุข

2. ขั้นการพัฒนาแบบแผน (Model Development) นำผลการศึกษาสถานการณ์มาวิเคราะห์ร่วมกับทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาแบบแผนการจัดการน้ำหนัที่เหมาะสม จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรม เช่น การจัดการโภชนาการ การส่งเสริมการออกกำลังกาย การมีส่วนร่วมของครอบครัว และระบบการติดตามประเมินผล ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแบบแผนโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3. ขั้นการทดลองใช้แบบแผน (Implementation) ดำเนินการทดลองใช้แบบแผนที่พัฒนาขึ้นกับเด็กวัยเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่มีภาวะน้ำหนักเกิน จำนวน 25 คน จัดกิจกรรมต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์ ได้แก่ กิจกรรมให้ความรู้ด้านโภชนาการ การออกกำลังกายอย่างเป็นระบบ การติดตามและเสริมแรงจากครูและผู้ปกครอง ผู้เข้าร่วมทุกฝ่าย (ครู ผู้ปกครอง บุคลากรสาธารณสุข และเด็ก) มีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม

4. ขั้นการประเมินผล (Evaluation & Reflection) ประเมินผลความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วน ประเมินความพึงพอใจของแบบแผนที่พัฒนาขึ้นจากผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ สรุปผลการดำเนินงานร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และสะท้อนผลการวิจัย (Reflection) เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแบบแผนให้เหมาะสมกับการนำไปใช้จริงในโรงเรียนอื่น ๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 ชุด ได้แก่ ชุดที่ 1 แบบสอบถามเรื่องมูลทั่วไปของนักเรียน แบบประเมินความรู้ในการป้องกันโรคอ้วน แบบประเมินพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วน ผู้วิจัยได้ปรับปรุงจากแบบประเมินความรู้และพฤติกรรมการบริโภคอาหารสำหรับเด็กเริ่มอ้วนและอ้วน (สำนักโภชนาการ, 2565) มีการทดสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน พิจารณาความเหมาะสมและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้เทคนิค IOC มีค่าระหว่าง 0.67 -1.00 และผลค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.91 ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) สำหรับสัมภาษณ์ครูประจำชั้น ครูอนามัย บุคลากรสาธารณสุข และผู้ปกครอง เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ พฤติกรรมสุขภาพ ปัญหาการควบคุมน้ำหนั และความต้องการในการแก้ปัญหาภาวะน้ำหนักเกิน สร้างขึ้นตามแนวคิดแรงสนับสนุนทางสังคมผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ชุดที่ 3 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Form) ใช้บันทึกข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่มในประเด็นการจัดการภาวะน้ำหนักเกินในเด็กวัยเรียน รูปแบบกิจกรรม การติดตามผลการจัดกิจกรรม เพื่อระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์สถานการณ์ รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาร่วมกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลและการใช้สถิติ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกต และแบบบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปความคิดเห็น แนวคิด ความต้องการ และข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้เพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการใช้รูปแบบ โดยใช้ paired t-test หรือ Wilcoxon Signed-Rank Test

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สถานการณ์รูปแบบการจัดการน้ำหนักรักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 ผลการวิจัยพบว่า

1. สถานการณ์ภาวะน้ำหนักเกินของเด็กวัยเรียนจากการศึกษาพบว่า เด็กวัยเรียนอายุ 6–14 ปี ในเขตสุขภาพที่ 8 มีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนร้อยละ 11.51, 11.56 และ 11.57 ตามลำดับ ซึ่งเป้าหมายของตัวชี้วัดกำหนดไม่เกินร้อยละ 11.5 พบว่าในปี 2568 จังหวัดเลย บึงกาฬ และอุดรธานี มีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนเกินค่าเป้าหมายและจังหวัดที่มีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนผ่านค่าเป้าหมาย ได้แก่ จังหวัดหนองคาย นครพนม หนองบัวลำภูและสกลนคร
2. รูปแบบการจัดการน้ำหนักรักในปัจจุบัน โรงเรียนในพื้นที่ส่วนใหญ่ดำเนินการด้านโภชนาการและการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ โครงการอาหารกลางวัน รวมทั้งการจัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกาย เช่น กิจกรรมออกกำลังกายก่อนเรียน การแข่งขันกีฬา และการเรียนการสอนด้านสุขศึกษา นอกจากนี้ยังมีการเฝ้าระวังสุขภาพนักเรียนผ่านการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง และบันทึกผลลงในระบบฐานข้อมูลสุขภาพ (HDC) อย่างต่อเนื่อง
3. จุดแข็งของการดำเนินงานในปัจจุบันมีความโดดเด่นในด้านการมีส่วนร่วมของเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งจากครูผู้สอน บุคลากรสาธารณสุข ซึ่งช่วยสนับสนุนกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งโรงเรียนส่วนใหญ่มีนโยบายและมาตรการด้านอาหารและกิจกรรมทางกาย
4. ข้อจำกัดและอุปสรรค แม้ว่าจะมีการดำเนินงานหลายรูปแบบ แต่ยังคงมีข้อจำกัด ได้แก่ กิจกรรมและการติดตามประเมินผลที่ยังไม่เป็นระบบและต่อเนื่อง การบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานยังมีข้อจำกัด การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองยังไม่เพียงพอ รวมถึงปัญหาพฤติกรรมของเด็กที่ยังคงนิยมการบริโภคอาหารที่มีพลังงานสูง และการใช้เวลาว่างไปกับกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดการใช้พลังงาน เช่น การเล่นเกมมือถือหรือดูโทรทัศน์

จากผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ภาวะน้ำหนักเกินในเด็กวัยเรียนเขตสุขภาพที่ 8 ยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ แม้จะมีมาตรการและกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ในระดับโรงเรียน แต่การจัดการในปัจจุบันยังขาดความต่อเนื่องและการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ จึงยังมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนารูปแบบการจัดการน้ำหนักที่มีความเหมาะสม

วัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8

ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการจัดการน้ำหนักโดยอาศัยกระบวนการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการระดมความคิดเห็นร่วมกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ ผู้ปกครอง ครู โรงเรียน นักเรียน และบุคลากรสาธารณสุข ภายใต้แนวทางการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action) โดยประกอบด้วยบทบาทและกิจกรรมที่สำคัญดังนี้

1. บทบาทผู้เกี่ยวข้องในรูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน

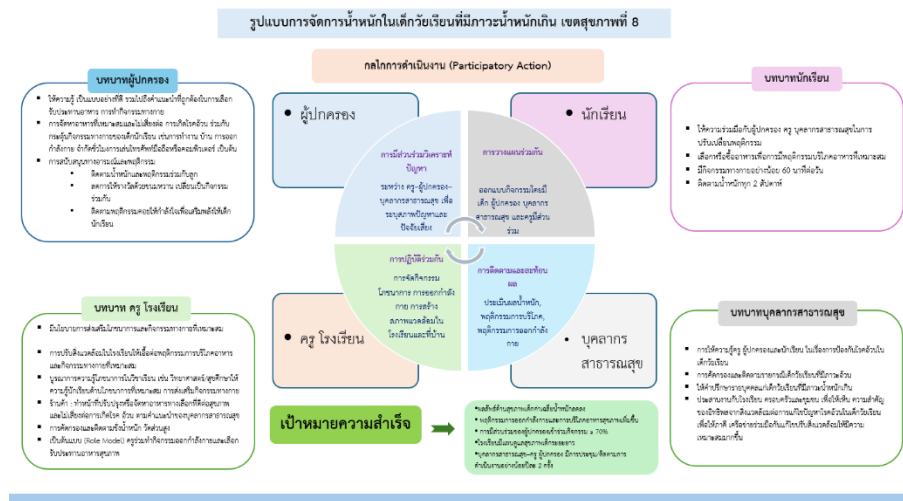
1.1 บทบาทผู้ปกครอง สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมในครอบครัวที่เอื้อต่อพฤติกรรมสุขภาพ เช่น การจัดเตรียมอาหารที่เหมาะสม การเป็นต้นแบบที่ดีด้านการรับประทานอาหารและการออกกำลังกาย รวมถึงการติดตามน้ำหนักและพฤติกรรมสุขภาพของบุตรหลานอย่างต่อเนื่อง

1.2 บทบาทครูและโรงเรียน มีหน้าที่กำหนดนโยบายและจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน เช่น การจัดโครงการอาหารกลางวันให้ได้มาตรฐาน ส่งเสริมกิจกรรมทางกายภายในโรงเรียน จัดให้มีการเรียนการสอนด้านโภชนาการและสุขศึกษา รวมถึงการติดตามน้ำหนักและพฤติกรรมสุขภาพ

1.3 บทบาทนักเรียน มีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพด้วยตนเอง ได้แก่ การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การเข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย การลดพฤติกรรมเนือยนิ่ง (sedentary behavior) ตลอดจนการกำหนดเป้าหมายส่วนบุคคลเพื่อลดและควบคุมน้ำหนักอย่างเหมาะสม

1.4 บทบาทบุคลากรสาธารณสุข ทำหน้าที่สนับสนุนองค์ความรู้ทางวิชาการด้านโภชนาการและการจัดการน้ำหนัก รวมทั้งติดตามประเมินผลโครงการในระดับโรงเรียนและชุมชน ประสานความร่วมมือกับครู ผู้ปกครอง และนักเรียน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและการบูรณาการในการแก้ไขปัญหาภาวะน้ำหนักเกิน

1.5 กลไกการดำเนินงานร่วมกัน รูปแบบการจัดการน้ำหนักที่พัฒนาขึ้นมุ่งเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การสนับสนุนซึ่งกันและกัน และการประสานเครือข่ายในทุกกระดับ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการปัญหาภาวะน้ำหนักเกินในเด็กวัยเรียน

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกินเขตสุขภาพที่ 8

2. รูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกินมีกิจกรรมและระยะการดำเนินการ 6 สัปดาห์ ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 ชี้แจงโครงการให้เด็กและผู้ปกครองเข้าใจ ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง ประเมินความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วนก่อนร่วมกิจกรรม สร้างสัมพันธภาพและความร่วมมือระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง บุคลากรสาธารณสุข เสริมแรงด้านบวกเพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกัน

สัปดาห์ที่ 2 สร้างเสริมความรู้แก่ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เกี่ยวกับโภชนาการและการออกกำลังกาย รูปแบบกิจกรรมใช้เกมและ Active learning ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม และให้เด็กบันทึก “สมุดคู่มือประจำตัวป้องกันโรคอ้วนในเด็กวัยเรียน”

สัปดาห์ที่ 3 ฝึกการปรับพฤติกรรมผ่านเกมและ Active learning การฝึกเลือกบริโภค การอ่านฉลากโภชนาการ นักเรียนจับคู่จำลองสถานการณ์ บทบาทสมมุติในการเลือกบริโภคอาหาร รวมถึงแลกเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคอาหาร

สัปดาห์ที่ 4 ฝึกฐานออกกำลังกายร่วมกัน สอนการยืดเหยียดก่อน-หลังออกกำลังกายอย่างถูกวิธี และออกกำลังกายด้วย จิงโจ้ Fun for fit กระตุ้นให้เด็กสนุกกับการเคลื่อนไหว

สัปดาห์ที่ 5 กิจกรรม “ลดหวาน มัน เค็ม” ทดลองเปรียบเทียบเครื่องดื่มน้ำตาล – น้ำผลไม้ – น้ำเปล่า (ใส่น้ำตาลก้อนให้เด็กเห็นปริมาณจริง) เล่นเกม “จับคู่คู่ตรงข้าม” เช่น ของทอดกับผลไม้สด, น้ำอัดลมกับน้ำเปล่า แลกเปลี่ยนการบันทึกสมุดคู่มือประจำตัวป้องกันโรคอ้วนในเด็กวัยเรียน

สัปดาห์ที่ 6 สรุปผลการเข้าร่วมกิจกรรมประเมินความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วน ติดตามน้ำหนัก หลังร่วมกิจกรรม มอบรางวัล “นักกินดี – นักออกกำลังกาย – เพื่อนช่วยเพื่อนยอดเยี่ยม”

สร้างแรงจูงใจในการรักษาพฤติกรรมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง นักเรียนแลกเปลี่ยนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยกิจกรรมกลุ่มโดยมีครูประจำชั้นและผู้ปกครองร่วมสรุปผลการดำเนินกิจกรรม

วัตถุประสงค์ที่ 3 ประเมินผลการนำรูปแบบการจัดการน้ำหนัในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 ไปใช้จริง ประเมินความรู้ในการป้องกันโรคอ้วนในเด็กวัยเรียน ประเมินพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วนในเด็กวัยเรียนภายหลังการทดลอง ประเมินน้ำหนักก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิจัยพบว่าผลการประเมินประเมินความรู้และพฤติกรรมการบริโภคอาหาร พฤติกรรมการออกกำลังกาย น้ำหนักของนักเรียนก่อนกับหลังการทดลอง รายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และผลการทดสอบทางสถิติ ของความรู้ พฤติกรรมสุขภาพ และน้ำหนักนักเรียน ก่อนและหลังการทดลอง

ประเด็นการเปรียบเทียบ	ก่อน (n=25)		หลัง (n=25)		t	p-value
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
ความรู้ในการป้องกันโรคอ้วน	8.12	1.69	12.40	1.12	12.99	<0.001
พฤติกรรมการบริโภคอาหาร	13.24	1.53	18.96	1.05	15.38	<0.001
พฤติกรรมการออกกำลังกาย	9.24	1.46	13.08	1.38	9.55	<0.001
น้ำหนักของนักเรียน	46.29	7.33	44.97	7.32	11.44	<0.001

จากตารางที่ 1 พบว่า หลังการทดลอง นักเรียนมีความรู้ในการป้องกันโรคอ้วน พฤติกรรมการบริโภคอาหาร และพฤติกรรมการออกกำลังกายสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) น้ำหนักของนักเรียนหลังเข้าร่วมกิจกรรมลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการน้ำหนัที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการเพิ่มพูนความรู้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และการลดน้ำหนักของนักเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 4 ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการน้ำหนัในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 ของผู้เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการน้ำหนัในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกินเขตสุขภาพที่ 8 ของแรงสนับสนุนทางสังคมที่ร่วมพัฒนารูปแบบกิจกรรมการวิจัย รายละเอียดตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการน้ำหนักในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8

กลุ่มผู้ประเมิน	จำนวน (n)	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ร้อยละ
ผู้ปกครอง	25	4.52	0.21	สูง	88.7
บุคลากรสาธารณสุข	5	4.65	0.31	สูง	93.0
ครู	5	4.55	0.14	สูง	91.0
รวม	35	4.57	0.22	สูง	90.9

จากตารางที่ 2 พบว่าผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบที่พัฒนาขึ้น คะแนนความพึงพอใจในระดับสูง โดยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ระหว่าง 4.57 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 0.22 และร้อยละความพึงพอใจรวมเท่ากับ 90.9 โดยบุคลากรสาธารณสุขมีความพึงพอใจระดับสูง ร้อยละ 93.0 ครูมีความพึงพอใจระดับสูงร้อยละ 91.0 และผู้ปกครองมีความพึงพอใจระดับสูงร้อยละ 88.7

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์การวิจัย 1 ผลการศึกษาพบว่า ภาวะน้ำหนักเกินในเด็กวัยเรียนเขตสุขภาพที่ 8 ยังคงอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะจังหวัดเลย บึงกาฬ และอุดรธานี ซึ่งมีค่ามากกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ สะท้อนถึงความท้าทายในการควบคุมภาวะโภชนาการเกิน แม้ว่าจะมีมาตรการต่าง ๆ เช่น โครงการอาหารกลางวัน การส่งเสริมกิจกรรมทางกาย และการเฝ้าระวังสุขภาพ แต่ผลลัพธ์ยังไม่สอดคล้องกับเป้าหมาย สาเหตุสำคัญที่อาจอธิบายผลดังกล่าว ได้แก่ การบริโภคอาหารที่มีพลังงานสูง การขาดกิจกรรมทางกายที่เพียงพอ รวมถึงข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและการติดตามประเมินผลที่ยังไม่เป็นระบบ (Benavides et al., 2024) การศึกษาในต่างประเทศชี้ว่า การควบคุมภาวะอ้วนในเด็กจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชนอย่างใกล้ชิด รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อพฤติกรรมสุขภาพที่ดี เช่น การเลือกบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและการมีกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอ (World Health Organization, 2022; House, 1981) นอกจากนี้ แม้โรงเรียนจะมีนโยบายและกิจกรรมสนับสนุนด้านสุขภาพ แต่การบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานยังไม่ชัดเจน ทำให้การจัดการยังขาดประสิทธิภาพ งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศยืนยันว่า ปัจจัยสำคัญของการจัดการปัญหาโรคอ้วนในเด็กคือ ความต่อเนื่องของมาตรการ การสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการกับผู้ปกครองและชุมชน และการใช้แรงสนับสนุนทางสังคมอย่างเป็นระบบ (กรมอนามัย, 2565; House, 1981; WHO, 2022) ดังนั้น ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการน้ำหนักที่มีความเหมาะสม ครอบคลุมทั้งการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ การเฝ้าระวังสุขภาพที่เป็นระบบ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการลดภาวะอ้วนในเด็กวัยเรียนได้อย่างยั่งยืน (Benavides et al., 2024; สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข, 2568)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการน้ำหนักที่พัฒนาขึ้นภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม สามารถบูรณาการบทบาทของผู้ปกครอง ครู โรงเรียน นักเรียน และบุคลากรสาธารณสุขได้อย่างเป็นระบบ โดยมีจุดเด่นคือการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ทั้งในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน การออกแบบกิจกรรมตามช่วงเวลา 6 สัปดาห์ มีความเหมาะสมต่อการส่งเสริมความรู้และพฤติกรรมสุขภาพของเด็กวัยเรียน เนื่องจากกิจกรรมมีความหลากหลาย ใช้รูปแบบ Active learning เกม และการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เด็กเกิดความสนใจ สนุกสนาน และสามารถจดจำความรู้เพื่อนำไปปรับใช้ได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงและสะท้อนผลการเรียนรู้ นอกจากนี้ บทบาทของผู้ปกครอง ครู และบุคลากรสาธารณสุขที่เข้ามามีส่วนร่วมยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างแรงสนับสนุนทางสังคมให้แก่เด็กวัยเรียน งานวิจัยหลายชิ้น (ศิริพร และคณะ, 2563; Smith et al., 2021) ชี้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครูในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ มีผลโดยตรงต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโภชนาการและการออกกำลังกายของเด็กอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การพัฒนาแบบแผนการจัดการน้ำหนักครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในทุกระดับ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครูควบคู่กับการสนับสนุนองค์ความรู้จากบุคลากรสาธารณสุข ทำให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม สามารถนำไปประยุกต์ใช้จริงในโรงเรียน และมีศักยภาพที่จะขยายผลสู่การจัดการปัญหาภาวะโภชนาการเกินในเด็กวัยเรียนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากนำรูปแบบการจัดการน้ำหนักไปใช้จริง นักเรียนมีความรู้ในการป้องกันโรคอ้วนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการทดลอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Johnson and Smith (2021) โปรแกรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory learning) ช่วยเพิ่มทักษะการตัดสินใจและทัศนคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพ ในด้าน พฤติกรรมการบริโภคอาหารและพฤติกรรมออกกำลังกาย พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ WHO (2020) ที่ระบุว่า การสร้าง “สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ” (health-promoting environment) ในโรงเรียน เช่น การมีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอ เป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันภาวะอ้วนในเด็ก นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า น้ำหนักเฉลี่ยของนักเรียนหลังการทดลองลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Nguyen and Kim (2022) ยังชี้ว่า หากไม่มีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน เด็กอาจกลับไปมีพฤติกรรมเดิมหลังสิ้นสุดโครงการได้ โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการน้ำหนักที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับแนวทางของงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ และมีประสิทธิภาพทั้งด้านความรู้ พฤติกรรมสุขภาพ และผลลัพธ์ทางน้ำหนัก สะท้อนถึงความสำคัญของการบูรณาการความร่วมมือจากโรงเรียน ครู บุคลากรสาธารณสุข และครอบครัว

วัตถุประสงค์ที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครอง ครู และบุคลากรสาธารณสุขมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการน้ำหนักรในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 ในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.57 (S.D. = 0.22) หรือคิดเป็นร้อยละ 90.9 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมทั้งในด้านเนื้อหา กิจกรรม และกระบวนการดำเนินงาน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Sharma and Williams (2019) ที่รายงานว่า การดำเนินโครงการป้องกันโรคอ้วนโดยมีการประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และบุคลากรสุขภาพ ส่งผลให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความพึงพอใจและยอมรับรูปแบบมากขึ้น อีกประการหนึ่ง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความพึงพอใจอยู่ในระดับสูง คือ การออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายใช้เทคนิค Active learning และการเสริมแรงเชิงบวก ซึ่งช่วยกระตุ้นให้ผู้ปกครอง ครู และนักเรียนรู้สึกว่าการมีคุณค่าและสามารถนำไปใช้ได้จริง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ WHO (2020) ที่ระบุว่าการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน (multi-sectoral approach) เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างความยั่งยืนและความพึงพอใจในโครงการสุขภาพเด็ก ดังนั้น จะเห็นได้ว่ารูปแบบการจัดการน้ำหนักที่พัฒนาขึ้นไม่เพียงแต่มีประสิทธิภาพต่อเด็กวัยเรียน แต่ยังเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับสูง ซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนให้รูปแบบนี้สามารถขยายผลไปใช้ในพื้นที่อื่นได้อย่างเหมาะสม

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบการจัดการน้ำหนักรในเด็กวัยเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เขตสุขภาพที่ 8 พบว่า หลังการทดลอง เด็กวัยเรียนมี ความรู้ด้านการป้องกันโรคอ้วนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าเฉลี่ยก่อนทดลอง = 1.42, SD = 0.12; หลังทดลอง = 1.05, SD = 0.05; $t = 15.98$, $p < 0.001$) นอกจากนี้ พฤติกรรมการป้องกันโรคอ้วนและน้ำหนักตัวของเด็กมีแนวโน้มลดลง โดยน้ำหนักเฉลี่ยลดจาก 46.29 กก. (SD = 7.33) เป็น 44.97 กก. (SD = 7.34) หลังการติดตาม ซึ่งผลต่างนี้มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 11.44$, $p < 0.001$) ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการน้ำหนักที่พัฒนาขึ้นร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคม มีประสิทธิภาพในการเพิ่มความรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วน และสามารถช่วยลดน้ำหนักในเด็กวัยเรียนได้

ข้อเสนอแนะ

1. แนะนำพัฒนารูปแบบการติดตามผลลัพธ์ของการจัดการน้ำหนักรในเด็กในระยะยาว เพื่อประเมินความยั่งยืนของพฤติกรรมและการควบคุมน้ำหนัก
2. แนะนำให้ทำการเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมเพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการน้ำหนักอย่างเป็นระบบ

บรรณานุกรม

- กรมอนามัย. (2565). *แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคอ้วนในเด็กวัยเรียน*. สำนักโภชนาการ กระทรวงสาธารณสุข.
- ระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. (2568). รายงานภาวะโภชนาการงานอนามัยโรงเรียน. กระทรวงสาธารณสุข.
- ศิริพร พานิชพงศ์, สุพัตรา ทองสุข, และชุติมา, สายทอง. (2563). ผลของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็กวัยเรียน. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข*, 34(2), 45–58.
- Benavides, F., Martinez, A., & Gonzalez, L. (2024). Family involvement and health behavior in school-aged children: A longitudinal study. *Journal of Child and Family Studies*, 33(2), 215–230. <https://doi.org/10.1007/s10826-023-02412-7>
- House, J. S. (1981). *Work stress and social support*. Addison-Wesley.
- Johnson, M., Patel, R., & Smith, K. (2021). Participatory learning for healthy lifestyle promotion in schools: Impacts on student knowledge and behavior. *Journal of Child Health*, 17(3), 210–223.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (2007). Participatory action research: Communicative action and the public sphere. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Strategies of qualitative inquiry* (3rded., pp. 271–330). SAGE Publications.
- Nguyen, T., Lee, J., & Kim, H. (2022). Family and community engagement in school-based obesity prevention programs: Effects on long-term behavior change. *Journal of School Health*, 92(5), 387–396.
- Sharma, M., Jones, A., & Williams, R. (2019). Multi-sectoral school-based interventions for childhood obesity prevention: Stakeholder satisfaction and program acceptance. *Health Promotion International*, 34(6), 1234–1245.
- Smith, A., Johnson, R., & Brown, L. (2021). Participatory learning programs for childhood obesity prevention: Impacts on dietary and physical activity. *International Journal of Pediatric Obesity*, 16(2), 120–134.
- World Health Organization. (2022). *Obesity and overweight*. World Health Organization.
- _____. (2020). *Health-promoting schools: Concept, framework and practices*. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240003735>

การ

พัฒนารูปแบบกลไกการบังคับใช้กฎหมายเพื่อจำกัด การเข้าถึงบุหรี่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัด สระบุรี ตาม พ.ร.บ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ.2560

สุพจน์ จิตสงวนสุข^{1*} มานพ ทองตัน² บุษบา แดงสะอาด³ ขวัญกาญจน์ ชาลีรัตน์⁴

รับบทความ: 2 กันยายน 2568 แก้ไขบทความ: 25 กันยายน 2568 ตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบและประเมินผลกลไกการบังคับใช้กฎหมายเพื่อจำกัดการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ยาสูบของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดสระบุรี จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มเยาวชนและช่องว่างในการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งเป็น 4 ระยะ คือ 1) ศึกษาสถานการณ์และปัจจัยการสูบบุหรี่ในนักเรียน 2) ศึกษาพฤติกรรมการจำหน่ายของผู้ประกอบการ 3) พัฒนารูปแบบกลไกเชิงปฏิบัติการ และ 4) ประเมินผลรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ผลการสำรวจในระยะที่ 1 จากกลุ่มตัวอย่างนักเรียน 414 คน พบว่ามีอัตราการสูบบุหรี่ในปัจจุบันร้อยละ 12.3 บุหรี่ไฟฟ้าเป็นที่นิยมสูงสุด ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคืออิทธิพลจากเพื่อนสนิท ซึ่งเพิ่มโอกาสการสูบบุหรี่สูงถึง 8.5 เท่า ผลการสำรวจระยะที่ 2 จากผู้ประกอบการร้านค้า 356 ร้าน พบการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายในระดับสูง และยอมรับว่าจำหน่ายบุหรี่ให้เยาวชน ร้อยละ 71.9 ไม่เคยถูกตรวจสอบในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา การวิจัยในระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบกลไกความร่วมมือแบบไตรภาคี ขับเคลื่อน 3 ยุทธศาสตร์ เน้นการทำงานร่วมกันของภาคการศึกษา ภาครัฐ และภาคประชาสังคม ในการเฝ้าระวัง การสร้างภูมิคุ้มกัน และการสร้างแนวร่วมในชุมชน ผลการประเมินในระยะที่ 4 ในพื้นที่ทดลอง พบว่ารูปแบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง โดยสามารถลดสัดส่วนร้านค้าที่จำหน่ายบุหรี่ให้เยาวชนลงจากร้อยละ 45.8 เหลือเพียงร้อยละ 8.4 และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงของผู้ประกอบการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการปิดช่องว่างการบังคับใช้กฎหมายและสร้างสภาพแวดล้อมที่ปกป้องเยาวชนจากการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ยาสูบในระดับชุมชน

คำสำคัญ: การควบคุมยาสูบ การเข้าถึงของเยาวชน การบังคับใช้กฎหมาย

¹⁻⁴ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี

* อีเมล: supot.jit@gmail.com

Development of a Law Enforcement Mechanism to Restrict Access to Cigarettes for High School Students in Saraburi Province under the Tobacco Products Control Act B.E. 2560

Supot Jitsanguansuk ^{1*}

Manop Thongtan ²

Busaba Daengsaard ³

Chadakan Chaleerat ⁴

Abstract

The purpose of this research was to develop a model and evaluate the law enforcement mechanism to restrict access to tobacco products by high school students in Saraburi Province. Based on the epidemic situation of e-cigarettes among young people and gaps in the enforcement of the Tobacco Products Control Act B.E. 2560 (2017), this research uses a mixed research method divided into 4 phases: 1) Studying the situation and factors of smoking among students, 2) Studying the distribution behavior of entrepreneurs, 3) Developing an operational mechanism model, and 4) Evaluating the developed model. The results of the Phase 1 survey from a sample of 414 students found that the current smoking rate is 12.3 percent, with e-cigarettes being the most popular (45.1 percent). 71.9 percent have never been audited in the past year. The research in Phase 3 is the development of a Tripartite Collaborative Mechanism and 3-Strategy Driving Model (TCM3SD Model). The government and civil society. In surveillance, immunization, and building a coalition in the community. Results of the Phase 4 Assessment in the Experimental Area It was found to be extremely effective, reducing the proportion of shops selling cigarettes to young people from 45.8 percent to only 8.4 percent ($p<.001$) and statistically significantly modifying the risky behavior of entrepreneurs. It is therefore an effective mechanism to close the law enforcement gap and create an environment that protects youth from access to tobacco products at the community level.

.Keywords: Tobacco Control, Youth Access, Law Enforcement

¹⁻⁴ Saraburi Provincial Public Health Office

* Email: supot.jit@gmail.com

บทนำ

“ยาสูบ” เป็นสาเหตุสำคัญของการเจ็บป่วยและเสียชีวิตก่อนวัยอันควร ทั้งๆ ที่สามารถป้องกันได้ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) รายงานว่าการบริโภคยาสูบเป็นสาเหตุการเสียชีวิตของประชากรกว่า 8 ล้านคนต่อปี และสร้างภาระทางเศรษฐกิจและสังคมมหาศาล สำหรับประเทศไทย สถานการณ์ยังคงน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของอุตสาหกรรมยาสูบ ปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังเผชิญกับภัยคุกคามสองด้าน คือ การบริโภคบุหรี่ยุคใหม่แบบดั้งเดิมที่ยังคงมีอยู่ และการแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วของผลิตภัณฑ์ยาสูบรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะบุหรี่ไฟฟ้า (e-cigarettes) ซึ่งได้รับความนิยมสูงในหมู่นักเรียนนักศึกษา ด้วยภาพลักษณ์ที่ทันสมัย มีกลิ่นและรสชาติที่หลากหลาย ประกอบกับความเชื่อที่ไม่ถูกต้องว่าเป็นอันตรายน้อยกว่าบุหรี่ทั่วไป ทำให้เยาวชนจำนวนมากกลายเป็​น​นัก​สู​บ​หน้า​ใหม่

เพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยได้มีการออกกฎหมายที่เข้มแข็ง คือ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ซึ่งมีสาระสำคัญในการคุ้มครองสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ผ่านการกำหนดมาตรการควบคุมที่ครอบคลุม เช่น การห้ามจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบแก่บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 26) การห้ามตั้งโชว์ผลิตภัณฑ์ยาสูบ ณ สถานที่ขายปลีก (มาตรา 36) และการห้ามแบ่งขายบุหรี่เป็นมวน (มาตรา 39) อย่างไรก็ตาม การมีกฎหมายที่เข้มแข็งเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับประกันประสิทธิผลในการปฏิบัติได้ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงสะท้อนให้เห็นถึง ช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement Gap) อย่างชัดเจน ข้อมูลจากกองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรคชี้ให้เห็นว่ายังคงพบการฝ่าฝืนกฎหมายอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในร้านค้าปลีกซึ่งเป็นแหล่งที่เยาวชนเข้าถึงบุหรี่ได้ง่ายที่สุด (กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค, 2566)

สถานการณ์ในจังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีความน่ากังวลเป็นพิเศษ โดยมีอัตราการสูบบุหรี่ของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปสูงถึงร้อยละ 15.4 ซึ่งสูงกว่าค่าเป้าหมายระดับชาติที่กำหนดไว้ไม่เกินร้อยละ 14 ภายในปี พ.ศ. 2570 ข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ และตอกย้ำถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการศึกษาและพัฒนากลไกที่จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดขึ้นจริงในชุมชน การวิจัยนี้จึงไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการสำรวจสถานการณ์ปัญหา แต่ถูกออกแบบมาเพื่อเป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มุ่งหาทางออก โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า การแก้ไขปัญหการเข้าถึงยาสูบของเยาวชนไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องอาศัยกลไกความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อปิดช่องว่างการบังคับใช้กฎหมายและสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับเยาวชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ และปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงบุหรี่และการสูบบุหรี่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการขายบุหรี่ให้นักเรียนของผู้ประกอบการร้านค้า จังหวัดสระบุรี

3. เพื่อพัฒนารูปแบบกลไกการบังคับใช้กฎหมายเพื่อจำกัดการเข้าถึงบุหรี่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสระบุรี ตาม พ.ร.บ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560

4. เพื่อประเมินผลรูปแบบกลไกการบังคับใช้กฎหมายเพื่อจำกัดการเข้าถึงบุหรี่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสระบุรี ตาม พ.ร.บ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การควบคุมการบริโภคยาสูบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยมีพัฒนาการด้านกฎหมายควบคุมยาสูบอย่างต่อเนื่อง โดยมีฉบับล่าสุดคือ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่สำคัญในการปกป้องเยาวชนจากการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ยาสูบ มาตราสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจำกัดการเข้าถึงของเยาวชน ณ จุดจำหน่าย ได้แก่ มาตรา 26 ที่กำหนดอายุขั้นต่ำในการซื้อที่ 20 ปีบริบูรณ์ มาตรา 36 ที่ห้ามการแสดงผลิตภัณฑ์ยาสูบ ณ สถานที่ขายปลีกเพื่อลดการกระตุ้นความสนใจ และมาตรา 39 ที่ห้ามการแบ่งขายบุหรี่เป็นมวน ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้เยาวชนที่มีรายได้น้อยสามารถซื้อได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ กฎหมายยังครอบคลุมถึง บุหรี่ไฟฟ้า โดยมีประกาศกระทรวงพาณิชย์ พ.ศ. 2557 กำหนดให้บุหรี่ไฟฟ้าเป็นสินค้าต้องห้ามนำเข้า และคำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคที่ 9/2558 ห้ามขายหรือให้บริการบุหรี่ไฟฟ้า ซึ่งสะท้อนเจตนารมณ์ของรัฐในการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบทุกรูปแบบ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่สำคัญคือการบังคับใช้กฎหมายเหล่านี้ โดยเฉพาะกับการซื้อขายผ่านช่องทางออนไลน์ที่ยากต่อการกำกับดูแล (ราชกิจจานุเบกษา, 2560)

ในการนำรูปแบบจากต่างประเทศมาปรับใช้โดยตรง แม้ว่าจะมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพในหลายประเทศ แต่บริบททางสังคม วัฒนธรรม และโครงสร้างทางกฎหมายของไทยมีความเฉพาะตัวสูง การบังคับใช้กฎหมายในชุมชนไทยมักต้องอาศัยกลไกทางสังคมที่ไม่เป็นทางการ เช่น ข้อตกลงร่วมของภาคประชาสังคม การยอมรับนับถือผู้นำชุมชน และการกล่อมเกลางานสังคม ควบคู่ไปกับมาตรการทางกฎหมายที่เป็นทางการ รูปแบบที่เน้นการปราบปรามอย่างเข้มงวดเพียงอย่างเดียวอาจไม่ได้รับการยอมรับและสร้างแรงต่อต้านได้

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงบุหรี่ของเยาวชน

การทำความเข้าใจปัจจัยที่นำไปสู่การสูบบุหรี่ของเยาวชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการออกแบบมาตรการป้องกันที่มีประสิทธิภาพ วรรณกรรมจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจของเยาวชนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายระดับ การศึกษาของ จักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ และปิยะรัตน์ นิมพิทักษ์พงศ์ (2558) ได้สังเคราะห์ปัจจัยเหล่านี้ไว้อย่างครอบคลุม โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มหลัก

1. ปัจจัยระหว่างบุคคล (Interpersonal Factors) อิทธิพลจากคนรอบข้าง โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน เป็นปัจจัยที่ทรงพลังที่สุดในการชักนำให้เยาวชนเริ่มทดลองสูบบุหรี่ สอดคล้องกับทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม (Social Support Theory) ที่อธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคลมักเป็นผลมาจากอิทธิพลของบุคคลในเครือข่าย

สังคม. การยอมรับจากกลุ่มเพื่อนกลายเป็นสิ่งสำคัญในวัยรุ่น ทำให้เยาวชนมีแนวโน้มที่จะคล้อยตามพฤติกรรมของเพื่อนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

2. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Factors) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ยาสูบเป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญ ซึ่งรวมถึงความหนาแน่นของร้านค้าปลีกจำหน่ายบุหรี่ปริอบสถานศึกษา การได้รับสื่อโฆษณาบุหรี่ (โดยเฉพาะบุหรี่ไฟฟ้าในสื่อออนไลน์) และที่สำคัญที่สุดคือพฤติกรรมที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ประกอบการร้านค้า เช่น การไม่ตรวจสอบอายุ การแบ่งขายเป็นมวน และการวางโชว์สินค้า

การทบทวนวรรณกรรมชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างปัจจัยเหล่านี้ กล่าวคือ แม้เยาวชนจะมีความรู้เกี่ยวกับโทษของบุหรี่ แต่หากต้องเผชิญกับแรงกดดันจากเพื่อนและสภาพแวดล้อมที่สามารถซื้อบุหรี่ได้อย่างง่ายดาย โอกาสที่จะเริ่มสูบบุหรี่ก็ยังคงสูงอยู่ ดังนั้น มาตรการป้องกันที่มีประสิทธิภาพจึงไม่สามารถมุ่งเน้นไปที่การให้ความรู้แก่เยาวชนเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องเป็นการแทรกแซงเชิงระบบที่มุ่งเปลี่ยนแปลงทั้งบรรทัดฐานทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อลดโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ยาสูบตั้งแต่ต้นทาง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิจัยนี้จึงได้สร้างกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยงปัจจัยต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยมองว่าพฤติกรรม การเข้าถึง และการสูบบุหรี่ของนักเรียน เป็นผลลัพธ์มาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยระดับบุคคลของนักเรียน (ความรู้ ทักษะคิด อิทธิพลเพื่อน) และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็คือพฤติกรรม การจำหน่ายของผู้ประกอบการร้านค้า (การปฏิบัติตามกฎหมาย) การวิจัยในระยะที่ 1 และ 2 จึงเป็นการสำรวจและวินิจฉัยปัจจัยเหล่านี้เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของปัญหาในพื้นที่จังหวัดสระบุรี จากนั้น ผลการวินิจฉัยจะถูกนำมาใช้ในระยะที่ 3 เพื่อพัฒนารูปแบบกลไกการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นหัวใจของการวิจัย โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้จะมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ประกอบการและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อท้ายที่สุดแล้วจะนำไปสู่การจำกัดการเข้าถึงบุหรี่ของนักเรียน และในระยะที่ 4 จะเป็นการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบดังกล่าว

ตัวแปรต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ที่ออกแบบอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อตอบวัตถุประสงค์อย่างครบถ้วน โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ระยะต่อเนื่องกัน

ระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์และปัจจัยในกลุ่มนักเรียน (เชิงปริมาณ) เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Descriptive Research) เพื่อสำรวจสถานการณ์การสูบบุหรี่และปัจจัยที่เกี่ยวข้องในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ระยะที่ 2 การศึกษาพฤติกรรมของผู้ประกอบการ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง เพื่อประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบของผู้ประกอบการร้านค้า

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบและทดลองใช้ (เชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติการ) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในพื้นที่เป้าหมายที่คัดเลือกแบบเจาะจง (อำเภอแก่งคอย) เพื่อพัฒนารูปแบบกลไกการบังคับใช้กฎหมายผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และนำรูปแบบไปทดลองใช้

ระยะที่ 4 การประเมินผลรูปแบบ (เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) ในรูปแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อน-หลัง (One-group Pretest-Posttest Design) เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นต่อพฤติกรรมของผู้ประกอบการ และใช้การสนทนากลุ่มเพื่อสะท้อนผลการดำเนินงาน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในแต่ละระยะมีกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกัน ดังนี้

ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดสระบุรี จำนวน 414 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยแบ่งโรงเรียนตามขนาด (เล็ก กลาง ใหญ่ ใหญ่พิเศษ) แล้วสุ่มโรงเรียนและห้องเรียนตามสัดส่วน

ระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่างคือผู้ประกอบการร้านค้าที่จำหน่ายบุหรี่ใน 4 อำเภอของจังหวัดสระบุรี จำนวน 356 ร้าน ได้มาจากการคำนวณขนาดตัวอย่างและสุ่มตามสัดส่วนจำนวนร้านค้าในแต่ละอำเภอ

ระยะที่ 3 กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) 5 ท่าน สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มซึ่งเป็นตัวแทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อำเภอแก่งคอย

ระยะที่ 4 กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณคือผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ทดลองอำเภอแก่งคอย จำนวน 155 ร้าน (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 2) สำหรับการวัดผลก่อน-หลัง และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพคือคณะทำงานไตรภาคีที่จัดตั้งขึ้น สำหรับการสนทนากลุ่มเพื่อสะท้อนผล

เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือ เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณคือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน (ค่า IOC = 0.91) และความเชื่อมั่น (Reliability) (ค่า Cronbach's alpha > 0.80) ส่วนเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย) และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Chi-square test เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ Binary Logistic Regression เพื่อหาปัจจัยทำนาย และ McNemar's Test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของสัดส่วนก่อน-หลังการดำเนินมาตรการ ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

การพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย

การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดสระบุรี (เลขที่โครงการ EC 077/2567) โดยผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคนได้รับทราบข้อมูลและให้ความยินยอม ด้วยความสมัครใจ สามารถถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อ และข้อมูลส่วนบุคคลทั้งหมดถูกเก็บเป็นความลับ

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 สถานการณ์และปัจจัยทำนายการสูบบุหรี่ของนักเรียน

1. ผลการสำรวจนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 414 คน พบว่ามีอัตราการสูบบุหรี่ในปัจจุบันร้อยละ 12.3 อายุเฉลี่ยที่เริ่มสูบบุหรี่คือ 15.6 ปี โดยผลิตภัณฑ์ที่นิยมสูงสุดคือบุหรี่ไฟฟ้า (ร้อยละ 45.1) ตามมาด้วยบุหรี่ซอง (ร้อยละ 41.2) สาเหตุหลักของการเริ่มต้นคือความอยากลอง (ร้อยละ 68.6) และการชักชวนจากเพื่อน (ร้อยละ 52.9) โดยเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ่านร้านขายของชำในชุมชนเป็นหลัก (ร้อยละ 62.7)

2. ผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกเพื่อหาปัจจัยทำนายพฤติกรรมการสูบบุหรี่ พบว่ามี 4 ปัจจัยที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังตารางที่ 1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดคือการมีเพื่อนสนิทสูบบุหรี่ ซึ่งเพิ่มโอกาสการสูบบุหรี่ของนักเรียนสูงถึง 8.5 เท่า เมื่อเทียบกับนักเรียนที่ไม่มีเพื่อนสูบบุหรี่ ตามมาด้วยเพศชาย การเข้าถึงโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้า และทัศนคติเชิงลบต่อการสูบบุหรี่ซึ่งเป็นปัจจัยป้องกันที่สำคัญ

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ Logistic Regression ของปัจจัยที่ทำนายพฤติกรรมการสูบบุหรี่

ตัวแปรทำนาย	B	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B) (Odds Ratio)
อิทธิพลจากเพื่อน (มีเพื่อนสูบบุหรี่)	2.14	0.385	30.83	<.001	8.50
เพศ (ชาย)	0.854	0.351	5.92	0.015	2.35
การเข้าถึงโฆษณา (คะแนนสูง = เห็นมาก)	0.425	0.155	7.52	0.006	1.53
ทัศนคติ (คะแนนสูง = ทัศนคติดี)	0.485	0.102	2.51	.001	0.616

ส่วนที่ 2 ความเป็นจริงของการปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ประกอบการ

1. ผลการสำรวจผู้ประกอบการร้านค้า 356 ร้าน สะท้อนให้เห็นช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมายอย่างชัดเจน โดยร้อยละ 71.9 ไม่เคยถูกตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมายในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา และร้อยละ 55.1 ไม่มีป้ายเตือนห้ามขายบุหรี่ให้เยาวชน พฤติกรรมการขายที่ผิดกฎหมายยังคงพบในระดับสูง ได้แก่ การไม่ตรวจสอบอายุของผู้ซื้อ (ร้อยละ 78.4) และการแบ่งขายบุหรี่เป็นมวน (ร้อยละ 68.3) ที่น่ากังวลที่สุดคือผู้ประกอบการร้อยละ 46.1 ยอมรับว่ามีการขายบุหรี่ให้กับเยาวชนหรือนักเรียน

2. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการขายที่ผิดกฎหมาย การวิเคราะห์พบว่าพฤติกรรมที่ไม่ตรวจสอบอายุมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับการขายบุหรี่ให้เยาวชน (ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ $\rho = 0.712$) ในทางกลับกัน การเคยถูกตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการขายบุหรี่ให้เยาวชน (ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ $\rho = -0.421$) ซึ่งบ่งชี้ว่าการบังคับใช้กฎหมายมีผลในการยับยั้งพฤติกรรมเสี่ยง

ส่วนที่ 3 รูปแบบกลไกการบังคับใช้กฎหมายเพื่อจำกัดการเข้าถึงบุหรี่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสระบุรี ตาม พ.ร.บ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ที่พัฒนาขึ้น

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ในระยะที่ 1 และ 2 และผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระยะที่ 3 ได้นำไปสู่การสังเคราะห์ รูปแบบกลไกความร่วมมือแบบไตรภาคี ขับเคลื่อน 3 ยุทธศาสตร์ (Tripartite Collaborative Mechanism and 3-Strategy Driving Model: TCM3SD Model) ซึ่งมีหัวใจหลักคือการจัดตั้ง คณะทำงานไตรภาคีเพื่อเยาวชนปลอดบุหรี่ ประกอบด้วยตัวแทนจาก 1) ภาคการศึกษา (โรงเรียน) 2) ภาครัฐ (สาธารณสุข ตำรวจ) และ 3) ภาคประชาสังคม (ชุมชน ร้านค้า และอสม.) เพื่อขับเคลื่อน 3 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเฝ้าระวังและบังคับใช้กฎหมายเชิงรุก เปลี่ยนจากการตรวจจับเป็นการตรวจเยี่ยมเชิงบวกเพื่อให้ความรู้ สร้างพันธมิตร และใช้ระบบแจ้งเบาะแสโดยชุมชนเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างภูมิคุ้มกันและส่งเสริมความรอบรู้ มุ่งลดอุปสงค์ในกลุ่มนักเรียนผ่านหลักสูตร Gen Z รู้ทันควัน ที่เน้นการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและภัยบุหรี่ไฟฟ้า และเสริมพลังแกนนำนักเรียน เพื่อใช้แรงสนับสนุนเชิงบวกจากกลุ่มเพื่อน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างแนวร่วมและแรงจูงใจในชุมชน ปรับเปลี่ยนบรรทัดฐานทางสังคมผ่านโครงการ ร้านนี้เพื่อลูกหลาน ที่มอบป้ายเชิดชูเกียรติแก่ร้านค้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย และสร้างข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อสร้างเขตปลอดภัยรอบสถานศึกษา

ส่วนที่ 4 ประสิทธิภาพของรูปแบบ TCM3SD

ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ TCM3SD Model (Tripartite Collaborative Mechanism and 3-Strategy Driving Model) หลังการดำเนินมาตรการในพื้นที่อำเภอแก่งคอยเป็นเวลา 4 เดือน ผลการประเมินโดยเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้ประกอบการ 155 ร้าน ก่อนและหลังดำเนินมาตรการ พบการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมการขายบุหรี่ของผู้ประกอบการก่อนและหลังดำเนินมาตรการ (n=155)

พฤติกรรม	สัดส่วนก่อนดำเนิน มาตรการ (%)	สัดส่วนหลังดำเนิน มาตรการ (%)	ค่าสถิติ (X ²)	p-value
ขายบุหรี่ให้เยาวชน	45.8	8.4	48.07	<.001
ไม่ตรวจสอบอายุผู้ซื้อ	78.1	29.7	64.02	<.001
แบ่งขายบุหรี่เป็นมวน	68.4	21.9	60.15	<.001
วางโชว์บุหรี่ ณ จุดขาย	59.4	16.8	54.08	<.001

ผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดคือ สัดส่วนร้านค้าที่ยอมรับว่าขายบุหรี่ให้เยาวชนลดลงอย่างมากจากร้อยละ 45.8 เหลือเพียงร้อยละ 8.4 ซึ่งสอดคล้องกับการที่ร้านค้าหันมาตรวจสอบอายุของผู้ซื้อเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 21.9 เป็นร้อยละ 70.3 พฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ ก็ลดลงมากกว่าครึ่งหนึ่งเช่นกัน ผลการสะท้อนจากคณะทำงาน ไตรภาคีชี้ว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จคือพลังของความร่วมมือที่หลายกำแพงการทำงานแบบเดิม ๆ และการเปลี่ยนมุมมองจากการบังคับใช้กฎหมายเชิงลงโทษมาเป็นการสร้างพันธมิตรในชุมชน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นความชัดเจนของปัญหาการเข้าถึงบุหรี่ของเยาวชนในจังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นปัญหาเชิงระบบที่เชื่อมโยงกันตั้งแต่ปัจจัยเสี่ยงในตัวนักเรียนไปจนถึงพฤติกรรมของผู้ประกอบการ และได้พิสูจน์ถึงประสิทธิผลของแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการ

1. อิทธิพลของเพื่อนและภัยคุกคามใหม่จากบุหรี่ไฟฟ้าเป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลัก

ผลการศึกษาพบว่า เพื่อน คือปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการตัดสินใจสูบบุหรี่ของนักเรียนมัธยมปลาย โดยเพิ่มความเสี่ยงสูงถึง 8.5 เท่า ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยจำนวนมาก เช่น งานของจุฑามาศ มณีกุล (2566) และชลดา ไชยกุลวัฒนา และคณะ (2560) ที่ชี้ว่าอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญที่สุดในวัยรุ่น สิ่งที่น่าสนใจคือ เมื่อควบคุมตัวแปรอื่น ๆ แล้ว อิทธิพลจากครอบครัวกลับไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในวัยรุ่น การยอมรับจากกลุ่มเพื่อนมีน้ำหนักต่อการตัดสินใจมากกว่าคำแนะนำจากครอบครัว ประเด็นนี้ถูกซ้ำเติมด้วยภัยคุกคามใหม่จากบุหรี่ไฟฟ้า ซึ่งกลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดในกลุ่มนักเรียนที่สูบบุหรี่ (ร้อยละ 45.1) และการเข้าถึงโฆษณาออนไลน์ก็เป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญ ดังนั้น รูปแบบการป้องกันที่มีประสิทธิภาพจึงไม่สามารถมุ่งเน้นแค่การให้ความรู้แบบเดิม ๆ ได้อีกต่อไป ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของรูปแบบ TCM3SD Model ที่เน้นการสร้างแกนนำนักเรียนและหลักสูตร Gen Z รู้ทันควัน จึงเป็นการออกแบบที่ตอบสนองต่อปัจจัยเสี่ยงที่ค้นพบโดยตรง คือการใช้พลังบวกจากเพื่อนเพื่อต่อสู้กับอิทธิพลเชิงลบ และสร้างเกราะป้องกันภัยคุกคามใหม่ในโลกออนไลน์

2. ช่องว่างของการบังคับใช้กฎหมายคือต้นตอของปัญหาการเข้าถึงที่ร้านค้าปลีก

ผลการวิจัยระยะที่ 2 ได้ยืนยันคำกล่าวที่ว่ากฎหมายมีแต่คนบังคับใช้หายไปอย่างเป็นรูปธรรม การที่ร้านค้ากว่าร้อยละ 71.9 ไม่เคยถูกตรวจสอบ และเกือบครึ่งหนึ่งยอมรับว่าขายบุหรี่ให้เยาวชน แสดงให้เห็นถึงช่องว่างขนาดใหญ่ในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เยาวชนเข้าถึงบุหรี่ได้ง่าย สอดคล้องกับการศึกษาของ จักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ และคณะ (2560) อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของรูปแบบ TCM3SD Model ในการลดพฤติกรรมผิดกฎหมายของร้านค้าลงอย่างมีนัยสำคัญ ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าการปิดช่องว่างนี้สามารถทำได้ แต่ไม่จำเป็นต้องใช้มาตรการเชิงปราบปรามเพียงอย่างเดียว การเปลี่ยนจากการตรวจจับ เป็นการตรวจเยี่ยมเชิงบวก และการสร้างแรงจูงใจผ่านโครงการ ร้านนี้เพื่อลูกหลาน สามารถเปลี่ยนทัศนคติของผู้ประกอบการจากผู้กระทำผิดมาเป็นพันธมิตร ในการปกป้องเยาวชนได้ แนวทางนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สังคม ศุภรัตน์กุล และสุกัร สมอนา (2564) ที่ชี้ว่าการบังคับใช้กฎหมายในระดับชุมชนต้องอาศัยข้อตกลงและความร่วมมือจากภาคประชาสังคมจึงจะเกิดผล

3. ประสิทธิภาพของรูปแบบ TCM3SD Model มาจากพลังของการบูรณาการและการเปลี่ยนมุมมอง

ความสำเร็จของรูปแบบ TCM3SD Model ไม่ได้มาจากมาตรการใดมาตรการหนึ่ง แต่เกิดจากการผสมผสานยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมทั้งการลดอุปทาน (Supply Reduction) ผ่านการทำงานกับผู้ประกอบการ และการลดอุปสงค์ (Demand Reduction) ผ่านการทำงานกับนักเรียนและชุมชน โดยมีหัวใจสำคัญคือคณะทำงานไตรภาคี ซึ่งเป็นกลไกที่หลายกำแพงการทำงานแบบต่างคนต่างทำของหน่วยงานต่าง ๆ การทำงานร่วมกันทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล (โรงเรียนชี้เป้าพื้นที่เสี่ยง) และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน (สาธารณสุขให้ความรู้ ชุมชนช่วยเฝ้าระวัง) ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าการทำงานโดยลำพัง แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของจักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ และปิยะรัตน์ นิยมพิทักษ์พงศ์ (2558) ซึ่งสรุปว่ามาตรการแบบผสมผสานและการมีส่วนร่วมของชุมชนมีประสิทธิภาพสูงสุดและยั่งยืน ดังนั้น การวิจัยนี้จึงได้ให้บทเรียนสำคัญว่า การบังคับใช้กฎหมายสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจตามกฎหมายเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างกลไกความร่วมมือและระดมการมีส่วนร่วมจากชุมชนเพื่อเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้สรุปได้ว่า สถานการณ์การสูบบุหรี่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดสระบุรี ถูกขับเคลื่อนโดยอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนเป็นหลัก และถูกซ้ำเติมด้วยการแพร่ระบาดของบุหรี่ไฟฟ้า ในขณะเดียวกัน การเข้าถึงผลิตภัณฑ์ยาสูบเป็นไปอย่างง่ายดายเนื่องจากช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมายที่ทำให้ผู้ประกอบการร้านค้าส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การวิจัยได้พัฒนาและประเมินผล รูปแบบกลไกความร่วมมือแบบไตรภาคีขับเคลื่อน 3 ยุทธศาสตร์ (TCM3SD Model) ซึ่งพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพสูงใน

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ประกอบการและลดการจำหน่ายบุหรี่ให้เยาวชนได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีหัวใจแห่งความสำเร็จคือการสร้างกลไกความร่วมมืออย่างเป็นระบบระหว่างภาคการศึกษา ภาครัฐ และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เชิงรุกที่ครอบคลุมทั้งการเฝ้าระวัง การสร้างภูมิคุ้มกัน และการสร้างแนวร่วมในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับพื้นที่ (อำเภอและจังหวัด)

1. ควรผลักดันให้มีการจัดตั้งคณะทำงานไตรภาคีเพื่อเยาวชนปลอดบุหรี่ อย่างเป็นทางการในทุกอำเภอ โดยบรรจุเป็นกลไกการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณประจำปีเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของคณะทำงานฯ เช่น การจัดทำสื่อรณรงค์ การจัดอบรมแกนนำนักเรียน หรือการจัดเวทีชุมชน

3. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดควรจัดทำชุดเครื่องมือ (Toolkit) หรือคู่มือปฏิบัติงานจากบทเรียนของรูปแบบ TCM3SD Model เพื่อให้พื้นที่อื่น ๆ สามารถนำไปปรับใช้ได้ตามบริบทของตนเอง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. สำนักงานสาธารณสุข ควรปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการบังคับใช้กฎหมาย โดยเน้นการตรวจเยี่ยมเชิงบวกและสร้างเครือข่ายพันธมิตรร้านค้า ควบคู่ไปกับการบังคับใช้กฎหมายกับผู้ที่ยังฝ่าฝืนอย่างจริงจัง

2. สถานศึกษา ควรนำหลักสูตร Gen Z รู้ทันควัน ที่เน้นการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลไปบูรณาการในการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมบทบาทของแกนนำนักเรียนให้เป็นกลไกสำคัญในการป้องกันปัญหาระหว่างเพื่อนด้วยตนเอง

3. ผู้นำชุมชนและภาคประชาสังคม: ควรเข้ามามีบทบาทในการเฝ้าระวังผ่านช่องทางแจ้งเบาะแส และร่วมสร้างค่านิยม ร้านค้าที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสร้างแรงกดดันทางสังคมต่อร้านค้าที่ยังคงกระทำผิด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยและพัฒนาารูปแบบหรือมาตรการเพื่อป้องกันและเฝ้าระวังการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าผ่านช่องทางออนไลน์โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นช่องว่างสำคัญที่การวิจัยครั้งนี้ค้นพบ

2. ควรมีการศึกษาติดตามผลในระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อประเมินความยั่งยืนของพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ประกอบการ และศึกษาผลกระทบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นต่ออัตราการสูบบุหรี่ของนักเรียนในพื้นที่ทดลอง

3. ควรมีการขยายผลการวิจัยโดยนำรูปแบบ TCM3SD Model ไปทดลองใช้ในพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น ในเขตเมืองขนาดใหญ่ หรือในพื้นที่ชนบท เพื่อทดสอบความสามารถในการปรับใช้และประสิทธิผลของรูปแบบในบริบทที่หลากหลาย

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การทดลองใช้รูปแบบกลไกฯ ดำเนินการในพื้นที่เฉพาะ คือ อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี การนำผลไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นจึงควรพิจารณาถึงความเหมาะสมตามบริบท
2. ข้อมูลพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนและพฤติกรรมการขายของผู้ประกอบการเป็นการรวบรวมจากการรายงานตนเอง (Self-Report) ซึ่งอาจเกิดความคลาดเคลื่อนจากการให้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง
3. การประเมินผลเป็นการวัดประสิทธิผลในระยะสั้น (4 เดือน) ซึ่งยังไม่สามารถสรุปถึงความยั่งยืนของพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในระยะยาวได้

ความท้าทายในการขยายผล

1. รูปแบบนี้ต้องอาศัยทรัพยากรและความทุ่มเทอย่างสูงจากคณะทำงานไตรภาคี ซึ่งอาจเป็นเรื่องยากในการจัดสรรทั้งกำลังคนและงบประมาณให้เพียงพอในทุกพื้นที่
2. ความสำเร็จของรูปแบบ ขึ้นอยู่กับบริบทและความเข้มแข็งของความร่วมมือในชุมชนนั้น ๆ การสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งเช่นนี้ในพื้นที่อื่นที่มีพลวัตแตกต่างกันอาจต้องใช้เวลาและกลยุทธ์ที่จำเพาะเจาะจง
3. รักษาคุณภาพและความหมายที่แท้จริงของกิจกรรม เช่น การตรวจเยี่ยมเชิงบวกที่เน้นการสร้างพันธมิตรมากกว่าการจับผิด ซึ่งอาจถูกกลดทอนไปหากมีการนำไปปฏิบัติในลักษณะที่เน้นเพียงแค่ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ

บรรณานุกรม

- กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค. (2566). รายงานสถานการณ์การควบคุมการบริโภคยาสูบของประเทศไทย พ.ศ. 2566. กระทรวงสาธารณสุข.
- จักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ, ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน, ปิยะรัตน์ นิ่มพิทักษ์พงศ์ และศันสนีย์ เมฆรุ่งเรืองวงศ์. (2560). ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบให้กับเยาวชนของผู้ประกอบการร้านค้าปลีกในชุมชนชนบท. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข*, 31(2), 103-118.
- จักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ และปิยะรัตน์ นิ่มพิทักษ์พงศ์. (2558). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงบุหรี่ของเยาวชนและมาตรการจำกัดการเข้าถึงบุหรี่ของเยาวชน: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข*, 9(3), 276-293.
- จุฑามาศ มณีกุล. (2566). อัตราการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในระยะแรกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในระยะแรกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ*, 46(2), 1-13.
- ชลลดา ไชยกุลวัฒนา, ประกายดาว สุทธิ และวิชานีย์ ใจมาลัย. (2560). พฤติกรรมสูบบุหรี่และปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ของวัยรุ่นตอนต้นจังหวัดพะเยา. *วารสารการพยาบาลและสุขภาพ*, 11(2), 89-98.

พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560. (5 เมษายน 2560). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 39 ก หน้า 27-47.

สังคม ศุภรัตน์กุล และสุกัรร์ สมอนา. (2564). รูปแบบกลไกการบังคับใช้กฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบในชุมชนชนเมือง จังหวัดอุดรธานี. ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.)

Strategic

Management of Small Hotel in the Digital Economy Age: A SWOT-Based Evaluation in Muang District, Chiang Mai Province

Saranratch Samandakarawattana ^{1*} Suthira Sitthikun ² Winitra Leelapattana ³
Weerapon Thongma ⁴

Received: 19 June 2025 Revised: 14 July 2025 Accepted: 15 July 2025

Abstract

The purpose of this article was to examine the strategic management of small hotels in Muang District, Chiang Mai Province in the Digital Economy Age. The sample was two small hotels: Micasa Thaphae Hotel and Thapae Place, both located in high-tourism areas of Muang District. They were selected by purposive sampling based on their recent reopening and new ownership in 2024. The instrument for collecting data was a focus group discussion guideline. Data was collected from eight key informants in each hotel, including the General Manager/Owner, Front Office Manager, Food and Beverage Manager, Housekeeping Manager, Receptionist, Security Guard, Sales and Marketing Staff, and Front Desk Agency Representative. Data were analyzed using descriptive approach and content analysis.

The research results were found as follows: 1) Internal strengths included strategic location, personalized service, and flexible management, while internal weaknesses were limited digital infrastructure and structural rigidity. 2) External opportunities consisted of digital marketing channels and growing tourism demand, whereas threats included increasing competition and changing customer expectations. 3) Strategic directions from the TOWS matrix included: Aggressive strategies: enhancing digital marketing and niche targeting, Development strategies: partnerships with external stakeholders, Defensive strategies: improving service stability and risk management, and Survival strategies: accelerating digital transformation and organizational adaptability. The findings contribute to practical implications for small hotel operators and strategic planning in Muang District, Chiang Mai Province.

Keywords: Small Hotel, Strategic Management, Digital Economy, SWOT Analysis, TOWS Matrix

¹ Master's student in Tourism Management Program, International College, Maejo University

* Email: suthira.sit@gmail.com

²⁻⁴ International College, Maejo University

Introduction

Tourism has long been a crucial sector that supports Thailand's national economic growth, contributing significantly to GDP and employment. According to the World Travel and Tourism Council (2023), the tourism and hospitality business contributes more than 19.4% of the country's GDP, demonstrating its critical significance in national economic performance. Within this backdrop, Chiang Mai a city known for its rich cultural heritage and natural landscapes, has developed as a popular destination for both domestic and foreign visitors. A significant component of the city's tourism infrastructure is made up of small-scale lodging enterprises such as boutique hotels, guesthouses, and bed and breakfasts that provide distinctive, individualized services geared to cultural tourism needs (Wongsuchat and Ngamyang, 2022).

However, the competitive landscape of the hospitality industry is changing dramatically in the Digital Economy Age. This era, fueled by the expansion of digital technologies such as artificial intelligence, big data, and mobile applications, is reshaping how value is created and delivered across industries. Small hotels, despite their potential to provide high-value specialized experiences, frequently face restricted access to cash, technological competence, and data-driven decision-making tools required to compete effectively. Furthermore, the rise of "Prosumer 4.0" digitally literate, empowered, and highly engaged consumers requires a paradigm shift in how hospitality operators approach service design and guest engagement. Prosumer 4.0 refers to a new generation of proactive consumers who are not only adept at using digital tools but also actively shape the service experience by generating content, providing real-time feedback, co-creating value, and influencing brand perception through online platforms. This shift compels hospitality businesses to transition from one-way service delivery models to more interactive, personalized, and participatory approaches that meet the evolving expectations of digitally connected guests (Schwab, 2017).

Chiang Mai's small hotel industry is thus situated at the crossroads of cultural preservation, economic development, and digital innovation. While these establishments play an important role in supporting local livelihoods, enhancing destination authenticity, and promoting cultural sustainability, they are still extremely vulnerable to external shocks such as political unrest, natural disasters, and pandemics, all of which have historically disrupted Thailand's tourism industry (Temphairojana, 2023). As a result, adopting adaptive, resilient, and innovation-driven management methods is critical for maintaining long-term sustainability and growth.

Despite the strategic importance of small hotels in regional development, current literature has tended to focus on large-scale tourism infrastructure or generic technological adoption, with little emphasis on localized, context-specific strategic frameworks tailored to small businesses in the digital age (Law and Buhalis, 2008; Morrison, 2013). There is a significant void in empirical research into how these hotels might strategically position themselves to benefit from their inherent strengths while mitigating external threats (Getz and Petersen, 2005; Thomas et al., 2011). In this light, the SWOT analysis framework, which includes internal strengths and weaknesses as well as external opportunities and threats,

provides a powerful analytical lens for evaluating strategic alignment in this dynamic context (Gürel and Tat, 2017; Panagiotou, 2003).

This study will therefore conduct a systematic SWOT analysis of small hotels in Muang District, Chiang Mai Province, with the goal of evaluating current management strategies and identifying pathways for improving operational efficiency, market competitiveness, and sustainability in the context of the Digital Economy Age. The findings will contribute to the theoretical debate on strategic management in tourism, as well as provide practical insights for hotel operators, governments, and stakeholders involved in the long-term growth of Thailand's regional hospitality sectors.

Objectives of study

To management strategies of small hotels in Muang District, Chiang Mai Province within the context of the Digital Economy Age through the application of a SWOT analysis framework.

Literature Review

For this study, titled "A Strategic Analysis of Small Hotel Management in the Digital Economy Age: A SWOT-Based Evaluation in Muang District, Chiang Mai Province," the researcher has explored the following conceptual frameworks: Strategic Management Concepts and Theories Related to Hotel Management, and Concepts and Theories Related to Service Quality.

Strategic Management Concept

Strategic management is widely recognized as the integration of both art and science in planning, executing, and evaluating organizational decisions to achieve long-term goals. According to David (2011), strategic management involves a comprehensive process that encompasses cross-functional decisions aimed at aligning an organization's vision and mission with its objectives. Wheelen and Hunger (2015) further emphasizes that it is a sequence of managerial decisions guiding the direction of an organization's sustained performance. This process consists of three critical stages: strategy formulation, implementation, and evaluation. Strategy formulation involves setting the vision and mission, identifying internal strengths and weaknesses, external opportunities and threats, and selecting the most appropriate strategy. Strategy implementation then translates these plans into actions through goal setting, resource allocation, and employee motivation. Finally, strategy evaluation allows organizations to monitor performance and make necessary adjustments to ensure strategic objectives are met (David, 2011).

Beyond these stages, effective strategic management requires continuous analysis of internal and external environments to adapt to dynamic market conditions. Analytical tools such as SWOT analysis, PESTEL analysis, and Porter's Five Forces are essential for understanding an organization's strategic position and anticipating changes in the competitive landscape, technology, and customer preferences (Rothaermel, 2021). This ongoing environmental scanning supports the alignment of resources and capabilities with emerging opportunities and threats, ultimately helping organizations to develop sustainable competitive

advantages. The internal and external contexts of a firm significantly influence its strategy, which, when successfully executed, leads to enhanced organizational performance and competitiveness (Shujahat et al., 2017).

SWOT Analysis

SWOT, which stands for strengths, weaknesses, opportunities, and threats, is a very commonly utilized analytical tool in strategic management. The SWOT matrix has gained popularity as a useful tool for environment management strategy planning. This assessment helps managers formulate competitive strategies in the company's business environment (Kajanuset al., 2012, as cited in Benzaghta et al., 2021). In strategic business planning, SWOT analysis is an important step that must be accomplished along with the creation of the company's business plan (Simoneaux and Stroud, 2011). SWOT has become a popular tool among marketing practitioners and researchers and is often used in education especially for management students as an evaluation and strategic planning tool and in broader applications, as the tool is used to evaluate complex decision-making options and scenarios (Helms & Nixon, 2010).

The main purpose of SWOT analysis is to summarize the internal and external factors faced by the organization or company, determine the risks and problems that need to be solved, and design a business strategy that can increase competitiveness (M Fitriwati et al., 2023). In the scope of business management, especially strategic planning, the grouping of internal and external issues is a starting point that is often used before proceeding to the next stage (Helms and Nixon, 2010). As: 1) Internal Factors Strengths and weaknesses are part of the SWOT Analysis that describes the internal conditions of a company or organization. Strengths include those attributes that can have a positive impact on the company now or in the future. On the other hand, weaknesses refer to areas of concern that, if not improved, could put the company at a competitive disadvantage (Simoneaux and Stroud, 2011). The goal of internal evaluation is to assess an organization's operational capacity and performance (Zulkarnain et al., 2018). 2) External Factors Opportunities and threats are parts of the SWOT Analysis that describe the external conditions of a company or organization. Opportunities generally include areas where the company can expand or increase profitability and efficiency. Threats are usually external forces that can create pressure or result in a significant decline in the company's overall performance (Simoneaux and Stroud, 2011). The kind of product created, the features of the market positioning and segmentation strategy, the kind of services provided, and the business decisions they wish to buy or sell are all influenced by external factors (Zulkarnain et al., 2018).

TOWS Matrix

The SWOT analysis paradigm is expanded upon by TOWS analysis, which lists the advantages, disadvantages, opportunities, and threats. Nevertheless, it looks for alignments between opportunities and strengths and threats and weaknesses (Maity et al., 2024). By identifying internal and external components and choosing the optimal fit strategy to establish the best alignment between the factors, this technique offers a systematic analytical tool. This matrix is a crucial matching tool that aids managers in creating four different kinds of plans:

Strategies labeled Strengths-Opportunities (SO), Weaknesses-Opportunities (WO), Strengths-Threats (ST), and Weaknesses-Threats (WT) (David, 2011).

The four strategies generated by the TOWS Matrix have different types of strategies depending on what factors are matched. As explained by Maity et al. (2024):

1. SO Strategies: Utilize the inherent strengths to take advantage of outside chances.
2. WO Strategies: aim to make use of outside opportunities to fix internal inadequacies.
3. ST Strategies: make use of those advantages to ward off or reduce the impact of outside dangers.
4. WT Strategies: defensive techniques to mitigate weaknesses within and avert threats from outside.

Concepts and Theories Related to Service Quality

Service quality is critically important in providing a competitive advantage to a company, as it is influential on various factors such as customer satisfaction (Amin and Zahora, 2013), loyalty (Kim et al., 2013; Prentice, 2013), intentions (Hooper et al., 2013; Srivastava and Sharma, 2013) and value perceptions (Wu, 2013).

Many researchers define different perceptions of service quality. (Berry and Zeithaml, 1988) identified service quality as the comparison of a customer's specific expectations or requests regarding service with the performance after use of that service. Parasuraman et al. (1994) identified service quality as the perception of the customer after the act of purchasing. (Zeithaml and Bitner, 2000) identified quality of service as the long-term cognitive evaluation of business service offerings by customers.

Previous research on service quality (Dong and Jeong, 2007) shows how firms or companies can enhance their service quality to increase customer satisfaction and financial performance. He also develops factors (Employees, perceived service quality, customer, and financial performance) that critical success of service industry. He develops valid and reliable instruments to measure customer satisfaction and structural equation modeling to test hypotheses.

Quality service from (Dedeoğlu and Demirer, 2015) explained that studies in service quality generally attempted to determine the service quality perception level of customer by mainly focusing on customer quality evaluations. He also realizes that the nature and characteristics of differences in service quality perceptions among customers, managers and employees. (Kang, 2006) explained service quality by empirically examining the conceptualization of technical and functional quality. By using structural equation modeling, we are utilized to examine empirically two component models of service quality.

From explained interactive service quality in service encounter between supplier and manufacture industry. In his research, the operationalization of the construct of interactive service quality in service encounters considered four elements and multi-item measure of service quality (reliability, responsiveness, assurance, empathy, and tangibles).

Concepts and Theories Related to Hotel

According to the Hotel Act B.E. 2478 (1935) of Thailand, Section 3 defines a "hotel" as any establishment that provides temporary accommodation to guests in exchange for payment. However, Section 25 of the same Act exempts residential properties that are used exclusively for long-term stays specifically, those rented for at least one continuous month and where the owner does not regularly provide food or beverage services to tenants or the public. This legal distinction clarifies that rental houses or residential accommodation offered on a monthly or yearly basis are not legally classified as hotels.

From these provisions, two key factors determine whether a property is considered a hotel under the law: the length of stay and the provision of food or beverage services. Properties rented for less than one month fall under the hotel classification, as do properties that provide regular food or beverage services regardless of stay duration. This legal framework helps distinguish between transient accommodation and long-term residential rentals, ensuring appropriate regulation for each.

The development of knowledge related to small and medium enterprises (SMEs) within the SME Knowledge Center Development Project (2014) highlights that the hotel industry comprises various accommodation types, classified by different criteria. These classifications can depend on factors such as location, guest demographics, management structure, and service levels. As a result, there is no universally fixed method for classifying accommodations, and hotels are often categorized to better suit specific operational or marketing goals.

Common hotel classification methods include size, such as the number of guest rooms, and target market segments. Examples of classifications by target market include commercial hotels catering to business travelers in urban areas, airport hotels serving transit passengers and airline personnel, suite hotels providing spacious accommodation for longer stays, residential hotels offering long-term lodging with limited services, and resort hotels focused on leisure and recreation in scenic locations. Other types include bed and breakfasts, condominium hotels, casino hotels, and conference centers, each designed to meet distinct guest needs and preferences within the hospitality industry.

Research Methodology

This research employs a qualitative research methodology in the form of focus group discussions, utilizing SWOT analysis and the TOWS matrix to achieve a strategic analysis of small hotel management in the digital economy age.

The key information

The key information of this study consists of 33 small hotel entrepreneurs located in Mueang District, Chiang Mai Province. These entrepreneurs operate lodging establishments with no more than 30 rooms and play a vital role in the local tourism and hospitality industry.

The key information of research method was employed to conduct an in-depth SWOT analysis and TOWS matrix evaluation of small hotel management strategies. From the total of 33 small hotels in Mueang District, two hotels were purposefully selected based on their recent reopening and new ownership in 2024. Both hotels are in high-tourism areas Thaphae Road

(a major tourist checkpoint) and the Chiang Mai Moat area. The selected hotels were: Micasa Thaphae and Thapae Place. To ensure comprehensive insights, the study involved key informants across multiple functional roles within each hotel. The participants included:

1) General Manager / Owner 2) Food and Beverage Manager 3) Front Office Manager 4) Housekeeping Manager 5) Receptionist 6) Security Guard 7) Sales and Marketing Staff 8) Front Desk Agency Representative. These informants provided valuable perspectives on internal strengths and weaknesses, as well as external opportunities and threats, which were used to develop strategic recommendations through the TOWS matrix. The focus on newly reopened hotels provided timely and relevant insights into current industry conditions and adaptive strategies in the post-pandemic and digital economy age.

Research Instrument

To analyze internal and external factors affecting small hotel operations using SWOT analysis and TOWS matrix, this study employed discussion sessions as the primary research instrument. This participatory approach was chosen to foster open focus group discussions, collective insight, and strategic thinking among key hotel staff. The discussion sessions were conducted at two small hotels: Micasa Thaphae and Thapae Place, both newly reopened in 2024 and located in high-tourism zones of Chiang Mai (Thaphae Road and the Chiang Mai Moat area). Participants were selected based on their operational roles and strategic responsibilities. Each session began with a brief explanation of the SWOT framework, followed by guided discussion activities to collaboratively identify: 1) Internal Strengths and Weaknesses, 2) External Opportunities and Threats. The insights gained from both hotels were then synthesized into combined strategic management directions based on the TOWS matrix, reflecting shared challenges and opportunities within the small hotel sector

Ideas were recorded on whiteboards or digital tools in real time, allowing participants to reflect, revise, and build on each other's insights. Once the SWOT components were finalized, the same participants worked together to develop TOWS matrix strategies, focusing on: 1) SO strategies 2) WO strategies 3) ST strategies 4) WT strategies

This method encouraged collaboration, ownership, and deeper analysis from those directly involved in daily hotel operations. The qualitative data collected from these sessions were analyzed thematically to form the basis of practical and context-specific strategic recommendations.

Data Gathering

Prior to data collection, formal coordination was initiated through an introduction letter issued by the International College, Maejo University, to seek cooperation from small hotel operators. A purposive sampling approach was used to select the two participating hotels, based on their strategic relevance and operational context. To analyze internal and external factors affecting small hotel operations using SWOT analysis and the TOWS matrix, this study employed structured discussion sessions as the primary research instrument. This participatory method was selected to facilitate open dialogue, encourage collaborative insights, and support strategic thinking among key hotel staff.

Throughout the data collection process, strong attention was given to ethical considerations and the protection of participants' rights. Participants were informed of their voluntary involvement and were assured of their right to withdraw at any point without penalty. Informed consent was obtained prior to each discussion session, including permission to record audio for research purposes. Participants were also given the opportunity to review and verify their information post-session to ensure accuracy and authenticity. To safeguard confidentiality, all participant data were anonymized using coding systems, and findings were presented in aggregate form. Emotional well-being and privacy were prioritized, with appropriate support provided in the event of participant discomfort during any part of the discussion.

Analysis of data

The study was analyzed using a descriptive analysis approach, following the framework of Miles and Huberman (1984), which includes three main stages: data reduction, data display, and conclusion drawing.

Data Reduction: Interview transcripts and field notes were reviewed repeatedly to develop a thorough understanding of the content. Typological analysis was employed to extract and categorize relevant sentences or phrases based on predefined interview themes. This step facilitated the identification of key insights and the elimination of redundant or unrelated information.

Data Display: The reduced data were then organized and presented descriptively in alignment with the study's objectives. This stage aimed to clearly visualize patterns, relationships, and thematic categories emerging from the qualitative data, supporting a more structured interpretation.

Conclusion Drawing: Finally, the researcher synthesized the findings through coding and thematic grouping. Statements were labeled with keywords and sorted into main themes and sub-themes. Using analytic induction, the researcher examined patterns, relationships, and variations to derive theoretical insights and generalizations, thereby linking empirical evidence with broader conceptual implications.

Results

Proposed Management Strategy for Small Hotels in Mueang District. The management approach for small hotels in the Mueang District of Chiang Mai Province was studied through focus group discussions with small hotel operators. The data collected from these group discussions was then analyzed in conjunction with two case study hotels: Micasa Thaphae and Thaphae Place Hotel, Chiang Mai. This analysis focused on the strategic operations of small hotel businesses and integrated SWOT analysis findings. The results of the study are as follows:

1. Strengths

Planning: 1) Strategic location near major tourist landmarks enhances digital visibility on online maps, booking platforms, and mobile travel apps. 2) Distinctive service positioning whether through boutique charm or value-driven accommodations helps target specific market segments in the digital age.

Organizing: 1) Flexible organizational structures in smaller properties allow quick adaptation to digital trends and guest needs. 2) Larger properties benefit from more extensive infrastructure, supporting scalable tech investments and diverse guest services.

2. Weaknesses

Organizing: 1) Limited financial and human resources in smaller operations can restrict digital upgrades, staff training, and IT system implementation. 2) In more traditional or hierarchical organizations, outdated processes and lack of agility hinder effective adoption of digital tools.

Commanding: 1) Absence of dedicated digital leadership or trained personnel in technology and data analytics reduces strategic capabilities. 2) Over-centralized decision-making slows innovation and reduces employee involvement in driving digital transformation. 3) A lack of digital vision from top management can lead to missed opportunities in customer engagement and online reputation building.

Controlling: 1) Lack of performance tracking tools such as CRM systems or review management software limits the ability to measure marketing ROI and guest satisfaction. 2) Inadequate control mechanisms for digital reviews, booking trends, and operational data can result in reactive rather than proactive management.

3. Opportunities

Planning: 1) Growth in cultural, eco, and digital tourism presents opportunities to attract tech-savvy travelers such as millennials and digital nomads. 2) Government-backed digital tourism initiatives and promotional campaigns offer pathways to support growth and increase direct bookings. 3) Expanding use of digital marketing, influencer collaborations, and online travel agencies (OTAs) opens new customer acquisition channels.

Coordinating: 1) Integrating digital tools such as property management systems (PMS), CRM platforms, and booking engines enhances coordination between departments and guest services. 2) Partnerships with OTAs, local tourism businesses, and digital influencers can amplify market reach and streamline customer communication. 3) Using automation (e.g., chatbots, mobile check-in) can optimize internal workflows and improve service efficiency.

4. Threats

Planning: 1) Rising competition from alternative accommodations and tech-enabled boutique hotels puts pressure on pricing and differentiation. 2) Shifting traveler expectations toward faster connectivity, mobile booking, and personalized services demand ongoing innovation. 3) Economic instability and global crises can quickly disrupt tourism flows, requiring agile digital planning.

Coordinating: 1) Poor coordination between digital platforms (e.g., website, OTAs, social media) can result in inconsistent branding or booking errors. 2) Limited collaboration across departments may cause gaps in data sharing, customer service follow-up, and promotional execution.

Controlling: 1) Negative online feedback can rapidly affect brand reputation if not addressed through timely review monitoring and response strategies. 2) Failure to track key

digital performance metrics such as conversion rates, cost per acquisition, and search visibility can undermine competitive positioning.

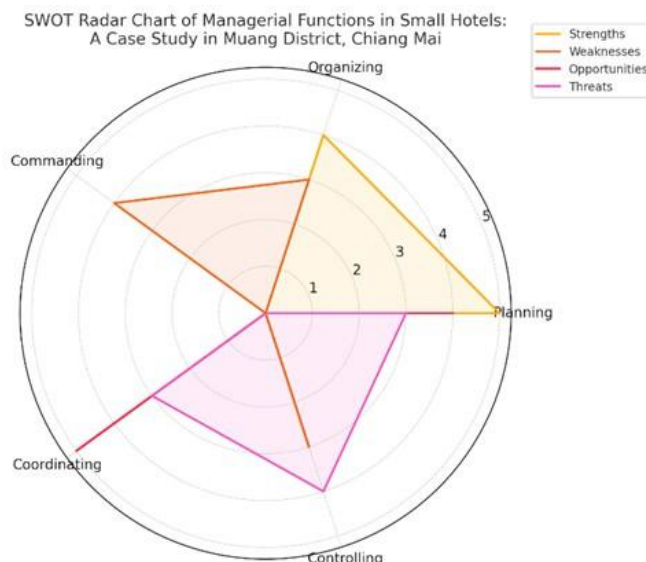

Figure 1 SWOT Radar Chart of Managerial Functions in Small Hotels: A Case Study in Muang District, Chiang Mai

After analyzing the management situation in small hotels in Muang Chiang Mai District, the researcher summarized the SWOT analysis and assessed the data in the Tows Matrix style, resulting in the presentation of strategies as follows:

SO Strategies: Leverage internal strengths to take advantage of opportunities

1. Use strong location and distinctive service identity to attract niche markets (e.g., digital nomads, cultural tourists) via digital campaigns.
2. Apply agile operations to implement CRM systems, cloud-based tools, and mobile booking systems quickly.
3. Capitalize on digital tourism programs to gain financial support and visibility.

WO Strategies: Overcome internal weaknesses by using external opportunities.

1. Invest in digital tools (CRM, PMS) with government grants or low-cost SaaS solutions.
2. Form strategic partnerships with OTAs and local influencers to compensate for limited marketing resources.
3. Upskill existing staff through online training programs focused on digital hospitality.

ST Strategies: Use strengths to minimize external threats.

1. Emphasize personalized service and authentic experiences to differentiate from Airbnb and mass-market competitors.
2. Maintain high guest satisfaction to build strong online reputation and defend against negative reviews.

3. Use operational agility to respond quickly to market disruptions and shifts in traveler behavior.

WT Strategies: Minimize both weaknesses and threats.

1. Restructure internal management to reduce dependency on centralized leadership.
2. Develop contingency plans and adopt flexible pricing strategies to manage economic volatility.
3. Implement guest feedback systems to improve service consistency and prevent online reputation risks.

Discussion

Hotels in the digital economy age must employ multidimensional strategic approaches to adapt and survive in a competitive and continuously changing environment. The SO (aggressive) approach proposes that hospitality organizations leverage their inherent strength's prime location, high-quality service, and organizational agility to proactively pursue niche markets such as digital nomads, cultural tourists, and eco-conscious travelers. These firms can boost their visibility and direct engagement with target segments by leveraging digital platforms and government-supported tourist campaigns. Saldanha et al. (2021), argue that by integrating internal capabilities with digital transformation, service providers can successfully grow their outreach and customize visitor experiences.

The WO (developmental) strategy focuses on transforming digital limitations into growth opportunities by leveraging external resources. Public funding initiatives, strategic collaborations with online travel agencies (OTAs), and staff digital training programs present accessible pathways for overcoming budgetary and human capital constraints. Empirical studies have shown that small and medium-sized hotels that adopt customer relationship management (CRM) systems and participate in digital capacity-building programs experience improved customer engagement and increased booking efficiency (Buhalis & Law, 2008). Furthermore, the utilization of third-party platforms allows resource-constrained hotels to benefit from shared infrastructure and broader market reach.

From a defensive standpoint, the ST strategy emphasizes the importance of leveraging brand identity and service personalization to differentiate from increasingly competitive alternatives, including short-term rentals like Airbnb. By reinforcing their core values and ensuring operational flexibility, hotels can better withstand competitive pressures and evolving guest expectations. Teece (2007) argues that organizations with strong dynamic capabilities such as rapid adaptation, reconfiguration of resources, and continuous innovation are better positioned to maintain a sustainable advantage in volatile markets. Hotels that integrate real-time feedback mechanisms and tailor services accordingly can significantly enhance guest satisfaction and brand loyalty.

Lastly, the WT (survival) strategy addresses internal inefficiencies and vulnerabilities by advocating for operational modernization and strategic diversification. This includes upgrading technological infrastructure, decentralizing decision-making processes, and implementing flexible pricing or service models to accommodate fluctuating demand and

economic uncertainty. Research by Sigala (2020) highlights that hospitality firms embracing digital transformation, even under resource constraints, demonstrated higher levels of resilience and recovery during crises such as the COVID-19 pandemic. By focusing on internal reform while anticipating external threats, hotels can position themselves not merely to survive but to evolve sustainably in a fast-changing global tourism ecosystem.

Conclusion

This study critically examined the management strategies of small hotels in Muang District, Chiang Mai, within the context of the Digital Economy Age using the SWOT analysis framework. The findings reveal that while these hotels benefit from strategic advantages such as location, personalized service, and operational flexibility, they also face significant internal limitations related to digital capability and structural rigidity. The TOWS matrix provided a systematic approach to transform internal weaknesses into strengths and leverage external opportunities to achieve competitive advantage.

Aggressive strategies emphasizing digital marketing and niche targeting, along with development-focused strategies that integrate external resources, offer a roadmap for sustainable growth. Defensive and survival strategies further highlight the importance of organizational adaptability and digital transformation in the face of increasing competition and economic uncertainty. Since the study was conducted on only 2 hotels, the results of the study can only present the development in Muang Chiang Mai District. If we add more samples with different types of study, the results of the study will be more widely applicable.

Future Research Directions

Future research should further explore the dynamic interplay between digital transformation and strategic management in small-scale hospitality enterprises, particularly in emerging tourism destinations like Chiang Mai.

First, longitudinal studies are recommended to examine the long-term impact of digital adoption such as CRM systems, cloud-based PMS, and AI-driven guest services—on hotel performance and customer satisfaction. These could provide deeper insights into the sustainability and scalability of digital strategies over time.

Second, comparative studies across different regions or countries could offer valuable cross-cultural perspectives on how small hotels respond to the digital economy in diverse policy, cultural, and infrastructural environments. This would help identify best practices and context-sensitive solutions for digital innovation.

References

- Amin, M., & Zahora Nasharuddin, S. (2013). Hospital service quality and its effects on patient satisfaction and behavioural intention. *Clinical Governance: An International Journal*, 18(3), 238–254.
- Benzaghta, M. A., Elwalda, A., Mousa, M. M., Erkan, I., & Rahman, M. (2021). SWOT analysis applications: An integrative literature review. *Journal of Global Business Insights*, 6(1), 54–72.

- Berry, L. L., Parasuraman, A., & Zeithaml, V. A. (1988). The service-quality puzzle. *Business Horizons*, 31(5), 35–43.
- David, F. R. (2011). *Strategic Management: Concepts and Cases* (13th ed.). Prentice Hall.
- Dedeoğlu, B. B., & Demirer, H. (2015). Differences in service quality perceptions of stakeholders in the hotel industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 27(1), 130–146. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-08-2013-0350>
- Dong, K. Y. & Jeong, A. P. (2007). Perceived service quality: Analyzing relationships among employees, customers, and financial performance. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 24(9), 908–926.
- Fitriwati, M., Makkarennu, & Syahid, M. (2023). Development of strategic plan for palm sugar agro-industry using SWOT analysis and business model canvas: Case study in Lombo Village, Sidrap District. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1230(1), 1–10.
- Getz, D., & Petersen, T. (2005). Growth and profit-oriented entrepreneurship among family business owners in the tourism and hospitality industry. *International Journal of Hospitality Management*, 24(2), 219–242.
- Gürel, E. & Tat, M. (2017). SWOT analysis: A theoretical review. *Journal of International Social Research*, 10(51), 994–1006.
- Helms, M. M., & Nixon, J. (2010). Exploring SWOT analysis—where are we now? A review of academic research from the last decade. *Journal of Strategy and Management*, 3(3), 215–251.
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. (2013). The servicescape as an antecedent to service quality and behavioral intentions. *Journal of Services Marketing*, 27(4), 271–280.
- Kang, G. D. (2006). The hierarchical structure of service quality: Integration of technical and functional quality. *Managing Service Quality: An International Journal*, 16(1), 37–50.
- Kim, W. G., Li, J. J., & Brymer, R. A. (2016). The impact of social media reviews on restaurant performance: The moderating role of excellence certificate. *International Journal of Hospitality Management*, 55, 41–51.
- Law, R., & Buhalis, D. (2008). Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the Internet—The state of eTourism research. *Tourism Management*, 29(4), 609–623.
- Maity, A., Wulffélé, J., Ayala, I., Favier, A., Adam, V., Bourgeois, D., & Brutscher, B. (2024). Structural heterogeneity in a phototransformable fluorescent protein impacts its photochemical properties. *Advanced Science*, 11(10), 2306272.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1984). Drawing valid meaning from qualitative data: *Toward a shared craft*. *Educational Researcher*, 13(5), 20–30.
- Morrison, A. M. (2013). *Marketing and managing tourism destinations*. Routledge.
- Panagiotou, G. (2003). Bringing SWOT into focus. *Business Strategy Review*, 14(2), 8–10.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1994). Reassessment of expectations as a comparison standard in measuring service quality: Implications for further research. *Journal of Marketing*, 58(1), 111–124.

- Prentice, C. (2013). Service quality perceptions and customer loyalty in casinos. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 25(1), 49–64.
- Rothaermel, F. T. (2021). *Strategic Management* (5th ed.). McGraw-Hill Education.
- Saldanha, T. J., John-Mariadoss, B., Wu, M. X., & Mithas, S. (2021). How information and communication technology shapes the influence of culture on innovation: A country-level analysis. *Journal of Management Information Systems*, 38(1), 108–139.
- Schwab, K. (2017). Social media's perspective on Industry 4.0: A Twitter analysis. *Social Networking*, 6(4), August 15, 2017.
- Shujahat, M., Hussain, S., Javed, S., Malik, M. I., Thurasamy, R., & Ali, J. (2017). Strategic management model with lens of knowledge management and competitive intelligence: A review approach. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 47(1), 55–93.
- Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research*, 117, 312–321.
- Simoneaux, S. L., & Stroud, C. L. (2011). SWOT analysis: The annual check-up for a business. *Journal of Pension Benefits: Issues in Administration*, 18(3), 75–78.
- Srivastava, K., & Sharma, N. K. (2013). Service quality, corporate brand image, and switching behavior: The mediating role of customer satisfaction and repurchase intention. *Services Marketing Quarterly*, 34(4), 274–291.
- Teece, D. J. (2007). Explicating dynamic capabilities: The nature and microfoundations of (sustainable) enterprise performance. *Strategic Management Journal*, 28(13), 1319–1350.
- Temphairojana, K. (2023). Thailand's tourism growth and challenges. *Asia Tourism Journal*, 11(2), 58–74.
- Thomas, R., Shaw, G., & Page, S. J. (2011). Understanding small firms in tourism: A perspective on research trends and challenges. *Tourism Management*, 32(5), 963–976.
- Wheelen, T. L., & Hunger, J. D. (2015). *Strategic Management and Business Policy* (14th ed.). Pearson Education Inc.
- Wongsuchat, P., & Ngamyan, R. (2022). Leveraging cultural heritage in boutique hotels. *Cultural Tourism Journal*, 9(1), 78–94.
- World Travel & Tourism Council. (2023). *Travel & tourism economic impact 2023: Thailand*. World Travel & Tourism Council.
- Wu, H. C. (2013). An empirical study of the effects of service quality, perceived value, corporate image, and customer satisfaction on behavioral intentions in the Taiwan quick service restaurant industry. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 14(4), 364–390.
- Zeithaml, V. A., & Bitner, M. J. (2000). *Services marketing: Integrating customer focus across the firm*. McGraw-Hill.
- Zulkarnain, A., Wahyuningtias, D., & Putranto, T. S. (2018, March). Analysis of IFE, EFE and QSPM matrix on business development strategy. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 126(1), 012062. IOP Publishing.

ChangShana's

Artistic Characteristics for Application in The Contemporary Era

Yinglian Pan ^{1*}

Sakon Phu-Ngamdee ²

Received: 8 July 2025 Revised: 23 July 2025 Accepted: 26 July 2025

Abstract

This study aims to explore the artistic characteristics of Chang Shana and their application in contemporary design and education. Specifically, it investigates: (1) how Chang Shana's early experiences shaped her artistic ideals and cultural identity; (2) the innovative features of her floral sketches as expressions of traditional aesthetics; and (3) her educational philosophy's role in preserving and transforming Chinese traditional art. Employing qualitative methods—including literature analysis, comparative case studies, and field research—this study systematically examines Chang's lifelong engagement with Dunhuang art and her integration of traditional elements into modern design practices. The findings reveal that Chang Shana skillfully fuses Dunhuang motifs and natural inspirations to construct a unique aesthetic language, which she applies across artistic creation, decorative design, and art education. Her work exemplifies how traditional culture can be revitalized and innovatively adapted in the contemporary context. Based on the results, the study recommends incorporating her model of "inheritance and innovation" into modern art curricula, interdisciplinary design practices, and cross-cultural educational exchanges to promote cultural confidence and sustainable aesthetic development.

Keywords: Chang Shana, Dunhuang Art, Art design, Art design education, Contemporary

¹⁻² Academy of Arts and Philosophy, Shinawatra University, Bangkok, Thailand.

* Email: sakon.p@siu.ac.th

Introduction

Chang Shana is an artist deeply rooted in Dunhuang culture since childhood, and she has dedicated her entire career to the research, protection, and creative application of Dunhuang art. Throughout her lifelong artistic pursuits, Chang Shana has systematically studied the murals and decorative patterns of the Dunhuang Mogao Grottoes, gaining extensive experience and developing profound insights. Her design works, whether in pattern design or architectural decoration, consistently reveal the influence of Dunhuang culture, demonstrating the integration of traditional patterns with modern artistic expression.

Against the backdrop of contemporary cultural revitalization, this study focuses on the application of Chang Shana's artistic characteristics in the modern era. By analyzing her unique ability to draw inspiration from Dunhuang patterns and natural forms, this research aims to explore how traditional Chinese culture can be preserved, inherited, and creatively transformed to adapt to the needs of modern society. This is especially significant given the rapid modernization and global cultural exchanges of today, which present both opportunities and challenges for the preservation of traditional artistic heritage (Lin, 2014; Zhao, 2022).

While previous studies have examined Chang Shana's artistic achievements and contributions to Dunhuang art preservation, there remains a significant gap in the literature regarding the systematic analysis of her methods of pattern transformation and her pedagogical strategies in integrating cultural heritage into design education. Existing research often emphasizes biographical narratives or focuses on her stylistic accomplishments without critically analyzing the mechanisms through which she bridges traditional and contemporary aesthetics. Furthermore, little attention has been paid to how her teaching philosophy and artistic practices serve as a model for incorporating traditional cultural values into modern interdisciplinary design education.

Therefore, this study seeks to address these gaps by (1) examining how Chang Shana's early life shaped her artistic values; (2) analyzing the formal and symbolic transformation of Dunhuang motifs in her floral and decorative works; and (3) evaluating her educational contributions within the framework of cultural transmission. By doing so, this research not only contributes to the documentation of an iconic figure in Chinese art history but also offers insights into the broader discourse on design innovation and cultural sustainability.

Research Objectives

1. To explore how Chang Shana's early life and Dunhuang experiences influenced her artistic ideals and cultural identity.
2. To analyze the characteristics and aesthetic values of her floral sketch works as an expression of traditional art innovation.
3. To investigate her educational practices and their role in promoting the inheritance and transformation of Chinese traditional art and design.

Literature Review

Chang Shana (1998) reflected on her personal experience of studying art education in the United States in her article *Seeing the gap and looking to the future*. She highlighted the differences between Chinese and Western art education systems, particularly in curriculum design and talent training. Through comparative observation, she advocated for integrating Chinese traditional culture into modern design education, promoting a model that both inherits and innovates. Her insights provide a crucial foundation for understanding how global perspectives can inspire the transformation of Chinese art and design education.

Zhu En (2001), in *The Praise of Nature — Chang Shana's Art and Artistic Journey*, systematically reviewed Chang Shana's lifelong artistic path. Zhu emphasized that her works are deeply rooted in the aesthetic appreciation of nature and traditional Chinese patterns, especially the Dunhuang murals. Zhu argued that Chang Shana's floral sketches not only inherit the essence of tradition but also reveal an innovative spirit, thus becoming a representative paradigm of the contemporary transformation of traditional art.

Zhu Gang (2017) curated *Blooming Dunhuang: Chang Shana Art Research and Application Exhibition*, which presented a comprehensive review of Chang Shana's decades of creative practice. Zhu systematically displayed how Chang Shana integrated Dunhuang decorative elements into modern design language, demonstrating the practical value of traditional culture in contemporary society. This exhibition, along with its academic interpretation, highlighted Chang Shana's important position in bridging traditional art and modern design.

Huang Xin and Wu Wei (2023) explored Chang Shana's educational philosophy in their paper *The Exploration of Chang Shana's Design Education Thought as the "Decoder of Dunhuang Patterns"*. They analyzed her emphasis on systematic pattern education and her methods of balancing imitation with innovation in design education. The authors pointed out that Chang Shana's teaching concepts have greatly influenced the current educational model in China's arts and crafts discipline and provided valuable references for cultivating culturally confident designers.

Liu Yuanlong (2017) published *Chang Shana: Blooming Flower of Dunhuang* in which he portrayed Chang Shana as a symbolic figure representing the revitalization of Dunhuang art. Liu highlighted not only her artistic achievements but also her dedication to cultural heritage and educational reform. He argued that Chang Shana's lifelong commitment to combining traditional elements with modern practices is a testament to the vitality of Chinese cultural identity in a globalized context.

Conceptual Framework

This study focuses on systematically exploring Chang Shana's artistic practice and educational philosophy in alignment with the three stated research objectives. The framework is structured around three key dimensions: floral sketching, decorative design, and art and design education. These dimensions were conceptually selected based on their strong representation of Chang Shana's lifelong work and their relevance to cultural inheritance and contemporary application.

Floral sketching reflects her reinterpretation of traditional Chinese aesthetics through natural forms, highlighting her innovative visual language. Decorative design focuses on her transformation of Dunhuang patterns into modern design, illustrating her role in bridging tradition and modernity. The educational dimension examines her teaching philosophy, emphasizing how she integrated traditional culture into design education to promote cultural continuity.

The guiding principle of this framework is the creative transformation of traditional culture, drawing from both heritage preservation and contemporary design theory. By analyzing these three interconnected aspects, the study aims to demonstrate how Chang Shana's work offers a model for revitalizing traditional culture in modern art and education.

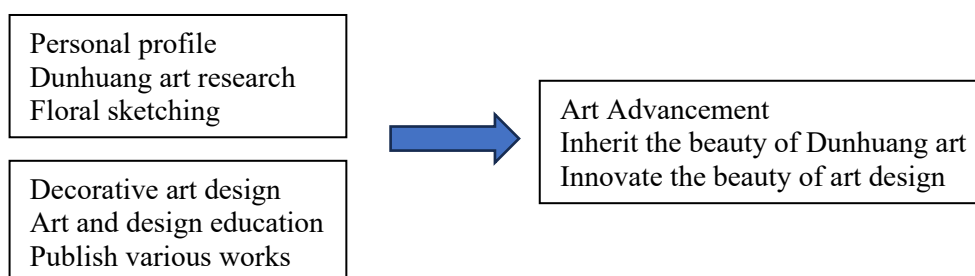

Figure 1 Conceptual Framework

Research Methodology

This study adopts a literature analysis approach as its first step. By systematically reviewing relevant academic papers, interviews, and exhibition catalogues on Chang Shana's art and educational philosophy, the research aims to build a theoretical foundation for deeper investigation. Special attention is paid to studies on Dunhuang decorative pattern applications, flower sketching techniques, and traditional pattern teaching methods. Core references such as *The Blossoming Dunhuang: Research and Application Exhibition of Chang Shana's Art* and *Exploration of Chang Shana's Educational Thoughts on Dunhuang Patterns* are critically examined to summarize common viewpoints, identify gaps, and outline contrasting perspectives in the existing scholarship.

Second, this study employs case study analysis focusing on representative artistic projects by Chang Shana. These include her transformation of Dunhuang motifs in design, her flower sketching works, and her participation in landmark public projects such as the decoration of the Great Hall of the People and the sculpture celebrating Hong Kong's return. By applying visual analysis, color analysis, and compositional analysis, the study explores these works from the perspectives of artistic language, cultural symbolism, and creative concepts. In addition, it traces the evolution of her creative practice across different historical periods and socio-political contexts, thereby revealing the practical value and educational implications of her legacy in contemporary Chinese art and design.

Third, field research is carried out to complement textual and case-based findings. The research includes visits to key institutions closely related to Chang Shana's career, such as the Dunhuang Academy, the National Art Museum of China, and the Central Academy of Fine Arts. By attending relevant exhibitions, observing teaching achievements, and interviewing teachers, students, and researchers, the study collects first-hand evidence on how Chang Shana's design concepts are currently inherited, disseminated, and innovated. Observations on the display environments, craftsmanship restoration levels, and audience responses are documented to validate the results of the literature review and case analysis.

Finally, the study adopts a comprehensive triangulation strategy to ensure scientific rigor. By cross-verifying insights from literature analysis, case study analysis, and field research, the methodology strengthens the reliability of its conclusions. Through triangulation, the research compares consistencies and differences in data, uncovers underlying cultural logic and societal demands, and distills the essential values of Chang Shana's artistic and educational practices. This integrative approach is intended to offer theoretical and practical reference points for the integration of traditional Chinese culture into contemporary art and design education.

Results

1. Chang Shana: From Dunhuang Roots to Modern Design Excellence

1.1 The Life of Chang Shana

Chang Shana, named after France's Saône River, was born in 1931 during her father Chang Shuhong's studies in Europe. In 1935, a chance encounter with the *Illustrated Catalogue of the Dunhuang Caves* profoundly changed their family's destiny, inspiring Chang Shuhong to return to China to protect these cultural treasures. In 1937, the family fled war-torn China back to Dunhuang, where in 1943 Chang Shuhong led artists to conserve the Mogao Caves. Young Chang Shana received a strict and comprehensive education: copying murals, reciting French, reading Chinese and Western classics, all under harsh desert conditions, which cultivated both her resilience and artistic skill.

Despite personal hardships, including her mother's departure and family financial struggles, she devoted herself to mural copying, completing works like *Transformation of the Western Pure Land*. In 1946, her talent was recognized at the Lanzhou Father-Daughter Exhibition, where she was encouraged to study abroad. After two more years immersed in Dunhuang, she carried forward the legacy of her father with unwavering passion.

In 1948, Chang Shana began studying in the United States, sponsored by Ye Lihua, taking with her hundreds of mural copies. In Boston, she honed sketching, anatomy, and art history, all built upon the strong foundation of her Dunhuang training. She even held a New York exhibition of apsaras that amazed audiences. However, as news of New China's birth spread, she chose to give up her degree, worked in a ceramics factory to buy a ticket home, and returned in 1950 with deep affection for her country.

Back in China, she helped exhibit Dunhuang treasures, which caught the eye of Liang Sicheng and Lin Huiyin. Recommended to teach at Tsinghua University, she soon expanded her influence by innovating traditional crafts and eventually joining the Central Academy of Fine Arts. There she systematized Dunhuang ceiling motifs into textbooks and took part in major decorative projects. Later, she led teams on the Great Hall of the People, applying Premier Zhou's philosophy of "use the old for the new."

As president of the Central Academy of Arts and Crafts from 1983, she advanced design education by creating new disciplines and promoting industry-academia integration, while also leading projects such as the 1997 *Ever-Blooming Bauhinia* for Hong Kong's return. Moreover, she actively engaged in international exchanges, forging partnerships in Japan, France, and the United States, broadening Chinese design education's global reach. Her lifelong dedication to Dunhuang research, from patterns to pigments and color studies, safeguarded and reinterpreted these world-class heritage elements for new generations, demonstrating openness and integration along the Silk Road.

1.2 Characteristics of Chang Shana's Flower Sketches

Flowers, in Chang Shana's hands, embody not only nature's vitality but also a lifetime of artistic reflection. Her flower sketches reveal five notable characteristics:

Delicate brushwork: She conveys subtle textures of petals and leaves with precise lines and shading, giving her flowers a sense of life and breath. Works like *Rose* and *South Snake Vine* highlight this refined detail, expressing gentle observation and artistic rigor.

Fresh, harmonious colors: Chang Shana favors light, transparent hues, skillfully blending shades to build depth and a sense of airiness. From pale pinks in *Rose* to layered greens in *Orchid with Crane's Vision*, her color transitions enhance realism and poetic feeling.

Simple composition: She removes superfluous background elements to focus purely on floral shapes, using negative space strategically. Works like *Bai Chunzi* leave large blank areas to emphasize the flower's presence, following a "less is more" aesthetic with strong modern sensibility.

Unique perspective: Her work dignifies humble, ordinary plants — potato blossoms, wild chrysanthemums, clematis — through delicate lines and gentle color contrasts, reminding viewers of the resilience and quiet power of often-overlooked species.

Profound emotion: Chang Shana's flower paintings are not merely decorative but carry reflections on life and nature, celebrating vitality and perseverance. Paintings like *Mountain Dandelion* or *Cactus* metaphorically echo courage and wisdom, resonating with traditional Chinese cultural ideals of moral integrity and harmony.

Overall, Chang Shana's floral sketches harmonize traditional Chinese brush technique with modern design ideas, blending emotional depth, subtlety, and a universal humanism. Over decades of practice, she built a personal artistic language rooted in nature yet transcending time, inspiring viewers to discover beauty, resilience, and cultural meaning within even the smallest flowers.

2. Chang Shana's Artistic Creation and Contemporary Application

In the 21st century, under globalization, design should both serve and derive from life, and revitalizing traditional Chinese culture has become a key trend. Studying Chang Shana's artistic philosophy helps explore how traditional culture and nature can be organically integrated into modern design, inspiring public respect for Chinese heritage and natural beauty. Modern design concepts from abroad have inevitably influenced aesthetic values in China, sometimes leading to superficial imitation. Chang Shana advocates "inheriting before innovating," with designers deeply understanding and flexibly applying traditional elements to revitalize patterns and infuse them with new life.

Through her deep study of Dunhuang murals and nature, Chang Shana highlighted that traditional inheritance must be both broad and profound. Dunhuang art embodies rich patterns across dynasties, while nature provides endless sources of color, shape, and texture. Modern design, she argued, should not only pursue aesthetic refinement but also address the practical needs of everyday life while reflecting advances in science and technology and a spirit of the times.

2.1 National Tradition in Design

Chang Shana creatively embedded Dunhuang patterns into her design work, helping to showcase Chinese identity. For example, the "Peace Dove Silk Scarf" incorporated motifs from Sui Dynasty caisson ceilings for the 1952 Asia-Pacific Peace Conference, while the "Ceramic Peace Dove Large Plate" translated decorative patterns into everyday utensils. Likewise, the "MEGA ROYAL MOLLY Dunhuang Series" and "BE@RBRICK Building Blocks Bear" drew from Dunhuang imagery to popularize traditional culture globally. These projects bridge the ancient and the contemporary, stimulate younger designers' interest, and expand cultural consumption choices.

2.2 Decorative Color in Design

The brilliant color system of Dunhuang murals, rich with auspicious reds, tranquil blues, and dignified golds, is a vital part of Chinese aesthetics. Chang Shana emphasized that studying these color systems can enrich modern design's cultural depth and artistic value. For instance, the jewelry design "Prosperous Splendor" uses Dunhuang-inspired enamel colors with pearls to recreate a sense of grandeur and opulence, while the "Dunhuang Impression"

design reinterprets pearl-string motifs with modern gilding and enamel, evoking a sense of historic elegance and vitality.

2.3 Decorative Patterns in Design

Chang Shana showed that the flexible yet structured composition methods of Dunhuang patterns provide essential inspiration for today's design. A classic example is the ceiling of the Great Hall of the People's dining hall, referencing Cave 31's caisson ceiling while adapting to a milky-white, pink, and gold color scheme to match modern architecture. In anti-counterfeiting design, the "Dunhuang Commemorative Ticket" applied line patterns and cultural symbols, merging security technology with the beauty of ancient murals to create both practical and artistic value.

2.4 Nature-Inspired Design

Chang Shana believed nature is an endless wellspring of creativity. For example, the "Eternally Blooming Bauhinia" sculpture draws inspiration from Hong Kong's bauhinia flower, with petals shaped to appear in dynamic bloom, symbolizing vitality and prosperity. In the Party History Exhibition Hall project, her design integrated "Red Boat Spirit" motifs to visually connect party history, symbolism, and dedication. In these works, Chang Shana demonstrated how to transform natural elements into powerful cultural symbols, achieving harmony between tradition, innovation, and modern living.

Chang Shana's lifelong philosophy — combining national heritage with the vitality of nature — provides a sustainable roadmap for contemporary designers. By absorbing traditional essence and blending it with modern lifestyles, they can build design works that not only inherit precious cultural heritage but also resonate with the aesthetic values and needs of contemporary society, enriching daily life and extending Chinese culture to the world.

3. Chang Shana's Art Design Education and Tradition Transmission

Chang Shana was not only an accomplished artist but also a leading educator who dedicated her life to integrating traditional Chinese art into modern design education. From an early age, she immersed herself in Dunhuang murals under the guidance of her father, Chang Shuhong, emphasizing active imitation, rigorous composition, and figure proportion studies, which laid a solid technical foundation. She later passed on this methodology to students, advocating that imitation is more than copying — it is a path to truly understand traditional skills and aesthetics. She led projects such as the *Research on Decorative Patterns of Dunhuang Through the Ages*, requiring students to analyze, document, and reinterpret patterns, encouraging them to innovate on the basis of authentic tradition.

Chang Shana's educational philosophy stressed combining practice with theory. She frequently took students to Dunhuang to observe original works and appreciate their artistic value in context. This experiential approach aimed to strengthen cultural confidence and aesthetic appreciation.

In pattern education, she firmly believed that traditional patterns should remain core curriculum, rather than being replaced by "three major components" courses of composition, color, and form after the 1980s reforms. She argued that patterns embody distinct cultural language and must be preserved to cultivate designers with a truly Chinese identity. Collaborating with colleagues like Wen Lianchang, she promoted studying color relationships from nature — such as butterflies, flowers, and birds — applying these insights to redesign traditional patterns with contemporary perspectives.

Dunhuang patterns were her particular focus. She guided students to reproduce their characteristic colors and forms with precision, and then to creatively recombine them,

balancing fidelity and innovation. This approach nurtured both respect for tradition and design imagination.

Chang Shana also actively advanced international academic exchange. Between 1987 and 1998, she led delegations to Japan, France, Singapore, and the United States, building partnerships with top institutions like Tokyo University of the Arts, the École Nationale Supérieure des Arts Décoratifs, and the Massachusetts Institute of Art. These exchanges deepened understanding of foreign art education systems, and inspired new models linking education with industry needs. For example, she admired how French schools integrated graduation projects with enterprise requirements, and encouraged applying similar methods in China to meet market expectations.

She broadened her vision through visiting major museums, including the Metropolitan Museum of Art, where she gained insights on how art can convey political, historical, and cultural narratives. These global experiences enriched her teaching and leadership in Chinese art education.

In response to China's growing economy, Chang Shana promoted industry–university–research integration. Supported by national policy, she helped the Central Academy of Arts and Crafts establish technology development departments, environmental art companies, and specialized design institutes. In 1992, the college founded the Institute of Industrial Design and the Decorative Arts Research Institute, building a platform for students and teachers to apply knowledge practically and serve society. The Environmental Art Development Center, founded in 1994, operated independently, handling interior design, architectural decoration, and production, and became a pioneer in blending artistic creation with industrial application.

Chang Shana believed that design must root itself in both tradition and nature to achieve vitality. She emphasized that traditional patterns should evolve by adapting to modern materials, techniques, and living needs, expressing contemporary cultural identity while maintaining heritage. As global cultures pursue unique regional styles, even standardized products now look for a cultural language — patterns provide this emotional connection.

Throughout her career, Chang Shana championed a teaching approach that respected traditional culture while courageously exploring modern methods. She viewed tradition not as static, but as a dynamic resource to inform present-day innovation. Her legacy has profoundly influenced Chinese art and design education, inspiring generations of designers to integrate heritage with modern creativity. Whether through mural replication, modern applications, or global exchanges, Chang Shana's vision and dedication have left an enduring mark on the future of Chinese art.

Discussion

Currently, research on Chang Shaona has achieved certain results, with Liu Yuanlong (2017) describing her as the “blossoming flower of Dunhuang,” highlighting how she transformed Dunhuang's cultural spirit into modern art and design, thus demonstrating a successful integration of tradition with innovation. This view supports this study's focus on how Chang Shaona inherited and reimagined traditional cultural elements in contemporary creative practices, confirming the consistent understanding of her role in modernizing Dunhuang art.

Similarly, Wu Weishan (2019) affirmed Chang Shaona's unique contributions in design education, emphasizing her efforts to incorporate Dunhuang artistic elements into teaching, thereby preserving traditional Chinese aesthetics while cultivating innovative talents. This perspective also aligns with the current research, which aims to explore how Chang Shaona's

educational philosophy can serve as a valuable reference for cultivating culturally confident and creative designers today.

However, both studies tend to focus more on her biographical achievements and broad artistic influence, without deeply analyzing the mechanisms or pedagogical methods through which Chang Shaona's philosophy can be systematically applied in current art education and modern design. This reveals an inconsistency between existing literature and the needs of this research, which intends to further clarify and interpret the pathways, tools, and frameworks through which Chang Shaona's legacy can inspire future design practices and strengthen cultural transmission.

In this way, the present study seeks not only to expand on the appreciation of Chang Shaona's artistic and educational contributions but also to provide practical strategies for contemporary designers and educators to integrate traditional cultural elements more effectively in their work, building on but also going beyond the previous literature.

Conclusion

Chang Shaona's artistic career represents a profound and vivid reflection of the inheritance and innovation of Dunhuang art. Having grown up among the Mogao Caves, she developed an intimate understanding of Dunhuang art through her practice of mural copying, skillfully integrating the vivid colors, fluid lines, intricate compositions, and classic motifs into modern design. Notably, she infused the banquet hall of the Great Hall of the People with traditional lotus motifs and a harmonious palette of gold and red, merging historical elegance with contemporary style. Through her innovative approach, she refined and adapted traditional elements to fit modern aesthetics, employing contemporary technologies and materials to realize these visions. In her home decor works, she blended classic floral motifs with minimalist modern sensibilities, achieving both beauty and practicality while retaining the soul of traditional culture. Throughout her artistic journey, Chang Shaona upheld the principle that art is rooted in life and should serve life, as seen in her abundant floral sketches that celebrate nature's beauty and emphasize environmental harmony. As an educator, she dedicated herself to merging traditional arts with modern design education, promoting the integration of theory with practice and encouraging innovation. By leading student field trips and introducing courses on Dunhuang art and traditional patterns, she cultivated generations of talented designers who have earned recognition both in China and abroad. Her efforts have revitalized Chinese art and design education with new vitality. Moreover, as an active participant in international cultural exchanges, Chang Shaona has significantly enhanced the global visibility of Chinese traditional culture, building bridges for cross-cultural dialogue through her exhibitions and educational collaborations. In sum, her achievements have had a far-reaching impact, offering invaluable inspiration for the continued advancement of Chinese art and design.

Recommendations

Building on the research findings, several practical recommendations are proposed to enhance the application of Chang Shana's artistic philosophy:

1. For Educational Institutions and Curriculum Developers

Universities and art colleges are encouraged to integrate Chang Shana's approach—combining traditional cultural elements with modern design—into their teaching models. Her emphasis on experiential learning, pattern-based training, and cultural identity can be

incorporated into course content and studio projects to deepen students' understanding of heritage-based design. Curriculum developers may also draw upon her methods to design modules on Dunhuang art, floral sketching, and cultural pattern transformation, thereby cultivating both technical proficiency and cultural confidence among students.

2. For Cultural and Creative Organizations

Museums, cultural foundations, and creative industries can apply insights from Chang Shana's work to innovate cultural products that blend tradition with modern lifestyles. Her philosophy provides a reference for product design, exhibition curation, and cultural branding strategies that highlight Chinese aesthetics and historical depth.

3. For Urban Development and Public Aesthetic Planning

Urban development agencies and public art planners may consider drawing inspiration from Chang Shana's public artworks—such as the Eternally Blooming Bauhinia—to enhance city visual identity and promote cultural continuity. Her ability to translate symbolic natural elements into architectural ornamentation offers a model for improving aesthetic environments in public spaces, museums, government buildings, or cultural districts.

By applying these strategies, institutions across sectors can not only promote the sustainable transmission of traditional culture but also reinforce local identity and enrich contemporary design practices with historical depth and artistic sensitivity.

References

- Chang, S. (1998). Seeing the gap and looking to the future: Impressions of visiting the United States to study art education. *Decoration*, 1, 10–13.
- Huang, X., & Wu, W. (2023). Exploration of Chang Shana's design education philosophy as the “decoder of Dunhuang patterns.” *Art and Design: Theory Edition*, 5, 28–31.
- Lin, Q. (2014). *Chang Shana: Dean of the Central Academy of Arts and Crafts*. Communication University of China Press.
- Liu, Y. (2017). Chang Shana: The blossoming Dunhuang flower. *Xiaokang*, 4, 76–79.
- Wu, W. (2019). *Blossoms of Dunhuang: Chang Shana, a master artist of 20th-century China*. Beijing: Culture and Art Publishing House.
- Zhao, H. (2022). Application of Dunhuang patterns and nature in modern design: Taking Chang Shana's design works as an example. *Beauty and Times (Part 1)*, 7, 24–26.
- Zhu, E. (2001). The praise of nature: Chang Shana's art and artistic journey. *Fine Arts*, (12), 25–27.
- Zhu, G. (2017). *Blossoms of Dunhuang: Research and application exhibition of Chang Shana's art*. Organizer.

Cultural

Communication Strategies of Film Space: An Empirical Study Centered on the Astor House Hotel in Shanghai

Minzhi Xie ^{1*}
Somsak Klaysung ²

Received: 26 July 2025 Revised: 18 August 2025 Accepted: 19 August 2025

Abstract

This study investigates the role of film space as a medium in the dissemination of urban culture, taking the Astor House Hotel in Shanghai as a representative case. The research is motivated by the significance of understanding how landmark architecture mediates cultural memory and identity in the era of multimodal media, particularly through the convergence of cinema and short video platforms. The objective is to construct and validate a theoretical framework that explains the relationship between film space, cultural identity, and communication pathways. Methodologically, the study employs a qualitative approach, combining semi-structured in-depth interviews with domain experts—including film historians, a local cinematographer, and an urban development practitioner—and focus group discussions with three categories of audience participants: film students, industry professionals, and general viewers. The findings reveal that film space operates through five interrelated mechanisms—visual symbolism, memory activation, identity formation, media synergy, and participatory engagement—thus serving as a dynamic vehicle for cultural transmission. Specifically, while experts highlighted the role of the Astor House Hotel in reinforcing urban cultural memory, audience groups emphasized the interplay between cinematic narratives, spatial imagery, and short video dissemination in shaping cultural perception. Based on these insights, the study proposes a three-tiered communication strategy comprising historical symbol embedding, narrative synergy across media, and audience engagement activation. The practical implications suggest that integrating film space into media practices can enhance urban branding and cultural communication strategies. Although limited by its case-based focus and relatively small sample size, the research contributes to theoretical development in communication studies by bridging cinematic geography, media convergence, and urban cultural identity.

Keywords: Film Space, Urban Culture, Astor House Hotel, Communication Strategy, Short Video

¹⁻² College of Communication Arts, Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok, Thailand

* Email: s64584946008@ssru.ac.th

Introduction

Film space has increasingly become a critical lens through which urban culture is mediated, negotiated, and disseminated. In the case of Shanghai, a city renowned for its hybrid “Haipai” culture, film and audiovisual media have long played a pivotal role in shaping its global image. Buildings, streetscapes, and historical landmarks not only provide cinematic backdrops but also act as cultural texts, embodying narratives of modernity, colonial legacies, and local identity. Within this context, the study of film space offers valuable insights into how urban sites are reimagined and circulated in both mainstream cinema and emergent short-video platforms, thereby influencing public perceptions of the city and its cultural identity.

This research situates the Astor House Hotel (today the Shanghai Securities Museum) as a representative case to explore the cultural communication strategies embedded in Shanghai’s film spaces. Designed in the British neoclassical style and designated as a protected historic building, the Astor House Hotel has served as both a cinematic site and a cultural landmark (Fu, 2022). Its recurrent appearances in films and short videos illustrate how visual media shape audience interpretations of urban heritage while contributing to the city’s branding and cultural tourism. By employing qualitative methods, including in-depth interviews and focus groups with filmmakers, scholars, and media users, this study examines how audiences engage with the mediated representations of the Astor House Hotel and what these interpretations reveal about the broader dynamics of Shanghai’s cultural transmission.

The findings underscore the collaborative role of different media in amplifying the cultural significance of urban film spaces. Cinema, television, and short videos collectively construct a multilayered narrative of Shanghai that bridges local heritage and global visibility. By analyzing the interplay between film space, urban identity, and cultural dissemination, this study contributes to communication scholarship and urban cultural studies, offering a case-based framework for understanding how media representations of heritage sites enhance both cultural recognition and collective memory.

Research Objectives

1. To analyze how the visual and narrative representation of filmic space—particularly through short video and cinematic techniques—reconstructs historical architecture and activates urban cultural memory.
2. To investigate how diverse audiences perceive, interpret, and emotionally engage with filmic representations of the Astor House Hotel, thereby contributing to symbolic meaning-making and participatory cultural discourse.

Literature Review

The intersection of film space and urban cultural communication has garnered increasing scholarly attention in recent years. Scholars such as Bruno (2002) and Lefebvre (2006) have emphasized how cinematic representations of architecture contribute to a sensorial experience of place, turning cityscapes into affective and symbolic sites of memory. In parallel, short video platforms have reconfigured spatial narratives through decentralized, everyday-oriented visual storytelling, as noted by Jenkins (2006), allowing ordinary users to contribute to urban cultural discourse.

However, few studies have explored how iconic urban sites mediate between cinematic history and digital-era participatory culture. The case of the Astor House Hotel (formerly known as the Richards Hotel) offers a critical site for such inquiry. Established in 1846 between the British Concession and the old Shanghai county, it marked an early convergence of Western

modernity and urban transformation in China. Its technological firsts—introducing gas lighting (1867), electric lights (1882), and running water (1883)—have been framed by Huang (2007) as symbolic of Shanghai’s entry into modernity.

More crucially, the Astor House was the venue for China’s first public film screening on May 22, 1897, positioning it as the birthplace of Chinese cinematic dissemination (Fu, 2022). Yet, while this milestone has been cited in film history, its ongoing symbolic function in urban memory, especially within short video culture—remains under-researched. Recent contributions by Burgess and Green (2018) suggest that digital platforms reanimate heritage spaces through a collective re-appropriation of urban memory. Building on these insights, this study situates the Astor House Hotel as a mediating node between historical cinematic practices and contemporary digital representations.

Therefore, by tracing the visual and communicative transitions of this landmark architecture across film and short video formats, this study seeks to bridge the theoretical gap at the intersection of film space, urban culture, and communication strategy through a case-based analysis that integrates historical depth and media hybridity.

Conceptual Framework

This study is qualitative research. It aims to explore how filmic spaces contribute to urban cultural communication through both cinematic narratives and short video dissemination. The researcher has defined the research framework based on the concepts of cinematic geography (Lukinbeal, 2005), mediated landscape (Adams, 2009), cultural memory theory (Assmann, 1995), and the production of space (Lefebvre, 1991). These theoretical foundations support the investigation of spatial representation, meaning construction, and audience reception within mediated urban environments.

1. The framework consists of three main components:

Filmic Space Representation – analyzing how urban spaces, particularly iconic sites like the Astor House Hotel, are visually and symbolically constructed in cinematic and short video narratives.

2. Media Dissemination Pathways – examining how such representations are transmitted through platforms (e.g., WeChat Video Channel), focusing on short video production, circulation, and user interaction.

3. Audience Reception and Cultural Impact – exploring how different audiences (professionals, students, general public) perceive and interpret these representations, contributing to cultural identity and memory construction.

Figure 1: Conceptual Framework

Research Methodology

This study adopts a qualitative research approach structured around the tripartite process of visual production—media dissemination—audience response, aiming to comprehensively examine the role of filmic space in the communication of urban culture. The research is conducted in three key phases: a case study of the Astor House Hotel, in-depth interviews with professionals, and focus group discussions with diverse audience segments. Each phase contributes distinct but interrelated insights into the mechanisms through which urban filmic spaces facilitate cultural transmission.

Semi-structured in-depth interviews were conducted with three categories of professionals selected for their specialized expertise. These include two scholars in film history, one local cinematographer with extensive experience filming in Shanghai, and one urban planner involved in cultural tourism and urban regeneration projects. A thematic analysis of the interview data enabled the development of a theoretical framework termed the "Fivefold Mechanism of Urban Filmic Space Communication." This framework identifies five interrelated mechanisms: the construction of visual symbols, the evocation of cultural memory, the generation of urban identity, the synergy of media convergence, and the interaction of public participation. Together, these mechanisms offer a robust theoretical basis for understanding how cinematic representations of urban space mediate and shape cultural meanings in the public sphere.

Focus group discussions were designed to assess the practical implications of the theoretical framework from the perspective of general audiences. Three representative groups were formed: five film students from Shanghai, five film industry practitioners with hands-on experience, and five ordinary viewers including both local and non-local participants. Participants engaged in collective viewing sessions followed by guided discussions centered on spatial perception, cultural comprehension, and emotional resonance in short video content. The analysis highlights the interplay between professional interpretations and everyday experiences, shedding light on both convergences and divergences in meaning-making. These discussions not only reflect the audience's feedback loop within the communication process but also provide empirical validation and refinement of the theoretical model established in the previous phase.

By integrating case analysis, expert interviews, and audience-centered focus groups, this study offers a comprehensive methodological design for investigating how filmic spaces function as mediators of urban cultural communication across multiple levels of production and reception.

Results

1. In-Depth Interviews

For exploring how cinematic space contributes to the dissemination of urban culture via short-form video platforms, this study conducted in-depth interviews with three categories of core professionals: (1) film historians, (2) Shanghai-based cinematographers, (3) urban space, and (4) film historians and development project managers. Through thematic coding and semantic categorization, five key mechanisms were identified that reveal how filmic representation of space influences urban cultural communication. These findings laid the groundwork for the construction of this study's theoretical communication framework.

1.1 Narrative Reconfiguration of Historic Architecture

The Astor House Hotel not only served as the earliest site for film screening in Shanghai, but also stands as an architectural narrative in itself, with its British neoclassical

style and over a century of historical accumulation. Interviewees consistently emphasized that historic urban spaces, when mediated through cinematic narratives, can be reconfigured as tangible cultural carriers, thereby rendering urban history “visible, perceptible, and transmissible.”

“Space is silent, but film gives it a voice.” — Film Historian A4

“When architecture is translated into moving images, it becomes part of the city’s story.” — Cinematographer A2

1.2 Cinematic Space and the Activation of Collective Memory

As the birthplace of modern cinema in Shanghai, the Astor House Hotel functions in short videos as a site of spatial reconstruction that transforms individual memory into shared public remembrance. Cinematic imagery acts as a bridge between space and memory, invoking emotional resonance in both local residents and external audiences.

“The silent film segment at the beginning really triggered a sense of old Shanghai nostalgia.” — Urban Planner A3

“Such visual content reintegrates city memory into the contemporary media discourse.” — Cinematographer A2

1.3 Dialect, Costume, and Cultural Identification

The use of Shanghaiese dialect for voiceover, together with Republican-era costumes and vintage *mise-en-scène*, imbues the spatial narrative with strong regional cultural specificity. Respondents noted that this “localized symbolic system” significantly enhances the recognizability of urban culture, especially in transregional or global communication contexts.

“Language and costume are the most direct channels for cultural transmission.” — Film Historian A1

“Using Shanghaiese voiceover is a deliberate gesture of cultural positioning.” — Cinematographer A2

1.4 Spatial Translation and Cultural Tourism Synergy

Experts widely agreed that the cinematic presentation of architectural space now transcends traditional notions of “filming locations.” Instead, these spaces are transformed into “image landmarks” with dual functions: they serve both as vectors of cultural communication and as attractions in urban tourism. In this sense, cinematic space becomes an entry point for broader cultural branding and the construction of urban identity.

“Historical buildings are not just heritage relics; they are media for cultural experience.” — Urban Project Manager A3

“The integration of filmic space will be essential in future urban cultural tourism.” — Cinematographer A2

1.5 Strategic Media Adaptation: The Affordances of Short Video

All interviewees concurred that short-form videos—by virtue of their brevity, audiovisual appeal, and shareability—are naturally suited to the “soft communication” of urban culture. Particularly among Gen Z and tourism-driven audiences, short videos offer an effective means for rapid diffusion of cinematic space.

“Documentaries are no longer enough to convey historical content; short videos have greater outreach potential.” — Urban Project Manager A3

1.6 Theoretical model construction: film space cultural communication mechanism

Combined with the above analysis, the study preliminarily established the following theoretical path map:

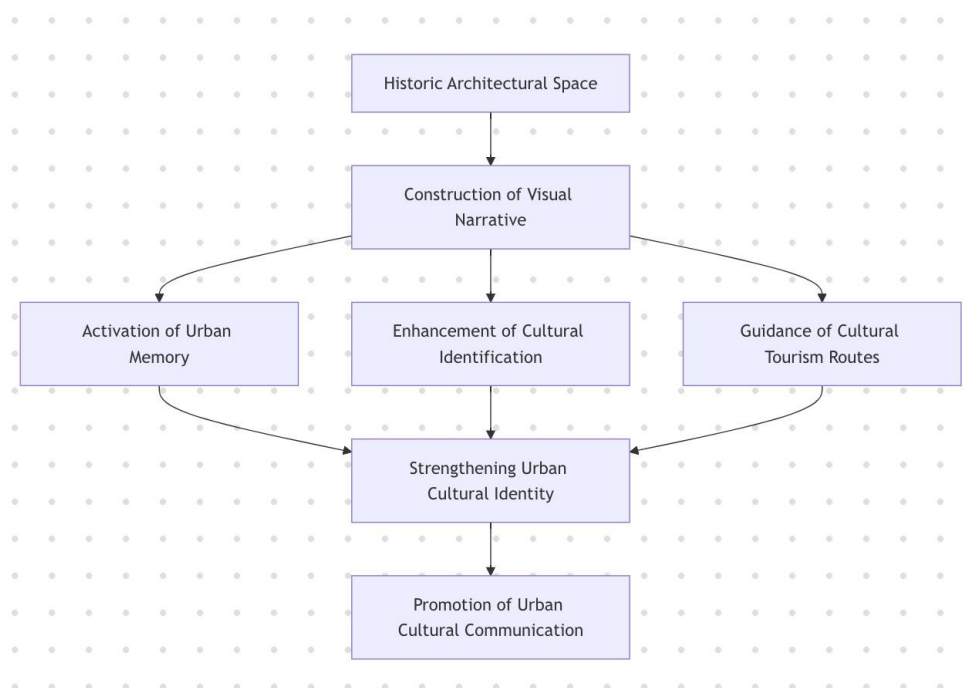

Figure 2: Theoretical Framework Diagram Explanation

The in-depth interview analysis results and models provide a theoretical basis for subsequent focus group interviews, which will further verify the actual impact path of this model from the perspective of "audience perception and communication behavior".

2. Focus Group Interview

This phase centers on analyzing the communicative effectiveness of film space representations from the perspective of diverse audiences. Three representative focus groups were formed, comprising (1) film and media students from the Shanghai area (5 participants), (2) experienced film industry practitioners (5 participants), and (3) local and non-local general audience members (5 participants). After collectively viewing a series of short videos featuring the Astor House Hotel, each group engaged in structured discussions on the theme of "spatial representation and cultural communication." The conversations focused on how the videos influenced participants' spatial perception, cultural understanding, and emotional identification, thereby providing insights into the actual impact of short-form video content in communicating urban culture.

The focus group discussions not only revealed the feedback mechanisms at play within different audience segments but also highlighted the complementary tensions between professional interpretations and everyday viewer experiences. This stage thus offered a valuable perspective on how communicative strategies are received at the audience level. Moreover, the findings from the focus groups served to further substantiate and extend the five-layered communication mechanism of film space previously identified through expert interviews. In this way, the focus group analysis empirically tested the applicability of the proposed theoretical model, contributing both validation and refinement through audience-based responses.

2.1 Collective meaning-making and symbolic anchoring of film spaces

Participants in the focus group discussions frequently referred to specific visual scenes, narratively significant architectural spaces, and symbolic items that appeared in films featuring the Astor House Hotel. Through dialogue and mutual elaboration, group members co-constructed symbolic meanings—for example, one participant noted: “The hotel’s staircase and stained-glass windows reminded me of old Shanghai’s cosmopolitan charm. It’s not just a building—it’s a time capsule.” (Participant B3). Such statements underscore how the collective experience of watching and discussing cinematic representations leads to a stabilized yet dynamic set of cultural symbols associated with the site.

2.2 Tensions between cinematic imagination and lived spatial experience

A significant finding emerged around the divergence between cinematic imaginaries and participants’ real-world experiences of the Astor House Hotel. While films offered aesthetically heightened, emotionally charged portrayals, some participants voiced a disconnect. One noted: “When I visited the site, it looked much smaller than in the movie—it felt like the film had exaggerated the grandeur.” (Participant A2). This contrast generated critical discussions about media framing, nostalgic reconstruction, and the role of creative license in cultural storytelling.

2.3 Negotiated cultural identity and generational differences

The discussions revealed that participants from different age groups interpreted the same scenes through varying cultural lenses. Older participants tended to see the films as evoking authentic memories of Shanghai’s past, whereas younger participants emphasized stylization and modern reinterpretation. For instance, a younger participant observed: “To me, the scenes weren’t realistic—but that’s okay. They give us a stylized way to appreciate our heritage.” (Participant C1). This negotiation of cultural identity highlights how cinematic space serves as a platform for intergenerational discourse.

2.4 Reflexivity and participatory engagement with film-induced space

Focus group members also discussed how their own media consumption practices were influenced by the films. Some reported revisiting or exploring the Astor House Hotel after viewing certain movies or short videos: “After watching that film, I wanted to see the hotel in real life—I even made my own vlog there.” (Participant D2). This reveals a reflexive loop between representation and spatial practice, indicating the potential of cinematic space to actively shape urban cultural tourism and site recontextualization.

2.5 Emotional resonance and imagined communities

Finally, the focus groups underscored how cinematic representations of the Astor House Hotel evoked not only personal nostalgia but also a shared emotional attachment. Participants spoke of a “sense of pride” or “belonging” when seeing familiar urban landmarks in film. “I felt proud to see our local spaces in such beautiful frames—it makes me feel like we’re part of something bigger.” (Participant A5). Such affective responses reinforce the idea of imagined communities formed around shared cultural and spatial memory, facilitated by the medium of film.

2.6 Conclusion

In contrast to the in-depth interviews, which emphasized individualized perception and introspection, the focus group interviews highlighted the social dynamics of meaning-making and the negotiation of cultural identity through collective discourse. The findings suggest that filmic representations of urban space not only influence individual cognition but also shape shared values, foster emotional communities, and potentially encourage cultural participation. These insights provide a critical supplement to the previous stage of research,

revealing how cinematic urban space functions as a site of cultural exchange, symbolic imagination, and participatory identity formation.

Discussion

This study contributes to the growing body of research on film space and urban cultural communication by demonstrating how the Astor House Hotel functions as both a cinematic medium and a symbolic site of collective memory. The findings reveal that film space is not merely a visual backdrop but an active communicative interface, capable of reanimating historical architecture, activating cultural memory, and shaping localized identity through multimodal strategies. In particular, the use of Shanghainese dialect, silent film aesthetics, and short-form video dissemination illustrates how cultural specificity and media convergence enhance affective engagement with urban landmarks. These insights extend existing scholarship on cinematic space, which has traditionally emphasized aesthetics and narrative, by foregrounding the communicative role of film space in mediating urban history and cultural meaning.

At the same time, several limitations must be acknowledged. First, the scope of this case study is limited to the Astor House Hotel, a historically significant yet singular example within Shanghai's urban landscape. While its symbolic importance justifies the focus, this inevitably constrains the generalizability of the findings to other urban contexts or types of filmic spaces. Second, the data collection relies primarily on in-depth interviews and focus group discussions, drawing on a relatively small sample of media creators, cultural practitioners, and local audiences. Although this provides rich qualitative insights, it may also introduce interpretive bias and limit the representativeness of the findings. Third, the study centers predominantly on cinematic media and short video platforms, leaving unexplored other emerging modalities of digital cultural dissemination such as immersive exhibitions, interactive installations, and virtual reality experiences.

Future research could address these limitations by conducting comparative studies of multiple film spaces across Shanghai and other global cities with similar characteristics of cultural hybridity and historical preservation. Methodologically, integrating mixed approaches—including quantitative surveys, digital ethnography, or big data analysis of online engagement—would further enhance the robustness of the findings. A longitudinal perspective would also be valuable, tracing how filmic representations of urban landmarks evolve alongside technological innovations and shifting audience practices. By pursuing these directions, future studies can build on this work to more comprehensively illuminate the interplay between film space, cultural identity, and urban communication strategies.

Conclusion and Recommendations

Conclusion

This study examined the communicative functions of film space in relation to the Astor House Hotel, focusing on its role in reconstructing historical architecture, activating urban memory, and shaping audience engagement. Addressing the first objective, the findings show that film space reanimates urban history and embeds cultural memory through visual and narrative strategies. The re-staging of the Astor House Hotel not only revived fragmented layers of Shanghai's past but also evoked audience memory and emotional resonance. Techniques such as Shanghainese dialect, silent film aesthetics, and time-travel narratives localized cinematic expression, enhancing cultural specificity and affective power. Short-form

videos further expanded this effect by transforming film space into a participatory medium with immediacy, emotional accessibility, and social shareability. The proposed five-fold mechanism—spatial translation → memory activation → immersive context → urban identity → space-media linkage—captures the logic of this process and contributes to communication theory.

Regarding the second objective, comparative analysis of interviews and focus groups demonstrates that audience interpretations vary across professional and general groups. While scholars and practitioners emphasized historical, aesthetic, and theoretical perspectives, lay audiences engaged primarily through memory, emotion, and localized attachment. These differentiated responses highlight the multiplicity of interpretive pathways through which film space generates symbolic meaning and fosters participatory cultural discourse. Accordingly, communication strategies should balance professional depth with accessibility, ensuring that film space both preserves historical significance and resonates broadly with public audiences.

Recommendations

Based on the findings and analysis, this study proposes the following recommendations for improving the cultural dissemination of Shanghai's film heritage through short video platforms:

Strategic Collaboration between Cultural Institutions and Content Creators: Local museums, film archives, and cultural tourism departments should actively collaborate with experienced short video creators to produce culturally rich, visually engaging content. By integrating expert knowledge with digital storytelling techniques, these collaborations can ensure both accuracy and emotional appeal.

Developing Narrative Templates for Urban Film Culture: Authorities and platform operators may consider supporting the development of storytelling templates or toolkits that guide creators in effectively integrating filmic space, cultural landmarks, and narrative context. This will help maintain narrative depth while adapting to short-form constraints.

Platform Support for Algorithmic Visibility of Cultural Content: Short video platforms should refine their algorithms to offer greater visibility to high-quality cultural content. Through curated topic pages, "heritage challenges," or seasonal cultural themes, platforms can provide an incentive for users to engage with meaningful and educational content.

Audience Education and Participatory Campaigns: Implementing campaigns that invite audiences to share their own stories about Shanghai's film culture (e.g., personal memories of cinemas, favorite movie scenes) can foster community participation and strengthen cultural identity, especially among younger generations.

Preservation and Contextualization of Short-Form Content: Institutions should consider archiving and contextualizing culturally significant short videos as part of Shanghai's evolving digital cultural record. This can ensure that these ephemeral forms contribute to long-term cultural memory and scholarship.

Future Research and Policy Integration: Further interdisciplinary research is recommended to examine the long-term effects of digital platforms on cultural memory and identity. Findings from such studies should inform public policy in areas like cultural preservation, digital literacy, and urban branding.

References

- Adams, P. C. (2009). *Geographies of media and communication: A critical introduction*. Wiley-Blackwell.
- Assmann, J. (1995). *Collective memory and cultural identity*. *New German Critique*, (65), 125–133. <https://doi.org/10.2307/488538>
- Bruno, G. (2002). *Atlas of emotion: Journeys in art, architecture, and film*. Verso.
- Burgess, J., & Green, J. (2018). *YouTube: Online Video and Participatory Culture* (2nd ed.). Polity Press.
- Fu, Y. (2022). Harry Welby-Cooke and the earliest film screening in Shanghai. *Contemporary Cinema*, (09), 94–100.
- Huang, D. (2007). A study on the arrival of cinema in Shanghai. *Film Art*, (03), 102–109.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York University Press.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell.
- Lefebvre, M. (Ed.). (2006). *Landscape and film*. Routledge.
- Lukinbeal, C. (2005). Cinematic landscapes. *Journal of Cultural Geography*, 23(1), 3–22. <https://doi.org/10.1080/08873630509478229>

แนวทาง

การเจริญมรณานุสสติเพื่อพัฒนาจิตใจ

พระภิกษุญาณพิศาลเมธี^{1*}

พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์²

พระครูสังฆรักษ์ทรงพล ธมมพล³

รับบทความ: 18 มิถุนายน 2568 แก้ไขบทความ: 23 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 24 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

มรณานุสสติ ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความตาย ก็คือ ความดับ หรือ อาการดับของขั้น 5 หรือ กายกัมมจิต การตายมี 2 ประเภท คือ กาลมรณะ การตายเมื่อถึงเวลาถึงที่ตาย และอกาลมรณะ มรณานุสสติ คือ การเอาสติหมั่นระลึกถึงความตายอันจะเกิดมาถึงตนและพิจารณาสาเหตุของความตายเพื่อเป็นอุบายที่จะ ทำให้จิตใจเกิดความสงบเป็นสมาธิ จิตใจพิจารณาเห็นความจริงจนเกิดสลัดใจ เกิดความเบื่อหน่ายในร่างกาย อันเป็นเหตุทำให้จิตใจคลายออกจากความไม่หลงติดในร่างกาย คลายออกจากกิเลสและปลดทุกข์ทางจิตใจได้ การพิจารณามรณานุสสติเป็นวิธีพิจารณาให้เห็นความไม่เที่ยงของชีวิต คือ ความแก่ ความเจ็บ ความชรา ความตาย ความพลัดพราก และมีกรรมเป็นเครื่องกำหนดชีวิต การปฏิบัติมรณานุสสติเป็นประโยชน์ในการพัฒนา จิตใจ คือ ทำให้ไม่หลงตาย ส่วนการประยุกต์มรณานุสสติมาใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ สร้างคติเตือนจิตใจ ไม่ให้ประมาท สามารถสร้างอุบายระงับกิเลส และใช้เป็นแนวทางยกระดับจิตใจเข้าสู่การปฏิบัติวิปัสสนา การ เผชิญความตายตามหลักมรณานุสสตินั้นถือว่าได้เตรียมตัวก่อนตาย คือ เอาสติหมั่นระลึกถึงความตาย อันมีแก่ ตนและคนอื่น ให้ตั้งมั่นอยู่กับคุณความดี ให้ดำรงชีวิตด้วยสติปัญญา ซึ่งเป็นจิตใจที่มีพลัง ดับความเร่าร้อน หวาดกลัวนานาประการได้ จิตใจที่ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส เป็นจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์หลุดพ้น มีสติ รู้เท่าทัน ไม่หวาดหวั่นต่อความตาย ทำให้มีความสุขในชีวิตประจำวันได้

คำสำคัญ: แนวทาง มรณานุสสติ การพัฒนาจิตใจ

¹⁻² อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโษส นครปฐม

* อีเมล: nirun.siri@mcu.ac.th

³ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬี ศึกษาพุทธโษส นครปฐม

The Approach to Cultivating Mindfulness of Death (Marananussati) for Mental Development

PhraPhawanaphisanmethi ^{1*}

PhraKhrupalatdsamphiphatthanathammachan ²

Phrakhru Sangkharak Songphon Thammapalo ³

Abstract

Marananussati (Mindfulness of Death) in Buddhism refers to the contemplation of death as the cessation of the five aggregates (body and mind). There are two types of death: *kālamaraṇa* (death at a predetermined time) and *akālamaraṇa* (unexpected death). Marananussati involves cultivating mindfulness of the inevitable death that will come to all, reflecting on its causes to induce mental calm and concentration. This practice fosters disenchantment with the body, leading to detachment from it, reducing defilements, and alleviating mental suffering.

Marananussati helps practitioners recognize the impermanence of life, contemplating aging, sickness, death, and separation as fundamental truths. By applying marananussati, one prevents heedlessness, overcomes defilements, and advances in the practice of Vipassana. Facing death with mindfulness prepares one to live virtuously, with wisdom, and unperturbed by fear. A purified mind, free from attachment, is mindful, aware, and leads to peace and happiness in daily life.

Keywords: Guideline, Mindfulness of Death, Mental Development

¹⁻² Lecturer in the Master of Buddhist Studies Program in Vipassana Meditation, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Nakhon Pathom

* Email: nirun.siri@mcu.ac.th

³ Students of the Master of Buddhist Studies Program in Vipassana Meditation, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Nakhon Pathom

บทนำ

ความตายเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนา การตายและความตายเป็นคำที่มีความคล้ายกัน แต่มีความหมายและขั้นตอนต่างกัน การตายเป็นกระบวนการนำไปสู่ความตายในที่สุด ในทางวิทยาศาสตร์ การตายเป็นระยะที่บุคคลมีความทรمان ขาดสติ ไม่สามารถควบคุมร่างกายได้ สำหรับพระพุทธศาสนากการตายจะมีระยะของมรณาสันนิกาลและมรณาสันนิกาล เมื่อผ่านพ้นระยะนี้จะนำไปสู่ความตาย สำหรับทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ ความตาย หมายถึง สมองตาย ส่วนในทางพระพุทธศาสนา ความตายคือการสิ้นอายุ ขาดไออุ่นและสิ้นวิญญาณหรือจิต พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความตายมาก เพราะหากมีสติในช่วงของความตาย เมื่อจิตติดในภพปัจจุบันดับลง ปฏิสนธิจิตในภพต่อไปจะเกิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่รับอารมณ์ต่อจากจิตติดในระยยะมรณาสันนิกาล ดังนั้น หากจิตมีสติผ่องใส ย่อมนำไปสู่สุคติภูมิ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกชีวิตต้องเผชิญอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในสมัยพุทธกาล เจ้าชายสิทธัตถะทรงทอดพระเนตรเห็นสังขารของชนแก่ คนเจ็บ และคนตาย จึงเกิดการสังเวชใจ ตัดสินพระทัยเสด็จออกผนวช ความตายจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีใครใคร่ปรารถนา หากมองย้อนดูการเกิด การแก่ การเจ็บ ทุกคนล้วนต่างต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน แต่สำหรับการตายเป็นเพียงสิ่งเดียวเท่านั้นที่ไม่มีผู้ใดเคยมีประสบการณ์เกี่ยวข้องเนื่องกับเรื่องนั้มาก่อน ด้วยเหตุนี้เอง การตายจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนสนใจอยากรู้ สงสัยเพราะไม่มีผู้ใดเคยมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ ประกอบกับผู้ที่ตายไปแล้วไม่อาจกลับมาเล่าประสบการณ์ของตนเองให้ทราบได้ว่าเป็นอย่างไร กล่าวได้ว่าทุกสังคม ชุมชน ศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548) ต่างให้ความสำคัญและกล่าวถึงการตายไว้หลากหลายตามบริบทของตนเอง

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความตาย ความว่า **“ภิกษุทั้งหลาย หมุ่สัตว์ผู้มีความแก่เป็นธรรมดา หมุ่สัตว์ผู้มีความเจ็บเป็นธรรมดา หมุ่สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา หมุ่สัตว์ผู้มีความเศร้าโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นเป็นธรรมดา”** (ม.อ. (ไทย) 14/373/420) จากพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีมุมมองว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดา เป็นอนิจจัง รวมถึงพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความตายในบริบทอื่นอีกมากมาย แม้ในทุกขอรียสัจก็กล่าวถึงความตายว่าเป็นส่วนหนึ่งของทุกขอรียสัจ (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2549) จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความตายเป็นอย่างมาก พระพุทธศาสนามีมุมมองต่อความตายที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากศาสนาอื่น ดังนั้น หากบุคคลได้ศึกษาความสำคัญของการตายและความตาย รวมถึงการตระหนักรู้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับการตาย ย่อมนำมาซึ่งประโยชน์ต่อตนเองอย่างมาก มรณานุสสติในอนุสสติ 10 ก็เป็นวิธีปฏิบัติสมถกรรมฐาน อีกวิธีหนึ่งที่ทำให้จิตใจสงบจากนิวรณ์ธรรม และเป็นอุบายเจริญสติปัญญาด้วยวิธีการระลึกถึงความตายอยู่ตลอดเวลา

การพิจารณาถึงความตาย นอกจากนี้ ยังไม่มีความเข้าใจ หรือให้ความสำคัญในเรื่องนี้น้อยมาก ยิ่งกว่านั้นยังไม่ว่านั้รู้ว่การปฏิบัติตามมรณานุสสติมีความหมาย ประเภท คุณค่า และจะนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของตนได้อย่างไร มีประโยชน์อะไรจะต้องปฏิบัติกันในเวลาไหน ด้วยความที่ไม่เข้าใจในประเด็นดังกล่าวนี้ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหามีความทุกข์ มีความหวาดกลัว จิตใจเหี่ยวแห้ง วิตกกังวล จิตใจ

หตฺหุ เสราโศกเสียใจ (สีวลี ศิริโล, 2545) จึงไม่แปลกที่มนุษย์เกือบทุกคนกลัวความตาย ไม่อยากพุดถึง ไม่อยากได้ยิน ไม่อยากให้มาเยือนตนเองหรือผู้คนแวดล้อม และไม่สนใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับความตาย ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจ เป็นเหตุให้เกิดความกลัวความตายพร้อมทั้งทำให้ตั้งอยู่ในความประมาท หลงเพลิดเพลินมัวเมาในความสุขอันเล็กน้อย โดยลืมไปว่าความตายอาจเกิดขึ้นกับทุกคนไม่จำกัดกาลเวลา หากไม่อยากพลาดพลั้งช่วงสำคัญแต่ละช่วงของชีวิต ควรหมั่นเจริญมรณานุสสติเป็นประจำทุก ๆ วัน เพื่อช่วยเตือนให้มีสติในการดำเนินชีวิต ไม่ให้หลงไหลไปกับความรื่นรมย์ตามอำนาจกิเลสในรูปแบบต่าง ๆ เพราะเมื่อดำเนินชีวิตในทุกขณะจิตด้วยความไม่ประมาท ประหนึ่งว่าความตายกำลังกวักมือเรียกอยู่ข้างหน้า จะตระหนักรู้คุณค่าชีวิตของตนเองและของบุคคลรอบข้าง รู้ได้ทันทีว่าทรัพย์สินศฤงคาร อำนาจราชศักดิ์เป็นเพียงสิ่งสมมติมายาชั่วคราว ในที่สุดความตายจะพรากสิ่งเหล่านั้นไป ซึ่งความตายจะเป็นดั่งระฆังแห่งสติที่เตือนให้กลับมาอยู่กับความจริง และอยู่กับสิ่งที่เป็นแก่นสาร ทั้งสิ่งที่เป็นเปลือกหรือหัวโขนของชีวิตอย่างรู้เท่าทันว่าทุกอย่างไม่เที่ยงแท้แน่นอน

อนึ่ง มรณานุสสติ การระลึกถึงความตายที่จะพึงมาถึงตนนั้น ก็เพื่อให้เกิดความสลัดใจ แต่ว่าถ้าไม่มีความแยบคายในการระลึกแล้วอาจเป็นโทษ เช่น นึกถึงความตายของผู้เป็นที่รักใคร่ ย่อมเกิดความโศกเศร้า นึกถึงความตายของผู้ที่ตนเกลียด ย่อมเกิดความขบใจ ครั้นมานึกถึงความตายของตนเองก็จะเกิดความกลัว ทำให้จิตใจหวาดหวั่น (ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, 2559) มรณานุสสติเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ปฏิบัติให้เกิดมรรคผล เบื้องสูงขึ้นไป ดังมีพุทธพจน์ที่ทรงตรัสว่า **“ภิกษุทั้งหลาย มรณานุสสติอันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด”** (อง.ฉก. (ไทย) 22/291/32) การระลึกถึงความตายอยู่ทุกเวลา ย่อมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกด้านจิตใจในการที่จะทำความดีให้แก่ตนและสังคม ดังนั้น เรื่องของเจ้าชายสีหัตถะ เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นคนเจ็บ คนแก่ และคนตายแล้ว มีจิตน้อมถึงตนว่าสักวันหนึ่งคงจะเกิดขึ้นกับตนแน่นอน จึงทำให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งเพื่อบำเพ็ญจิตใจหตฺหุ จึงทรงคิดหาวิธีที่เอาชนะความตาย และมีจิตน้อมไปในทางเสด็จออกบวชเป็นบรรพชิตแล้วตั้งใจปฏิบัติธรรมจนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายอันสูงสุดในชีวิต

ดังนั้น การเจริญมรณานุสสติเป็นประจำทุกวัน จะช่วยให้เข้าใจแก่นแท้ของชีวิต ดำรงอยู่อย่างคนที่ตื่นตัวและตื่นรู้กับความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงจะได้ชื่อว่าดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ครั้นความตายเข้ามาถึง ย่อมไม่มีความตื่นตระหนกตกใจ พร้อมเผชิญหน้ากับความตายอยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งจะได้ถือเอาเป็นแนวทางในการศึกษาและปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อป้องกันความประมาทมัวเมาในชีวิต ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ความหมายของมรณานุสสติ

มรณ แปลว่า ความตาย ประกอบด้วย มร (ตาย) ยุ ปัจจัย อ การัตน์ สำเร็จรูปเป็น มรณ ภาษาไทย นำมาใช้ในรูปของคำว่า มรณะ หมายถึง ความจุติ ความเคลื่อนไป ความทำลายไป ความหายไป ความตาย กล่าวคือมฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งชั้นรณะ ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ของเหล่าสัตว์ นั้น ๆ จากหมู่สัตว์นั้น ๆ (ที.ม. (ไทย) 10/390/325.) และเมื่อธรรม 3 ประการ คือ อายุ ให้อ่อน และวิญญาน ละกายนี้ไป กายนี้จึงถูกทอดทิ้งนอนนิ่งเหมือนท่อนไม้ที่ปราศจากเจตนา สัตว์ผู้ตาย คือ ทำกาละไปแล้วมีกายสังขาร วจิสสังขาร และจิตตสังขาร ดับระงับไป มีอายุหมด สิ้นไป ไม่มีให้อ่อน มีอินทรีย์แตกทำลาย

สติ หมายถึง ความระลึกได้ สร ธาตุในความหมายว่า คิด ระลึก ตี ปัจจัย ลบ ร ที่สุดธาตุ หรือ สร ธาตุ ในความหมายว่า เบียดเบียน อ ปัจจัย ลบ ร สติ คือ ความตามระลึก ความระลึกได้เฉพาะหน้าความระลึกได้ ความจำได้ ความไม่เลือนลหาย ความไม่หลงลืม สติ คือ สตินทรีย์ (สติที่เป็นใหญ่), สติพละ (สติที่เป็นกำลัง), สัมมาสติ (ระลึกชอบ), สติสัมโพชฌงค์ (สติที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ธรรม), เอกายนมรรค (สติที่เป็นทางเอก) นี้แหละ เรียกว่า สติ

สรุป มรณานุสสติ หมายถึง การเอาสติมาระลึกถึงความตาย (อง.เอก (ไทย) 22/14/10) การระลึกเนื่อง ๆ ถึงความตายอันเป็นความขาดสิ้นแห่งชีวิตินทรีย์ ชื่อว่ามรณานุสสติ เป็นการระลึกถึงความตายว่า ตนจะต้องตายแน่นอน แม้ผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นพรหม เป็นเทวดา เป็นพระมหากษัตริย์ เป็นเศรษฐีคหบดี นักปราชญ์ราชบัณฑิต คนโง่เขลาเบาปัญญา ยากจนเข็ญใจ สัตว์น้อยทั้งหลายจะต้องตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เมื่อได้เกิดมาแล้ว ที่จะไม่ตายไม่มี นึกเช่นนั้นบ่อย ๆ ก็จะเกิดความสลดใจ คลายความทะยานอยากลงไปได้มาก ทำให้มีความสงบระงับมากขึ้น และสมาธิก็เกิดได้ง่ายขึ้น

แนวทางการเจริญมรณานุสสติ

การระลึกถึงความตายด้วยอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง และนอน เป็นการเจริญสติโดยเอาสติระลึกถึงความตายในขณะที่อยู่ในอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่ง เช่น ขณะที่ยืนก็กำหนดระลึกถึงความตายอยู่ มีสติระลึกถึงความตายเสมอ การเจริญสติในลักษณะนี้คือการตั้งจิตใจให้ระลึกความตายในอิริยาบถ ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติ คือ

1. ในเวลายืน ให้มีสติระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์
2. ในเวลาเดิน ให้มีสติระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์
3. ในเวลานั่ง ให้มีสติระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์
4. ในเวลานอน ให้มีสติระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์

การเจริญสติด้วยการระลึกถึงความตายในอิริยาบถทั้ง 4 นี้ สามารถปฏิบัติในอิริยาบถใดก็ได้ ซึ่งอยู่ที่ความพร้อมหรือความสะดวกของแต่ละบุคคล มีขั้นตอนการเจริญด้วยการกล่าวคำภาวนา เช่น มรณํ นิจตํ แปลว่า ความตายเป็นของเที่ยง หรือกล่าวย่อ ๆ ว่า มรณํ มรณํ แปลว่า ตาย ตาย เป็นต้น ผู้เจริญมรณานุสสติ ควรกำหนดภาวนาระลึกถึงความตายอันจะมีมาถึงตน และใช้ปัญญาพิจารณาอุบาย 8 ประการ คือ

1. โดยปรากฏเหมือนเพศคนชาติสำหรับฆ่าคน เพราะนับแต่เกิดมา ความตายก็คอยตัดชีวิตเสมอ

2. โดยวิบัติจากสมบัติ ให้ระลึกถึงความตายว่ามีทั่วไปแก่คนรวยและคนจน
 3. โดยนำมาเปรียบเทียบ ให้ระลึกถึงความตายของผู้อื่นเข้ามาหาตนว่า ผู้ที่มียศมาก มีบุญมาก มีกำลังมาก มีฤทธิ์มาก มีปัญญามาก เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นพระพุทธเจ้า ก็ตายเหมือนกัน
 4. โดยเป็นกายสาธารณะแก่หมู่หนอนจำนวนมาก คือร่างกายนี้เป็นที่อาศัยของหมู่หนอน 80 ชนิดซึ่งอาศัยกินอยู่ตามผิวหนัง หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก
 5. โดยอายุ ทุพพลภาพ ให้ระลึกถึงความตายว่าเป็นของมีแก่ร่างกายซึ่งเป็นของมีกำลังน้อย คือร่างกายของสัตว์ทั้งปวงไม่ใช่เป็นของแข็งแรง อยู่ได้ด้วยลมหายใจเข้าออกและสิ่งอื่น ๆ เท่านั้น
 6. โดยไม่มีเครื่องหมาย ไม่มีป้ายบอกไว้ว่าจะต้องตายในเวลาใด
 7. โดยมีกำหนดระยะเวลา ให้ระลึกถึงความตายว่าเป็นของประจําแน่นอนคือตายแน่ ไม่มียกเว้นใคร แม้แต่คนเดียว
 8. โดยมีขณะเล็กน้อยไปพร้อมกัน คือชีวิตของสัตว์และคนทั้งหลายเป็นของน้อย ไม่มากพอกับความปรารถนาของตน ถ้าจะมีอายุยืนก็นับว่าน้อยอยู่นั่นเอง
- สรุป แนวทางการเจริญมรณานุสสติ จะต้องเจริญสติด้วยการระลึกถึงความตายในอิริยาบถทั้ง 4 และใช้ปัญญาพิจารณาอุบาย 8 ประการดังกล่าว ซึ่งจะทำให้ได้ผลที่ดี คือเกิดทั้งสติและปัญญา จึงจำเป็นต้องเสริมด้วยวิธีการเจริญมรณานุสสติ ซึ่งจักได้กล่าวต่อไป

วิธีการเจริญมรณานุสสติ

วิธีการปฏิบัติมรณานุสสติ ผู้ปฏิบัติจะต้องระลึกถึงความตายมาเป็นอารมณ์ เอาจิตใจตั้งมั่นอยู่ในสิ่งนั้น เพื่อให้ใจเป็นสมาธิ ใจจะเกิดสมาธิหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับการรักษาใจให้มีอารมณ์เดียว คือ นึกถึงความตายเป็นอารมณ์อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก การตั้งอยู่กับการระลึกถึงความตายเช่นนี้ใจก็จะเกิดความสงบจากกิเลส แต่ถ้าปล่อยใจออกนอกอารมณ์กรรมฐาน ใจก็จะไม่มีความสงบ ไม่เป็นสมาธิ ดังนั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องรักษาใจของตนให้ยึดเหนี่ยวตั้งอยู่กับอารมณ์กรรมฐานอยู่โดยไม่ให้ผล

วิธีการปฏิบัติเจริญมรณานุสสติย่อมมีอารมณ์คือความตายที่จะเอาจิตใจยึด หรือไปกำหนดรู้เพื่อให้ใจตั้งมั่น ซึ่งมีวิธีการระลึก (อง.ฉก. (ไทย) 22/19/449.) ดังนี้

1. ให้ตั้งใจระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยว เอาเป็นที่ตั้งของใจไม่ปล่อยใจให้ตกไปในที่อื่นนอกจากการระลึกถึงความตายเท่านั้น ด้วยการตั้งสติกำหนดรู้ความตายอันจะมีแก่ตนและคนอื่นอยู่ทุกลมหายใจเข้าออกโดยไม่ผล

2. ให้พิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความตายเป็นอารมณ์มรณานุสสติ ด้วยเอาสติปัญญาพิจารณาถึงสาเหตุของความตายที่เกิดแก่ตนและคนอื่น เช่น ตายเพราะความแก่ชรา ถูกฆ่าตาย เป็นโรคตาย หรือหมดบุญหมดกรรมตาย ความตายและสาเหตุของการตายเป็นอารมณ์ของผู้ปฏิบัติมรณานุสสติจะต้องเอาใจไปยึดไปตั้งอยู่เพื่อให้ใจได้มีที่เกาะ มีหลักของใจ เพราะว่าใจของมนุษย์ไม่หยุดนิ่ง มีลักษณะดิ้นรนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น

เพื่อให้ใจหยุดนิ่งสงบ เป็นสมาธิมีอารมณ์อันเดียว จึงต้องมีที่ยึดสำหรับผู้ปฏิบัติจะต้องเอาใจไประลึกถึงความตายและสาเหตุความตายเป็นอารมณ์

3. ให้ระลึกถึงชีวิตของเราว่าไม่แน่นอน เราอาจจะตายได้ทุกเมื่อ
4. ให้ระลึกถึงความตายว่าย่อมครอบงำสัตว์ทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลชั้นไหน ก็ไม่พ้นความตายไปได้ และเราก็จะถูกความตายมาย่ำยีแน่นอน
5. ให้ระลึกว่าเราอาจจะตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ถูกทำร้ายตาย หรืออาจจะตายด้วยความร้อนจัด หนาวจัด หรืออาจจะตายบนบกหรือในน้ำก็ได้
6. ให้ระลึกถึงความจริงว่าชีวิตของเราไม่มีกำหนดจะมีชีวิตอยู่นานเท่าไร อาจจะตายเมื่ออายุ 100 ปี ก็ได้ 80 ปีก็ได้ หรือ 30 ปีก็ได้ คือ อาจจะตายในวัยเด็ก วัยกลางคน หรือวัยชราก็ได้ ไม่มีอะไรแน่นอน แต่ที่แน่นอนอย่างหนึ่งก็คือว่า ขณะนี้เรายังมีชีวิตอยู่ และน่าปลื้มใจที่เราได้มีโอกาสมาปฏิบัติกรรมฐาน ถ้าเราตายก่อนเราก็จะไม่มีโอกาสปฏิบัติมรณานุสสติกรรมฐานเช่นนี้ และก็ไม่มีหวังที่จะได้บรรลุคุณธรรมในพระพุทธศาสนา แต่บัดนี้เรายังมีหวัง นับว่าไม่เสียทีที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา

สรุป วิธีการปฏิบัติมรณานุสสติทั้ง 6 ประการนี้ เป็นวิธีการระลึกรู้ถึงความตายเป็นอารมณ์ เพื่อป้องกันไม่ให้ประมาท ทำให้เกิดสติในชีวิตประจำวัน ทั้งการระลึกถึงตนเองและคนอื่นที่ดักต้องตาย มีสาเหตุแห่งความตายที่หลากหลาย ไม่แน่นอน แต่ทุกชีวิตก็ต้องตายแน่ จะยิ่งใหญ่แค่ไหนก็ต้องตายเหมือนกัน มีอายุไม่เกิน 100 ปี ทำให้ได้รับอานิสงส์แห่งการระลึกถึงความตายที่หลากหลายประการต่อไป

อานิสงส์การเจริญมรณานุสสติ

การระลึกถึงความตายทางพระท่านกล่าวว่ามีประโยชน์ อย่างน้อยก็ทำให้เราได้เจียมเนื้อเจียมตัวว่า จะต้องไม่หลงระเริงและไม่ประมาทในวัย ะมัดระวัง ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะความตายประดุจเงาตามตัว ต่างกันจะตายก่อนตายหลังเท่านั้นเอง เมื่ออยู่ในที่สงัดอันสมควรต่อการเจริญมรณานุสสติ จึงบริกรรมภาวนาว่า เราจะต้องตาย รูปชีวิตนามชีวิตจะต้องขาดจากกัน หรือความตายเป็นของเที่ยง ความมีชีวิตอยู่เป็นของไม่เที่ยง ภาวนาอยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ ไป ถ้าเป็นผู้มีปัญญาและอินทรีย์แก่กล้า จะสามารถข่มนิวรณ์ธรรมต่าง ๆ เสียได้ มีอารมณ์คือความตายตั้งมั่น เข้าถึงอุปจารสมาธิโดยไมยาก นอกจากนั้น ยังเกิดมรณสังสัญญา 8 ประการ คือ เกิดความรู้สึกรู้สึกเกี่ยวกับความตายขึ้นมาว่า

1. ชีวิตนี้มีอยู่ต่อไปได้อีกประมาณแคว้นหนึ่งกับคืนหนึ่ง คือ 24 ชั่วโมงเท่านั้น
2. ชีวิตนี้มีอยู่ต่อไปได้อีกประมาณแคว้นหนึ่ง คือ 12 ชั่วโมงเท่านั้น
3. ชีวิตนี้มีอยู่ต่อไปได้อีกประมาณเพียงครึ่งวัน คือ 6 ชั่วโมงเท่านั้น
4. ชีวิตนี้มีอยู่ต่อไปได้อีกช่วงเวลาเพียงกินข้าวอิ่มหนึ่งเท่านั้น
5. ชีวิตนี้มีอยู่ต่อไปได้อีกชั่วครึ่งเวลากินข้าวอิ่มเท่านั้น
6. ชีวิตนี้มีอยู่ต่อไปได้อีกช่วงเวลากินข้าวได้เพียง 4 หรือ 5 คำเท่านั้น

7. ชีวิตนี้มีอยู่ต่อไปได้อีกชั่วเวลาเคี้ยวข้าวคำหนึ่งเท่านั้น
8. ชีวิตนี้มีอยู่ต่อไปได้อีกชั่วระยะเวลาหายใจเข้าออกเท่านั้น

มรณสัญญาข้อ 7 และ 8 ทำให้มีสติเจริญดีเยี่ยม ถูกต้องตามพุทธประสงค์ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสชมเชยไว้ ส่วนข้อที่ 1 - 6 สำหรับผู้คนในสมัยปัจจุบันนี้ ผู้ใดสามารถทำได้ก็นับว่าดีมากแล้ว การเจริญมนานุสตินั้นได้ผลอย่างมากเพียงอุปจารสมาธิ เนื่องจากมรณะ ความตายที่นำมาใช้เป็นอารมณ์กรรมฐานนั้นเป็นสภาวะที่ทำให้เกิดความสังเวช เมื่อระลึกถึงอารมณ์เนื่อง ๆ ทำให้เกิดอานิสงส์อันเกิดแต่การเจริญมนานุสติ มีดังนี้

1. ทำให้ละความประมาทหมัวเมาในชีวิตลง มองเห็นภัยในวัฏฏะสงสาร
2. ได้สัพพเวสอนุภเวสสัญญา คือ ความกระสันที่จะเลิกอยู่ในภพทั้งปวง
3. ละความยินดีในชีวิต ไม่ระเริงรักในชีวิต
4. ตีเตียนการกระทำอันเป็นบาป
5. ยินดีด้วยสัลละชะ ความมักน้อย สันโดษ ไม่สังสมของบริโภคะ
6. สันดานปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ไม่รักใคร่หวงแหนในสมบัติทั้งปวง

ผู้เจริญมนานุสตติก็มีภูมีย่อมได้รับผล คือ มีมรณสัญญา 8 ประการเกิดขึ้น และการเจริญมนานุสตติมีผลสูงสุด คือ อุปจารสมาธิ การเจริญสติด้วยวิธีระลึกถึงความตายด้วยอิริยาบถทั้ง 4 ไม่จำกัดเรื่องเวลาสถานที่ และบุคคล เพราะการเจริญสติในลักษณะนี้เป็นการทำให้เกิดสติที่มั่นคง ด้วยการระลึกถึงความตายเป็นอุบายที่ดึงดูดใจให้สงบและฝึกจิตใจไม่ให้เป็นทุกข์กับเรื่องความตาย ผู้ที่รักษาจิตใจของตนจึงทำให้คลายออกจากสิ่งเหล่านี้ คือ

1. ทำให้จิตใจได้คลายจากความทุกข์กังวล สามารถตัดความกังวลทั้งหลายให้หมดไป เพราะได้ตระหนักรู้ชัดแล้วว่าสักวันหนึ่งจะต้องพบกับความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจ เมื่อรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์เช่นนี้แล้ว ทำให้สามารถข่มจิตใจ ตัดความทุกข์กังวลได้
2. ทำให้จิตใจไม่เป็นทุกข์จากความกลัว มีจิตใจพร้อมที่จะต่อสู้กับทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องร้ายหรือเรื่องดีก็มีจิตใจไม่หวั่นกลัวแต่ประการใด ถึงจะกลัวมากกลัวน้อย ก็หนีจากสิ่งเหล่านั้นไม่ได้ ดังนั้น เพื่อไม่ให้ เป็นทุกข์จากความกลัว จึงต้องทำจิตใจให้หนักแน่น เข้มแข็งไม่หวาดกลัวต่อสิ่งทั้งปวง
3. ทำให้จิตใจของเราสามารถวางเฉย มีจิตใจรู้ว่าร่างกายอันยาววา หนาคับ กว้างศอก และทรัพย์สินสมบัติทั้งมวลนี้ล้วนจะต้องแตกดับลง ดังนั้น เพื่อมิให้จิตใจเป็นทุกข์ จึงต้องรู้จักรักษาจิตใจของตนให้ปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่นในร่างกาย ในทรัพย์สินสมบัติ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นของสมมติ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีสภาพไม่คงทนเป็นทุกข์ และไม่มีตัวตนที่แท้จริง จึงควรทำจิตใจให้สามารถปล่อยวางกับร่างกายและทรัพย์สินที่สูญหายหรือแตกดับได้
4. ทำให้จิตใจเกิดปัญญา เมื่อได้พิจารณาถึงความตายของตน คนอื่น ด้วยการรู้เท่าทันกับสิ่งที่เป็นอย่างนั้น และก็สามารถทำจิตใจไม่ให้เป็นทุกข์ ไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้ จิตใจที่รักษาอย่างนี้ก็จะมิทำให้จิตใจเกิดมี

ความสังเวชเพื่อหน่วยในชีวิต จนบรรเทาจากกิเลสได้ แล้วตั้งจิตใญ่ดมั่นในการทำความดี มีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทในกิจทั้งปวง

5. ทำจิตใญ่ไม่ป่วยในเวลาเจ็บป่วย สิ่งที่เกิดขึ้นในร่างกายจิตใญ่ของบุคคลที่เกิดขึ้นจากความผิดปกติของร่างกาย ในเรื่องธรรมะที่รักษาจิตใญ่ไม่ให้เป็นทุกข์ เมื่อถึงคราวเจ็บป่วยจะทำอย่างไร เมื่อร่างกายเจ็บป่วยแล้วจิตใญ่จะไม่แปรปรวนไป พระพุทธเจ้าท่านได้ทรงค้นคว้าเรื่องของชีวิตไว้มากมายแล้ว ทรงค้นหาหนทางที่จะช่วยให้ชนทั้งหลายมีความสุข สมัยหนึ่งพระองค์ทรงพบกับบุคคลที่มีสุขภาพร่างกายที่เจ็บไข้ได้ป่วย และตรัสสอนว่าให้ตั้งใจระลึกไว้ว่า “ถึงแม้ร่างกายของเราจะป่วย แต่ใจของเราจะไม่ป่วยไปด้วย” การตั้งใจอย่างนี้เรียกว่ามีสติ ทำให้จิตไม่ตกอยู่ในอำนาจครอบงำของความแปรปรวนในทางร่างกายนั้น เมื่อมีสติอยู่ก็รักษาใจไว้ได้ การรักษาใจนั้นเป็นเรื่องสำคัญ ในยามเจ็บไข้ได้ป่วยนี้ ภายเป็นหน้าที่ของแพทย์ แพทย์ก็รักษาไป ก็ปล่อยให้แพทย์ทำหน้าที่เช่นนั้น แต่ใจนั้นเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องรักษาเอง เพราะฉะนั้นก็แบ่งหน้าที่กัน คำสอนของพระพุทธเจ้า คือ การทำให้จิตใญ่ไม่มีกังวลกับสิ่งใด ไม่ปล่อยใจให้ล่องลอยไปกับความคิดนึกทั้งหลาย หรือความห่วงกังวลภายนอก รักษาใจให้อยู่ภายใน ถ้าไม่รักษาใจไว้กับคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือคำสอนภาวณา ก็อาจนำคำอื่นมาภาวณาแทน เช่น เอาคำว่า “มรณะ มรณะ หรือ คำว่า ตาย ตาย”

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าเวลาที่ป่วยไข้ ถ้าได้ปฏิบัติมรณานุสสติ คือ การระลึกถึงความตายอันจะมีถึงตน สามารถทำให้รักษาจิตใญ่ไม่ป่วยไข้ จนทำให้สามารถบรรเทาจากความสะดุ้ง หวาดกลัว ไม่มีความกังวล และ ไม่มีความเครียดกับเรื่องความเจ็บไข้ขึ้นนั้น ตรงกันข้าม กลับระลึกเอาความเจ็บไข้ขึ้นมาเป็นเครื่องคอยเตือนจิตใญ่ให้ตั้งมั่นอยู่กับหลักทาน ศีล และภาวณาตลอดเวลา เพราะคิดอยู่เสมอว่าความเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร ไม่มีใครหลีกเลี่ยงไปได้ ทุกคนต้องพบไม่วันใดก็วันหนึ่ง เพื่อการมีชีวิตที่ดีงาม จึงควรดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทในการสร้างทำความดี นอกจากนั้นแล้วจิตใญ่จะมีภูมิคุ้มกันไม่ให้เป็นทุกข์ ไม่มีความหวาดกลัว และรู้จักทำจิตใญ่วางเฉยกับปัญหาต่าง ๆ

การพัฒนาจิตใญ่ด้วยมรณานุสสติ

การเจริญมรณานุสสติ ยังสามารถพัฒนาจิตใญ่ให้เป็นสมาธิได้เร็ว ทำให้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังขาร พร้อมตระหนักรู้หลักความจริงในชีวิต และรู้จักเตรียมตัวก่อนตาย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. จิตใญ่เกิดสมาธิได้เร็ว การนึกถึงความตายของตนอยู่เนือง ๆ ทำให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของชีวิตว่าทุกชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงและมีความตายรออยู่เบื้องหน้า เมื่อทราบถึงแก่นแท้เช่นนั้น จะเกิดความรู้สึกพอใจ เบื่อหน่าย คลายจากความยึดมั่นถือมั่น คลายจากกิเลส เมื่อมีเรื่องราวเกี่ยวกับความตายเกิดขึ้น จะมีสติรู้เท่าทัน สามารถปล่อยวางได้เร็ว ไม่เป็นทุกข์ ไม่เสียใจ และควบคุมจิตใญ่ให้ตั้งมั่นในอารมณ์กรรมฐานได้ จิตใญ่ที่ฝึกฝนจึงหนักแน่น เข้มแข็ง ไม่หวาดหวั่นกลัวตาย เพราะคุ้นเคยกับความตายจนเคยชินแล้ว และระลึกเสมอว่าความตายเป็นเรื่องของสังขาร เมื่อถึงเวลาที่เป็นไปตามธรรมชาติ ด้วยความเข้าใจแก่นแท้ของชีวิตเช่นนั้น

จิตใจจึงไม่เป็นทุกข์ มีความสุข มีความสงบ ซึ่งเรียกว่าจิตเป็นสมาธิ เพราะจิตใจตั้งมั่นอยู่กับอารมณ์เดียวตลอดเวลา

2. รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังขาร รู้ว่าทุกชีวิตล้วนมีความแตกดับเป็นที่สุด เพราะทุกสิ่งในโลกอยู่ภายใต้อำนาจของกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจตา (ความไม่เที่ยง) ทุกขตา (ความทนอยู่ไม่ได้) และ อนัตตา (ความไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง) (ส.สพ. (ไทย) 18/1/1)

3. ตระหนักรู้หลักความจริงในชีวิต ทุกชีวิตล้วนมีความตายเป็นหลักความจริงที่แน่นอนอน ที่ใคร ๆ ก็ปฏิเสธไม่ได้ จะยกเว้นหรือหลีกเลี่ยงก็ไม่ได้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนหรือยิ่งใหญ่ขนาดไหนก็ตาม จึงตระหนักรู้ในหลักความจริงของชีวิตว่า "ชีวิต ความเจ็บไข้ เวลา สถานที่ทอดกาย และภุมิที่จะไปเกิดในโลกหน้า" (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2510)

4. รู้จักเตรียมตัวก่อนตาย ก่อนเดินทางไปທີ່ใดก็ต้องมีการเตรียมตัวฉันใด ก่อนตายจากโลกนี้ไปสู่โลกหน้าก็ควรเตรียมตัวให้มากและดีที่สุดฉันนั้น เพราะเวลาตายไม่มีโอกาสขอผ่อนผันกับพญามัจจุราชได้จึงต้องเตรียมตัวก่อนตาย

คุณค่าของการเจริญมรณานุสติ

การปฏิบัติทำให้เห็นความจริงของชีวิตที่ไม่ตั้งอยู่นาน จึงตระหนักว่าชีวิตในแต่ละวินาที หรือในแต่ละวัน เดือนปี ล้วนมีค่ามีประโยชน์ หากใช้ชีวิตไปในทางที่ไร้ประโยชน์ก็เป็นชีวิตที่ไม่มีสาระ แต่ถ้าใช้ชีวิตเพื่อทำประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นก็ถือว่าถูกต้องมีสาระ ยิ่งกว่านั้นต้องรู้จักปกครองตนด้วยความไม่ประมาทในสิ่งทั้งปวง จึงเกิดคุณค่าในการดำรงชีวิต คือ

1. ดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทหมัวเมาในชีวิต วย เวลา และรูปร่างหน้าตา
2. มีจิตใจกลัวต่อบาปกรรม กลัวความไม่ดี เพราะตายแล้วผู้คนติเตียน และทำกรรมดี ตายแล้วผู้คนสรรเสริญ
3. มีความประมาท มีสติทำกิจการงานมากขึ้น เพราะตระหนักว่าชีวิตนี้มีโอกาสตายได้ทุกขณะ และความตายเป็นเรื่องที่ยุติธรรมกับทุกชีวิต
4. ตื่นในการทำกิจทั้งปวง โดยไม่ผลัดวันประกันพรุ่งในการสร้างความดี
5. เกิดความสลดใจ สงบจิตมีปัญญาเห็นธรรมชาติของชีวิตว่าตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์
6. ไม่มีความยึดมั่นในทรัพย์สมบัติ สามารถปล่อยวางได้ เมื่อไม่ได้ดังปรารถนา เป็นผู้ปราศจากมลทินคือความตระหนี่ เพราะตระหนักว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นของนอกกาย เป็นสมบัติที่ยืมมาใช้ชั่วคราว ต้องจากกันอย่างแน่นอน และทรัพย์เหล่านั้นช่วยให้พ้นจากความตายไม่ได้ สิ่งที่จะช่วยได้คือความดี มีศีล ทาน และภาวนา
7. รู้จักวิธีเตรียมตัวก่อนตาย และฉลาดรับมือเมื่อความพลัดพรากมาเยือน

8. มีความรัก ความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ ไม่โกรธเคือง เกิดการให้อภัยซึ่งกันและกัน และสร้างความดีให้ต่อกัน เพราะรู้ว่าความโกรธเป็นไฟไหม้จิตใจให้เราร้อน ช่วงเวลาที่เหลืออยู่ควรมีความรักต่อกันและหมั่นปรารถนาความดีอยู่เสมอ

9. เข้าใจหลักธรรมว่าชีวิตมีกรรมเป็นของตน เกิดมาคนเดียว ตายคนเดียว

10. มองเห็นโทษภัยของการเกิดในภพภูมิต่าง ๆ เกิดความไม่ยินดีในภพทั้งปวง เพราะแต่ละภพล้วนให้ผลที่แตกต่างกัน

11. มีความเพียรในกรรมดีต่าง ๆ เพราะรู้ว่ากรรมไม่ดีให้ผลคือความทุกข์ กรรมดีให้ผลคือความสุข และรู้ว่าสังขารมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา ต้องเร่งบำเพ็ญความเพียรให้เข้าถึงอภิญญา คือพระนิพพาน

12. หมั่นระลึกถึงความตายอยู่เนือง ๆ ย่อมไม่หลงตายและเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

สรุป คุณค่าของการเจริญมรณานุสติ มีคุณมากมายหลายประการ ทั้งทำให้เกิดความไม่ประมาท เกิดกลัวการทำความบาปกรรม มีสติมากขึ้น ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในทรัพย์สมบัติ รู้จักเตรียมตัวก่อนตาย เข้าใจชีวิตทุกชีวิต สิ่งสำคัญจะช่วยเร่งเร้าให้ประกอบแต่กรรมดี เพราะเห็นโทษเห็นภัยของการเกิดและการตาย

การประยุกต์ใช้มรณานุสติในชีวิตประจำวัน

หลักมรณานุสติในอารมณ์กรรมฐาน 40 หมวดว่าด้วยอนุสติ 10 ประการนั้น ในสังคมโลกปัจจุบันถือได้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะปัญหาทั้งหลายของมนุษย์ล้วนมาจากความเห็นผิด ๆ คิดว่าสิ่งต่าง ๆ หรือสังขารทั้งปวงเป็นของตนจริง ๆ ฉะนั้น ควรละความเห็นเช่นนี้ เพราะแม้ร่างกายของตัวก็ยังมิใช่ของตน และเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักที่จะกล่าวต่อไปนี้ ปัญหาของชีวิตก็ดี ความกลัวตายก็ดี จะลดระดับลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งหมดสิ้น ชีวิตจะพบความสุขได้ และสังคมก็สงบสุขได้ โดยใช้หลักในการพิจารณาตามการคิดแบบสามัญลักษณ์ในโยนิโสมนสิการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) หรือคิดแบบไตรลักษณ์ คือ วิชิติตแบบเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งทั้งปวงภายใต้กฎของไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เป็นทุกข์ และไม่มีอะไรเป็นตัวตนที่แน่นอน พิจารณาให้เห็นว่า สิ่งทั้งปวงดำเนินไปตามหลักความเป็นจริงที่ว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เป็นสิ่งประจำต่อโลกมนุษย์ แม้บุคคลจะพิจารณาเห็นหรือไม่ก็ตาม ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ในสังคมโลกควรถามกับตนเองว่า ได้เจริญมรณานุสติแล้วหรือยัง? ไม่ควรหลงมัวเมา เพราะในที่สุดก็ต้องตายทุกคน ไม่ว่าเศรษฐีหรือยาก ทั้งนี้ก็เพราะชีวิตของมวลมนุษย์ทุกคนไม่ยืนยาว ฉะนั้น เมื่อมนุษย์รู้ว่าตนมีอายุน้อยอย่างนี้แล้ว มนุษย์จึงนำมาเป็นคติเตือนใจเพื่อไม่ให้ประมาทมัวเมาในชีวิต เพราะว่าอายุมนุษย์มีน้อยและความตายสามารถเกิดได้ทุกขณะเวลา ทุกสถานที่ ดังนั้น การรู้จักระลึกถึงและพิจารณาความตายให้เกิดผลดีนี้ เรียกว่า “มรณานุสติ” สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนี้

1. พิจารณาให้เห็นความจริงว่า ชีวิตของมนุษย์นั้น นอกจากจะสั้น ไม่ยืนยาวแล้ว ยังไม่มีเครื่องหมายกำหนดแน่นอนอีกด้วย เช่น ที่เข้าใจกันว่าจะตายวันตายพรุ่งก็ยังไม่รู้ แล้วจึงเกิดความนึกคิด เกิดความไม่ประมาท กระตือรือร้น ทำกิจหน้าที่ บำเพ็ญคุณความดีและฝึกฝนพัฒนาทุกทางให้ชีวิตเป็นอยู่อย่างมีคุณค่า

2. พิจารณาให้รู้เท่าทันความจริงว่าทรัพย์สินเงินทองโภคสมบัติตลอดจนบุคคลที่รักใคร่ยึดถือครอบครองอยู่นั้น หาใช่เป็นของตนแท้จริงไม่ ไม่สามารถป้องกันความตายได้ และตายแล้วก็ตาม นำไปไม่ได้ มีไว้สำหรับใช้บริโภค หรือช่วยเหลือเกื้อกูลกันในโลกนี้เท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น

2.1 ในด้านทรัพย์สินเงินทอง สมบัติฟัสถาน จะได้ไม่โลกและสิ่งสมจนเกินเหตุ หรือหวงแหนตระหนัไว้ให้เป็นเสมือนของสูญเปล่า แต่จะรู้จักจัดสรรใช้สอย ให้เกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิตของตน แก่ญาติมิตร และเพื่อนมนุษย์ สมคุณค่าและความหมายที่แท้จริง

2.2 ในด้านบุคคลผู้เป็นที่รักและคนในความดูแลรับผิดชอบ จะได้ไม่ยึดติดถือมั่นและหวงหวงเกินไป จนทำให้เกิดทุกข์เกินเหตุ และทำให้จิตใจไม่สงบ กระสับกระส่าย ทุรนทุราย หลง ฟันเพื่อนในยามพลัดพราก นอกจากนั้น ยังรู้ตระหนักว่าไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ตลอดไป ควรอบรมตระเตรียมจิตใจให้แน่วแน่กับเรื่องที่จะประสบพบเจอในวันข้างหน้า

2.3 ในด้านมนุษย์ ควรเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือสงเคราะห์กันและกัน ถึงแม้มีเรื่องกระทบกระทั่งกัน หรือโกรธแค้น อาจระงับดับ เพราะคิดได้ว่าจะโกรธเคืองกันไปไม่มีประโยชน์ อีกไม่นานก็ต้องตายจากกันไป ควรรักและประพฤติดีต่อกันไว้

3. พิจารณาให้ตระหนักในหลักความจริงว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน มีแต่กรรมเท่านั้นที่เป็นของตน เป็นสมบัติติดตัวที่แท้จริง การทำใจตระหนักในหลักกรรมนี้ เมื่อถึงเวลาพบเห็น หรือเผชิญกับความตายเข้า จะเกิดผลดีต่อตนเอง ยกตัวอย่างเช่น

3.1 เมื่อเผชิญหน้ากับความตายของตนเอง ระลึกถึงกรรมดีที่ได้ทำไว้ และไม่เห็นกรรมชั่วในตัวเอง ก็จะเกิดปีติโสมนัส เผชิญความตายด้วยความสุขสงบและความมีสติ แม้เมื่อยังไม่ถึงเวลาตาย ก็ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่หวาดหวั่นกลัวภัย และไม่กลัวต่อความตาย

3.2 เมื่อเกิดเหตุพลัดพราก มีผู้ตายจากไป ก็จะทำให้ใจได้ทันเวลา หรืออย่างรวดเร็ว ว่า ทุกคนมีกรรมเป็นของตน ไปตามทีกรรมจะนำพาไป การร้องไห้เศร้าโศกเสียใจ ไม่สามารถช่วยอะไรได้ เมื่อมีหลักพิจารณาอย่างนี้ก็จะไม่ทำให้เกิดความโศกเศร้า และทำให้จางคลายความเสียใจลงได้

4. พิจารณาให้รู้เท่าทันตามธรรมดาว่าชีวิตนี้ตกอยู่ในอำนาจของกฎธรรมชาติ มีความเป็นไปตามธรรมดาว่า ได้เริ่มต้นขึ้นแล้วด้วยการเกิด เมื่อมีการเริ่มต้นแล้วก็ต้องมีการสิ้นสุด คือ ความตาย ทุกคนจะต้องเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องธรรมดาของธรรมชาติ เป็นเรื่องของอนิจจัง ไม่มีเหตุผลใด ๆ ที่จะต้องเศร้าโศกเสียใจ คิดได้อย่างนี้แล้ว ก็จะไม่กลัวและไม่เกิดความทุกข์ หรือถ้าทุกข์เกิดขึ้นแล้ว ก็จะบรรเทาหรือขจัดปัดเป่าไปได้ในเวลาอันรวดเร็ว

5. พิจารณาให้หยั่งรู้สภาวะของสังขาร ด้วยการเจริญมนานุสสติขั้นสมถะไปสู่วิปัสสนา ให้รู้เท่าทันความจริงว่า ชีวิตนี้เป็นสังขาร อาศัยองค์ประกอบทั้งหลายมาประชุมกันขึ้น เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ที่ปรุงแต่งเป็นของไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป การเกิดและการตายเป็นธรรมดาของชีวิตนั้น ไม่ใช่แต่ชีวิตที่สามารถมองเห็นเป็นร่างกายได้เท่านั้น แม้แต่องค์ประกอบต่าง ๆ ทุกส่วนของชีวิต และสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทั้งรูปธรรม

และนามธรรม ต่างตกอยู่ภายใต้กฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยงนี้ ทั้งหมดล้วนเกิดขึ้น ดำรงอยู่ แล้วก็ดับสลาย จะปรากฏรูปลักษณะอย่างไร ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่เป็นไปตามความอยากความยึดของผู้ใด หากปรารถนาทำอะไรให้เป็นอย่างไร ก็ต้องทำที่เหตุปัจจัย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540) เมื่อรู้เข้าใจเท่าทันความจริงนี้แล้ว จะหลุดลอยพ้นออกมาจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย จิตใจจะเป็นอิสระ ปลอดโปร่ง ผ่องใสสว่าง ด้วยปัญญา เป็นอยู่ด้วยปัญญาและทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา เป็นสุขเบิกบานใจได้ทุกเวลา บรรลุอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง

สรุปการประยุกต์ใช้มรณานุสสติคือการพิจารณาความจริงว่าชีวิตนั้นสั้นและไม่แน่นอน เพื่อให้เกิดความไม่ประมาทและลดความยึดมั่นในทรัพย์สินหรือบุคคล เมื่อตระหนักว่าทุกสิ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติและมีเพียงกรรมเท่านั้นที่เป็นสมบัติที่แท้จริง จะช่วยให้เผชิญความตายอย่างสงบ และนำไปสู่จิตใจที่เป็นอิสระด้วยปัญญา เข้าถึงสันติสุขอย่างแท้จริง

องค์ความรู้

แนวทางการเจริญมรณานุสสติเพื่อพัฒนาจิตเริ่มต้นจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยใน **ขั้นแรก** ผู้ปฏิบัติพึงมีสติระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์ในทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะเป็นการยืน เดิน นั่ง หรือนอน เพื่อเป็นการเจริญสติให้ต่อเนื่องในทุกขณะ **ลำดับถัดมา** คือการตระหนักถึงความจริงที่ว่าชีวิตมนุษย์นั้นไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอนว่าจะดำรงอยู่ได้นานเพียงใด ซึ่งเป็นการฝึกฝนให้จิตรู้จักการเตรียมพร้อมต่อความตาย **ขั้นตอนที่สาม** คือการพิจารณาสาเหตุต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความตายให้เป็นอารมณ์กรรมฐาน เพื่อส่งเสริมให้จิตใจเข้าสู่สภาวะสมาธิได้รวดเร็วยิ่งขึ้น **ในขั้นที่สี่** ผู้ปฏิบัติควรระลึกอยู่เสมอว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน เพื่อให้จิตตระหนักรู้ในหลักความจริงของชีวิต **ประการที่ห้า** คือการระลึกว่าความตายนั่นเป็นสิ่งที่ครอบงำสรรพสัตว์ทั้งปวงอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาจิตให้ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท และใน **ขั้นตอนสุดท้าย** คือการระลึกว่า

ความตายอาจเกิดขึ้นได้จากโรคร้ายไข้เจ็บประการใดประการหนึ่ง เพื่อพัฒนาจิตให้รู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังขารหรือร่างกาย กระบวนการทั้งหกขั้นตอนนี้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อการพัฒนาจิตใจให้เกิดสติและปัญญาให้เข้าใจในสังขารของชีวิต

สรุป

มรณานุสติ คือ การระลึกถึงความตายและพิจารณาสาเหตุของความตาย เพื่อให้จิตใจสงบเป็นสมาธิ เห็นความจริง เกิดความเบื่อหน่ายในร่างกาย คลายออกจากกิเลส และปล่อยวางจากทุกข์ มรณานุสติ ตามแนวกรรมฐาน คือ การพิจารณาความจริงของชีวิต 4 ประการ ได้แก่ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย และการพลัดพราก การเจริญมรณานุสติช่วยพัฒนาจิตใจและไม่ให้หลงตาย และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันทำได้โดยการมีสติเตือนใจไม่ให้ประมาท ระงับกิเลส เจริญสติ และยกระดับจิตใจสู่การปฏิบัติวิปัสสนา การเผชิญความตายตามหลักมรณานุสติคือการเตรียมตัวก่อนตาย โดยมีสติระลึกถึงความตาย ทำให้เกิดความตั้งมั่นในความดี และมีชีวิตอยู่ด้วยสติปัญญา ทำให้จิตใจมีพลัง ดับความกลัว และมีความสุขในชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

- ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ. (2559). *พุทธจิตวิทยาว่าด้วยจิตภาวนา (สมถภาวนา)*. โฟกัสการพิมพ์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). *ที่พึ่งอันเกษม*. (2549). ลิเบอร์ตีเพลส.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *วิถีคิดตามหลักพุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 9). บริษัทธรรมสาร จำกัด.
- _____. (2540). *รักษาใจยามป่วยไข้*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2510). *วิสุทธิธรรมค แพล ภาค 2 ตอน 1*. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- สิวลี ศิริโล. (2545). *รวมบทความวิชาการจริยศาสตร์*. ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

บทบา

หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทย ที่ส่งผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตย

เฉลิมชัย นศรี^{1*} เนรมิตร เสนาะเสียง² ณวัฒน์ คัมมารศรี³ อภิชาติ สุธิมงคล⁴ สุพัฒน์ อนนท์จารย์⁵

รับบทความ: 2 กันยายน 2568 แก้ไขบทความ: 25 กันยายน 2568 ตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาท หน้าที่ และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยที่ส่งผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่การก่อตั้งศาลรัฐธรรมนูญไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน ผ่านการศึกษาคำวินิจฉัยที่สำคัญและการแสดงบทบาทเชิงรุกในประเด็นทางการเมือง การศึกษาพบว่าศาลรัฐธรรมนูญมีผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อระบอบประชาธิปไตยไทย ในด้านบวก ศาลรัฐธรรมนูญได้ทำหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน สร้างความเข้าใจในหลักนิติธรรม ควบคุมความชอบธรรมด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและการกระทำขององค์กรรัฐต่าง ๆ ทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจรัฐ แต่ในด้านลบ การใช้อำนาจเชิงรุกในหลายประเด็นได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองและการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการขยายอำนาจเหนือขอบเขตที่กำหนด ศาลรัฐธรรมนูญได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบ "ตุลาการภิวัตน์" ที่นำไปสู่ภาวะ "ตุลาการอธิปไตย" ซึ่งอำนาจตุลาการขยายตัวจนอยู่เหนืออำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปฏิรูปโครงสร้างบทบาท และที่มาของศาลรัฐธรรมนูญให้มีความเชื่อมโยงกับประชาชนและสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น การปฏิรูปควรครอบคลุมการปรับปรุงกระบวนการสรรหาตุลาการให้มีความเชื่อมโยงกับประชาชน การกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจนและจำกัดเฉพาะประเด็นทางกฎหมาย การสร้างกลไกการควบคุมและตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ และการปรับปรุงกระบวนการพิจารณาให้เป็นธรรม เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญสามารถกลับไปสู่บทบาทแรกเริ่มในการเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเครื่องมือทางการเมืองหรือผู้ชี้ขาดความขัดแย้งทางการเมือง

คำสำคัญ: บทบาทหน้าที่และอำนาจ ศาลรัฐธรรมนูญ ระบอบประชาธิปไตย

¹⁻⁴ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

* อีเมล: narasri57idy@gmail.com

⁵ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

The Role, Duty, and Authority of the Thai Constitutional Court and Their Impact on Democratic Governance

Chalermchai Narasri ^{1*}

Naramit Sanorseang ²

Nawat Khatmalasri ³

Apichat Sujimongkolm ⁴

Sukaphat Anonchan ⁵

Abstract

This academic article aims to analyze the role, duties, and powers of the Thai Constitutional Court and their impact on democratic governance from the establishment of the Thai Constitutional Court in 1997 to the present, through examining significant decisions and proactive involvement in political issues. The study reveals that the Constitutional Court has both positive and negative impacts on Thai democracy. On the positive side, the Court has served as a guardian of the Constitution and protector of citizens' rights and freedoms, enhancing understanding of the rule of law, controlling the constitutionality of laws and actions of various state organizations, and functioning as an important mechanism for checking and balancing state power. On the negative side, the proactive use of power in various issues has resulted in political conflicts and criticism regarding the expansion of authority beyond constitutional limits. The Court has become part of the "judicial activism" system, leading to "juristocracy," where judicial power has expanded beyond the legislative and executive branches. The study highlights the necessity for structural, role, and compositional reforms to strengthen the Constitutional Court's connection with citizens and align it more closely with democratic principles. Reforms should encompass improving the judicial selection process to enhance citizen participation, clearly defining jurisdictional boundaries limited to legal matters, establishing effective control and oversight mechanisms, and enhancing fair adjudication procedures. These changes aim to restore the Constitutional Court to its original role as a genuine guardian of the Constitution and protector of citizens' rights and freedoms, rather than serving as a political tool or arbiter of political conflicts.

.Keywords: Duty and Authority, Constitutional Court, Democracy

¹⁻⁴ Students of the Master of Political Science Program, Mahamakut Buddhist University, Srilanchag University

* Email: narasri57idy@gmail.com

⁵ Lecturer in the Master of Political Science Program, Mahamakut Buddhist University, Srilanchang University

บทนำ

ศาลรัฐธรรมนูญในฐานะผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญได้กลายเป็นสถาบันสำคัญในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งมักได้รับความคาดหวังให้เป็นทั้งผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและกลไกตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจรัฐ ศาลรัฐธรรมนูญไทยซึ่งจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีความบริสุทธิ์แห่งกฎหมายของ ฮันท์ เคลเซิน (Hans Kelsen) นักนิติปรัชญา ผู้สร้างทฤษฎีความบริสุทธิ์แห่งกฎหมาย ที่เห็นว่ากฎหมายคือกฎเกณฑ์ที่ถูกรวบรวมเรียงกันในลักษณะเป็นลำดับชั้นเหมือนพีระมิด โดยยอดพีระมิดคือรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุด (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2560) ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาศาลรัฐธรรมนูญได้แสดงบทบาทที่โดดเด่นในประเด็นทางการเมืองที่สำคัญของประเทศ โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากวิกฤติการเมืองในปี 2549 ศาลรัฐธรรมนูญไทยได้แสดงบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ จากการเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญในเชิงรับ กลายเป็นองค์กรที่มีบทบาทเชิงรุกในการแทรกแซงประเด็นทางการเมือง ผ่านคำวินิจฉัยที่มีผลกระทบต่อพรรคการเมือง นักการเมือง และนโยบายของรัฐบาล ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมของบทบาทดังกล่าวและผลกระทบที่มีต่อหลักการประชาธิปไตย ปรากฏการณ์ "ตุลาการภิวัตน์" ซึ่งหมายถึงการที่สถาบันตุลาการขยายอำนาจเข้าไปมีบทบาทในการตัดสินประเด็นทางการเมือง (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2560) ได้กลายเป็นลักษณะเด่นของระบบการเมืองไทยในช่วงที่ผ่านมา การยุบพรรคการเมืองหลายพรรคที่ได้รับความนิยมจากประชาชน การปลดนักการเมืองระดับสูงออกจากตำแหน่ง และการแทรกแซงกระบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ล้วนเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของอำนาจตุลาการดังกล่าวที่อาจนำไปสู่ "ตุลาการอธิปไตย" ที่อำนาจตุลาการอยู่เหนืออำนาจนิติบัญญัติและบริหาร ซึ่งขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจที่ Montesquieu เสนอไว้ในผลงาน "The Spirit of the Laws" แม้จะมีการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการว่าศาลได้ล้ำเส้นขอบเขตอำนาจและกลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง แต่ศาลยังคงมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและรักษาหลักนิติธรรมในบางประเด็น

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์บทบาท หน้าที่ และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยในมิติที่หลากหลาย ทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบต่อระบอบประชาธิปไตย ผ่านการศึกษาคำวินิจฉัยสำคัญ การวิเคราะห์โครงสร้างและระบบการทำงาน รวมถึงการเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางปฏิรูปที่จะสร้างความสมดุลระหว่างการเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญที่เข้มแข็งกับการไม่ล้ำเส้นเข้าไปในขอบเขตอำนาจของสถาบันการเมืองอื่น พร้อมสร้างกลไกการตรวจสอบและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สถาบันนี้กลับสู่บทบาทแรกเริ่มในการเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers Theory)

Montesquieu (1748) ในผลงาน "The Spirit of the Laws" ได้วางหลักการแบ่งแยกอำนาจรัฐออกเป็นสามส่วน ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจเผด็จการและสร้างระบบตรวจสอบถ่วงดุล (Checks and Balances) ทฤษฎีนี้เน้นย้ำความสำคัญของความเป็นอิสระของแต่ละสาขาอำนาจและการไม่ล้ำเส้นเข้าไปในขอบเขตอำนาจของกันและกัน

ในบริบทของศาลรัฐธรรมนูญไทย หลักการนี้มีความสำคัญในการประเมินว่าศาลได้ปฏิบัติหน้าที่ในขอบเขตอำนาจตุลาการหรือได้ขยายอำนาจเข้าไปแทรกแซงอำนาจนิติบัญญัติและบริหารจนเกิดภาวะ "ตุลาการธิปไตย" ซึ่งขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย

ทฤษฎีตุลาการรัฐธรรมนูญ (Constitutional Judicial Theory)

Hans Kelsen (1928) ในทฤษฎี "Pure Theory of Law" ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความบริสุทธิ์แห่งกฎหมายและโครงสร้างลำดับชั้นของกฎหมายในลักษณะพีระมิด โดยรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่อยู่ยอดพีระมิด Kelsen เสนอให้มีศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ (Guardian of the Constitution) ในการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและการกระทำของรัฐ

แนวคิดของ Kelsen ได้รับการนำมาใช้ในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญไทย โดยให้ศาลทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและเป็นผู้ตีความรัฐธรรมนูญขั้นสุดท้าย อย่างไรก็ตาม การนำทฤษฎีนี้มาปฏิบัติในบริบทไทยได้เกิดปัญหาการขยายตัวของอำนาจตุลาการเกินกว่าที่ Kelsen คาดหวัง จนกลายเป็นการใช้อำนาจเชิงรุกในประเด็นทางการเมืองมากกว่าการเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญในเชิงรับ

ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของศาลรัฐธรรมนูญไทย

ก่อนการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ ประเทศไทยเคยมีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 ซึ่งทำหน้าที่วินิจฉัยในกรณีที่มียกข้อสงสัยแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ (ประมุข บัณฑุกุล และ ศิวศิรีโกคางกุล, 2560) อย่างไรก็ตาม บทบาทในช่วงต้นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังมีข้อจำกัดทางอำนาจและมีบทบาทน้อยมากในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกิดขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นแทนคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยให้อำนาจที่เพิ่มพูนมากขึ้นและบทบาทที่สำคัญยิ่งในการตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร

การพัฒนาศาลรัฐธรรมนูญไทย ผ่านรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ

1. รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นจุดเริ่มต้นของศาลรัฐธรรมนูญในรูปแบบปัจจุบัน โดยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญและตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ

2. รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ได้ขยายอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในหลายด้าน โดยเฉพาะอำนาจในการยุบพรรคการเมืองและการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมือง

3. รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้แยกศาลรัฐธรรมนูญออกจากหมวดศาลในหมวด 10 มาอยู่หมวด 11 ทำให้การบังคับใช้มาตรา 188 วรรค 2 ว่าด้วยเรื่องผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีไม่ถูกนำมาใช้และได้ขยายอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญให้สามารถวินิจฉัย "การกระทำ" ด้วย ซึ่งทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจมากขึ้น

โครงสร้างและองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญ

องค์ประกอบตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 200 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวนเก้าคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากบุคคลดังต่อไปนี้

1. ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกามาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จำนวนสามคน
2. ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการศาลปกครองสูงสุดมาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุด จำนวนสองคน
3. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายที่เป็นหรือเคยเป็นอาจารย์ประจำในสาขาวิชานิติศาสตร์ไม่น้อยกว่าสิบปี หรือเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ด้านกฎหมายไม่น้อยกว่าสิบห้าปี จำนวนสองคน
4. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ที่เป็นหรือเคยเป็นอาจารย์ประจำไม่น้อยกว่าสิบปี จำนวนสองคน

กระบวนการสรรหาและแต่งตั้ง

การสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องผ่านคณะกรรมการสรรหาตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญมาตรา 203 และต้องได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา (รัชนิดา บุญรอด, 2568) การสรรหาปัจจุบันมีปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะการขาดความเชื่อมโยงกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย หลังจากการรัฐประหารในปี 2557 และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี 2560 ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญถูกผลักให้ต้องไปผ่านความเห็นชอบจากวุฒิสภาทั้งหมด แต่กำหนดให้บุคคลที่วุฒิสภาเห็นชอบจะต้องมาจากการเสนอชื่อของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุด และผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากคณะกรรมการสรรหาที่มาจากบรรดาศักดิ์อิสระเป็นคนแต่งตั้ง

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญไว้ใน หมวด 11 และบัญญัติถึงหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไว้ใน มาตรา 210 เมื่อประกอบกับพระราชบัญญัติ

ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 สามารถจำแนกหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญได้ดังนี้

1. หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการเป็นองค์กรที่พิทักษ์ความเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ด้วยการทำหน้าที่ควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
2. หน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบร่างกฎหมายก่อนมีการประกาศใช้ ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนดและตรวจสอบกฎหมายที่มีผลใช้บังคับแล้ว
3. หน้าที่และอำนาจในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
4. หน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ระบอบการปกครอง และความมั่นคงและบูรณภาพแห่งรัฐ
5. หน้าที่และอำนาจในการพิจารณาว่า ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี มีการกระทำใดที่มีผลต่อการใช้งบประมาณรายจ่าย
6. หน้าที่และอำนาจในการวินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา
7. หน้าที่และอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560
8. หน้าที่และอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยมติคณะรัฐมนตรีหรือการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีตามพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560

ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยตุลาการจำนวน 9 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้พิพากษาศาลฎีกา 3 คน ตุลาการศาลปกครองสูงสุด 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมาย 2 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ 2 คน โดยกระบวนการสรรหาต้องผ่านคณะกรรมการสรรหาและได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา ซึ่งมีปัญหาในเรื่องการขาดความเชื่อมโยงกับประชาชนเจ้าของอำนาจอธิปไตย ศาลมีอำนาจหน้าที่หลัก 8 ประการ ได้แก่ การพิทักษ์ความเป็นกฎหมายสูงสุด การตรวจสอบกฎหมาย การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน การพิทักษ์รัฐธรรมนูญ การพิจารณาเรื่องงบประมาณ การวินิจฉัยสมาชิกภาพรัฐสภา การปฏิบัติตามกฎหมายพรรคการเมือง และการพิจารณาเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ

บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในความขัดแย้งทางการเมือง

หลังเกิดวิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองในปี 2549 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีบทบาทวินิจฉัยเรื่องสำคัญจนสถาบันตุลาการกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชนวนความขัดแย้งที่ถูกเรียกว่า "ตุลาการภิวัตน์" แรน เฮิร์ชล (Ran Hirschl) เรียกการที่ศาลใช้อำนาจการตัดสินใจที่ความเข้าใจที่การตัดสินใจทางการเมืองว่า 'ตุลาการภิวัตน์' การขยายตัวทางอำนาจดังกล่าว อาจจะนำไปสู่ระบอบตุลาการธิปไตย (juristocracy) หรือการที่ตุลาการเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด เหนือกว่าสถาบันการเมืองใด ๆ และอาจกลายเป็นการปกครองที่นำโดยฝ่ายตุลาการ

รูปแบบการใช้อำนาจเชิงการเมือง

จากงานศึกษาของ ปิยบุตร แสงกนกกุล ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยม หรือกลุ่มชนชั้นนำ ได้ใช้ตุลาการภิวัตน์ เป็นช่องทางแทรกแซงการเมืองผ่านคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยสามารถแบ่งรูปแบบเป้าหมายทางการเมืองได้น้อย 4 รูปแบบ คือ

1. การกำจัดผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง ศาลรัฐธรรมนูญกลายมาเป็นเครื่องมือที่กลุ่มอนุรักษนิยมใช้เพื่อ "กำจัด" หรือตัดสิทธิของนักการเมืองที่กลุ่มอนุรักษนิยมเห็นว่า "เป็นปรปักษ์" ทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการยุบพรรคการเมือง การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคที่ถูกยุบ หรือการปลดผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
2. การทำลายความชอบธรรมขององค์กรที่มาจากการเลือกตั้ง ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถขยายอำนาจหรือข้อกฎหมายเข้าไปชี้ขาดผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ กลุ่มการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมจึงใช้วิธีร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้เข้าไปวินิจฉัยในประเด็นนโยบายของพรรคการเมือง รัฐสภา หรือรัฐบาล เพื่อจะทำลายความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล
3. การสร้างสญญากาศทางการเมือง-เปิดทางการเมืองรัฐประหาร ในกรณีที่กลุ่มชนชั้นนำต้องการเข้าสู่อำนาจที่ไม่ใช่การเลือกตั้ง จึงจำเป็นต้องใช้ศาลรัฐธรรมนูญสร้างภาวะสญญากาศทางการเมือง และเปิดช่องให้มีการเข้าสู่อำนาจเพื่อคลี่คลายภาวะสญญากาศด้วยวิธีการที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เช่น การล้มเลือกตั้งเพื่อให้เกิดการทำรัฐประหาร
4. การปกป้องเขตแดนอำนาจของศาลและเครือข่ายอำนาจ เพื่อสร้างมาตรการคุ้มครองหรือมาตรการตอบโต้ภัยคุกคามจากกลุ่มอำนาจที่มาจากการเลือกตั้ง ทำให้กลุ่มการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมต้องใช้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นกลไกชี้ขาดทางอำนาจเพื่อไม่ให้มีองค์กรใดสามารถยุติหรือสกัดกั้นอำนาจของศาลหรือเครือข่ายทางอำนาจ

คำวินิจฉัยที่สำคัญในประเด็นการเมือง

ศาลรัฐธรรมนูญได้แสดงบทบาทที่โดดเด่นในประเด็นทางการเมืองหลายครั้ง โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ซึ่ง ประมุข บัณฑุกุล และศิวัช ศรีโกคางกุล (2560) ได้สรุปบทบาทสำคัญไว้ดังนี้

1. ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการการเลือกตั้ง

1.1 คำวินิจฉัยที่ 9/2549 ที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และผลของการเลือกตั้งดังกล่าวไม่เที่ยงธรรม ไม่ได้ผู้แทนปวงชนอย่างแท้จริงตามระบอบประชาธิปไตย จึงวินิจฉัยให้การเลือกตั้งเป็นโมฆะและให้มีการจัดเลือกตั้งใหม่ แต่ยังไม่ทันจะมีการเลือกตั้งใหม่ก็เกิดการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549

1.2 คำวินิจฉัยที่ 5/2557 ที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชกฤษฎีกายุบสภาในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดวันเลือกตั้งในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและให้เป็นโมฆะ เพราะไม่ได้จัดการเลือกตั้งขึ้นได้พร้อมกันทั่วราชอาณาจักร แต่เมื่อศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้วินิจฉัยว่า พระราชกฤษฎีกาทั้ง

ฉบับเป็นโมฆะ จึงทำให้เกิด "สุญญากาศทางการเมือง" จนในท้ายที่สุดก็เกิดการรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557

2. การยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิทางการเมือง

2.1 คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550 โดยวินิจฉัยให้ยุบพรรคไทยรักไทย พรรคพัฒนาชาติไทย และพรรคแผ่นดินไทย ภายหลังการรัฐประหาร 2549 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งมีที่มาจากคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ได้วินิจฉัยให้ยุบพรรคไทยรักไทย และยังสามารถนำประกาศของคณะรัฐประหารมาใช้ลงโทษตัดสิทธิทางการเมืองอีกนับร้อยชีวิต

2.2 คำวินิจฉัยที่ 18/2551, 19/2551, 20/2551 วินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง 3 พรรค ได้แก่ พรรคสมัครใจไทย พรรคชาติไทย และพรรคพลังประชาชน

2.3 ล่าสุดในปี พ.ศ. 2567 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีมติเอกฉันท์ยุบพรรคก้าวไกล และตัดสิทธิการเมืองกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 10 ปี จากประเด็นการเสนอแก้ไขพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงพระราชบัญญัติวิทยุโทรทัศน์ และพระราชบัญญัติบริการสื่อสารโทรคมนาคม ในส่วนที่เกี่ยวกับใบอนุญาตของสื่อชุมชน

3. การถอดถอนนักการเมืองออกจากตำแหน่ง

3.1 คำวินิจฉัยที่ 12-13/2551 ที่ศาลรัฐธรรมนูญมีให้ 'นายสมัคร สุนทรเวช' นายกรัฐมนตรีจากพรรคพลังประชาชน ต้องพ้นจากตำแหน่ง จากกรณีเป็นพิดีรรับเชิญในรายการโทรทัศน์ ซึ่งถูกวินิจฉัยว่าเป็น "ลูกจ้าง" และขัดต่อคุณสมบัติของรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ 2550

3.2 คำวินิจฉัยที่ 9/2557 วินิจฉัยให้ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากใช้อำนาจแทรกแซงการแต่งตั้งโยกย้ายตำแหน่งของนายถวิล เปลี่ยนศรี

3.3 ล่าสุดในปี 2567 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีมติ 5:4 ให้นายเศรษฐา ทวีสิน พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากการแต่งตั้ง นายพิชิต ชุนหวท เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งศาลเห็นว่าขาดคุณสมบัติในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตและมีจริยธรรมเป็นที่ประจักษ์

4. การแทรกแซงการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยที่ 15-18/2556 และ 1/2557 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยให้ยับยั้งการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในส่วนที่เกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาจากการเลือกตั้งผสมสรรหาให้เป็นการเลือกตั้งทั้งหมด โดยศาลวินิจฉัยว่า การแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นนี้เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตย

ศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครองระบอบประชาธิปไตยในหลายด้าน โดยพิจารณาจากพันธกิจของศาลรัฐธรรมนูญ ดังนี้

1. การรักษาความชอบธรรมของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. การรักษาความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันหลักในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญในฐานะเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่บัพัญญัติของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือการกระทำใดจะขัดหรือแย้งไม่ได้ ซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ให้ได้รับรองการคุ้มครองไม่ถูกระทบกระเทือน หรือถูกลิดรอนจากการใช้อำนาจอธิปไตย โดยสามารถเกิดผลได้จริงในทางปฏิบัติ
3. การรักษาความสมดุลในระบบการเมือง โดยศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันหลักในการรักษาความสมดุลในระบบทางการเมือง โดยเฉพาะในยามที่เกิดวิกฤติทางการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญก็จะทำหน้าที่วินิจฉัยตีความรัฐธรรมนูญเพื่อคลี่คลายวิกฤติดังกล่าว
4. การสร้างความเชื่อมั่นต่อภารกิจของศาลรัฐธรรมนูญ โดยการเป็นสถาบันหลักที่ทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายหรือกฎหมาย ทั้งการตรวจสอบร่างกฎหมายก่อนมีการประกาศใช้ และการตรวจสอบกฎหมายที่มีผลใช้บังคับแล้ว เพื่อให้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด
5. การสร้างความถูกต้องเป็นธรรมตามหลักนิติธรรม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของบัพัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และบัพัญญัติแห่งกฎหมายที่มีความเป็นธรรม สามารถอธิบายและให้เหตุผลได้ และการใช้อำนาจอธิปไตยโดยปราศจากบัพัญญัติแห่งกฎหมายรับรองมิได้
6. การสร้างบรรทัดฐานในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชน ไม่ให้ถูกระทบกระเทือนหรือถูกลิดรอนจากการใช้อำนาจอธิปไตย โดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด และยังมีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐแล้ว ยังสามารถเป็นบรรทัดฐานให้กับองค์กรเหล่านี้ใช้อำนาจโดยคำนึงถึงเสรีภาพและสิทธิของประชาชน

ผลกระทบเชิงลบต่อระบอบประชาธิปไตย

การวิพากษ์วิจารณ์จากแวดวงวิชาการ นักวิชาการคณะนิติศาสตร์ 4 สถาบัน ได้จัดเสวนาวิพากษ์ศาลรัฐธรรมนูญขยายขอบเขตอำนาจเหนือรัฐธรรมนูญ ขัดหลักพื้นฐานประชาธิปไตย ไม่พิทักษ์สิทธิประชาชน วินิจฉัยเสียงข้างมาก ไม่ยึดกรอบกฎหมาย โดยมีนักวิชาการถึง 134 คน ร่วมกันออกแถลงการณ์ไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยมีใจความสำคัญว่า

1. การล้ำแดนอำนาจและการสร้างภาวะตุลาการอธิปไตย สมชาย ปรีชาศิลป์กุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชี้ให้เห็นว่า การเมืองไทยได้เผชิญกับ "ภาวะตุลาการอธิปไตย" โดยการยกอำนาจตุลาการขึ้นมายุ่งเหนืออำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีอำนาจฝ่ายตุลาการล้มล้างอำนาจเสียงข้างมากที่มาจากประชาชน ศาลรัฐธรรมนูญได้ยุบ 4 พรรคขนาดใหญ่ที่ได้รับความนิยม ได้แก่ พรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคอนาคตใหม่ และพรรคก้าวไกล ซึ่งในจังหวะที่ถูกยุบคือช่วงที่ยืนอยู่ตรงข้ามชนชั้นนำ หมายถึงเสียงประชาชนถูกกำราบ อีกทั้งยังปลด 4 นายกรัฐมนตรี

2. การขาดความเป็นกลางในการวินิจฉัย ปริญญา เทวานฤมิตรกุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า หากให้คะแนนศาลรัฐธรรมนูญตามหลักการปกครองโดยกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ถือว่าศาลรัฐธรรมนูญสอบตก เพราะไม่ได้ปกป้องสิทธิประชาชน แต่ไปจำกัดสิทธิประชาชนมากกว่า การตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญสะท้อนว่าไม่ได้ยึดหลักการพิจารณาที่สอดคล้องกับกฎหมาย แต่ใช้หลักเสียงข้างมากในการตัดสินคดี เรียกว่าการตัดสินไม่เป็นไปตามกติกา แต่มีผลประโยชน์ทางการเมืองที่อยากจะได้และลงมติเอาไหวด

3. การกลายเป็นองค์กรที่อยู่เหนือรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญปี 2560 ได้แก้ไขเอาศาลรัฐธรรมนูญออกจากหมวดศาลในหมวด 10 แยกศาลรัฐธรรมนูญออกมาอยู่หมวด 11 ทำให้การบังคับใช้มาตรา 188 วรรค 2 ว่าด้วยเรื่องผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีไม่ถูกนำมาใช้ การแก้ไขขอบเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญมากขึ้น จากเดิมมีอำนาจในการควบคุมกฎหมายไม่ให้ขัดรัฐธรรมนูญ แต่อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในรัฐธรรมนูญ 2560 เดิมคำว่า "การกระทำใด" ไม่ให้ขัดรัฐธรรมนูญ ทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจมากขึ้นและสามารถวินิจฉัยการกระทำด้วย ทำให้ศาลรัฐธรรมนูญอยู่เหนืออำนาจฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ รวมถึงอยู่เหนือรัฐธรรมนูญ

4. การขาดกลไกตรวจสอบ มุนินทร์ พงศาปาน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชี้ให้เห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญเป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตย เพราะระบบศาลรัฐธรรมนูญผสมปนเปไปหมดในการพิจารณาและกลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง ทำให้เกิดความสับสนมาก กระบวนการพิจารณาไม่ชัดเจน

5. การตีความบิดเบี้ยวและแทรกแซงอำนาจนิติบัญญัติ สุทธิชัย งามชื่นสุวรรณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ชี้ให้เห็นปัญหาการตีความกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญ โดยกรณีคดียุบพรรคก้าวไกล ที่เห็นว่าศาลขยายอำนาจตัวเองเข้าไปแทรกแซงฝ่ายนิติบัญญัติ โดยที่ร่างกฎหมายยังไม่ผ่านการพิจารณา

6. การสร้างมาตรฐานตีความกฎหมายแบบไทย ๆ นักวิชาการกลุ่มหนึ่งต้องการยืนยันว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในหลายคดี ทำให้สังคมเชื่อว่าการตีความหรืออธิบายเหตุผลคำวินิจฉัยยุบพรรค เป็นมาตรฐานตีความกฎหมายแบบไทย ๆ ซึ่งยืนยันว่านิติศาสตร์แบบไทย ๆ ไม่มีการสอนในกฎหมายมหาวิทยาลัย ซึ่งมีความผิดปกติมีปัญหาในการตีความ

หลังวิกฤติการเมืองปี พ.ศ. 2549 ศาลรัฐธรรมนูญกลายเป็นส่วนหนึ่งของ "ตุลาการภิวัตน์" โดยกลุ่มอนุรักษนิยมใช้เป็นช่องทางแทรกแซงการเมืองใน 4 รูปแบบ คือ การกำจัดผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การทำลายความชอบธรรมองค์กรจากการเลือกตั้ง การสร้างสุญญากาศทางการเมืองเพื่อเปิดทางรัฐประหาร และการปกป้องเขตแดนอำนาจของศาล ผ่านคำวินิจฉัยสำคัญในการยุบพรรคการเมือง การถอดถอนนายกรัฐมนตรี การตัดสินเลือกตั้งเป็นโมฆะ และการแทรกแซงการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในเชิงบวก ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน รักษาความสมดุลระบบการเมือง และสร้างบรรทัดฐานตามหลักนิติธรรม อย่างไรก็ตาม ในเชิงลบ นักวิชาการ 134 คนจาก 4 สถาบันวิจัยวิจารณ์ศาล

รัฐธรรมนูญในประเด็นหลัก คือ การล้าแผนอำนาจสร้างภาวะตุลาการอธิปไตย การขาดความเป็นกลางและใช้หลักเสียงข้างมากแทนกรอบกฎหมาย การกลายเป็นองค์กรเหนือรัฐธรรมนูญ การขาดกลไกตรวจสอบการตีความบดเบียดแทรกแซงอำนาจนิติบัญญัติ และการสร้างมาตรฐานตีความกฎหมายแบบไทย ๆ

การเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ

ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนี

ณรงค์เดช สรุโฆษิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยกตัวอย่างการยุบพรรคของศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ ที่แม้จะมีกำหนดไว้ในเรื่องกรณีการยุบพรรค แต่ต้องมีเหตุผลที่ร้ายแรงมาก ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันเคยพิจารณาการยุบพรรค 2 พรรค ได้แก่ พรรคนาซีใหม่ และพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีแนวนโยบายไม่คุ้มครองคุณค่าประชาธิปไตย หรือมีทัศนคติที่จะทำลายล้างระบอบประชาธิปไตย แต่ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันไม่ได้สั่งยุบพรรคนาซีใหม่ เพราะได้พิจารณาแล้วว่าแนวทางการปฏิบัติมีความเป็นไปได้ยากที่จะเกิดขึ้น หลักการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมนี คือ จะไม่ยุบพรรคเพราะเห็นแตกต่างหรือไม่ยอมรับคุณค่าประชาธิปไตย หรือจะไม่ยุบพรรคเพราะคิดว่าอุดมการณ์อื่นดีกว่า แต่การยุบพรรคการเมืองต้องมีความชัดเจนว่ามีการแสดงออกที่ร้ายแรงทำลายล้างระบบที่มีอยู่

ศาลรัฐธรรมนูญเกาหลีใต้

กรณีเกาหลีใต้ที่สั่งยุบพรรคการเมืองที่ใช้นโยบายรวมประเทศเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้ โดยให้ถือแนวทางของเกาหลีเหนือสูงกว่า เพื่อเปลี่ยนผ่านสังคมสู่คอมมิวนิสต์ โดยแกนนำพรรคยังมีการวางแผนการรวมประเทศ ซึ่งสุดท้ายพรรคถูกยุบและแกนนำพรรคติดคุกเพราะการประกาศแผนการในเว็บไซต์ไปตรงกับ การประกาศของผู้นำเกาหลีเหนือ ในต่างประเทศจึงมีกรอบกฎหมายที่ชัดเจนว่า ต้องมีการยั่วยุให้เกิดความรุนแรง ความเกลียดชัง หรือชู่เชิญให้เกิดการนองเลือด ปฏิบัติการก่อการร้ายเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ และรักษาไว้ซึ่งอำนาจ ซึ่งแตกต่างจากกรณีของไทยที่มีการตีความในแนวกว้าง

การเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีและเกาหลีใต้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างที่สำคัญในหลักเกณฑ์การยุบพรรคการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีใช้หลักการที่เข้มงวด โดยจะไม่ยุบพรรคเพียงเพราะมีความเห็นแตกต่างหรือไม่ยอมรับคุณค่าประชาธิปไตย แต่ต้องมีการแสดงออกที่ร้ายแรง ทำลายล้างระบบอย่างชัดเจน แม้กระทั่งพรรคนาซีใหม่ก็ไม่ถูกยุบเพราะศาลเห็นว่าแนวทางการปฏิบัติมีความเป็นไปได้ยาก ส่วนเกาหลีใต้ยุบพรรคการเมืองที่ใช้นโยบายรวมประเทศโดยใช้แนวทางของเกาหลีเหนือเพื่อเปลี่ยนผ่านสู่คอมมิวนิสต์ และมีการวางแผนการรวมประเทศอย่างชัดเจน ทั้งสองประเทศจึงมีกรอบกฎหมายที่ต้องการหลักฐานการยั่วยุให้เกิดความรุนแรง ความเกลียดชัง หรือการก่อการร้ายเพื่อให้ได้มาและรักษาอำนาจ ซึ่งแตกต่างจากไทยที่มีการตีความในแนวกว้างและยุบพรรคได้ง่ายกว่ามาตรฐานสากล

ปัญหาโครงสร้างและระบบของศาลรัฐธรรมนูญไทย

ปัญหาที่มาของตุลาการ

รัชนิดา บุญรอด (2568) ชี้ให้เห็นปัญหาหลายประการเกี่ยวกับที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ:

1. การขาดความเชื่อมโยงกับประชาชน องค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหาตามมาตรา 203 และมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มีการยึดโยงจากประชาชนน้อยมากหรือเรียกว่าแทบจะไม่มีเลย เนื่องจากมีเพียงประธานสภาผู้แทนราษฎรและผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น ที่มีการยึดโยงจากประชาชน
2. การให้วุฒิสภาให้ความเห็นชอบ การให้วุฒิสภาให้ความเห็นชอบผู้ได้รับการคัดเลือกหรือสรรหาเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ไม่สอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ เพราะวุฒิสภาไม่มีที่มาหรือการยึดโยงจากประชาชนแต่อย่างใด
3. สัดส่วนของตุลาการ สัดส่วนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากฝ่ายตุลาการและผู้พิพากษามีจำนวนมากวกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด อีกทั้งในส่วนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิก็ไม่ได้กำหนดว่าต้องมีความรู้หรือความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายมหาชนย่อมกระทบต่อการพิจารณาวินิจฉัยคดี

ปัญหาการควบคุมและตรวจสอบ

รัชนิดา บุญรอด (2568) ชี้ให้เห็นปัญหาหลายประการเกี่ยวกับการควบคุมและตรวจสอบศาลรัฐธรรมนูญ ดังนี้

1. การขาดการควบคุมโดยประชาชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่ได้กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการควบคุมและตรวจสอบตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถอดถอนออกจากตำแหน่ง
2. การกำหนดการละเมิดอำนาจศาลไว้โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 38 ยังกำหนดการละเมิดอำนาจศาลไว้โดยเฉพาะ และห้ามประชาชนวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักสากล สมชาย ปรีชาศิลปกุล กล่าวว่า ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นของศาลรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน คือ การหลุดลอยจากประชาชน เป็นอิสระจากประชาชน แม้แต่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยอะไรออกมาแล้วประชาชนเห็นว่ามันไม่ชอบ แต่ไม่สามารถทำอะไรได้ ไม่มีอำนาจตรวจสอบถอดถอนได้

ปัญหาความเป็นกลางในการวินิจฉัย

การที่ศาลรัฐธรรมนูญถูกแทรกแซงส่งผลกระทบต่อคำวินิจฉัยคดีที่ไม่มีความเป็นกลาง และถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกำจัดฝ่ายตรงข้าม จนเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนถึงความยุติธรรมของศาลรัฐธรรมนูญและส่งผลให้เกิดความวุ่นวายทั้งทางการเมืองและสังคม (รัชนิดา บุญรอด 2568) ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า ศาลรัฐธรรมนูญไม่ใช่คนกลางวินิจฉัย

ข้อพิพาท แต่กลายเป็นคู่ขัดแย้งของสังคมการเมือง และการแสดงออกความไม่เป็นกลางในการพิพากษา ได้แสดงออกมาจากคำตัดสิน จากทัศนคติผู้พิพากษา และการกระทำของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ปัญหาผลผูกพันของคำวินิจฉัย

สุทธิชัย งามขึ้นสุวรรณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กล่าวถึงคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญว่ามีปัญหาการตีความกฎหมาย โดยกรณีคดียุบพรรคก้าวไกล ที่เห็นว่าอาจจะเป็นปัญหา คือ กรณีวัตถุแห่งคดี ม.49 องค์ประกอบคือ พรรคก้าวไกลใช้สิทธิเสรีภาพเสนอร่างกฎหมายตามมาตรา 133 หมวด 7ใช้อำนาจนิติบัญญัติการเสนอร่างกฎหมาย จึงไม่สามารถเป็นวัตถุแห่งคดีได้ แต่ศาลรัฐธรรมนูญขยายความอำนาจตัวเองเข้าไปแทรกแซงฝ่ายนิติบัญญัติ โดยที่ร่างกฎหมายยังไม่ผ่านการพิจารณา “การขยายอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการตีความบิดเบี้ยว แทรกแซง อำนาจนิติบัญญัติ โดยที่กฎหมายดังกล่าวยังไม่ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร แต่ศาลเข้าไปอ่านรายละเอียดของกฎหมายและตัดสินเนื้อหาโดยที่กฎหมายยังไม่ผ่านการพิจารณา”

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นที่สิ้นสุด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 211 วรรคสี่ แต่จากคำวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญในหลายคดีที่ไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือมีการขยายขอบอำนาจเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพราะเหตุที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่มีความเป็นอิสระทำให้คำวินิจฉัยคดีไม่มีความเป็นกลาง (รัชนิดา บุณรอด 2568)

ศาลรัฐธรรมนูญไทยมีปัญหาโครงสร้างและระบบที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการขาดความเชื่อมโยงกับประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เนื่องจากกระบวนการสรรหาตุลาการมีเพียงประธานสภาผู้แทนราษฎรและผู้นำฝ่ายค้านเท่านั้นที่มาจากการเลือกตั้ง ขณะที่วุฒิสภาซึ่งไม่มีที่มาจากประชาชนกลับมีอำนาจให้ความเห็นชอบตุลาการทั้งหมด สัดส่วนตุลาการที่มาจากฝ่ายตุลาการมากกว่าครึ่งหนึ่งก็ทำให้ขาดความสมดุลในองค์ประกอบ ปัญหาที่ร้ายแรงไม่แพ้กันคือการขาดกลไกการตรวจสอบเนื่องจากรัฐธรรมนูญไม่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการควบคุมหรือถอดถอนตุลาการ ประกอบกับมาตรา 38 ที่ห้ามประชาชนวิจารณ์คำวินิจฉัยของศาลโดยเฉพาะ ทำให้ศาลหลุดลอยจากประชาชนและไม่มีใครตรวจสอบได้ แม้จะมีคำวินิจฉัยที่ไม่เหมาะสม การที่ศาลถูกแทรกแซงจนกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองแทนที่จะเป็นคณกลางวินิจฉัยข้อพิพาท ส่งผลให้คำวินิจฉัยขาดความเป็นกลาง แต่กลับมีผลผูกพันเด็ดขาดโดยไม่มีกลไกแก้ไข ดังเช่นกรณีคดียุบพรรคก้าวไกลที่ศาลขยายอำนาจตัวเองไปแทรกแซงฝ่ายนิติบัญญัติโดยวินิจฉัยร่างกฎหมายที่ยังไม่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภา

ข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญ

การปฏิรูปที่มาของตุลาการ

1. การเพิ่มความเชื่อมโยงกับประชาชน (รัชนิดา บุญรอด 2568) เสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 203 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 11 โดยให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกคณะกรรมการสรรหา จำนวน 8 คน ประกอบด้วย

- 1.1 ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นประธาน
- 1.2 ผู้นำฝ่ายค้าน เป็นกรรมการ
- 1.3 ผู้แทนพรรคการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร พรรคละหนึ่งคน เลือกกันเองเหลือ 6 คน เป็นกรรมการ

2. การปรับเปลี่ยนองค์ประกอบตุลาการ เสนอให้แก้ไขมาตรา 200 โดยปรับองค์ประกอบเป็น

- 2.1 ผู้พิพากษาในศาลฎีกา จำนวน 2 คน
- 2.2 ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด จำนวน 2 คน
- 2.3 ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ซึ่งมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ และมีความรู้หรือความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายมหาชน จำนวน 5 คน

การสร้างกลไกตรวจสอบ

1. การเพิ่มการถอดถอนจากตำแหน่ง เสนอให้เพิ่มมาตรา 187/1 ให้ วุฒิสภา (มาจากการเลือกตั้งของประชาชน) มีอำนาจถอดถอนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญออกจากตำแหน่งได้ จากการเข้าชื่อร้องขอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 10,000 คน

2. การยกเลิกบทบัญญัติการละเมิดอำนาจศาลเฉพาะ ควรยกเลิกมาตรา 38 และมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และนำบทบัญญัติในการละเมิดอำนาจศาลที่เป็นมาตรฐานทั่วไปในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้

การจำกัดขอบเขตอำนาจ

1. การลดอำนาจการตัดสินทางการเมือง สมชาย ปรีชาศิลปกุล เสนอให้ลดอำนาจการตัดสินทางการเมือง จริยธรรม คืนให้ประชาชนตัดสิน เหลือเฉพาะการพิจารณาประเด็นกฎหมายหรือทางรัฐธรรมนูญที่ชัดเจนเท่านั้น

2. การกำหนดอำนาจที่จำกัด มุนินทร์ พงศาปาน เสนอว่า หากต้องมีศาลรัฐธรรมนูญ ต้องมีความชัดเจนเรื่องเขตอำนาจที่จำกัดที่สุด ควรจะมีแค่ตรวจสอบอำนาจทางกฎหมายเท่านั้น

การปรับปรุงกระบวนการพิจารณา

1. การสร้างความรับผิดชอบ สมชาย ปรีชาศิลปกุล เสนอให้เพิ่มอำนาจในการตรวจสอบ ศาลรัฐธรรมนูญ และสร้างความรับผิดชอบ คือถ้าวินิจฉัยผิดพลาดจากหลักการของกฎหมายต้องมีความผิด โดยต้องไม่

ทำให้การบิดเบือนกลายเป็นการตีความทางกฎหมาย เพราะที่ผ่านมาการข้ามเส้นในการตัดสินมาแล้วหลายเรื่อง จึงต้องทำให้ชัดเจน

2. การแก้ไขวิธีพิจารณา ปริญญา เทวานฤมิตรกุล เสนอว่า ต้องแก้ไขวิธีพิจารณาของศาลให้สิทธิจำเลยได้ต่อสู้อย่างเต็มที่ ไม่ใช่ยึดศาลมีหลักฐานเพียงพอแล้ว ไม่รับฟังข้อโต้แย้งของผู้ถูกร้อง หรือฟังความข้างเดียว โดยสามารถทำได้ ไม่ต้องมีเกณฑ์ สว.เห็นชอบหรือทำประชามติ และยังได้เสนอเพิ่มเติมว่า การแก้ไขกฎหมายลูกว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้ใช้การพูดคุยจนเป็นข้อยุติ ไม่ใช่ใช้การโหวต หากมีข้อกฎหมายที่ขัดแย้งต้องใช้หลักปรึกษาหารือ

การแก้ไขผลผูกพันของคำวินิจฉัย เสนอให้เพิ่มมาตรา 211/1 แห่งรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดให้

1. ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติของกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ให้คำวินิจฉัยดังกล่าวมีผลเมื่อรัฐสภาแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

2. ในกรณีวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล หากพบว่ามีความบกพร่องในการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ให้ยื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ ศาลอาจมีคำสั่งแก้ไขเพิ่มเติมหรือกลับคำวินิจฉัยได้ และอาจกำหนดค่าทดแทนเท่าที่สามารถจะกระทำได้ (รัชนิดา บุญรอด 2568)

การปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญไทยจำเป็นต้องดำเนินการในสี่มิติหลัก เพื่อแก้ไขปัญหาโครงสร้างและระบบที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยเริ่มจากการปฏิรูปกระบวนการสรรหาตุลาการให้มีความเชื่อมโยงกับประชาชนมากขึ้น ผ่านการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เลือกคณะกรรมการสรรหา ควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนสัดส่วนองค์ประกอบของตุลาการให้เน้นผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายมหาชนเป็นหลัก ในมิติของการสร้างกลไกตรวจสอบ การปฏิรูปควรมุ่งเน้นการเพิ่มอำนาจให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและถอดถอนตุลาการได้ในกรณีที่มีการใช้อำนาจไม่เหมาะสม พร้อมทั้งยกเลิกบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองพิเศษแก่ศาลรัฐธรรมนูญซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักสากล และนำมาตรฐานทั่วไปของการละเมิดอำนาจศาลมาใช้แทนการจำกัดขอบเขตอำนาจเป็นอีกมิติสำคัญที่ต้องปรับปรุง โดยควรลดบทบาทการตัดสินในประเด็นทางการเมืองและจริยธรรมให้กลับคืนสู่ประชาชน และจำกัดให้ศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เฉพาะในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญเท่านั้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปรากฏการณ์ตุลาการอธิปไตยขึ้นอีก สุดท้าย การปรับปรุงกระบวนการพิจารณาพิพากษาให้เป็นธรรมและมีความรับผิดชอบ ผ่านการสร้างกลไกที่ทำให้ตุลาการต้องรับผิดชอบต่อหากมีการวินิจฉัยที่บิดเบือนหลักกฎหมาย การปรับปรุงวิธีพิจารณาให้คู่ความมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และการสร้างกลไกทบทวนคำวินิจฉัยในกรณีที่มีความบกพร่อง รวมถึงการปรับเปลี่ยนผลผูกพันของคำวินิจฉัยให้มีความยืดหยุ่นและสามารถแก้ไขได้เมื่อจำเป็น การปฏิรูปทั้งหมดนี้จะช่วยให้ศาลรัฐธรรมนูญกลับไปสู่บทบาทแรกเริ่มในการเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเครื่องมือทางการเมืองหรือผู้ชี้ขาดความขัดแย้งทางการเมือง

สรุป

การศึกษบทบาท หน้าที่ และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยที่ส่งผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตย ตลอด 27 ปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งพื้นฐานระหว่างเจตนารมณ์ในการจัดตั้งสถาบันกับผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ แม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญได้ปฏิบัติหน้าที่ในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในหลายกรณี แต่การแสดงบทบาทเชิงรุกหลังปี 2549 ได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ "ตุลาการอธิปไตย" ที่ขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจของ Montesquieu อย่างมีนัยสำคัญ ข้อค้นพบสำคัญจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ศาลรัฐธรรมนูญไทยได้แสดงบทบาทเกินขอบเขตที่ทฤษฎีตุลาการรัฐธรรมนูญของ Kelsen กำหนดไว้ จากการเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญในเชิงรับ กลายเป็นผู้เล่นทางการเมืองที่ใช้อำนาจแทรกแซงกระบวนการประชาธิปไตย ผ่านการยุบพรรคการเมือง การถอดถอนนักการเมือง การตัดสินเลือกตั้งเป็นโมฆะ และการแทรกแซงการแก้ไขรัฐธรรมนูญ การเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีและเกาหลีใต้แสดงให้เห็นว่า มาตรฐานการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยมีความรุนแรงและขาดความเข้มงวดในหลักเกณฑ์มากกว่ามาตรฐานสากล ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานของศาลรัฐธรรมนูญไทยสะท้อนให้เห็นถึงความบกพร่องในการประยุกต์ใช้หลักประชาธิปไตย โดยเฉพาะการขาดความเชื่อมโยงกับประชาชนในกระบวนการสรรหาตุลาการ การขาดกลไกการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ และการให้ความคุ้มครองพิเศษแก่ศาลที่ไม่สอดคล้องกับหลักสากล นักวิชาการ 134 คนจาก 4 สถาบันที่วิพากษ์วิจารณ์ศาลรัฐธรรมนูญได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการตีความกฎหมายที่บิดเบี้ยว การใช้หลักเสียงข้างมากแทนกรอบกฎหมาย และการกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่อันตรายต่อระบอบประชาธิปไตย

แนวทางการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญจึงต้องเป็นการปฏิรูปที่ครอบคลุมทั้งโครงสร้าง กระบวนการ และวัฒนธรรมองค์กร โดยมุ่งเน้นการสร้าง ความเชื่อมโยงกับประชาชน การจำกัดขอบเขตอำนาจให้อยู่ในกรอบกฎหมายและรัฐธรรมนูญ การสร้างกลไกการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ และการปรับปรุงกระบวนการพิจารณาให้เป็นธรรม การปฏิรูปดังกล่าวไม่เพียงแต่จะช่วยฟื้นฟูความน่าเชื่อถือของศาลรัฐธรรมนูญ แต่ยังเป็นส่วนสำคัญในการยุติวงจรตุลาการภิวัตน์ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของประเทศ ความสำเร็จของการปฏิรูปจะขึ้นอยู่กับความมุ่งมั่นทางการเมืองในการสร้างสถาบันที่แข็งแกร่งและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาทที่เหมาะสมของศาลรัฐธรรมนูญ และความตั้งใจที่จะให้สถาบันนี้กลับคืนสู่วัตถุประสงค์แรกเริ่มในการเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเป็นกลางและมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

ประมุข บัณฑุกุล และ ศิวชัย ศรีโสภากุล. (2560). บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(3), 209-225.

ปิยบุตร แสงกนกกุล. (2560). *ศาลรัฐประหาร: ตุลาการ ระบอบเผด็จการ และนิติรัฐประหาร*. ฟ้ายืนยง.

รัชนิดา บุญรอด. (2568). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นอิสระของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 [การศึกษาอิสระนิติศาสตร์มหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Kelsen, H. (1928). *Introduction to the problems of legal theory: A translation of the first edition of the Reine Rechtslehre or Pure theory of law*. Oxford University Press.

Montesquieu, C. L. (1748). *The spirit of the laws*. Barillot & Fils.

Personality

and Social Relations in the Views of International Exchange Students

Toe Oo Wai Yan ^{1*}

Paing Phyo Thu ²

Raajshivar Saetan ³

Received: 1 April 2025 Revised: 26 June 2025 Accepted: 27 June 2025

Abstract

This review article aims to explore the relationship between personality and social relations, particularly within the context of international exchange students who must navigate cultural, linguistic, and value system differences. It emphasizes that personality is not a fixed trait, but a flexible construct shaped by socio-cultural contexts. The study described an integrated framework that includes the Five-Factor Model of personality, cultural psychology, and social constructionist theory.

The article covers the foundational aspects of personality and its interaction with various social groups, ranging from primary groups to cultural institutions. It discusses how individuals adapt through strategies such as self-awareness and cultural agility. A comparison is made between collectivist cultures—such as those in Thailand and Myanmar—and individualist cultures in the West, showing how personality is shaped by language, norms, and institutional structures.

Furthermore, the article offers practical recommendations for personal development in multicultural settings at the individual, group, and policy. These include designing experiential learning-focused exchange programs, fostering cultural awareness, and establishing institutional frameworks for sustainable adaptation. Notably, the integration of cultural virtues—particularly the Saraniya Dhamma—into personality development and social adaptation is highlighted as a valuable approach to fostering self-understanding and intercultural cooperation.

Keywords: Personality, Social Groups, Cultural Adaptation

¹⁻² College of Industry Technology King Mongkut's University of Technology North Bangkok

* Email: raajshivar.s@cit.kmutnb.ac.th

³ Department of Social and Applied Science, College of Industrial Technology, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

Introduction

In an era defined by globalization and cross-border communication, individuals must navigate increasingly diverse cultural, linguistic, and social environments. Personality—often understood as a unique constellation of thoughts, emotions, and behaviors—is shaped not only by biological predispositions but also by the cultural and social frameworks in which individuals operate (McCrae & Costa, 1999). Social associations, including family, education, and peer groups, act as key agents in shaping and reinforcing behavioral norms, social values, and personal identity (Berger & Luckmann, 1966).

Understanding the relationship between personality and social context offers valuable insight into why individuals behave differently across cultures and why the same person may exhibit different aspects of their personality depending on the setting. For international exchange students, who must adjust to new cultural landscapes and unfamiliar social expectations, personality becomes a reflection of both personal identity and social adaptation. Their experiences provide a unique lens through which to observe how cross-cultural transitions influence personal growth, resilience, and social integration (Ward, Bochner, & Furnham, 2001).

This article aims to analyze the mutual influence between personality and social relations, drawing from the perspectives of international exchange students and theoretical models across disciplines. By comparing collectivist societies like Thailand and Myanmar with individualist cultures in the West, this study provides a comprehensive view of how personality adapts to social norms, and how such adaptation facilitates survival and success in multicultural societies. Through this lens, personality is not viewed as fixed but as fluid and responsive to context—a critical quality in an interconnected world.

Why Personality and Society Matter

We all have our personalities - our mix of traits, behaviors and thinking patterns that make us who we are. At the same time, we're living in social groups made up of families, schools, workplaces, and cultural groups. These two forces constantly cross and influence each other in fascinating ways. Your personality determines the kind of friends you'll have, the kind of work you enjoy, and how you interact with people in social settings. But your groups also shape your personality in the long run, introducing you to new patterns of acting and thinking. Understanding that give-and-take relationship allows us to see why people act differently in different cultures or social situations and teaches us valuable tools for personal development.

Exploring the Connection

This paper will guide you through five important aspects of this relationship:

1. The building blocks of personality - what it is and how it develops
2. How social groups form and function, from small friend circles to large organizations
3. The two-way street between personality and society - how they change each other
4. Real-life examples showing these dynamics in different cultures
5. Practical ways to understand yourself better and adapt to social situations

By examining these elements, we'll uncover a fundamental truth: our personalities and social worlds are deeply connected in ways that affect our daily lives more than we might realize. This understanding can help us navigate relationships, careers, and personal development more effectively.

Literature Review

Personality has long been a central topic in psychology. While early theories emphasized biological roots, contemporary perspectives highlight how personality develops through social and cultural influences. The Five-Factor Model (FFM) remains widely used, categorizing traits into openness, conscientiousness, extraversion, agreeableness, and neuroticism (McCrae and John, 1992), which are now understood to be shaped by cultural context (Church, 2000). Social constructionism also frames personality as a product of ongoing social interaction (Berger and Luckmann, 1966). In cultural psychology, Markus and Kitayama (1991) distinguish between independent and interdependent self-construals, showing how Western and Eastern societies promote different personality structures. Theories of cross-cultural adjustment, such as the U-Curve and W-Curve, further explain how individuals, especially international students, adapt emotionally and behaviorally to unfamiliar environments. (Oberg, 1960; Gullahorn and Gullahorn, 2010)

Empirical research supports these theories. Ward and Kennedy (1993) found that intercultural competence and personality jointly predict adaptation success, while Heine et al. (1999) emphasized the context-sensitivity of self-concepts. Real-life accounts reinforce this: a Brazilian student credited Japanese punctuality with improving his conscientiousness, while a Canadian in Myanmar gained patience and emotional restraint. In Thailand, a study on Saraniya Dhamma found that integrating cultural values—such as compassion, shared goals, and public welfare—into community engagement fosters personal and collective development (Papan, Nilkote, Sukpom, and Saisena, 2024). These insights affirm that personality evolves not in isolation but in constant dialogue with social and cultural surroundings, especially for those navigating cross-cultural transitions.

Body of Knowledge

Personality refers to the dynamic organization of individual characteristic emotional, cognitive, and behavioral—that influence one's consistent patterns of interaction with the environment. It is not static but rather a process influenced by both biological predispositions and environmental stimuli. According to McCrae and Costa's Five-Factor Model (1992), personality traits can be categorized into five dimensions: openness, conscientiousness, extraversion, agreeableness, and neuroticism. These traits interact with the surrounding cultural and social environments to shape individuals' behaviors and worldviews (McCrae & John, 1992)

International exchange students provide a unique perspective on how personality adapts in response to new social environments. Their experiences demonstrate how traits can evolve

as they integrate into different cultural systems. The negotiation between their original cultural frameworks and host environments reflects the sociocultural construction of personality.

1. Understanding Basics

1.1 What Is Personality?

Personality is the unique mix of characteristics, habits, and tendencies that shape how individuals engage with the world. While some traits may be innate—such as a natural inclination toward novelty or routine—others are formed through social interaction and life experience. Classic psychological theories such as Freud’s psychosexual stages and Erikson’s psychosocial development emphasize the formative power of early experiences. Freud believed that unresolved conflicts in early childhood could lead to rigid traits in adulthood, while Erikson emphasized the identity struggles that occur across the lifespan (Erikson, 1968)

Contemporary psychology, however, distills these ideas into a more empirical model: the Five-Factor Model (FFM). This framework posits that personality can be described using five broad traits—openness, conscientiousness, extraversion, agreeableness, and neuroticism (McCrae & Costa, 1999). These traits can evolve based on cultural exposure, social expectations, and personal growth. For example, an introverted employee in a customer service role may learn to exhibit more extroverted behaviors over time due to job demands.

Trait	High Score Characteristics	Low Score Characteristics
Openness	Imaginative, curious	Conventional, prefers routine
Conscientiousness	Organized, goal-directed	Disorganized, spontaneous
Extraversion	Outgoing, energetic	Reserved, solitary
Agreeableness	Compassionate, cooperative	Critical, competitive
Neuroticism	Sensitive to stress, anxious	Emotionally stable, calm

Note: Adapted from McCrae & Costa (1999) and John & Srivastava (1999)

For instance, highly open individuals may gravitate toward artistic careers, while conscientious individuals often succeed in structured roles like project management.

1.2 What Are Social Relations?

Social relations refer to the cultural, familial, and institutional contexts that shape personality. These include primary groups like family and close friends, secondary groups such as school or workplace communities, and broader cultural institutions like media or religion. Each context contributes norms, roles, and expectations that guide behavior (Berger & Luckmann, 1966)

1.2.1 Primary Groups shape core values and communication styles.

In Thailand, the concept of *kreng jai* instills humility and deference, leading to conflict-avoidant behavior. In contrast, Western families may promote assertiveness through open discussions.

Examples: Family, lifelong friends.

Impact: Shapes core values and communication styles.

In Thailand, extended families teach *kreng jai*—a cultural norm where people avoid direct conflict to maintain harmony. A child raised this way might grow into an adult who prioritizes teamwork over personal opinions.

In Western nuclear families, open debates at dinner tables often encourage assertiveness and independent thinking.

1.2.2 Secondary Groups such as schools or companies provide structured roles.

Japanese schools emphasize communal responsibility, while U.S. startups reward innovation and boldness.

Examples: Schools, workplaces, clubs.

Impact: Teaches practical skills and social roles.

Japanese schools emphasize group activities like cleaning classrooms, fostering teamwork and humility.

Silicon Valley startups reward employees who pitch bold ideas, subtly encouraging innovation and risk-taking.

1.2.3 Cultural Institutions such as religion or mass media further reinforce behaviors.

In Myanmar, Buddhist temples promote calmness and generosity; in contrast, Western media often glorifies individuality.

Examples: Religion, education, media.

Impact: Reinforces societal norms over generations.

Buddhist monasteries in Myanmar teach patience and humility through daily rituals.

Western social media glorifies individualism, promoting self-expression through platforms like Instagram or TikTok.

2. How Personality and Social Structures Shape Each Other?

Personality and social context continuously influence one another in a reciprocal process. According to niche-picking theory, individuals tend to seek environments that match their traits—such as a creative student choosing art school or a conscientious one entering law or engineering—where their personality is further reinforced by social norms and rewards (Roberts & Mroczek, 2008). Conversely, immersion in new cultural settings can reshape personality traits and values: a shy student may become more assertive through public speaking, while cultural exchange can shift one's orientation toward individuality or emotional restraint depending on the host culture. This mutual shaping helps explain why siblings raised in the same household may develop different personalities based on their social affiliations, and why immigrants often adapt their behavior to fit new cultural norms.

2.1 Personality Guides Social Choices

From childhood, we tend to gravitate toward environments that match our natural tendencies—a process psychologists call niche-picking. An extroverted teen may choose the stage, while a quieter sibling might prefer the chess club. Over time, these small choices shape habits and reinforce personality traits. A highly open person may attend art school, surrounded

by peers who encourage experimentation, while a conscientious individual might thrive in a law firm that rewards precision and diligence. Cultural context also plays a key role: in collectivist cultures like Thailand, where social harmony is valued, peacekeepers find fitting roles in family businesses; in contrast, individualist hubs like Silicon Valley attract high-openness, risk-taking personalities to fast-paced start-ups. Ultimately, personality not only influences our social paths—it actively constructs them through the environments we choose again and again.

2.2 Society Shapes Who We Become

But personality is not fixed—it evolves through ongoing interaction with social environments. A shy student may gain confidence through debate practice and peer approval, illustrating how group norms reshape individual traits, much like Erikson's view of growth through challenge. Cultural institutions also influence personality: Buddhist monastic life in Myanmar fosters patience, while Western corporate culture rewards assertiveness. Even digital platforms shape behavior—social media may amplify anger or, alternatively, promote openness through thoughtful dialogue. Longitudinal studies confirm this adaptive process: cooperative workplaces like nursing tend to increase agreeableness over time, while competitive fields like sales boost assertiveness. These shifts show that personality responds dynamically to feedback, preparing us to explore how such adjustments unfold across cultures.

3. Cultural Comparisons: Contrasting Collectivism and Individualism

In collectivist societies like Thailand and Myanmar, cultural norms emphasize harmony, hierarchy, and interdependence, with concepts like the words 'kreng jai' [เกรงใจ] and 'ah-nar-de' [အနာဂတ်] encouraging indirect communication and social unity. Even language reinforces these values through honorifics that reflect age and status (Hofstede, 2001). In contrast, Western cultures prioritize autonomy, directness, and self-expression—seen in classrooms that welcome debate and workplaces that reward initiative and risk-taking. These differing cultural values shape the personality traits that are cultivated and reinforced across contexts (Markus and Kitayama, 1991).

3.1 Collectivism: Thailand and Myanmar – The Symphony of the Collective

In Thailand and Myanmar, neighboring cultures bound by Buddhist heritage and agrarian roots, personality is defined by a shared ethos of harmony, hierarchy, and interdependence. Despite having different customs, their cultural closeness displays astounding similarities in the way they form identity.

Harmony as the Heartbeat of Identity

Conflict Avoidance: Thailand's kreng jai (a version to imposing or confrontational) and Myanmar's ah-nar-de (social dignity) respect emotional constraint and situational awareness. In both cultures, direct disagreement is generally dampened by being replaced by indirectness to ensure group cohesion. To illustrate, a Thai employee would phrase critique as a "suggestion," and a Burmese elder would use proverbs to guide conduct—both exhibiting high agreeableness and tact personae.

Hierarchy Built into Language: Patterns of language reinforce social order. Burmese and Thai languages use complex honorifics that depend upon age, status, and relation. A Myanmar younger brother speaks to an older one as *ko* (brother) or *ma* (sister), while Thai children use *phii* (older) and *nóng* (younger). Such linguistic rules build personalities attuned to social roles, where submission to authority is second nature.

3.2 Individualism: The West – The Soloist's Journey

In Western cultures, personality is shaped around autonomy, ambition, and self-definition. Traits like openness to experience and extraversion are actively reinforced; classrooms promote debate and originality, while workplaces reward innovation and risk-taking. This fosters low uncertainty, avoidance and a comfort with ambiguity. Social networks are often voluntary, centered on shared goals rather than inherited obligations; people form ties through professional groups, hobbies, or online communities that reflect personal choice. While collectivist cultures like Thailand and Myanmar emphasize harmony, hierarchy, and interdependence, individualist societies cultivate agency and self-expression. In both cases, personality is neither purely innate nor entirely constructed—it emerges through dynamic interaction with cultural norms, shaped by how individuals choose to conform, negotiate, or redefine their social worlds.

4. Thriving in Change: Self-Awareness Tools

To navigate cultural transitions successfully, individuals must develop self-awareness. This means identifying which traits are culturally conditioned and which represent core personal values. For example, a Japanese manager might preserve respect for hierarchy while learning to give direct feedback in multicultural teams. This blend of authenticity and adaptability is a hallmark of cultural agility (Livermore, 2015)

4.1 Self-Awareness Tools

Personality adaptation begins with self-awareness, recognizing how our cultural upbringing has shaped our default behaviors and emotional responses. By conducting a kind of cultural archaeology, we can uncover which traits are deeply ingrained (like a Thai professional's instinctive conflict avoidance or an American's comfort with self-promotion) and which potential abilities remain underdeveloped. This process requires distinguishing between core values that define our authentic self (such as integrity or loyalty) and adaptable behaviors that can be consciously modified for different contexts (like communication styles or decision-making approaches). The key to successful adaptation lies in maintaining this stable inner compass while developing the flexibility to express our values in culturally appropriate ways—what we might call the flexibility paradox of personality growth. For instance, a Japanese manager working internationally might preserve their fundamental respect for hierarchy while learning to communicate more directly when leading diverse teams, demonstrating how cultural agility operates in practice. This foundational self-knowledge becomes the bedrock for all subsequent personality development, allowing us to navigate cultural complexity without losing our sense of authentic identity.

4.2 Adaptability Strategies

While self-awareness is the first step in navigating cultural diversity, adaptability turns that awareness into effective action. Since cultural norms vary, people from different backgrounds need specific strategies to adjust both behavior and mindset.

1) For Collectivist Backgrounds

In cultures where harmony and group approval are important, speaking up can feel risky. Practicing strategic assertiveness helps. Start by sharing opinions in safe spaces—like team meetings—using phrases such as “I’d like to add a perspective...” and build up to more direct suggestions. This lets you speak up while keeping respect.

Another helpful strategy is framing self-expression as a group benefit. Instead of saying, “This is my idea,” say, “This idea might help us succeed together.” You still share your voice, but in a way that supports the team.

2) For Individualist Backgrounds

People used to independence and direct talk may need to adjust by building consensus. This means using “we” language and asking for group opinions before making decisions. It shows you value others, not just your own view.

Also, focus on building relationships, not just getting tasks done. Sharing meals or small talk may seem optional, but they build trust and make teamwork easier in cultures where relationships come first.

3) Universal Strategies

Some tools work for everyone. One is trying small new behaviors. For example, a naturally direct person might try listening more; a quiet person might try speaking up. These small steps build comfort in new situations.

Another is cognitive reframing. Instead of thinking, “This feels wrong,” try asking, “What value is being shown here?” or “How can I respond in a way that fits both cultures?”

Finally, think of building a bilingual personality—knowing when to be more indirect or more direct, depending on who you’re with. Just like switching languages, switching styles shows skill and respect.

Conclusion and Recommendations

This study highlights the mutual and dynamic influence between personality and social associations, particularly through the lens of international exchange students. It reveals that personality is neither fixed nor purely biologically inherited but a construct that evolves within and in response to diverse social environments. Cross-cultural transitions provide opportunities for growth, as students must adapt to new behavioral norms while retaining aspects of their authentic identity.

Summary of Key Findings:

1. Personality traits such as openness, agreeableness, and conscientiousness are significantly shaped by cultural context and social interaction.

2. Exchange students exhibit adaptive behaviors that align with host cultures, such as assertiveness in Western classrooms and emotional restraint in Buddhist communities.

3. Social groups—including family, school, and religion—play critical roles in reinforcing or reshaping personality across cultures.

Applications and Practical Implications:

1. Understanding the fluidity of personality in multicultural environments supports better program design in student exchange and global education.

2. Culturally grounded frameworks like Saraniya Dhamma can complement psychological models to promote emotional intelligence, social cohesion, and civic values.

3. These insights may inform the development of intercultural training modules for students, teachers, and community hosts.

Policy Recommendations:

1. Integrate intercultural competence into exchange program curricula to promote adaptability and global awareness.

2. Design bilateral exchanges that emphasize cultural immersion and community-based experiences.

3. Provide host institutions with clear guidelines and funding to support culturally sensitive services for international students.

Recommendations for Future Research

1. Conduct longitudinal studies to examine personality changes across different phases of exchange experiences.

2. Compare cultural frameworks—such as Confucian, Islamic, and Western liberal traditions—in shaping personality development.

3. Investigate the role of digital media and global networks in influencing personality adaptation in multicultural contexts.

Acknowledgement

The author gratefully acknowledges the use of artificial intelligence (AI) tools to assist in refining the structure, language, and clarity of this review article. All academic content, analysis, and interpretations remain the sole responsibility of the author.

References

- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Anchor Books.
- Church A. T. (2000). Culture and personality: toward an integrated cultural trait psychology. *Journal of Personality*, 68(4), 651–703.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton.

- Gullahorn, J. T. & Gullahorn, J. E. (2010). An Extension of the U-Curve Hypothesis¹. *Journal of Social Issues*, 19(3), 33–47. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1963.tb00447.x>
- Heine, S. J., Lehman, D. R., Markus, H. R., & Kitayama, S. (1999). Is there a universal need for positive self-regard? *Psychological Review*, 106(4), 766–794. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.4.766>
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations* (2nded.). Sage Publications.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In Pervin, L. A. & John, O. P. (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (2nded., pp. 102–138). Guilford Press.
- Livermore, D. A. (2015). *Leading with cultural intelligence: The real secret to success* (2nd ed.). AMACOM.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224–253. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.98.2.224>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1992). Dispositional personality theories. In Pervin, L. A. (Eds.), *Personality: Theory and research* (5thed., pp. 151–183). John Wiley & Sons.
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175–215. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1999). A five-factor theory of personality. In L. A. Pervin & John, O. P. (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (2nd ed., pp. 139–153). Guilford Press.
- Oberg, K. (1960) Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*, 7, 177-182. <https://doi.org/10.1177/009182966000700405>
- Papan, N., Nilkote, R., Sukpom, T., & Saisena, N. (2024). The Integration of Social Engagement Based on The Principles of Saraniya Dhamma: Lessons from The Study of Phonang Dam Tok Subdistrict, Sapphaya District, Chainat Province. *Journal of Scholar Community*, 2(6), 31–45. https://so12.tci-thaijo.org/index.php/watmahasawat_jsc/article/view/1572

- Roberts, B. W., & Mroczek, D. (2008). Personality traits change in adulthood. *Current Directions in Psychological Science*, 17(1), 31–35. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2008.00543.x>
- Ward, C., & Kennedy, A. (1993). Psychological and socio-cultural adjustment during cross-cultural transitions: A comparison of secondary students overseas and at home. *International Journal of Psychology*, 28(2), 129–147. <https://doi.org/10.1080/00207599308247181>
- Ward, C., Bochner, S., & Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock* (2nd ed.). Routledge.